

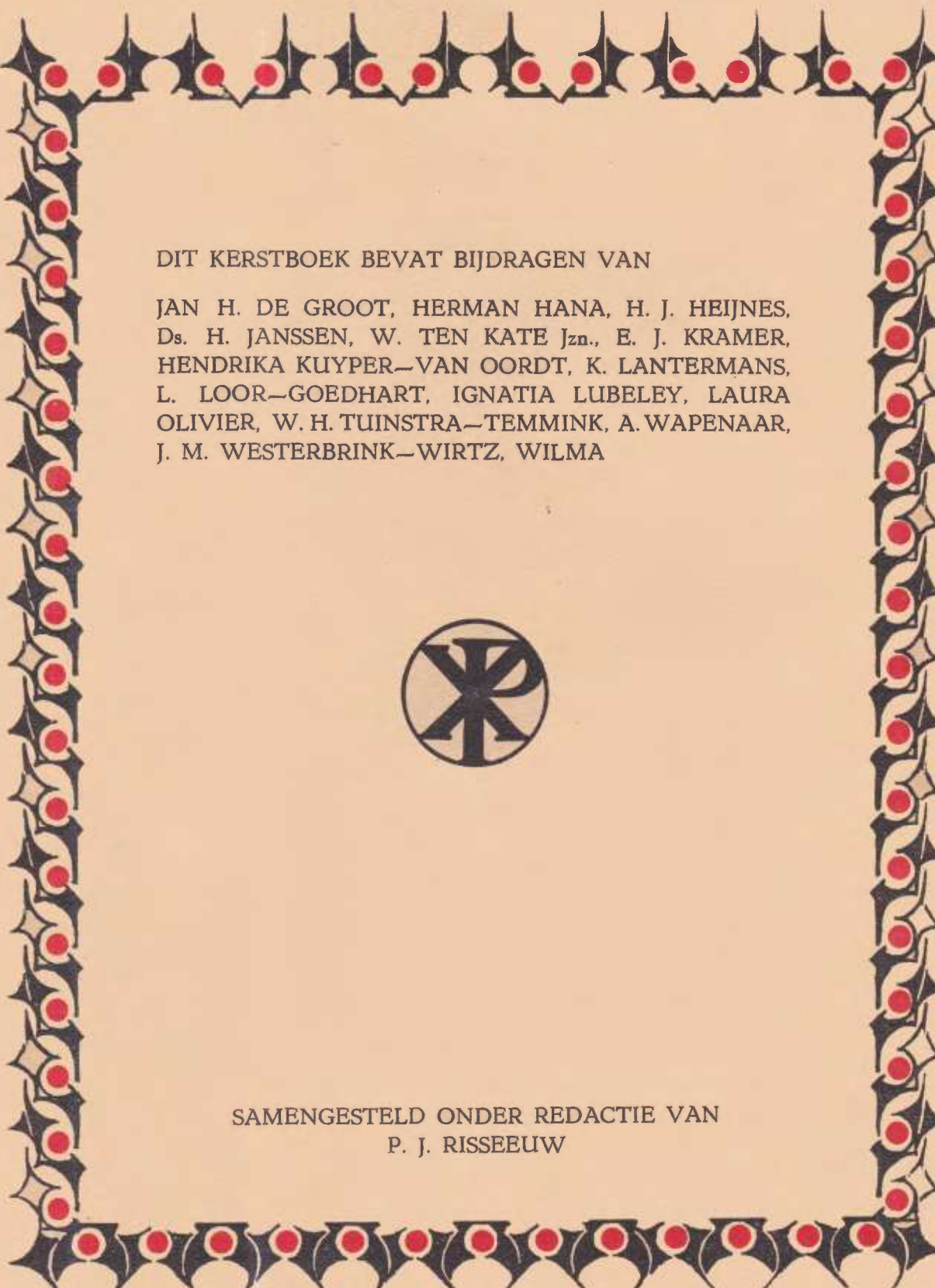

VIERDE
KERST
BOEK

G.F.GALLENBACH-UITGEVER-NIJKERK

VIERDE
KERSTBOEK

DIT KERSTBOEK BEVAT BIJDRAGEN VAN

JAN H. DE GROOT, HERMAN HANA, H. J. HEIJNES,
Ds. H. JANSSEN, W. TEN KATE Jzn., E. J. KRAMER,
HENDRIKA KUYPER—VAN OORDT, K. LANTERMANS,
L. LOOR—GOEDHART, IGNATIA LUBELEY, LAURA
OLIVIER, W. H. TUINSTRAN—TEMMINK, A. WAPENAAR,
J. M. WESTERBRINK—WIRTZ, WILMA

SAMENGESTELD ONDER REDACTIE VAN
P. J. RISSEEUW

VIERDE KERSTBOEK

NIJKERK — G. F. CALLENBACH
1927

HET LIED DER ENGELN

DOOR Ds. H. JANSSEN

En van stonden aan was daar met den Engel eene menigte
des hemelschen heitlegers, prijzende God en zeggende:

Eere zij God in de hoogste hemelen, en vrede op aarde, in
de menschen een welbehagen! Lukas 2 : 13—14.

De geboorte van Christus heeft ons in onmiddellijk contact gebracht met een wereld *in* wier bestaan wij wel gelooven, maar *met* wier bestaan wij, practisch gesproken, toch hoegenaamd niet rekenen: de Engelen-wereld.

Want wanneer denken wij aan of spreken wij over de Engelen-wereld? Wij weten wel, dat zij allen gediensstige geesten zijn, die tot dienst uitgezonden worden om dergenen wil die de zaligheid beërven zullen! Wij zingen ook, hoewel niet dikwijls, het bekende vers uit den 34sten Psalm:

Des Heeren Engel schaart
Een onverwinbre hemelwacht
Rondom hem, die Gods wil betracht;
Dus is hij wel bewaard.

Wij lezen nog altijd met klimmende bewondering die boeiende verhalen, welke ons iets van der Engelen dienst en werk ontsluieren, maar ondanks dit alles denken toch maar heel weinigen onder ons bij treffende gebedsverhooring of wondere uitredingen, bij onvergetelijke bewaringen en rijke vertroosting en aan den dienst van deze „gedienstigen“.

Eenige verontschuldiging daarvoor ligt er nu wel in het feit, dat wij menschen ons geen voorstelling van een Engel kunnen maken. Wij loopen hier met onze zintuiglijke waarneming onmiddellijk klem.

En wat wij niet kunnen waarnemen, kunnen wij ons ook niet voorstellen. En dan die Engelen-wereld!

Hoe moeten wij ons die denken? Zeker, de Schrift spreekt over getallen, die ons doen duizelen; over tronen en machten en heerschappijen, die er onder hen gevonden worden, over aartsengelen, waarvan enkele ons met name genoemd worden, over Serafs en Cherubim, maar dat alles maakt voor ons denken en voorstellen de dingen waarlijk niet eenvoudiger, zoodat het wel eenigszins verklaarbaar is, dat er zelfs in de bediening des Woords weinig aandacht aan de Engelen-wereld met haar bediening geschonken wordt.

En toch heeft de geboorte van Christus deze Engelen-wereld weer in een zoo nauw contact met onze menschenwereld gebracht, dat zij niet buiten den horizon van ons leven mag blijven liggen.

Want door de Vleeschwording des Woords is de oorspronkelijke verhouding tusschen den hemel en de aarde, tusschen de Engelen- en de menschenwereld in beginsel weer hersteld en nooit zullen wij het lied der Engelen in de velden van Efrata kunnen verstaan, tenzij wij het van uit dat gezichtspunt beschouwen.

Immers het was niet de eerste maal dat de Engelen zongen. Aan hun lied in Bethlehem was een ander lied in deze schepping voorafgegaan; het lied, dat zij gezongen hebben toen de Almachtige de aarde grondde en Hij een cirkel boven het vlakke des afgronds beschreef. Toen Hij de opperzalen van boven zolderde en Hij de zee haar perk zette. Toen Hij een wolk tot hare kleeding stelde en donkerheid tot haren windeldoek. Toen Hij door Zijn scheppend woord uit den Chaos den Kosmos deed opkomen en zijn beeldrager in het middepunt daarvan stelde; toen heeft de Engelen-wereld gezongen en den Schepper haar aanbidding en hulde gebracht voor de Almacht die Hij daarin geopenbaard, de Wijsheid die Hij daarin ten toon gespreid, en de Heerlijkheid die Hij daarmede zichzelf bereid had. Op dat lied, dat slechts uit eene strofe bestond, is nu de zang der Engelen in de velden van Efrata het vervolg. Want hun eerste zang gold voor alles den Vader als Schepper, hun tweede zang geldt den Zoon als Verlosser, en hun derde zang, dien zij straks zullen aanheffen, als de hemelen met een gedruisch zullen voorbijgaan en de elementen branden zullen en versmelten; als uit

de ruïne van den grooten wereldbrand voor hun verbaasde blikken de nieuwe hemel en de nieuwe aarde zal oprijzen, zal gewijd zijn aan den Heiligen Geest als Regenerator, in Wiens werk èn de Vader èn de Zoon zullen glorificeeren.

Wanneer wij den zang der Engelen in den nacht van Christus' geboorte in dit verband beschouwen, dan lezen wij daarin met één oogopslag dat deze geboorte niet alleen voor ons, maar ook voor hen een hogere en rijkere goddelijke openbaring was dan die, welke zij in de schepping hadden aanschouwd.

Wij leggen daar eenigen nadruk op, omdat er ten opzichte van de Engelen een meening bestaat welke de onze niet is, n.l. dat de Engelen volmaakt zouden geschapen zijn en dat alle ontwikkeling zoowel in kennis als in vaardigheid daarom bij hen uitgesloten is. Deze meening is in strijd met de Gods-gedachte, die aan alle scheppingsleven ten grondslag ligt; en die Gods-gedachte is geen andere dan dat het scheppingsleven zich zal ontwikkelen in steeds rijker vormen en grooter heerlijkheid. Al wat God aan gaven en talenten, aan krachten en vaardigheid daarin heeft gelegd, moet en kan ook alleen in den weg van ontwikkeling en oefening zich in altijd rijker heerlijkheid ontplooien. Aan deze wet zijn ook de Engelen onderworpen en het is in strijd met deze wet, te beweren, dat de Engelen onmiddellijk na den val des menschen het verlossingsplan in zijn vollen omvang zouden hebben voorzien. Integendeel! Wij aarzelen geen oogenblik om uit te spreken, dat der menschen val en de onmiddellijk daarmede samenhangende heerschappij van den Satan en zijn trawanten, die in hun gelederen geen onbekenden waren, hen voor een probleem geplaatst heeft, dat zij niet konden voorzien noch verstaan, maar dat zij alleen door hun onwrikbaar geloof (vergun het zoo te mogen zeggen) in de heiligheid en rechtvaardigheid Gods hebben kunnen aanvaarden, en aan welks oplossing zij in de kracht van dat geloof hebben kunnen medearbeiden, hoewel zij de oplossing niet kenden noch aanschouwden. En aan dat probleem wordt na den val al heel spoedig nog een element toegevoegd, dat het ook

voor de Engelen nog donkerder en onbegrijpelijker maken moest. Want met en door den val ontstond er voor hen de vraag: Hoe God, die alles vermocht, tegelijkertijd schijnbaar alles kon toelaten. Maar straks sterft Abel door de hand van zijn broeder Kain, en Engelen worden uitgezonden om zijn ziel naar de hemelsche gewesten over te brengen. Abel, een zoon van den balling uit Eden, een zondaar, een onheilige, op wien dat geweldige woord van toepassing was: Vervloekt is een iegelijk, die niet blijft in al hetgeen er geschreven is in het boek der wet, om dat te doen. En deze wordt hersteld in Gods gunst en gemeenschap, op zichzelf reeds een mysterie, maar dat nog veel dieper en donkerder wordt, als deze Abel het lied der verlostten aanheft, waarvan zij noch den grondtoon noch den inhoud verstaan. Maar dit staat vast, dat hun in Gods wezen iets openbaar wordt, dat zij tot nu toe daar niet hadden ontdekt, iets waarvan zij den naam niet kennen en waarvan zij de diepte niet peilen kunnen, maar dat hen van het oogenblik, dat zij er de eerste lichtstralen van mochten opvangen, met klimmende bewondering heeft vervuld, en welks ontwikkeling zij met een heilige belangstelling hebben gadeslagen: het is de onthulling van het welbehagen Gods in Jezus Christus onzen Heer.

Onder de Oude Bedeeling had God op een aanschouwelijke wijze deze belangstelling der Engelen-wereld laten afbeelden. Want toen Mozes de opdracht ontving om den Tabernakel te bouwen en daarin de Ark des Verbonds te plaatsen, die afgesloten moest worden met een verzoendeksel, werd hem in aansluiting daarmede nadrukkelijk bevolen: Gij zult u ook twee Cherubim van goud maken; van dicht goud zult gij ze maken, uit de beide einden des verzoendeksels . . . En de Cherubim zullen hunne beide vleugelen omhoog uitbreiden, bedekkende met hunne vleugelen het verzoendeksel; en hunne aangezichten zullen tegen elkander zijn; de aangezichten der Cherubim zullen naar het verzoendeksel zijn. Exodus 25 : 18 en 20.

Tot recht verstand van hetgeen God hier aan Mozes gebiedt, dienen wij er wel op te letten, dat deze beide Engelen Cherubs

moeten zijn. Want zonder dieper op het moeilijk vraagstuk van de onderscheidingen, die er in de Engelen-wereld gevonden worden, in te gaan, kan dit toch op grond van de Heilige Schrift worden vastgesteld, dat de Cherubim wel moeten onderscheiden worden van de Serafs. Deze zingen dag en nacht: „het driemaal heilig”, maar de taak der Cherubim is een gansch andere, zij zijn de troonwachters, d.w.z. de handhavers, van de goddelijke heiligheid. 't Was een Cherub die Adam en Eva uit het paradijs verdreef en zich daarna tegen het Oosten van Eden stelde met het vlammend lemmer eens zwaards in zijne hand, om te bewaren den weg van den boom des levens. Deze Cherubim, die ons in de profetieën van Ezechiël nader beschreven worden, (Hfdst. 1 en 10) stonden nu ook boven op het verzoendeksel der ark met hun aangezichten onafgebroken op het verzoendeksel gericht, omdat daar voor de gemeente des Ouden Verbonds het mysterie der verlossing gesymboliseerd werd.

Want in de ark lagen de tafelen der wet, die den vloek uitsprak over allen, die haar niet getrouwelijk vervulden. En hoewel deze wet nu dagelijks geschonden werd door het volk, aan hetwelk zij gegeven was, werd dat volk toch door God gespaard en gezegend, geholpen en uitgered. Dat was hetgeen de Engelen begeerden in te zien in verband met hetgeen er eenmaal per jaar op den Grooten Verzoendag voor de blikken van deze Cherubim plaats vond. Want dan verscheen daar de Hoogepriester van Israël in de tegenwoordigheid Gods en besprengde tweemaal zevenmaal het verzoendeksel met het bloed van den bok, welke in den Voorhof geslacht was en door deze besprenging werd de zonde des volks op symbolische wijze verzoend en kon de Naam des Heeren door den Hoogepriester op het volk worden gelegd.

In deze Hoogepriesterlijke handeling werd het verlossingswerk van den Christus afgeschaduwd, waarvan zoowel in den hemel als op de aarde met klimmende spanning de oplossing verbeid werd. En die oplossing kwam, maar niet onvoorbereid. Wij die achter de geschiedenis der Oude Bedeeling staan, wij zien die oplossing trapsgewijze naderen. En als zij nader komt voor de geloovigen, komt

zij ook nader voor de Engelen. Want de Engelen-wereld ontving haar kennis van deze oplossing uit de openbaring die God aan de gemeente deed toekomen, persoonlijk neigen wij er zelfs toe, dat de kennis van de geloovigen onder de Oude Bedeeling inzake de verlossing rijker en klaarder was dan die van de Engelen, al waren er ook voor hen nog vele vragen die zij niet konden beantwoorden. Zie bijv. 1 Petr. 1 : 10 v.v. Maar de oplossing voor de Engelen-wereld kwam in den nacht van Christus' geboorte in Bethlehem. Toen werd onthuld, waarop zij eeuwen hadden gewacht en waaraan zij 4000 jaar hadden medegearbeid, zonder dat zij de beteekenis van dien arbeid hadden doorzien. Maar in het Kindeke van Bethlehem werden al hun vragen beantwoord, al hun begeerten vervuld en zij aanschouwden een goddelijk welbehagen met een gevallen menschen geslacht, dat hen inspireerde tot een: „Eere zij God in de hoogste hemelen.”

Maar met het „Eere zij God in de hoogste hemelen” wordt de zang der Engelen ditmaal niet besloten, want onmiddellijk daarop volgt: „Vrede op aarde” een woord, waarmede de Engelen-wereld *de vrucht* van Christus geboorte aan de Schepping verkondigt. Aan de Schepping, want wij maken hier niet de onderscheiding van aarde en wereld, zoals die door sommigen wordt voorgestaan. Want al vindt deze onderscheiding in de Heilige Schrift ook eenigen grond, wij loopen gevaar om daardoor de beteekenis van Christus' geboorte te zeer op de menschenwereld te concentreeren, terwijl zij toch een centrale beteekenis voor het geheel van Gods schepping had. Immers niet alleen de menschenwereld was van God afgevallen en tegen Hem opgestaan, maar met en in den mensch viel ook de Schepping van God af en naar het diepzinnige woord van Paulus, was zij der ijdelheid onderworpen, niet gewillig; maar om diens wil die haar der ijdelheid onderworpen heeft. En diezelfde Paulus zegt op een andere plaats: dat God was in Christus, de wereld met zichzelf verzoenende. En Johannes zegt: „Alzoo lief heeft God de wereld gehad dat Hij Zijnen Eeniggeboren Zoon voor haar heeft overge-

geven;" plaatsen die met nog vele andere zouden kunnen worden vermeerderd en die alle bewijzen, dat het woord „aarde" hier niet in engeren, maar in ruimeren zin moet worden genomen. En op deze aarde was thans met en in Jezus Christus „de vrede" nedergedaald. Want bij al het schoone en goede dat er op deze aarde, uit kracht van Gods algemeene genade, gevonden werd, (en onderschat de beteekenis daarvan niet; onderschat ook niet de geweldige worsteling, die de menschheid in die 40 eeuwen voor Christus' geboorte heeft geworsteld, een worsteling die in den diepsten grond een tasten en zoeken geweest is of zij Hem weer vinden mocht, dien zij verloren had) werd de vrede, d. i. de harmonische verhouding, in allen gemist, omdat de zonde hier beneden heerschte.

Want het fatale van de zonde is, dat zij niet alleen den mensch van God heeft gescheiden en hem van Zijn gemeenschap beroofd, maar zij heeft ook het harmonisch verband zoowel in de menschheid als in de Schepping verbroken, en van die menschheid een groep op zichzelf staande individuen gemaakt, die uit kracht van hun verdorven natuur niet anders kunnen en willen dan God en den naaste haten en Gods geboden met gedachten, woorden en werken overtreden.

Het „noch God, noch Meester" lag van het Paradijs af op den bodem van het menschenhart en het had zich in die 40 eeuwen voor Christus op de meest vreeselijke wijze geopenbaard. Want wie zal beschrijven, wat de Engelen aan onrecht en geweld, aan goddeloosheid en zedeloosheid, aan haat en nijd, aan twist en tweedracht, aan vernieling en verwoesting, aan bloed en tranen, hadden aanschouwd? En alle pogingen, die de menschen hadden aangewend of ondernomen om den weg tot God en Zijn gemeenschap te hervinden of zichzelf den eeuwiggen vrede te verzekeren, waren door diezelfde menschen weer vrijdeld geworden. Precies als in onze dagen, waarin de menschen zich weer opmaken en inbeelden om buiten den Christus tot den vrede op aarde te komen, zonder dat zij verstaan of inzien, dat zij zelf het zijn die van stonden aan dien „papieren vrede" weer op de meest wreede wijze zullen verstoren.

Want er is noch voor het individu, noch voor de gemeenschap vrede mogelijk of denkbaar buiten den Christus, die onze Vrede is. Dat is de boodschap, die de Engelen in den kerstnacht aan de aarde verkondigd hebben. En zoolang de menschheid die boodschap niet kinderlijk gelooft en haar vrede in Jezus Christus zoekt, zal het noch aan den Volkenbond, noch aan het Fascisme, noch aan het Pacifisme, noch aan het Anti-Militairisme, noch aan eenige andere beweging ooit gelukken, den vrede op aarde te herstellen, omdat het telkens de mensch zelf weer zal blijken te wezen, die zijn eigen vredespogingen verijdelt en zijn vredesarbeid verwoest.

Want niet de boodschap der Engelen is door de geschiedenis der eeuwen gelogenstraft, maar de mensch zelf is in zijn onmacht en onwil tentoongesteld, die zijn vrede buiten Jezus Christus gezocht heeft en hij zal ook in de komende tijden op dezelfde wijze openbaar worden, wanneer hij voortgaat van „mensen” te verwachten, wat alleen in Jezus Christus kan gevonden worden. Want Hij is onze Vrede.

De principiële fout in de Vredesbeweging van onzen tijd, een fout die zich telkens wreken zal en wreken moet, is dan ook, dat zij het feit van de zonde òf ontkent òf in haar demonischen invloed op de menschen onderschat. En zoolang zij daarin volhardt, zal zij den vrede voor de wereld buiten Jezus Christus blijven zoeken met het ontzettend gevolg, dat de oorlogen zullen vermenigvuldigen. Er zijn er die dit gaan inzien en daarom roepen, niet om andere tijden, maar om andere menschen; omdat zij begrijpen, dat wanneer de mensch dezelfde blijft, er geen vrede op aarde te verwachten is. En daarom prediken zij, dat de mensch met zichzelf beginnen moet, hij moet zijn egoïsme afleggen, zijn booze hartstochten overwinnen, zijn dierlijke driften uitroeien, m. a. w. hij moet zichzelf ontwapenen en dan, zegt men, komt „de vrede op aarde” vanzelf. Terecht!, maar het zit hem juist in die geestelijke ontwapening van zichzelf, die de mensch van zichzelf niet wil en die hij ook nimmer in eigen kracht kan volbrengen. Want wie kan zich nu van

zichzelf verlossen? Wie kan zichzelf herscheppen en heiligen? Wie kan zichzelf een rein hart geven? Waar is de man of de vrouw, die dit ooit in eigen kracht heeft verkregen of bereikt? Er is hier maar ééne keus en dat is de keus tusschen den voortdurenden oorlog op alle terreinen des levens of den Vrede die in Jezus Christus is! Want waarom is Hij onze Vrede? Omdat Hij de wortel en oorzaak van allen onvrede in ons hart en in de menschenwereld, n.l. de zonde, wegneemt. Want de „Vredemakers” van dezen tijd hebben het wel geweldig druk over de misstanden en wanverhoudingen, over het bedrog en het onrecht, over tuchteloosheid en zedeloosheid, over militarisme en imperialisme, maar zij vergeten er telkens op te wijzen, dat dit alle vruchten van de zonde zijn.

Men verdoezelt in die kringen bewust of onbewust, opzettelijk of onopzettelijk de zonde en misleidt alzoo èn zichzelf èn de menscheid, alsof deze dingen konden worden weggenomen, terwijl men den wortel, waarop zij stoelen, rustig laat voortbestaan. Ja, men doet nog veel erger. Want men beroept zich daarbij ook op Jezus. Er is geen sociaal-hervormer, geen anti-militarist of pacifist, geen sociaal of communist, die zich voor het doel dat hij nastreeft niet op Hem beroept.

Maar de boodschap der Engelen gelooven zij niet. Dat in Hem alle problemen opgelost en alle vragen beantwoord worden, weten zij niet of indien zij het weten, verzwijgen zij het zorgvuldig. Tegen deze dingen kan onzerzijds niet krachtig genoeg worden geprotesteerd. Wij moeten niet alleen het Evangelie van Gods genade prediken, maar wij moeten ook den moed hebben om de zonde te prediken, d. w. z. wij moeten de zonde, zonde durven noemen en haar als den wortel en oorsprong van allen onvrede in kerk en staat, in maatschappij en huisgezin aanwijzen. De kennis der zonde moet verhelderd en het zonde-besef verdiept worden, opdat de zonde waarlijk zonde voor ons worde en zij in haar vloek- en doemwaardig karakter worde erkend.

Wij moeten leeren, ieder voor zichzelf, wat er beleden wordt in den 38sten Psalm:

Rust, noch vrede wordt gevonden,
Om mijn zonden,
In mijn beend'ren dag of nacht.

En dan krijgen wij Jezus noodig als onze Vrede, omdat Hij het is, door wien God zich met ons verzoend heeft en door wien wij alleen met God kunnen verzoend worden. Want zoolang wij niet met God verzoend zijn is er geen vrede, maar die met zijn zonden en ellenden tot Christus komt en door het geloof met Hem in gemeenschap treedt, wordt de verzoening, door Zijn bloed verworven, deelachtig en hij ervaart deze verzoening als een Vrede Gods, die alle verstand te boven gaat en die zijn hart en zinnen bewaren zal in Jezus Christus.

Maar daarbij blijft het niet. Want het „Vrede op aarde” uit den Engelenzang, zagen de Engelen in Jezus Christus volkomen vervuld, maar het wordt door Hem in de zijnen gerealiseerd.

Want de werkelijke vrede komt niet door verbonden of tractaten, door ontwapening of fascisme.

De vrede, die daardoor verkregen worden kan, is nog niet eens het karikatuur van den vrede die uit en door Christus komt. Gewapenden vrede heeft men hem ironisch genoemd en met die benaming is hij naar waarheid geteekend. Maar de werkelijke vrede, waaraan de verzoening met God ten grondslag ligt, komt door hen die in en door Christus met God verzoend zijn. Want zoo individualistisch en egoïstisch de menschheid zonder Christus is, zoo geestelijk solidair voelen zich allen, die Hem als hun Vrede bezitten. Want zij worden door eenen geest geleid en voelen zich als kinderen van één Vader en leden van één lichaam, geroepen en gedrongen om in ongeveinsde broederlijke liefde met elkander te leven en aan elkanders volmaking te arbeiden. Zij vormen met elkander de eene heilige algemeene christelijke kerk, die er geweest is van den beginne der wereld af en die er zijn zal tot den einde toe. Door die gemeente komt de vrede op aarde. Heel langzaam! (want het is in zijn werking gelijk aan het zuurdeeg, dat in het meel verborgen is)

komt door haar het Koninkrijk Gods, het rijk, waarin de zwaarden zullen geslagen worden tot spaden en de spiesen tot sikkelen, in kerk en staat, in maatschappij en huisgezin. Heel langzaam wordt het leven der volkeren gekerstend, en het publieke leven onder beslag van Gods Woord gebracht.

Dat er desondanks nog oorlogen zijn en zelfs oorlogen tusschen christen-volken gevoerd worden, is niet in strijd met dit alles. Wel tracht men den Engelenzang op een zeer lichtzinnige wijze hiermede in tegenspraak te brengen en durft men smalend van een bankroet van het christendom te spreken, maar men vergeet, dat een „gekerstende natie” nog geen christelijk volk is en dat juist daar waar Christus Zijn Koninkrijk opricht en uitbreidt, het woeden van de machten en krachten der duisternis het hevigst is. Waar Christus Zijn kerk bouwt, sticht de duivel zich een kapel en de jongste wereldoorlog, hoe paradoxaal het ook moge klinken, heeft naar onze stellige overtuiging het vrede-rijk van den Christus nader tot zijn ontplooiing gebracht. Zelfs de toenemende afval en de verworping, die wij rondom ons aanschouwen, hoe droevig en smartelijk deze op zichzelf beschouwd ook mogen zijn, kunnen niet anders dan ons geloof in de komst van het vrede-rijk versterken.

Want zij zijn voor den Christen de onbedrieglijke bewijzen, dat de wereld hare voleinding nadert. Zoo komt door bloed en tranen, door lijden en strijd, door vervolging en kruis, de dag waarop de aarde vol zal zijn van de kennis des Heeren, gelijk de wateren den bodem der zee bedekken en het „Vrede op aarde” ten volle zal zijn gerealiseerd, omdat de tabernakel Gods alsdan bij de menschen zal wezen en Hij onder hen wonen zal. „Hallelujah.”

„In de menschen een welbehagen.” Wij zien geen noodzakelijkheid om voor de Statenvertaling hier een andere vertaling in de plaats te stellen, omdat wij meenen, dat zij de beteekenis en de bedoeling van hetgeen de Engelen precies gezongen hebben, nog het beste weergeeft. Want zij omschrijft met deze woorden de Godsopenbaring, die zij in de geboorte van Christus aanschouwen. En is dat

voor hen geen openbaring van macht of majesteit, van wijsheid of rechtvaardigheid, maar van liefde? Ja, zeker eene van liefde, maar van een eenzijdige, vrijwillige en onverdeelde liefde en daarom zingen zij hier niet van liefde, maar van „welbehagen”. Want welbehagen noemen wij datgene wat iemand doet, waartoe hij noch gehouden noch verplicht was jegens den persoon, aan wien hij het doet — en dat welbehagen kan nu in tweeërlei opzicht onze bewondering wekken: Ten *eerste* met het oog op hetgeen hij doet, ten *tweede* in betrekking tot den persoon aan wien hij dat doet. Wanneer bijv. een Koning aan een van de edelen van zijn hof een niet rechtstreeks verdiende onderscheiding doet toekomen, is dit een openbaring van zijn welbehagen in dezen edelman, maar wanneer diezelfde Koning een gevangene in vrijheid stelt en hem tot zijn vriend maakt, dan voelen wij toch opeens, dat dit laatste iets geheel anders is dan het eerste. Maar wat is zelfs dit laatste, hoezeer het ons ook met bewondering vervult, vergeleken bij dat welbehagen, waarvan de Engelen in de velden van Efrata hebben gezongen? Want dat was een welbehagen in de menschen en die menschen kenden zij, zij kenden hen in hun verleden en heden, in hun schepping en in hun val, in hun gemeenschap met God en in hun vijandschap tegen God.

En in deze menschen, die God naar kroon en troon stonden, en die alle dagen het in woord en daad uitspraken: wij willen niet dat Gij Koning over ons zijt, had God een welbehagen en die menschenwereld vol haat en vijandschap tegen God en den naaste, gaf Hij Zijn Zoon, let wel, Zijn Zoon, dien de Engelen als zoodanig kenden en dien zij aanbaden en dienden als hun Hoofd en Heere, en dien Zoon gaf Hij hun, opdat Hij in hunne plaats hun zonde verzoenen, hun schulden betalen, hun straffen dragen en hun gerechtigheid en eeuwig leven verwerven zou. Is het wonder dat wij in die laatste strofe van den Engelenzang iets van de heilige verwondering en bewondering beluisteren, die de Engelen-wereld bij de openbaring van dat welbehagen vervuld heeft?

Want vergeten wij niet dat dit welbehagen in de menschen voor

hen nog een bijzondere beteekenis had. Omdat er in Gods groote schepping, die naar luid van Gen. 1 : 1, niet alleen de aarde, maar ook den hemel omvatte, nog andere schepselen waren die ook van hun Schepper waren afgevallen. Wij lezen in Judas vs. 10 van Engelen die hun beginsel niet bewaard hebben, maar hun eigene woonstede hebben verlaten en die daarom tot het oordeel des Grooten dags met eeuwige banden onder de duisternis bewaard worden.

Maar in deze gevallen had God geen welbehagen. In hun nachtelijk donker viel geen lichtstraal der hope. Naar die wereld van duisternis en haat zond God Zijn zoon niet uit, zoodat hun banden niet werden geslaakt. En aan deze gevallen, die eenmaal in hun gelederen hadden gestaan en gediend, die met hen het „Eere zij God” en het driemaal „Heilig” hadden gezongen, hebben de Engelen in dien nacht gedacht. Maar niet met een gevoel van afgunst jegens de menschen, die in dit welbehagen deelden, en evenmin met een gevoel van teleurstelling, dat de gevallen Engelen er niet in waren besloten. Geen „waarom?” ontglipt hun lippen, maar in volkomen harmonie met Gods beschikking jubelen zij: in de menschen een welbehagen.

„In de menschen een welbehagen.” En die menschen zijn wij; gij en ik zijn die menschen en in u en mij heeft God een welbehagen. Hij die de volzalige is in zichzelf, en den hemel en de aarde met Zijne Heerlijkheid vervult, die geen schepsel van noode heeft en van geen menschenhanden behoeft gediend te worden. Hij wil niet:

dat wij zouden verloren gaan;

dat wij eeuwig van Hem vervreemd en gescheiden zouden blijven;

dat wij ongetroost zouden leven en straks rampzalig zouden sterven.

En ten bewijze dat Hij dit niet wil, heeft Hij ons Zijnen Zoon gegeven, opdat die ons tot een Zaligmaker zijn zou. Maar nu een vraag:

Gelooven wij dat?

Gelooven wij, dat God een welbehagen in ons heeft? Wanneer

wij hier van „geloof” spreken, verstaan wij daaronder niet een bloot verstandelijke toestemming, zooals dat bij velen in onze dagen gevonden wordt, maar wij doelen daarmede op dat geloof, dat de Heilige Geest in onze harten werkt en dat ons Christus en al Zijne weldaden deelachtig maakt.

Want zonder dat geloof zijn wij wel voorwerp van dit welbehagen; maar wij worden er het onderwerp niet van, d.w.z. dit welbehagen Gods wordt niet in ons uitgewerkt en zolang dat niet in ons plaats vindt is de verwondering van de Engelen over dit welbehagen in de menschen veel grooter dan die van de menschen zelf, aan wien God dit welbehagen heeft geopenbaard.

Dan kunnen wij van dit alles kennis dragen, ja, misschien kunnen wij dit „welbehagen” zelfs wijsgeerig en dogmatisch ontleden, zonder dat het ons nog ooit heeft getroffen of ontroerd en zonder dat het ons ooit met een heilig aanbidden heeft vervuld en met blijde ontroering deed stamelen: „een welbehagen ook in mij.”

Maar waar dat geloof wordt gemist, daar wordt ook het mishagen aan ons zelve niet gevonden.

Want het mishagen aan ons zelve is de eerste vrucht van het geloof in het welbehagen Gods.

Wanneer dus iemand hier de vraag doet: waaruit weet ik of ik dit geloof deelachtig ben? dan is dit het antwoord: hieraan, of gij een mishagen aan u zelve hebt en met den dichter belijdt:

„Ik heb tegen U, o Heer,
Zwaar en menigmaal misdreven.”

Waar deze belijdenis in waarheid bekend en afgelegd wordt, daar mag niet worden getwijfeld aan het bezit van dat geloof, dat ons met Christus vereenigt en al Zijne weldaden deelachtig maakt. Want men vergete hier geen oogenblik dat wij eerst moeten leeren: hoe groot onze zonde en ellende is, alvorens wij kunnen leeren hoe wij van al die zonden en ellenden kunnen worden verlost, maar het is een en dezelfde geest, die door een en hetzelfde geloof zowel

de kennis onzer ellende, als de zekerheid onzer verlossing in Jezus Christus werkt.

En dan ontsluit Hij voor ons geloofsoog het mysterie van dit welbehagen en Hij leidt ons in Gods Vaderhart, waar wij dankend leeren aanbidden: den Vader die ons verkoren, den Zoon die ons gekocht, en den Heiligen Geest die ons geheiligd heeft, en in het gevoel onzer onwaardigheid zullen wij het belijden:

„Door U, door U alleen, om 't eeuwig welbehagen.”

IN DE SNEEUW

DOOR IGNATIA LUBELEY

Grave 1813.

De wintermiddag eindigde. Santje Verheiden, die in de vensterbank van de mangelkamer zat te stoppen, bracht het damasten servet steeds dichtter bij haar oogen. Zij kon het patroon nauwelijks onderscheiden en met iets ongedulds liet zij het werk op haar schoot zakken. Zij blikte op door de kleine ruiten van het oude kruisraam naar de grijze lucht boven de hooge daken verder weg achter den tuin, dien zij zelf uit deze bovenkamer niet kon zien. 't Was toch wel echt winter, met al het getob met licht en vuur in dezen tijd van schaarsche brandstof en schaarsche olie en kaarsen. 't Zou weer iederen dag meer vechten zijn tegen de kou

en de snelinvallende schemering totdat het voorjaar er zou zijn. Haar broeder had wel groote voorraden turf en hout opgedaan, maar daar was ook zooveel noodig. Zijn kantoor moest toch verwarmd zijn, en de huiskamer, en de keuken, en soms de kinderkamer, als de kinderen

te druk waren voor Amélie en dan soms hier de mangelkamer voor het strijken en dan al de stoven! — Zij nam het werk weer op: zij wilde nog trachten gebruik te maken van het daglicht. Maar zij moest het opgeven — en besluiteloos staarde zij naar buiten. De eerste sneeuwvlokken dwarrelden neer. Zij zag ze dansen achter de ruitjes en toen, toenemende schenen zij in dichte drommen neer te tuimelen. Over haar lief gezicht, waaraan het korte neusje en de donkere krulletjes op de slapen zoiets jongs gaven, gleed een schaduw, en 't was alsof een pijnlijke gedachte het plotseling verouderde. — Zoo . . . zoo waren ook de sneeuwvlokken in den vorigen winter neergedwarreld over de Russische velden en hadden daar als een witte wade gelegen over de vlakte, bedekkend in plooiën de honderden gewonden en stervenden van „la grande armée.” —

Met welk een angst in haar hart had zij er het vorige jaar naar gezien, toen zij in de naaste kamer, met hetzelfde uitzicht als hier, bij het bed van haar zieken vader zat . . . en de berichten inkwamen over den terugtocht van het leger . . . de vlucht over het wijde, wijde witte land — en steeds geen tijding haar bereikte over hem, dien zij liefhad als geen ander. Als zij de kussens opschudde voor haar vader, dacht zij hoe zijn hoofd wellicht rustte op zijn ransel; als zij de dekens optrok en instopte, dacht zij aan de sneeuw, die hem bedekte; als zij de bedgordijnen dicht trok, dacht zij aan den dalenden nacht, aan den kouden blauwzwarten nachthemel met de flonkerende sterren, die aan hem de nachtelijke rust moest geven. En toen haar vader was heengegaan en zoo bleek en stil rustte met gevouwen handen, een trek van zorg nog op het bekommerde hoekige gelaat, vroeg zij zich af, met dichtgeknepen keel en droge oogen, of hij ook zoo bleek en stil zou liggen, daarginds op den harden grond en welk een uitdrukking zijn jong gezicht wel droeg? — In die dagen had zij leeren bidden en dingen leeren overgeven aan Eén die machtiger was dan zij. Zij wist immers niets. Zij was immers maar een eenvoudig meisje in een klein afgelegene stadje, en daar verder in de wijde wereld, in het groote drama, dat zich ginds tusschen de volkeren afspeelde, was verdwenen degene, dien zij nooit vergat, maar dien zij niet kon

bereiken en voor wien zij niets kon doen. Alleen bidden, en dit had zij gedaan en deed zij nog — maar soms met aarzeling, nu met die altijd meer groeiende onzekerheid of hij wellicht niet meer op aarde was en of zij nu — zonder ooit hem hier weder te zien — alleen haar weg verder moest gaan. En dan hoorde zij van anderen, die na maanden waren teruggekeerd en was haar hart opnieuw vol hoop. Vooral dien zomer, toen het mooi weer was, toen het warm en vroolijk was in den bloeienden tuin en het water van de Maas zoo blauw scheen tusschen de groene oevers, toen kon zij niet aan het einde van haar geluk gelooven, want was het niet op zulk een zonnigen dag geweest, dat hij haar gesproken had van zijn liefde en haar gevraagd had op hem te willen wachten tot hij terugkwam van den grooten tocht? Niemand wist toch zéker, dat hij gestorven was.

Maar dezen middag, nu de winterschemering daalde over het stadje, nu zij opzag naar de tuimelende sneeuwvlokken, wist zij te goed weer, wat er geleden was dien vorigen winter en de hoop sloeg ineens neer in haar.

Stil wendde zij den blik van het raam. De sneeuw deed haar pijn, en strak-bleek staarde zij voor zich neer, de smalle handjes gevouwen op haar schoot, waar het witte servet zoo scherp afstak tegen het zwart van haar japon. Heel haar tengere figuur in de Empire rouw-japon met de geplisseerde zwarte guimpe in den vierkant uitgesneden hals, en de lange nauwe mouwen, was een silhouette van rouw tegen het sneeuwgedwarrel achter de kleine ruiten, tegen de gewitte muren van de groote lage kamer. — Was het niet dwaas van haar geweest altijd weer te hopen? Waren zijn ouders in Geertruidenberg niet in den rouw om hem, overtuigd, dat hij gesneuveld was? — Niemand anders trouwens dacht meer lang over hem: de conscriptie lag voor velen in het verleden alweer! Iedereen leefde nu in spanning over het komend einde van Napoleon's macht. Het was nog maar een kwestie van tijd, of de Franschen waren ook hier verdreven! — Men vroeg zich af, of het bloedig of vreedzaam zou zijn? — Men leefde bij den dag, bij het uur. Wat voorbij was, was voorbij. Zij moest het ook aanvaarden.

Heel langzaam nam zij het servet op, zich meteen bedenkend dat het te donker geworden was om te stoppen. Zij zou maar naar beneden gaan. Maar eerst de glorende turven in den haard in den doofpot leggen, om ze te bewaren. Toen zij met de tang gebogen stond, om de kooltjes voorzichtig aan te vatten, werd de deur opengestooten en een klein meisje in een lange blauw wollen jurk met het ceintuur onder de armen trippelde naar binnen, gevolgd door een jongetje in lang donker broekje met een kort buisje openhangend over een lichtere blouse, waarvan het gepijpte strookje om zijn hals plooidde.

— „Het sneeuwt tante!” kondigde hij met luide stem aan — „we gaan morgen ballen gooien.” Zijn blij verwonderde oogen volgden de vlokken: „Zie ze eens dansen, tante!”

Zijn zusje was naar den haard gegaan en schoof het dikke verkleumde handje in de hand van Santje.

— „Koud,” zeide zij lief — „het sneeuwt.”

Santje streek haar zacht over de korte blonde krullen. „Moeten jullie hier komen spelen?” vroeg zij.

— „Ja, daar is visite gekomen,” legde Flipje uit, — „en toen zei Mama, dat we zoo'n leven maakten, en dat wij naar u moesten.”

Even was er wrevel in haar, niet om het feit, dat de kinderen haar toevertrouwd werden, want dit sprak vanzelf, maar dat zij *nu* bij haar kwamen en dat het dus als iets natuurlijks werd beschouwd, dat zij niet beneden kwam, als er bezoek was. En dat terwijl zij vroeger altijd in dit huis, voor haar vader, die weduwnaar was, de bezoeken had ontvangen. Maar meteen legde zij het opstandige gevoel het zwijgen op: Zoo moest zij niet redeneeren. Haar schoonzuster mocht toch ontvangen wie zij wilde, en had haar, Santje, toch ook niet laten roepen vroeger, als zij in haar eerste huis bezoek ontving —? 't Was dwaasheid! En met een opgewekt lachje legde zij de tang neer —: „Neem jij dan den blaasbalg maar, Flip, en blaas het vuur wat aan. We kunnen er geen nieuwe turven bijdoen, dat weet je wel.”

— „Daar zijn er verschrikkelijk veel op den turfzolder,” zeide Coosje, bewonderend toekijkend naar den warmer wordenden gloed.

— „Maar daar moeten we nog den geheelen winter mee doen, hè, tante,” sprak Flip tegen — en toen ineens wat grootdoenerig in zijn stem: „Maar 't kan best zijn, dat dit niet noodig zal zijn. De Franschen zijn gauw genoeg weg, en dan gaat alles goed.”

— „We weten nog niet of dat gauw lukken zal.” Santje had een stoel bij den haard getrokken en Coosje kroop verheugd op haar schoot, en sloeg haar armpje stijf om haar hals. „We moeten niet de huid verkoopen vóór wij den beer hebben geschoten, Flip —” liet zij er op volgen.

— „Blaas nu maar niet langer.”

Hij ging op een stoof zitten, en de ellebogen steunend op zijn knietjes, liet hij zijn kin rusten op zijn handen.

— „Welke beer, tante? Wat is dat?” —

— „Dat zal ik je wel vertellen.” —

Zij had als kind de fabel van La Fontaine van buiten geleerd en zij wist nu uitvoerig te vertellen van de prachtige berenhuid, die de jagers verkocht hadden en hoe zij vol plannen op jacht gingen, om niets te bereiken. Coosje moest lachen om dien jager in den boom en voor haar was de beer geruststellend mak, die den anderen niet opat; alleen maar omdraaide met zijn dikken poot —, maar Flipje dacht na. Santje zag, hoe hij zijn wenkbrauwen samentrok, terwijl hij tuurde in het turvenvuur.

„Begrijpt je het?” — vroeg zij. — „Wij moeten niet doen, alsof wij de betere tijden al hebben, want die hebben we nog niet.”

Hij knikte overtuigd. Daar was een slim-wijze trek op zijn jongensgezicht en Santje dacht: „Hij wordt later zeker ook notaris, net als zijn grootvader en zijn vader.”

— „Maar die jagers waren erg bang, tante,” zeide hij eindelijk. „En als de Prins en de andere menschen nou *niet* bang zijn, dan krijgen ze de Franschen wel.”

— „Ja, wie weet.” Zij wilde de kinderen niet angstig maken. Daar was al spanning genoeg in de lucht. Maar voor haar bestonden de zaken voor zoover zij ze kon beoordeelen naar den toestand in het stadje en hier in deze kleine vesting lag een zeer groote Fransche

bezetting en dagelijks leefde men onder den druk van hun aanwezigheid. — Nijmegen en het land van Maas en Waal waren ook nog in Fransche handen. — En als de bondgenooten kwamen, de kozakken inclus, om den vijand te verjagen, zou het alles dan dadelijk zooveel beter zijn? Zij was een klein meisje van drie jaar geweest, toen in 1794 de stad door de Hollanders tegen de Franschen verdedigd was geworden, en zij was opgegroeid onder de verhalen over dien ontzettenden belegeringstijd, waarvan zijzelf de herinnering had bewaard aan kanongedreun. Haar moeder was in die weken overleden. — „Wie weet? Maar,” liet ze er op volgen, „we zullen toch nog maar vooreerst zuinig zijn met de turf.”

„Natuurlijk,” zei Flipje zakelijk. — 't Was toch secuurder, dacht hij. Coosje drukte haar wang tegen de hare: „Nog meer vertellen, tante,” vleide ze.

Zij was voornemens de leerzame „laitière et le pot au lait” te nemen, maar Coosje zeide: „Van dien zoeten jongen, tante, die pruimen kreeg.” —

Dit was in ieder geval hoopvoller; dit eindigde goed, en met veel nadruk begon ze langzaam op te zeggen:

„Jantje zag eens pruimen hangen,
O, als eieren zoo groot.”

Flipje kende het ook van buiten; zachtjes, als bij zichzelf, zeide hij het mede op: een tevreden uitdrukking op zijn gezicht, terwijl zijn aandacht mede geboeid was door den gloed, die zich meer en meer door de turven verspreidde. De turven lagen zoo regelmatig opgestapeld: het was net een soort muurtje, waarin vuur was. — 't Gaf licht ook, want de gezichten van zijn tante en van Coosje werden er door beschenen! 't Was verder bijna donker in de kamer, alleen bij de ramen was nog wat daglicht en achter de kleine ruiten zag hij gestadig en stil de sneeuw vallen.

„Nog meer opzeggen, tante,” zeide hij, zich zoo behaaglijk voelend bij het stille vuur in die rustige schemerdonkere omgeving, terwijl het daar buiten zoo wintersch was. —

Santjes stem, waarin alle nuances der verschillende gevoelens

gelegd werden, begon de vertelling van Cornelis, die een glas gebroken had. — Zij wisten alle drie al lang hoe het eindigde, maar Coosje had toch altijd weer een zucht van verlichting bij de woorden: „Kom, Keesje lief; h ou op met krijten” en Flipje keek tevreden bij de oplossing: dat waarheid-spreken en vergeving vragen de dingen weer herstellen.

Santje zelf met haar jonge hart vol verdriet en met het besef, dat zoovele donkere gevaren spookten om het besneeuwde stadje, voelde de rust van dit stille uur met de kinderen, waarin zij samen zich verdiepten in het geval, dat een zoete jongen wordt beloond en de andere wordt vergeven, omdat hij niet jokken wil. Het was zoo evenwichtig waar.

— „En nu zal Coosje opzeggen,” zeide het kind opeens. Zij ging wat rechter zitten en vouwde de dikke handjes:

— „Ik ben” begon zij duidelijk — en toen heel gauw achter elkaar:

„. . . . een kind
Van God bemind
En tot geluk geschapen.”

Toen bleef zij steken. Flipje zag naar haar op: „Zijn liefde” begon hij.

„Zijn liefde” herhaalde Coosje ras.
„. . . . Is groot,” vulde Flipje aan.
„Groot,” echode Coosje.

Hij bemerkte, dat zij het toch niet kende en met de vaste overtuiging van een die het wel weet, zeide hij duidelijk zonder haperen, kijkend naar het vuur:

„Zijn liefde is groot;
’k Heb speelgoed, kleed’ren, melk en brood,
Een wieg om in te slapen.”

„Slapen,” zeide Coosje met nadruk.
„Ik leef gerust”

ging Flipje onverstoorbaar voort.

„Ik leer met lust

Ik weet nog van geen zorgen.
Van 't spelen moe
Sluit ik mijn oogjes 's avonds toe
En slaap tot aan den morgen."

't Was nu bijna donker in de groote lage kamer. Daar buiten in de grauwe blauwte van den winteravond viel nog steeds de sneeuw zooals het vorige jaar op de Russische vlakke. Maar Santje bleef hier nu niet bij stilstaan. Zij keek naar den warmen vuurgloed en luisterde naar de overtuigde kinderstem. Dit alles was óók waar, waar als de gedachte: „Uw hemelsche Vader weet alles wat gij behoeft." Haar oogen stonden ineens vol tranen: waarom wist zij niet. Zij dacht immers alleen maar hieraan, dat God dan ook had geweten, wat hij noodig had, toen hij lag op den besneeuwden grond — en dat God toen ook over hem gewaakt had met dezelfde liefde als over deze twee kinderen, die zoo veilig en tevreden zaten bij het vuur en opzeiden:

„Ik ben een kind
Van God bemind
En tot geluk geschapen."

Daar moest nog veel meer verteld worden; en zij was juist op het meest spannende oogenblik gekomen in de geschiedenis van Klein Duimpje, toen Barbertje binnentrad, een blaker in de hand, waardoor het kaarslicht scheen op haar breed, mutsomrande gezicht.

— „Mijnheer Frans is gekomen, juffrouw," zeide zij — „met nog een mijnheer, en nu zei mevrouw, dat u beneden moest komen, en dan zou ik op de kinderen passen."

Metéén was Santje weer in het tegenwoordige: Frans uit Cuyck? Wat voor berichten bracht hij misschien mee? Hoe had hij de stad kunnen binnenkomen? De Franschen waren zoo streng. En zij had Coosje al op den grond gezet en rees haastig op, niettegenstaande de klagende vraag: „Nog éven, tante."

— „Als oom veel weet te vertellen van den Prins," beloofde zij, „zal ik het jullie vanavond nog zeggen."

„Ook klein Duimpje,” hield Coosje vol.

Flip schudde het hoofd: „De Prins is echter,” zeide hij wijs.

„Barbertje weet ook wel van klein Duimpje,” troostte Santje.

Zij verliet het vertrek en bereikte al tastende op het donkere portaal de deur van haar kamer. 't Was er koud. Het was alsof de sneeuw den avond lichter maakte, want heel flauw kon zij het venster onderscheiden, en in die flauwe schemering vond zij ook haar kaptafel, waar zij een kam nam, om haar speelsche krulletjes op voorhoofd en slapen te kammen en om het verder wat stijver getrokken haar glad te maken.

Toen zij in de groote voorkamer trad, vond zij het gezelschap bij den haard gezeten in het schijnsel van eenige kaarsen. Haar schoonzuster leunde als gewoonlijk in een hoek van de groote vierkante canapé, opvallend blond en blank in haar rouwjapon, die zij droeg om den dood van haar schoonvader. Uit de leuningstoelen verrezen de twee gasten. Zij waren blijkbaar te paard gekomen, want zij droegen hun rijlaarzen, overigens zaten hun donkere rokjassen met den zeer hoogen kraag en de zwart zijden stropdas, onberispelijk.

Frans Verheiden gaf zijn zuster een zoen: „Wel, Santje, je ziet er goed uit! Me dunkt, dat het je goed gaat.”

Zij voelde in zijn stem, dat hij wilde zeggen: „Me dunkt, dat wij er nu overheen zijn, over het verdriet,” en zij hield zich groot: „Ik maak het heel goed,” zeide zij met haar zachte stem en lieve lachje.

Hij knikte tevreden. „Ik heb mijn vriend Van der Steen meegebracht,” vervolgde hij, „dien je verleden bij tante Jantje hebt ontmoet.”

Pieter van der Steen boog diep, terwijl Santje bevallig neeg.

„Mijnheer Van der Steen heeft zich laten overhalen hier te blijven logeeren,” zeide Amélie met een kwijnende hoofdhouding en een bekoorlijken glimlach. „Wij hebben hem gezegd, dat het logement vol Fransche officieren was.”

— „Het is allervriendelijkst,” stamelde Pieter van der Steen. „Is het heusch niet te lastig, Mevrouw?”

— „Welneen,” lawaaid Frans: „we krijgen immers de groote

logeerkamer, die deelen we samen. Als ik alleen bleef, zou die ook in orde gebracht worden."

Amélie had Santje gewenkt, en toen deze zich naar haar overboog, fluisterde zij haar toe de lakens en sloopen uit de linnenkast te gaan halen en ze aan Barbartje te geven, die ze nog op de vuurmand moest uitvuren: daar waren zeker wel kolen in den haard van de mangelkamer? Santje knikte bereidwillig en verliet de kamer. Even was weer de wrevel in haar ontstaan: Amélie liet zich maar bedienen, maar toen bedacht zij zich, dat als zijzelf de gastvrouw was geweest, zooals vroeger, dat zij dan ook het goed uit de linnenkast had moeten halen en aan Barbartje geven. Waarom zou zij het dan niet voor Amélie doen? Het was nu wel voor een ander, het was nu niet voor haar eigen huishouden, maar het moest daarom toch wel gebeuren, en zij was immers bereid de anderen te helpen. Aan zichzelf wilde zij niet denken, hoe zou zij, sinds hij er niet meer was, dit nog kunnen doen? Eigen geluk was van haar weggenomen. Zij had het geluk der anderen. Zij moest zich niet laten verbitteren.

Daar was een rustige zachtheid op haar gezicht, toen zij plaats nam bij den haard en luisterde naar het drukke gesprek. Frans bracht allerlei berichten mee: De Franschen waren zoo bang als wezels voor de kozakken, maar 't was anders niet alles om deze tot vrienden te hebben ook; zij waren zoo vuil, en lastig, en zij aten de vetkaarsen. Maar rijden, dat konden ze! En daar was in Londen op 14 Dec. een groot diner geweest van wel vijftig kooplieden en andere hooggeplaatste personen om de vrijheid van Nederland te vieren; in het buitenland erkende men dus de vrijmaking en verheugde zich daarover. — 't Ging wel den goeden kant uit, 't werd tijd, dat ze ook uit deze buurt verdwenen.

— „Praat toch niet zoo hard," zeide Arnold Verheiden ongeduldig met een bezorgden blik in de richting van de ramen, waarvoor de luiken gesloten waren — hij boog zich wat voorover: „ze hebben overal hun luistervinken."

Frans lachte luid: „Al stonden we allemaal te buigen als knip-

messen voor ze, denk je, dat ze nog daarin gelooven! 't Helpt je allemaal niks. Als ze er lust in hebben, komen ze toch je geldzakken leegen! Daar steken ze toch al graag genoeg hun handen in."

— „Tot nu toe hebben wij in vrede met ze geleefd," klaagde Amélie. „Daar zijn charmante menschen bij. We waren best aan ze gaan wennen."

„Als wij maar niet de tiërceering hadden gekregen," fluisterde Arnold — „en niet het continentaalstelsel, dan was het wel gegaan wat mij betreft." —

Santje was wat bleeker geworden: „En niet de conscriptie" dacht zij.

— „Maar als zij nu gaan vechten," Amélie trok haar fijne lippen samen: „dan wordt de zaak nog erger dan met tiërceering en continentaalstelsel en we krijgen het slagveld vlak bij, terwijl dat toen ten minste ver af was."

— „Maar dan weten we ten minste, waar de gewonden blijven," dacht Santje treurig.

— „'t Is gauw kerstmis," zeide Frans droog, „en je denkt misschien wel, dat Grave nu de kans loopt een kerstnacht te beleven als Amsterdam in Gijsbrecht van Amstels tijd! Enfin als jullie dan maar Gijsbrecht en Badeloch zijn, dan trekken jullie nog veilig uit naar het vette land van Pruisen."

Amélie lachte even, maar Arnold fronste ontevreden de wenkbrauwen: „Spot toch niet zoo, Frans."

— „Ja, vet soppen is het niet in Pruisen, dat geloof ik ook niet," antwoordde de ander droog.

— „In de andere steden," viel Pieter van der Steen kalmeerend in, „is alles rustig verlopen. Wanneer ze den vijand hier zien komen, zullen de Franschen ook wel aftrekken."

— „Rustig," zeide Arnold somber, „denk aan Woerden, denk aan de omstreken van Deventer."

— „Ja, iets moesten we voor de goede zaak over hebben."

Frans strekte zijn beenen uit naar den haard. „Nu is het ook geen bestaan, om steeds armer te worden! Met den nieuwen regeeringsvorm

zullen ten minste de eigendommen geërbiedigd worden, en zul je," met een blik naar Pieter van der Steen, die boerderijen bezat in het Cuycksche land, „niet meer voor je koeien en varkens behoeven te beven, en je zult je nog eens rijk boeren op den Maashof."

— „Op 't oogenblik is daar althans geen kans voor. Ze fourageeren overal om hier de troepen te onderhouden." — Pieter keek nadenkend. „De toekomst kan alleen verbetering brengen, en daar geloof ik in."

— „Of je gelijk hebt! Naar het verleden kijken, maakt maar somber." Frans wendde zich in eens tot zijn zuster, die op een tabouret met zijleuningens bevallig gezeten, stil luisterde naar de gesprekken. „Santje!"

Santje schrikte op.

— „Speel en zing eens wat."

— „Maar Frans," weerde zij af, „dat heb ik nu zoo lang niet gedaan. Ik heb niets geen geoefendheid en niets geen stem meer."

„Reden te meer, om weer te beginnen. We moeten niet altijd het hoofd laten hangen."

Hij bedoelde het meer in het algemeen, maar heel even steeg het bloed naar haar wangen, alsof zij er een verwijt in voelde; en uit ergernis, dat men lezen zou, wat er in haar omging, zeide zij rustig: „Ik voorspel je, dat het niet mooi zal klinken, maar als je het wilt."

— „Ik zal het zulk een voorrecht vinden," viel Pieter in.

Santje glimlachte, terwijl zij oprees: „Dat zegt u misschien niet meer, als u mij gehoord heeft!" zeide zij ondeugend.

Zij zag naar Amélie, wat deze er van vond. De zeer kleine smalle lage piano had zij altijd bij haar vader bespeeld, maar nu was Amélie hier huisvrouw. Deze knikte achteloos: „Neem dan een kaars van de tafel."

Pieter sprong op, om haar te helpen. Zij wist niet, wat zij kiezen zou om te zingen. Maar zij had het vaste voornemen, dat het niet iets treurigs zou zijn, niet iets, dat weer zou geven, wat de grondtoon van haar hart was, en zij had ook het gevoel, dat het goed was iets

hoopvol te nemen, iets vertrouwends. Een lenteliedje dacht zij — en meteen glimlachte zij hierom : ze waren immers midden in de sneeuw ? Daar buiten de ramen in het stadje was alles wit en geruischloos en hier binnen in de groote kamer schoof men steeds dicht bij den haard. Zij vond het ook wel wat koud bij de piano, maar zonder aarzelen sloeg zij zacht eenige tinkelende accoorden aan, zag toen vragend om.

— „Ik herinner mij,” merkte Arnold op, „dat je vroeger een Duitsch avondlied kende.”

Een schaduw vloog over haar gezicht, waarom juist dit ? waarvan Laurens zooveel gehouden had. Maar 't was ook juist dit, dat zij nog het beste zou kennen, omdat het zoo eenvoudig was. Zij overwon zichzelf.

— „Ik zal het probeeren,” zeide zij lief. En terwijl zij zong met heldere zachte stem, luisterden de anderen met tevredenheid toe, blij, dat het weer klonk als vroeger, vóór het verdriet was gekomen en het was hun ook alsof de nare tijden wel spoedig voorbij zouden zijn. Maar Santje, terwijl zij zong, dacht juist aan hem en had het gevoel, dat zij tot hem zeide :

Seht ihr den Mond dort stehen,
Er ist nur halb zu sehen
Und ist doch rund und schön.
So sind wohl manche Sachen
Die wir getrost belachen,
Weil unsre Augen sie nicht sehn.

Zou zij toch niet het wonderlijkste mogen verwachten ? en met kinderlijken deemoed zong zij aan het eind :

Gott, lass Dein Heil uns schauen,
Auf nichts Vergänglich's trauen,
Nicht Eitelkeit uns freuen.
Lass uns einfältig werden
Und vor Dir hier auf Erden
Wie Kinder fromm und fröhlich sein!

Zij zong nog menig ander liedje, maar toen zij dien avond in haar koude kamer achter de groen saaien bedgordijnen in haar kussens leunde, dacht zij met gevouwen handen dat in dit liedje toch wel het allerbeste stond: als een kind te vertrouwen. En dan eenvoudig probeeren te doen, wat goed is, dacht zij.

Den volgenden morgen was de hemel strak blauw boven een wit stadje. — Vreemd duidelijk klonken de stemmen buiten, nu de voetstappen gedempt waren. Frans had al spoedig de helrood en geelgeverfde bakslee te voorschijn gehaald en tot groote pret van Flipje en Coosje duwde hij hen voort langs de straat.

Aan tafel om één uur vertelde hij, dat hij bij tante Jantje was geweest, en dat deze gezegd had, dat Santje veel te weinig aankwam. Met die sneeuw was het ook wel moeilijk doorkomen misschien, maar hij had gezegd, dat hij zijn zuster wel in de slee zou brengen.

— „Maar ik kan wel loopen!” lachte ze.

„Veel gemakkelijker en aardiger met de slee. — Pak je maar goed in, in je pelisse en met je mof — en je zult zien hoe prettig het is.”

Pieter van der Steen stond ook spoedig klaar bij de slee, toen zij later uit de deur trad. Zijn vriendelijk dik gezicht straalde van gezondheid boven de dikke das.

— „De kinderen willen absoluut mee —” verontschuldigde hij Flipje en Coosje, die reeds naast elkaar zaten. —

„Eerst zien of het kan —” bedisselde Frans. „Stap in, Santje.” Ze kwam tegenover hen te zitten en wel wat nauw, vooral door de dikke plaid, maar het gelukte, en Santje's wangen kregen een kleur van plezier, toen beide heeren de slee met een vaartje langs de straat kregen. — Zij knikte tegen al de kennissen, die over de horretjes keken, en groette met bevallig plechtige hoofdbuiging, toen een paar haar bekende Fransche officieren voor haar salueerden enbogen. Tante Jantje woonde vlak bij, op de Markt; de tocht was dus heel kort.

— „Nu brengen Pieter en ik de kinderen thuis,” legde Frans uit, — „en komen je later wel halen.”

Santje knikte, dankend met haar liefste lachje, toen zij in het huis

verdween. Tante Jantje woonde boven, waar zij eenige kamers en een keuken had, en terwijl Santje de breede geboende trap opging, hoorde zij boven de kamerdeur al opengaan. —

— „Zoo, kind, —” en tante Jantje, die lang en zwaar was in haar gladde zwarte japon, en die een ruim-geplooid zwart muts droeg, kuste haar nichtje onder den luifelhoed — „dat was nog eens echt iets voor Frans om je hierheen te brengen in de slee. Ik zag je aankomen. Mijnheer Van der Steen was er ook bij, meen ik.”

— „Ja,” zei Santje eenvoudig, — „hij was zoo vriendelijk mee te duwen.”

Zij ontdeed zich van haar pelisse en hoed en nam plaats tegenover haar tante, die bij het raam haar leuningstoel had. —

„Wat is het nu vroolijk op de Markt,” — merkte zij op, ziende naar de breede straat, waar kinderen met priksleedjes druk heen en weer warrelden, terwijl enkele soldaten in kleurige uniformen en met hooge shakos op toekeken.

Mevrouw de weduwe Wirius geb. Verheiden keek onderzoekend naar haar nichtje. Daar was een goedge slimheid op haar breed, langwerpige gezicht te lezen.

— „En hoe is hij eigenlijk?”

— „Wie, tante, mijnheer Van der Steen? Heel beleefd en goedge, en Frans houdt veel van hem.” —

— „Ik heb ook nooit anders dan goed van hem gehoord,” beaamde tante Jantje, „en hij moet heel goed zijn voor zijn moeder, die met hem woont op den Maashof.”

— „Dat kan ik best gelooven,” zeide Santje. —

Daar was een oogenblik stilte. —

Mevrouw Wirius leunde achterover. Santje keek nu naar de silhouettes, die tegen den gewitten muur hingen. — Die mijnheer met de krulpruik was de vader van oom Wirius geweest — en dus de grootvader van Laurens le Maistre, wiens moeder Wirius heette, en die een zuster van oom was. Daardoor was tante Jantje een aangetrouwde tante van „hem” en het was juist hier, dat zij hem had leeren kennen, toen hij bij zijn tante logeerde. Daarom hield zij

zooveel van deze kamer. — Zij wilde juist vragen, of haar tante nog onlangs iets van de Le Maistre's uit Geertruidenberg had gehoord, toen deze de stilte verbrak:

„Weet je waarom die Pieter van der Steen over is?”

— „Hij moest den Franschen Commandant spreken over fourageprijzen, meen ik. Ze waren van alles van zijn boerderijen komen halen, maar geld had men niet gezien. Nu kwam hij die zaken regelen, heb ik begrepen. —”

— „Maar daarvoor kwam hij niet alleen.” — Tante Jantje's oogen tintelden goedig boven haar roode wangen.

— „Weet je wat Frans mij heeft verteld: dat hij hem gezegd had, dat hij jou zoo graag wilde terug zien.” —

Santje kreeg een kleur. „Mij, tante?” —

— „Ja, hij had je verleden immers hier ontmoet. Hij kwam toen de groeten van zijn moeder brengen, want die heb ik vroeger nog gekend — en toen heeft hij je niet kunnen vergeten, zei Frans, en daarom is hij nu weer hier.” —

— „Maar.... tante,” — Santje was overtuigd, dat tante Jantje óók aan Laurens nog dacht, — „wat akelig. Frans heeft hem toch zeker gezegd van Laurens.” —

— „Ja, zeker — maar zie je, Frans vond, dat dit nu zoo lang was geleden dat hij dacht, wel je moet niet zoo verwonderd kijken, Santje, dat je nu wel weer eens vooruit kon zien — andere plannen maken. — Hij zei: 't is al anderhalf jaar geleden bijna, dat hij wegging.”

Santje glimlachte goedmoedig: „Echt iets voor Frans, vindt u niet?”

— Mevrouw Wirius voelde zich uit het veld geslagen. Zij wierp het op een anderen boeg.

— „Ja, zie je, dat komt omdat Frans je zoo graag gelukkig zag. Hij weet, dat Pieter een heel goed man is, en rijk genoeg om kalmpjes te leven, wat niet iedereen kan in onze dagen, en hij vindt het naar, dat je afhankelijk bent van Amélie. Hij zegt: „ze is er de kindermeid.”

Santje fronste even de wenkbrauwen: „Maar dat is toch maar

zooals je het zelf beschouwt, tante. Ik houd van Flipje en Coosje; en ik voel mij altijd als hun tante, niet als hun kindermeid." —

— „Hij zegt ook: zij heeft een afhankelijke positie — hij zei zelf zoiets als genadebrood eten.”

Santje zette groote oogen op. „Maar dat is niet waar, tante. Dat is weer echt iets voor Frans. Ik betaal toch in bij Arnold. Ik kan niet op mijzelf wonen, maar ik kan wel inwonen. En nu dat Arnold weinig verdient is hij, geloof ik, heel dankbaar, dat ik er bij in ben.”

„Arnold zegt het ook niet, en Amélie ook niet. — Frans zegt zelfs: natuurlijk zegt Amélie niets en zij zal nog wel tegenhouden dat Santje eens een goed huwelijk doet, want zij heeft veel te veel nut van haar. — Dat maakt hem juist zoo boos. Hij zou je graag gelukkig zien op den Maashof. 't Is er heel mooi, en je zou een geliefde huisvrouw daar kunnen worden.” —

Santje's gezicht kreeg iets nadenkends, wat niet aan tante Jantje's aandacht ontsnapte.

— „Als ik dat bedenken, dan zou ik het ook heerlijk vinden, kind.”

Langzaam sloeg Santje haar oogen op. „Maar Laurens dan, tante.” Zij durfde niet zeggen: „ik verwacht hem nog terug,” want zij wist welk medelijdend, ongeloovig lachje daarop zou komen, en daarom voegde zij er zacht haastig aan toe: „ik kan hem niet vergeten.”

— „Dat begrijp ik ook best,” zei tante Jantje hartelijk. „Hij was zulk een goede, begaafde jonge man. Je weet, hoeveel ik van hem hield. Maar ik weet niet, of je goed doet om heel je leven aan een droom op te offeren, want het klinkt misschien hard, maar het is toch zoo: het is een droom geworden. En je moet nu eens aan de werkelijkheid denken, aan de toekomst. Frans zegt ook: we krijgen nieuwe tijden, we moeten het oude vergeten en vol moed verder gaan. En zoo moet jij nu ook eens zijn.”

In Santje's oogen stonden ineens tranen. Zij had zoo dapper haar leed in haar hart verborgen: waarom sprak men tot haar als tot iemand, die moedeloos klaagde.

— „Ik verlies den moed niet, tante,” zeide zij met bevende lippen.

Tante Jantje kreeg ook de tranen in haar oogen: „Neen, dat weet ik wel. Je bent een best kind, Santje. Maar ik was het zoo met Frans eens, dat je toch eens probeeren moest in te denken, of je heusch nooit zou willen trouwen, en of je niet eens wilde bedenken, dat het toch een voorrecht was dat iemand als Pieter van der Steen nader kennis met je wil maken.” Tante Jantje snoot haar neus, en Santje veegde haar oogen af. „Dat heb ik beloofd aan je te vertellen.”

„Het is heel lief van u, tante,” zeide Santje zacht. „En wat moet ik nu doen?”

— „Alleen maar denken. En dan zal je gevraagd worden, of je Pieter van der Steen wil toestaan nader kennis met je te maken. Je behoeft niet ineens, zoo maar het jawoord te geven.” En tante Jantje lachte alsof dat iets allerdwaast zou zijn.

— „Maar dan moet je je ook eens voorstellen, hoe het zou wezen als je altijd ongetrouwd bleef: als je een oude jongeuffrouw was. Nu heb je nog een thuis, kind.” Haar stem klonk vriendelijk vermanend en daar was iets bezorgds in haar blik, die rustte op het lieve jonge gezicht tegenover haar. — „Maar als Arnold en Amélie eens werden weggenomen, wat moest je dan beginnen?”

— „Ik zou dan voor Flipje en Coosje kunnen zorgen,” antwoordde Santje, steeds nadenkend uitziende over de drukke Markt met de oude besneeuwde gevels.

— „Maar als dezen al oud genoeg waren om een eigen gezin te hebben, en jij was oudachtig.”

Santje glimlachte met een kuiltje in haar wangen.

„Misschien heb ik net genoeg om in een hofje te komen, tante.”

— „En dat vinden de neven en nichten dan natuurlijk vervelend.”

— „Wel, dan wil ik ook wel bij hen komen inwonen. Ik ben aan inwonen gewend. Trouwens, tante, waarom zou dat naar zijn? Als men het maar goed met elkaar kan vinden. Ik wil u wel zeggen, dat als ik getrouwd was, en u bleef verarmd achter, dat ik het heel prettig zou vinden als u bij mij kwam.” En toen ineens vertrouwelijk: „Tante, als ik eens op mezelf moest en u bent er dan nog, dan zou

ik ook bij u kunnen komen: dan legden wij botje bij botje, en ik zou voor u zorgen."

Niettegenstaande de huwelijksidealen, die tante Jantje voor Santje koesterde, vloog over haar gezicht een groote blijdschap: Santje was haar lieveling. — „Ja, kind, ja kind," zeide zij ontroerd, „maar we moeten nu ernstig aan ernstige zaken denken."

„Ja, tante," zei Santje onderdanig.

Ze praatten nog over andere dingen: over het naderend Kerstfeest, over het groote Fransche garnizoen, waardoor de groote kerk zoo vol was; over de kleine Protestantsche gemeente, die genoeg ruimte had in het kleine kerkgebouw, over de tijden toen dat anders was. En toen zagen zij over de witte Markt de helroode en gele slee verschijnen, geduwd door Frans.

„Mijnheer Van der Steen is er gelukkig niet," zei Santje, die vuurrood was geworden.

Iets later wuifde zij met haar mof haar tante vanuit de slee toe. Mevrouw Wirius keek haar na, en hoopte, dat den volgenden keer Pieter van der Steen haar zou komen halen.

De stralende blauwe lucht was reeds wat dampig geworden, toen Santje terugging, en toen zij bij haar thuiskomst zich terugtrok in de mangelkamer, om de wasch te vouwen, viel de schemering spoedig in, vreemd blauwachtig door de sneeuw daarbuiten. Zij was blij alleen te zijn: de kinderen waren bij de burenen en Barbertye moest helpen koperpoetsen in de keuken. Niemand zou haar storen.

Zou zij graag nader kennis maken met Pieter van der Steen? Hij scheen zoo goedig en vriendelijk te zijn; en het was wel waar, wat tante Jantje had gezegd, dat zij — als zij het samen zouden kunnen vinden — een geliefde huisvrouw zou kunnen worden op den Maashof! Offerde zij niet haar leven op aan een droom, als zij neen zeide? —

Santje, die een rol handdoeken had ingevocht, vouwde deze dicht en legde ze in de baliemand. Toen bleef zij werkeloos staan naast de plaktafel. Als zij ja zeide dan beteekende dat, dat zij probeeren

moest Pieter van der Steen te zetten in de plaats van Laurens, dat zij naar hem moest luisteren, en hem begrijpen. En als zij eenmaal ja had gezegd op de vraag of zij met hem wilde trouwen, moest zij trachten Laurens te vergeten. Maar dat kon zij niet. Zij wist heel zeker, dat zij nog altijd zou uitkijken of hij niet terugkwam, en stel eens voor, dat zij huisvrouw op den Maashof was en daar kwam een vreemdeling aan en zij, zij herkende hem. En het was dan te laat.

Zij hoorde stappen op het portaal; en haastig greep zij een handdoek van een stapel en begon te rekken.

De deur sprong open. Het was Frans. „Zoo, ben je hier weer aan 't werk.”

Hij duwde de deur in 't slot; en trok een stoel bij de plaktafel.

— „Amélie amuseert zich beneden met twee Fransche officieren,” verklaarde hij, zijn beenen over elkander slaande. „Ik moet zeggen, dat het Fransch haar goed afgaat. Maar jij kent het minstens evengoed. Waarom moet je hier werken . . . als een linnenmeid.”

— „Ik heb er niets geen behoefte aan beneden de Franschen te woord te staan. Ik ben best tevreden zoo. Ik doe dit vrijwillig!”

Hij zweeg en zij nam een tweeden handdoek op. Plotseling zag hij haar aan: „Heeft tante Jantje met je gesproken?”

„Ja.”

„Over Pieter?”

„Ja.”

„En wat is je antwoord?”

„Mijn antwoord?” herhaalde zij. Zij aarzelde. Niet omdat zij het niet voor zichzelf wist, maar omdat zij tegen den storm opzag, die het verwekken zou.

„Me dunkt: Je kunt het nu toch wel al zeggen,” zeide hij wrevelig. „Het is alleen maar, of je hem wilt toestaan nader kennis te maken.”

— „Met andere woorden,” zeide zij zacht, maar beslist: „Of ik mijn engagement met Laurens verbroken beschouw.”

— „Het was niet eens een officieel engagement; je draagt niet eens een ring nog! — En dan, ik zou zeggen: het *is* al verbroken.”

Haar oogen stonden strak.

— „Ja, verbroken,” bevestigde hij koud, „want hij is er niet meer. Je moet leeren de werkelijkheid onder de oogen te zien.”

Zijn scherpte wekte haar geestkracht op. „De werkelijkheid,” herhaalde zij langzaam: „ik zal je zeggen, wat de werkelijkheid is. Dat is: dat ik Laurens niet vergeten kàn, niet vergeten wil. En dat als ik aan een ander liet gelooven, dat ik hem zou kunnen liefhebben, dat dat dan schijn zou zijn. En daar vind ik Pieter van der Steen te goed voor,” liet zij er zakelijk op volgen, kalm een anderen handdoek opnemend.

— „Hij is zeker te goed voor je!” Frans stond ongeduldig op en liep met groote stappen heen en weer: „Hij is een eerlijke, goede kerel. Hij zou alles voor je over hebben. Maar je moet het zelf weten. Als je maar goed weet, dat als je over een jaar of twee, als je heusch wel zult moeten bekennen, dat *wij* gelijk hebben gehad en dat Laurens dood is — en je wilt dan wel over een ander denken, dat hij niet meer te krijgen zal zijn. — Hij zal zoo gek niet zijn, om in Cuyck te zitten treuren om een onwillig meisje in Grave? en daar zijn meer meisjes dan jij.”

— „Ja, gelukkig,” zeide Santje opgelucht.

— „Enfin,” zeide hij boos — „je hebt nog tot morgen den tijd. Ik zal hem morgen het antwoord geven.”

— „Morgen,” zeide zij verschrikt, „is hij dan weer hier? en je zeide mij, toen je mij in de slee duwde, dat hij naar Ravestein door was gereden.”

— „Hij komt hierover terug — en dan gaan wij samen naar Cuyck. — Dus je weet het,” en de deur openrukkend, toen weer dichtslaande, liet hij haar in het schemerdonkere vertrek alleen achter.

Met het rustige gevoel geantwoord te hebben wat goed was, maakte Santje bedaard de rol handdoeken nog af en legde deze bij de andere in de baliemand.

Als notaris, als man van zaken, achtte Arnold Verheiden het ook zijn plicht den volgenden dag zijn zuster te wijzen op de goede partij, die zij zou doen, als zij op den duur tot een huwelijk met

Pieter van der Steen kon besluiten, maar heel lang drong hij er niet op aan. Amélie had hem duidelijk gemaakt, dat Santje zelf moest weten, wat zij deed, en dat er geenerlei reden bestond van hun kant om haar spoedig getrouwd te willen zien. Ze gaf geen onkosten, wist zich nuttig te maken, en zou zeker altijd een hulp in geval van ziekte zijn. En als haar kleine kapitaaltje goed werd beheerd kon het nog toenemen, en kwam het vanzelf op de kinderen. Wat haar betrof, zij vond het altijd een bestiering als in de families een of meer hulpvaardige ongetrouwde tantes bestonden, en wanneer Santje daarvoor voelde, zou zij haar niet hiervan afbrengen.

Santje's weigering ontmoette dus niet teveel tegenstand; daarbij Frans ging naar Cuyck terug en Pieter van der Steen had zich niet meer vertoond. Maar begrepen werd zij ook niet. Alleen tante Jantje schudde ook wel het hoofd, maar toen zij uitweidde over Laurens, en uitlegde, hoe zij hem niet vergeten kon, zag tante Jantje haar met meegevoel en bewondering aan, en veegde van ontroering haar oogen af. Eigenlijk verbaasde deze er zich wel over, dat zoiets romantisch werkelijk gebeurde, en toen Santje weg was, vroeg zij zichzelf wat verontrust af, of zij maar niet had moeten zeggen, dat dit iets was van een roman en dat zij er wel aan twijfelde, of het verstandig was als in een roman te handelen. Zij meende van neen. Maar aan d'anderen kant: de pap was nu toch al gestort, en wat zou zij het meisje plagen. 't Was toch een lief meisje — en met eenige voldoening bedacht zij zich, dat als zij ooit gebrekkig en oud werd, Santje wel bij haar zou willen komen, om voor haar te zorgen. Nu voelde zij zich nog te flink om hulp te wenschen, en daar was ook geen werk in haar huishoudentje voor twee vrouwen. — De menschen, die beneden woonden, hadden een dochter, die een paar maal in de week het grove werk kwam doen. Verder deed zij alles zelf en 't was een tref geweest, dat zij met zulk een mooie schikking die kamers had gekregen. De menschen beneden hadden vroeger het geheele huis gehad; gezeten burgermensen, maar de moeilijke tijden hadden hen ook verarmd, en zij waren blij geweest mevrouw Wirius in huis te krijgen, die hen altijd met eenige onderscheiding behandelde,

omdat zij heel goed wist hoe vroeger hun positie was geweest.

— „We helpen mekaar, juffrouw Wenning,” zeide zij dikwijls, „de slechte tijden, die kennen we allebei.” Juffrouw Wenning knikte dan met ontroerde oogen — en toen zij op Kerstmorgen mevrouw Wirius stijf van het spit in haar leuningstoel vond zitten, wist zij niet, hoe zij haar genoeg beklagen kon.

— „En nou kunt u niet naar de kerk, dat is me ook wat.” Zijzelf was Catholiek en was dien nacht met haar dochter naar de nachtmis gegaan: Mevrouw Wirius had het stemmengeroes der kerkgangsters in de straten gehoord, en zich toen al wat rheumatisch voelend, zich verontrust dat zij niet naar de kerk zou kunnen gaan, en de dominee zou haar zeker missen, de gemeente was toch al klein. En wat zouden Arnold en de anderen wel denken.

— „Wenning zal best naar uw neef willen gaan en het vertellen,” voorkwam juffrouw Wenning reeds haar wenschen. „En dan zal juffrouw Santje weleens komen kijken. En misschien komt die vanmiddag dan wel bij u, want nu kan u niet naar hen toe.”

Zij wist precies, wat de gewoonten der familie Verheiden waren.

Santje kwam dadelijk aanwippen en beloofde dien middag te komen en ook het souper te blijven gebruiken. Bij Arnold zouden zij haar niet missen, die kregen eenige gasten.

— „Maar wie brengt je dan thuis?” zeide tante Santje bezorgd, „want Arnold kan er toch niet uitloopen.”

„De knecht had het wel kunnen doen,” zeide Santje bedenkelijk, „maar die heeft een vrijen dag en is naar zijn ouders buiten.”

„Misschien wil Wenning wel,” opperde mevrouw Wirius, en toen het met dezen geschikt was, zag zij Santje met een plagend lachje aan. „Dat komt er van, kind. Als je „ja” had gezegd verleden, zou nu Pieter van der Steen zeker over zijn, en dan had hij hier kunnen theedrinken met je en had je meteen thuis gebracht.”

— „Nee, tante,” zeide Santje, „dan hadden we zeker thuis moeten komen vóór het souper. En dan hadt u mij niet zoo lang gehad.”

Dien middag zaten zij eerst lang te schemeren, en Santje vertelde van de preek 's morgens en wie er in de kerk waren; en noemde op,

wie zij over de Markt zag komen, want tante Jantje zat met een plaid over de knieën bij den haard en kon niet uitkijken.

Maar toen het steeds grauwer werd en fijne sneeuwvlokken begonnen neer te dwarrelen op de steeds meer verlaten straat, keerde Santje zich met een bleek gezicht af van het raam en ging ook bij den haard zitten, huiverend de handen uitstrekking naar het vuur.

— „'t Wordt daar zeker koud,” merkte tante Jantje op en keek even om naar de ruiten, die langzaam besloegen — „en 't sneeuwt ook weer.” — Santje knikte.

— „Hoe laat zou het zijn, kind?”

Santje kon ook de wijzerplaat niet meer onderscheiden. „Ik denk ruim vijf uur, tante.”

„Dan zou ik de luiken maar sluiten, dat houdt de kou nog wat buiten, en met Kerstmis mag de kaars wel wat eerder aan.”

Santje rees op, nam den kandelaar van de commode en plaatste die op de ronde tafel, welke zij wat dicht bij den haard trok. Zij ontstak het licht en het schijnsel bescheen even ten volle haar zacht gezicht met de donkere krulletjes op de slapen.

„Lief ding,” dacht tante Jantje, die naar haar keek.

Toen trad het meisje buiten het schijnsel, ging naar het venster. In tuimelende vlokken daalde de sneeuw neer op het schemerdonkere stadje. Met de hand aan het luik, keek zij er naar; haar keel was toegeschroefd. Daar was nu niemand meer buiten. Alleen voor het gebouw van de hoofdwacht liep de schildwacht heen en weer, het geweer op den schouder, een schim in die witte dwarreling. Het lange stilstaan in zijn wit gepunte schildwachthuisje was zeker ook te koud. Hij zou over eenigen tijd wel weer afgelost worden. Niemand was hèn komen aflossen, die den vorigen winter daarginds ver weg in de sneeuw hadden gelegen.

Santje sloot de luiken, en trok de gordijnen dicht. Toen zij weer bij het vuur zat, en keek naar de boeken, die op tafel lagen, was haar stem weer gewoon:

— „Wil ik u wat voorlezen, tante als ik thee heb geschonken?”

— „Ja, gráag.”

Met tevredenheid zag mevrouw Wirus toe, hoe Santje de thee schonk op het theeblad, dat naast haar op de ronde tafel stond en toen het zilveren trommeltje opende, waar, ter eere van het kerstfeest, eigen gebakken koekjes in gedaan waren.

— „Toch wel gezellig, hè kind, zoo met ons beiden.”

Santje knikte dapper, roemde uitbundig de koekjes, en nam toen een verzenbundel van Hieronymus van Alphen op.

— „Een kerstlied,” zeide tante Jantje, en met een lachje: „Je moet denken, dat ik niet naar de kerk ben geweest.”

Aandachtig las Santje voor. Zij hield van de gedichten van Van Alphen. Hij begreep zoo goed het verdriet, en hij geloofde zoo sterk in de liefde van God, en wees vertroostend op het eeuwig vaderland, „’t rijk van blijdschap, licht en deugd; waar reeds menig strijdeling eenen lauwerkrans ontving.” — Dan moest zij altijd weer aan Laurens denken, en na het kerstlied, koos zij dan ook dit gedicht, dat met de bede eindigde:

Gij, Die zegent en behoedt,
Op ons allen schijne Uw licht!
Geef ons allen kracht en moed
Door Uw vriendlijk aangezicht!
Uw genade, o Heiland, zij
Ons in nood en dood nabij.

Meewarig schudde mevrouw Wirus het hoofd in de zwarte muts: „Och, och — dat zal de goede man zeker dikwijls voor zichzelf gebeden hebben. Als iemand verlies en verdriet heeft gekend, is hij het geweest. Oom Wirus heeft met hem gestudeerd en hij hoorde later nog wel over hem.”

Santje knikte. Zij wist precies wat volgen zou. Zij legde het boek naast den blaker en nam het theekopje op.

— „Hij is in April 1803 gestorven,” vervolgde de medelijdende stem, „lang ziek geweest, attaques. Ik zie nog het ontstelde gezicht van oom, toen hij het hoorde. Och, och, en zes jaar later volgde oom zelf.”

Er viel een oogenblik van stilte in tusschen die twee vrouwen,

waarvan de eene zooveel jonger was dan de andere, maar die beiden voor haar leed dezelfde vertroosting hadden.

Toen boog Santje zich wat voorover, om een paar turven op den haard te doen, en toen zij weer terugleunde in haar stoel, nam zij een der koekjes op.

— „Wat zijn ze toch lekker, tante,” prees zij met een dankbaar knikje; en zette er haar tandjes in.

— „Vind je, kind?” zeide tante Jantje met een opklarenden blik ziende naar dat jonge gezicht in het kaarsschijnsel — „ja, 't is een goed recept. Om hield er ook zooveel van, en anders gaf hij niet veel om zoetheid. Dat doen heeren meestal niet.”

Beneden ging klingelend de bel over.

— „Bij Wenning krijgen ze zeker ook bezoek,” merkte Santje op.

— „Ze wachten niemand, voor zoover ik weet” — zeide mevrouw Wirius — „maar misschien hun neef de kapelaan. Die komt nogal eens. Voor mij is het zeker niet.”

Onwillekeurig luisterden zij toch. Zij hoorden de deur van de voorkamer opengaan — en toen werd zeker de voordeur geopend, want stemmen klonken: eerst gewoon en toen luider met uitroepen. In de kamer beneden werden stoelen verschoven, en de stemmen van juffrouw Wenning en haar dochter mengden zich met de mannenstemmen in de gang.

— „'t Schijnt een verrassing te zijn,” zeide mevrouw Wirius, en toen fluisterend, om toch de klanken van beneden te kunnen opvangen: „misschien haar broer uit Nijmegen, maar zoo laat? en met dit weer”

Santje legde haar vinger op haar mond: „'t Komt boven, tante,” fluisterde zij.

Zwaar, stap voor stap kwam iemand de gladgeboende trap op — en 't was alsof iemand nog volgde.

De twee vrouwen bij den haard, in het schijnsel van de kaars, waardoor allerlei geheimzinnige schaduwen om haar heen waren, keken elkaar vragend aan — luisterend — luisterend. En toen ineens, onder den druk van een voorbijflitsende gedachte, ging Santje's

ademhaling hijgend vlug en zij legde haar hand tegen haar hart, omdat het zoo bonsde. Dwaas! dwaas! dacht zij meteen.

Op het portaal, bij de deur, hielden de voetstappen op. Er werd geklopt.

— „Binnen,” zei mevrouw Wirius luid, resoluut.

De deur achter het kamerschut ging open.

Mevrouw Wirius staarde naar de plaats, waar de binnenkomende moest verschijnen. Santje, die met den rug er naar zat, keerde zich om, half opgericht in haar grooten stoel.

Om het scherm trad een lange smalle gestalte, het kaarslicht bescheen een bleek jong gezicht met diepe oogen vol spanning.

— „Tante!” zeide een jonge stem duidelijk, en toen Santje ziende, zeide hij heel zacht vragend: „Santje?”

Zij vloog op, naar hem toe. Al de warmte van haar natuur lag in die spontane beweging, maar zij kon geen woord uitbrengen, alleen een korten snik.

— „Santje,” herhaalde hij. Hij nam haar hand — staarde haar aan, alsof hij het zelf niet gelooven kon, — „Santje.”

— „Ik ben hier ook,” kwam de stem van mevrouw Wirius. Zij had eerst niets kunnen uitbrengen. Zij had zich willen oprichten, maar was even snel teruggezakt met haar pijnlijken rug. Nu zag zij in het onduidelijke licht alleen die twee jonge menschen, die hand aan hand stonden en elkander aankeken en eigenlijk niets konden zeggen.

— „Jongen, ik heb het spit, kom toch hier. Hoe kan ik je begroeten.”

Glimlachend duwde Santje hem naar den haard en toen zijn tante met beide armen om zijn hals hem naar zich toetrok en hem hartelijk kuste, toen de realiteit tot Santje doordrong, dat het werkelijk zoo was, kwam ineens de reactie op de vreemde spanning, en trillende op haar beenen, ging ze voorzichtig in haar stoel zitten, en leunde achterover. Duizelig sloot zij de oogen. Zoo zag Laurens haar, toen hij zich omkeerde: zoo smal in haar sluike zwarte japon, het lieve gezicht wasbleek, de lange wimpers neergeslagen op haar wang.

Ontsteld knielde hij naast haar stoel en greep haar koude handje. Half verwonderd blikte zij op, waarna een stralende glimlach over haar trekken gleed.

Dit was het moment, dat Wenning en zijn vrouw en dochter ook meemaakten, want zij hadden niet na kunnen laten zachtjes te volgen tot in de kamer. Zij stonden allen als vastgenageld in het donker bij het scherm, geboeid door de groep in het licht van de kaars.

Aan d'anderen kant van den haard zat mevrouw Wirius haar betraande oogen af te veegen. Zij vond, dat er toch wel dingen in het leven als in een roman gebeurden, en Wenning verklaarde later, toen hij met zijn vrouw en dochter weer beneden zat, dat je toch heusch niet naar de comédie behoefde te gaan, om emouvante scènes te zien.

Het was geruimen tijd later, dat hij met de zijnen weer beneden was, want toen zijn vrouw eerst wat eten voor jongeheer Le Maistre had klaargemaakt, en deze zijn maaltijd had genuttigd, hadden zij zich allen op verzoek van mevrouw Wirius om de tafel geschaard, om van den wedergekeerde te vernemen wat er met hem gebeurd was.

Naast Santje gezeten vertelde hij hoe hij in Rusland gewond was geweest en wegens zijn Franschen naam krijgsgevangene was gemaakt en meegenomen naar Siberië. Daar had hij eindelijk weten te ontsnappen, en na tallooze gevaren was hij in Duitschland gekomen, waar hij verder was geholpen totdat hij in Frankfort bij Hollanders liefderijk verzorgd was geworden en geld had gekregen om zijn reis per boot en per diligence te vervolgen.

Het laatste gedeelte was weer moeilijk geweest, want hij had een heel eind moeten loopen in de sneeuw, maar bij Gasselt had hij met den wagen mogen meerijden van Jansen den herbergier, die bij zijn moeder was geweest en nog bijtijds de poort binnen wilde. Het sneeuwde toen sterk en de wacht had er geen acht op geslagen, wie Jansen bij zich had en zoo was hij de stad binnengekomen.

— „Maar nou moet je niet denken, dat je een rustigen avond zult hebben,” zeide tante Jantje bijna streng.

— „Je zult, weer of geen weer, toch uit moeten gaan, want je zult Santje moeten thuis brengen.”

— „Als mijnheer,” — begon Wenning beleefd — „te moe is, zal ik . . .”

— „Neen, Wenning,” antwoordde mevrouw Wirius, „ik vind, dat jonge beenen in de eerste plaats paraat moeten zijn. En Laurens, dan mag Santje je aan haar familie vertoonen, maar heel even, want je komt gauw terug om als vroeger hier te logeeren. En morgen weer vroeg op, om naar Geertruidenberg te gaan.”

En tante Jantje veegde weer haar oogen af: „O! als ik aan je ouders denk, die nu nog in droefheid zijn. Ach ja! wie maar den goeden God laat zorgen, kinderen.”

Het sneeuwde niet meer, toen Santje en Laurens op de stoep stonden om weg te gaan. De lucht was als schoongeveegd, een enkel wit wolkje zeilde er nog. Rond en rustig dreef de maan in het luchtruim, haar stillen zilveren schijn uitgietend op de witte huizen in de witte straat. Daar was niemand op de Markt, alleen de schildwacht liep heen en weer, zijn scherp geteekende schaduw dan voor hem uit, dan achter hem aan als hij zich omdraaide. De bajonet op zijn geweer ving glinsterend een manestraal op.

Laurens keek naar dit alles en hij dacht aan de onbeschrijflijke ellende, die hij in de sneeuw had gezien daarginds, hij herinnerde zich al de moeitevolle pijnlijke dagen, die achter hem lagen, en het scheen hem een droom, dat hij hier stond op de stoep, in het stille stadje, met Santje naast zich, leunend op zijn arm.

Santje dacht aan de eenzame uren in het groote huis, aan haar wachten en hopen en wanhopen.

Van onder haar luifelhoed zag zij hem ineens even aan, alsof zij zich moest overtuigen, dat hij er werkelijk was. Wat was het toch moeilijk geweest vóór zijn terugkomst.

— „'t Is te koud,” zeide hij bezorgd: „Wij moeten doorloopen!”

— „Vanavond,” zeide Santje langzaam, terwijl zij voortliepen, „heb ik aan tante een gedicht van Van Alphen voorgelezen. En daarin stond ook dit:

„Gij, Die zegent en behoedt,
Op ons allen schijne Uw licht.”

Daar moet ik steeds aan denken, Laurens.”

Zijn verscherpt gezicht stond heel ernstig.

— „Zoo zij het, Santje, want dat hebben wij altijd nodig.”

DE JONGEN

DOOR J. M. WESTERBRINK—WIRTZ

I

Er zijn in dit leven ondernemingen, waaraan zich te wagen feitelijk slechts vergund moest zijn aan wie zich volbloed idealist of volslagen cynicus voelt.

Wellicht geldt deze waarschuwing nooit zoozeer, dan wanneer het er om gaat de verantwoordelijkheid te aanvaarden voor de opvoeding van eens anders kinderen.

De Hooghuizens nu, mijnheer en mevrouw, waren volstrekt geen in hooger sferen levende idealisten. Ieder van hun talrijke kennissen zou op elk uur van den dag bereid zijn gevonden te getuigen, dat ze zeer bruikbare menschen waren.

Mijnheer, leeraar aan de H. B. S., had succes met zijn leerlingen. Ze moesten al ver beneden peil zijn, wanneer ze voor zijn vak niet behoorlijk klaar kwamen. Verder ging zijn belangstelling in de jongelui, die hij elke week enkele uren voor zich had, niet.

Gebeurde het soms, dat een buitenstaander hem naar een van hen vroeg, dan had zijn antwoord altijd betrekking op de cijfers, die ze voor zijn vak behaalden. „Die en die? O, wel een aardige jongen. Altijd een zeven of een acht. Dat meisje, nou, als u mij vraagt, ik geef er niet veel voor, dat er iets van haar terecht komt.”

En wanneer een ander leeraar in 't laatste geval meende te moeten opmerken: „Toch wel een aardig kind. Zit een goed hart in. Is altijd even voorkomend en behulpzaam,” dan haalde hij z'n schouders op en zei: „hm, kan wel zijn,” met de duidelijke, hoewel onuitgesproken, meening: „als *ik* er niets uit kan halen, dan zit er ook niks in.”

Mevrouw hield den naam: een nette dame en een prettig mensch in den omgang te wezen, even nauwlettend op, als haar man dien van: een uitstekend leeraar te zijn.

Maar cynisch, neen, zoo zou geen mensch, die hen kende, ooit de Hooghuizens qualificeeren. Dáárvoor waren ze te geschikte lui. Dáárvoor hadden ze teveel vrienden. Bovenal, dáárvoor gaven ze hun twee meisjes van tien en twaalf jaar een te zorgvuldige opvoeding.

Lieve meisjes waren het, wanneer althans de telkens met veel nadruk gefluisterde mededeeling van de vriendinnen: „wat zijn ze toch weer schattig vandaag!” niet enkel op de met zorg gekozen kleeren sloeg.

Het eenige, wat men de Hooghuizens, zoowel mijnheer als mevrouw met eenig recht had kunnen verwijten was: dat ze teveel leefden voor uiterlijkheden. Maar wijl ze die fout gemeen hadden met ongeveer gansch hun kennissenkring, dacht niemand er in ernst aan hun dit als een feil aan te rekenen. Hoogstens fluisterden de dames eens onder elkaar, wanneer mevrouw een japon droeg, die wel van Liberty afkomstig kon zijn, en de dochttertjes niet voor haar onderdeden: „heel mooi, ja, werkelijk smaakvol. Maar is het niet een ietsje *te* . . . voor *zijn* tractement? Als dat maar goed gaat, op den duur!”

Hoewel mijnheers tijd steeds meer bezet werd met het geven van privaattlessen, en hij zich de faam: dat zijn leerlingen er bijna altijd kwamen, duur betalen liet, deed mevrouw zich toch af en toe wel eens dezelfde vraag, die de vriendinnen uit louter bezorgdheid bezighield.

Bezuinigen was voor haar een woord met een afschuwelijken klank. Dus bleef er slechts één uitweg: de ontvangsten nog sterker vergrooten. Ze was van meening, dat haar man deed, wat hij kon, en hijzelf was die overtuiging zoo sterk toegedaan, dat het voor haar soms hinderlijk werd. *Haar* eenige talent was, dat ze niet slechts zichzelf en de meisjes goed wist te kleeden, doch dat ze ook in huis een beschaafd-aandoend milieu wist te scheppen. En dat talent kon ze niet anders rentegevend maken, dan door iemand in huis te nemen, natuurlijk tegen goede betaling. Het was nu maar de vraag: wat voor iemand?

Voor een volwassene voelden geen van beiden veel. Het in te richten logeerkamertje kon voor iemand, die enkele eischen stelde, nauwelijks den naam zit-slaapkamer dragen. En verbeeld je, dat ze

een huisgenoot kregen, die zich aanmatigde kritiek te willen uitoefenen!

Dus werd het de vraag: een jongen of een meisje?

Mijnheer meende: een meisje. Ze hadden immers zelf dochttertjes. Dus dat was gemakkelijk.

Doch mevrouw vond: juist hierom was een jongen beter. Meisjes verdroegen elkaar niet altijd, vooral niet wanneer ze zoo tusschen de twaalf en zestien waren. Om dus moeilijkheden te voorkomen!

Bij zichzelf ging mevrouw nog verder. Ze moesten natuurlijk iemand hebben van zeer goede familie, anders bracht het te weinig in. Met wat zij te geven hadden aan beschavenden omgang, konden ze trouwens hun eischen hoog stellen. Maar wanneer dan zoo'n vreemd meisje haar eigen dochters, 't zij door kleeding, 't zij door manieren, in de schaduw stelde!

Een jongen van goeden kom-af in huis te hebben gaf daarentegen allerlei voordeelen. Wanneer er b.v. een avondje was van de dansclub, hadden de kinderen dadelijk een aangewezen cavalier. En zoo was er meer. Neen, een jongen had veel, had eigenlijk alles voor

Ze overlegden, dat ze een annonce zouden plaatsen, en zien wat er op kwam. Doch mevrouw nam zich meteen voor: slechts wanneer er onder de reflectanten geen geschikte jongen was, zouden ze een meisje nemen. Het werk er van kwam immers op haar neer, 't was dus niet meer dan billijk, dat zij haar zin zou krijgen.

Aan den jongen zelf, aan wat ze hem te geven hadden buiten het hem wachtende uiterlijk comfort, dacht ze niet.

II

Mijnheer Van Slooten Rengersma las den brief, wiens inhoud hij allang van buiten kende, nog eens over, en schoof hem toen met een vermoeid gebaar terzijde. Achterover liggend in zijn eiken bureau-stoel met gebeeldhouwde leeuwenkoppen aan 't eind van de leuning, bleef hij daarna zitten, nadenkend of besluiteloos, dat was zoo niet uit te maken. Wel werden z'n eerst eenigszins strakke trekken langzamerhand minder gespannen, doch wat z'n gezicht nu te lezen gaf

was méér de geestelijke afwezigheid van een in droomen verzonkene, dan de sterke beslistheid van een, die een vaststaand besluit genomen heeft. Werkelijk hielden de gedachten van den heer Van Slooten Rengersma zich gedurende enkele minuten bezig met de mogelijkheden, die gebeuren konden, wanneer hij toestemmend antwoordde op den pas nog weer herlezen brief.

Bijna geruischloos ging de deur open; een meisje, op de leeftijds-grens tusschen kind en jonge vrouw, met iets gedecideerds in haar houding dat deed vermoeden: ze voelde zich reeds nu niet geheel kind meer, kwam de kamer in en groette: „Dag vader.”

Mijnheer keek naar de klok, daarna naar het meisje, en informeerde: „De lessen afgelopen voor vandaag?”

Doch er was méér beleefdheid dan belangstelling in die vraag. Wellicht dat daarom het meisje haar negeerde, en enkel antwoordde met een tegenvraag: „Wil u thee?”

„Ja, goed, één kopje.”

„Kom u beneden theedrinken?”

Haar vader keek z'n boeken aan, de papieren op z'n bureau, tenslotte haarzelf, en zei toen: „Och, dat is nauwelijks de moeite. Jij moet toch zeker ook werken? Laat de juffrouw me maar een kopje hier brengen.”

„O, ik kan het zelf wel even doen.”

Ze bracht de thee, doch niets in zijn manieren noodde haar, te blijven, tot hij z'n kopje leeg had.

Even later vond de juffrouw, die na mevrouws dood de huishouding bestuurde, Thea weer erg onhartelijk, wijl ze er niet den tijd afnam om even gezellig bij haar te komen zitten. Het kind was toch wel op een leeftijd om te begrijpen, dat het voor haar erg stil was in dit huis, met geen andere aanspraak dan de dienstboden, die beneden haar stand waren. Mijnheer zat maar op z'n kamer, verdiept in z'n boeken en onderzoekingen. En Henri, z'n zoon, was al even zwijgzaam als hij. Trouwens, die had z'n school en z'n lessen.

Doch op de kamer, die voor leerkamer was ingericht, zat Thea

en snikte zich bijna ziek van heimwee naar haar moeder. Toen die leefde, was er altijd iemand geweest, die wachtte, als de school uitging; die precies wist op welk uur je iederen dag vrij was; die belangstelde in alles, wat je blij maakte of je verdriet deed. Met vader behoeften ze nooit veel te rekenen; het grootste gedeelte van den tijd was hij buitenslands, nam hij deel aan een of andere wetenschappelijke excursie, of stelde in een rustig achteraf-plaatsje zijn onderzoekingen te boek. Wanneer moeder hem soms vroeg, dit laatste althans thuis te doen, zei hij, dat ze dit niet begreep, doch dat hij z'n materiaal om zich heen moest hebben.

Die enkele weken, dat hij thuis was, bewogen de gedachten van hun drieën zich om dit ééne punt: het hem naar den zin te maken. Er was dan in het deftige huis een druk komen en gaan van menschen, die den bekenden geleerde wilden zien en spreken; er werden diners aangeboden en avondjes gegeven, en terwijl die vreemden ondervroegen en vader gaarne en met ophef antwoordde, hoorden z'n vrouw en z'n kinderen méér van zijn ervaringen, dan hij het de moeite vond hun te vertellen, wanneer ze onder elkaar waren.

Dat duurde, tot er opnieuw een uitnoodiging kwam van bevriende geleerden, of, wanneer deze te lang uitbleef, dat de heer Van Slooten Rengersma zelf nieuwe plannen ging maken, die hem, tot het oogenblik van uitvoering, in enthousiaste spanning en bedrijvigheid hielden.

Was hij opnieuw gegaan, dan verviel het huis in z'n gewone deftigheid, die echter voor moeder en kinderen de sfeer van stille intimiteit was.

Nu, dezen keer, was midden in den luister van gezelschappen ontvangen en eerbewijzen aannemen, de plotse stilte gevallen van mevrouws hevige, korte ziekte en onverwachten dood.

Mijnheer, die z'n vrouw bij zijn thuis-zijn zeer waardeerde om de manier, waarop ze de eer van zijn huis ophield, en nooit hemzelf in den weg stond, voelde zich zeer geschokt. Vooral wijl hij van haar heengaan een verandering duchtte in zijn, tot hiertoe naar zijn eigen begeerten ingericht, leven. Want immers: daar waren de kinderen.

Was hij om hen niet verplicht van verder reizen af te zien? Althans den eersten tijd?

Doch langzamerhand kwam een andere gedachte deze eerste opwelling verdringen. Hadden ze hem wel noodig? Konden ze 't niet evengoed stellen buiten hem? Wanneer er maar menschen waren, die op hen toezagen, op hun gedragingen letten, althans voor 't oog van de wereld.

Ze leken hem zoo aan elkaar genoeg te hebben. Zoo vreemd te blijven van hem.

Hij was reeds begonnen hun dit te verwijten, innerlijk, zonder te bedenken dat de oorzaak bij hemzelf lag. Hun moeder, die had hun leven gevuld. Hijzelf was nooit méér geweest in eigen huis dan een daar af en toe vertoevende gast, die uit aard van zijn positie rechten kon doen gelden.

Ook nu, nadat het meisje gegaan was, en de stilte van de kamer, ver van de toch reeds niet drukke straat, zich opnieuw om hem sloot, voelde hij zich alleen in zijn eigen huis.

En dicht bij hem, onder zijn bereik, lag de uitnoodiging, aanlokkelijker dan ooit, die schitterende perspectieven opende. Was hij niet een dwaas, als hij weigerde?

Maar natuurlijk moest hij eerst een tehuis zoeken voor de kinderen. Een goed tehuis.

Vanavond ging hij er over spreken met den broer van zijn vrouw, die mede voogd was. —

In een ander deel van het huis schreide het meisje. Tot ze opschrok bij 't slaan van een klok.

Met een energieke beweging stond ze op. Op haar slaapkamertje bette ze haar oogen; deed heur haar over.

Toen de deur van de leerkamer openging, en haar broer binnenkwam, zat ze kalm gebogen over haar boeken. Doch ze schoof die weg; ging thee voor hen beiden boven halen, en vertelde, toen ze terugkwam, een en ander over den voorbije dag.

Zooals moeder vroeger deed.

Want scherp in haar geheugen en in haar ziel geprent waren de

woorden, die moeder haar gezegd had in 't korte oogenblik van samenzijn, dat dokter en verpleegster haar beiden vergunden.

„Thea, kind, om jullie zou ik graag blijven. Maar God wil het anders, en wat mijzelf aangaat: ik heb geen angst. Beloof jij me, dat je om Henri zult denken, als je samen blijft? Ik weet niet, wat er met jullie gebeuren zal. 't Heeft ook geen zin, daar nu naar te vragen. Misschien moet je van elkaar. Maar je zal nooit vergeten, dat je zijn zuster bent, wel? Al is hij een jaar ouder dan jij, hij zal meer jouw steun noodig hebben, dan dat hij jou helpt. Tenminste in 't eerst.”

Snikkend had ze gezegd: „O moeder, als ik maar kan”

„God kan je helpen. Jullie beiden. Hij heeft het mij ook gedaan. Kind, als je soms naar oom en tante moet, voorgoed of voor een poos, laat je dat niet ontnemen. Ze zullen niet spotten, maar ze zullen je wijs willen maken op hun manier, door je te leeren, dat Hij er niet is. Als dat waar was”

Ze had even gepausd, als dwaalden haar gedachten ver weg.

Thea durfde haar niet storen, hoezeer ze vreëde, dat de zuster haar weghalen zou, voor moeder alles gezegd had.

Een onwillekeurige, lichte beweging van haar bracht de zieke tot het heden terug.

„Thea, God is er, en Zijn kracht is er. Laat je nooit leeren, dat dit alles maar een waan is. Voor mij is er niets meer dan deze ééne werkelijkheid, kind, en ze beteekent: geluk.” —

Zachte voetstappen; een fluisterende, en toch niet te weerstreven stem, een voorzichtige kus; daarna, in de eenzaamheid, overvloedig veel tranen, heftig verdriet, en daaronder het vaste voornemen, moeders laatsten wensch te vervullen. —

„Ben je bij vader geweest?” vroeg ze nu haar broer, terwijl ze den theeboel in elkaar zette en het meisje belde.

Met een eenigszins loome beweging haalde hij de schouders op.

„Straks weet vader toch niet, of hij me gezien heeft, ja dan neen.”

Het klonk onverschillig, doch om zijn mondhoecken trilde het nerveus. O, dan vroeger, toen moeder er nog was!

„Misschien heeft vader toch wel graag, dat we even binnenkomen, als we thuis zijn,” meende z'n zusje.

Heel overtuigd klonk het niet. En ze weersprak hem niet, toen hij vond: „Het is nu bijna niet meer de moeite, voor het eten.”

Om moeders wil was ze vriendelijk voor haar vader, en probeerde ze hem nader te komen. Maar ze was er nog niet in geslaagd de plaats te bepalen, die hij innam in hun beider leven. Soms, wanneer hij zoo koel bleef, voelde ze zich als afgewezen. En dan Henri, die zoo spoedig gegriefd was! Wellicht was het beter, dat hij nu maar wachtte, tot de gong ging voor het diner.

III.

In de weelderig-ingerichte salon van zijn schoonzuster (alles in huis scheen háár stempel te dragen) zat mijnheer Van Slooten Rengersma, en sprak over zijn kinderen. En over de moeilijkheden, waarin het sterven van z'n vrouw hem gebracht had. Want naar een uitnoodiging tot een expeditie als deze had hij lang al uitgezien. Een interessante reis zou het worden, maar ze zou ook lang duren. De wetenschap zou ontzaglijk gebaat wezen met wat ze hoopten te ontdekken en te ontcijferen. En ze schreven, dat het moeilijk ging zonder hem. Maar aan den anderen kant: hij was vader, en dus verantwoordelijk voor de kinderen

„Ja, natuurlijk,” beaamde z'n schoonzuster, een ietsje ironisch. Ze bedacht: hij had nooit getoond die verantwoordelijkheid te gevoelen, toen Marie er was. Die goede Marie! Jammer, dat ze soms zulke excentrieke denkbeelden had. Wanneer ze die haar kinderen had ingeprent! En dat zou ze zeker! Zóó was ze!

Haar man kuchte, en zag naar haar, als verwachtte hij van haar een uitspraak die raad zou brengen. Toen ze niet dadelijk méér zei dan haar, „ja, natuurlijk,” herhaalde hij dat met eenigszins andere woorden: „Ja, 't is moeilijk.”

Zelf begreep hij niet, wat z'n zwager bewoog tot die reizen vol moeilijkheden, terwijl hij het thuis zoo gemakkelijk kon hebben, als

hij zelf verkoos. Maar 't was wel imponeerend, op de soos te kunnen vragen: „Heb je de laatste berichten al gelezen van de expeditie, waaraan m'n zwager Van Slooten Rengersma deelneemt? Machtig interessant, niet?” Mijnheer Cloet van Meyendel had niet veel aan zich, dat imponeerde, en dus hield hij z'n zwager in eere. Maar als voogd een stem uitbrengen over de opvoeding van diens kinderen, nog vóór z'n vrouw haar meening had ten beste gegeven, dat waagde hij niet.

„Ja,” nam nu mevrouw het woord, „zie je, de moeilijkheid geldt vooral den jongen. Thea zou ik hier kunnen nemen; 't is wel erg stil voor me, nu de meisjes getrouwd zijn. Als Henri maar een paar jaar ouder was dat hij als student op kamers kon”

„Ze zijn erg op elkaar,” begon de vader opnieuw, in de vage hoop z'n schoonzuster te kunnen overhalen, ook Henri bij zich te nemen.

Doch dat was iets, waar ze niet aan dacht, en niet aan zou willen beginnen ook. Zelf had ze drie dochters opgevoed tot een goed huwelijk en daarmee haar bekwaamheid bewezen; ze zou er niet toe overgaan haar naam als opvoedster wellicht te grabbel te gooien door nu, op haar leeftijd, nog de proef te nemen met een jongen, die bovendien een zoon van Marie was. Marie en zij waren altijd tegenstellingen geweest; wie zou zeggen, wat ze zich met een dergelijk waagstuk op den hals kon halen. Waarschijnlijk zou de jongen, eenmaal onder den indruk van moeders dood uit, en zich vrij voelend van haar leiding, gaan doorhollen naar een anderen kant.

Thea, wier beheerschttheid haar steeds prettig had aangedaan, dat kon.

Wellicht bleek het kind een aanwinst in huis. Last zou ze in ieder geval niet geven. En ze hadden dan toch tegenover den zwager hun goeden wil getoond.

„Ja, de jongen, daar moeten wij wat anders voor vinden. Jongelui op dien leeftijd moeten onder leiding staan, onder flinke leiding. Wellicht een leeraar of zoo iemand. Als we een adres konden opdiepen” meende ook mijnheer Cloet.

„'t Zal heusch voor hemzelf beter zijn,” ijverde mevrouw. „Marie had ontegenzeggelijk groote capaciteiten. Maar ook wanneer zij niet weggenomen was, zou je misschien beter gedaan hebben Henri eens een poosje in een andere omgeving te brengen. De overgang naar 't studentenleven was anders wel heel erg groot geweest. Natuurlijk, wanneer je zelf méér thuis was geweest! Maar niemand, die dat van je kon vergen!”

De vader herinnerde zich nu oogenblikken, waarin de zoon hem teleurgesteld had. Precies waarin kon hij wel niet zeggen, maar misschien was het dit, wat z'n schoonzuster nu noemde. Wellicht had de jongen werkelijk behoefte aan manlijke leiding. En als er nu iemand kon gevonden worden, wiens betrekking het mee bracht, met jongens om te gaan

Dien avond juist stond de annonce van de Hooghuizens in de krant.

Twee dagen later was het beslist, dat Henri bij die familie in huis kwam, terwijl Thea naar oom en tante zou gaan.

Met een verlicht hart postte mijnheer Van Slooten Rengersma den brief, waarin hij kennis gaf van zijn deelname aan de beraamde expeditie.

IV

Met een klein Japansch blaadje, waarop een fijn porceleinen kopje, in de hand, trad mevrouw Hooghuizen het kamertje van Henri binnen.

Aan de japon, die ze droeg, begreep hij: ze kwam zeggen, dat ze uitging. Weer uitging. Wanneer ze niet ontving, maakte ze visites, wist hij nu reeds. Speurend zag ze 't vertrek rond; onwillekeurig hierop reagerend legde Henri de boeken, die hij niet dadelijk noodig had, netter op een stapeltje.

Op het vrij-gekomen plekje zette ze het blaadje.

„Mijnheer heeft les, en ik moet uit. Als je straks nog een kopje wil, bel je wel even, hè? Ik denk, dat mijnheer me komt halen, als hij klaar is. Maar natuurlijk kan je in de huiskamer gaan wanneer je

werk af is. Maak het jezelf maar gezellig met een boek. Als je maar om je gezondheid denkt, en niet te laat opblijft."

„O, 'k heb nog tamelijk veel te doen," zei Henri.

„Pleizierig werken dan."

Toen ze weg was, herhaalde de jongen bitter: „„gezellig!" Een mooie gezelligheid, zoo in je ééntje!"

Toen zuchtte hij.

En 't heimwee naar vroeger overgolfde hem; maakte hem week en ongeschikt tot wilskrachtig werken.

Op school de jongens, onder wie hij zich een vreemde voelde. En voor tehuis dit!

Vroeger had hij niet gegeven om wat de kameraden deden of zeiden. Toen waren de schooluren momenten, die doorgemaakt werden, omdat het niet anders kon; die hij vrij gemakkelijk doorkwam ook, dank zij zijn goeden aanleg tot studeeren. Doch daarna, in de veilige beslotenheid van hun tehuis, begon pas het eigenlijke leven. Op moeders aandringen noodde hij er soms vreemden; een enkelen jongen van zijn klas met wien hij, alleen, wel opschieten kon. Want mevrouw Van Slooten Rengersma, hoewel zelf door teleurstelling moe van een gezelligheid, die zich slechts op den schijn richtte, onderkende toch wel de ziekelijke overgevoeligheid van haar zoon, en vreesde hiervan gevaar voor zijn latere ontwikkeling. Mee hierom groeide in haar de bitterheid tegen den man, die zich van zijn gezin vervreemde om wat hij noemde: zijn wetenschappelijke roeping. Haar karakter was te zacht, te meegaand, dan dat ze zich met veel woorden tegen zijn doen had kunnen verzetten. En toen het gemis in haar leven haar uitdreef tot God, meende ze als christin verplicht te zijn haar bitterheid neer te kampen.

Pas de laatste paar jaren, nu Henri volwassen ging worden, was ze begonnen in te zien dat ze om zijnentwil had behooren te spreken, vóór de vervreemding tusschen vader en kinderen zoo gegroeid was, dat ze hem bij zijn thuiskomen bijna beschouwden als een gewaardeerden gast. En de vraag: of de jongen niet behoefte had aan andere leiding, had ook haar gehinderd. Tot de dood aan haar

vragen een einde maakte. Thea, die niet alleen een meisje, doch die ook levenskrachtiger en energieker was, leed minder schade door de eenzijdige opvoeding, die deze twee van een wel zeer toegewijde, doch te zeer van het daadwerkelijke leven afgekeerde moeder, ontvingen.

Henri had zich *te* goed voor zijn jaren kunnen schikken in de afgezonderdheid van hun bestaan.

Doch nu hij, in dit zijn nieuwe tehuis, niet de bevrediging vond, die het oude hem gaf, verlangde hij toch soms wel, dat één van de jongens van school zou komen oploopen. Hij was zoo ver gegaan, om het een paar te vragen. Lachend antwoordden ze: „Breek er zelf uit en kom bij ons! Denk je, dat we zin hebben in onzen vrijen tijd bij een leeraar onder de plak te zitten? En dan bij *hem!*”

Tot „er uit breken” ontbrak Henri voorhands de durf.

Maar zijn gedachten, vrijer dan zijn lichaam, zwierven wel vaak weg van 't hem opgelegde werk.

Ook nu, na zijn thee gedronken te hebben, bleef hij zitten peinzen.

Tot zijn blik, doelloos zwerfend door de beperkte kamerruimte, aangetrokken werd door zijn viool.

Als waren gedachte en daad één, zoo snel had hij ze in de handen; stemde hij de zeer ontspannen snaren. Na moeders dood had hij ze niet weer gebruikt. En daarvóór speelden ze gedrieën: moeder met Thea en hem.

Aandachtig luisterde hij, tot de tonen harmonisch klonken. Toen, met voorzichtige bewegingen, gleed de strijkstok over de snaren.

Langzaam, als aarzelend, volgden elkaar de eerste tonen; aandachtiger boog zich zijn hoofd over het instrument; zekerder werd de streek van den stok; bezielder werden de pas zoo vermoeide trekken van zijn gezicht. Eér hij het wist, was hij weg in zijn spel; weg van het heden naar wat vroeger was.

Toen, met een zeer storend geluid, vloog de kamerdeur open.

Op den drempel stond mijnheer Hooghuizen, even hijgend van 't snelle traploopen; van boosheid om de stoornis van dit spelen onder zijn les ook.

Hij nam niet den tijd te onderzoeken, of Henri gedacht had aan dit storende, voor wie beneden hem zaten; hij onderzocht niet, hoe hij er toe gekomen was te spelen, *nu*, met zijn boek en zijn werkcadier nog op de tafel.

Hij constateerde enkel het feit, en deed dit met striemende, booze woorden.

Of Rengersma meende, dat hij er zóó kwam, door een strijkje ten beste te geven inplaats van te werken? Of hij niet liever naar een café zou gaan, waar hij wellicht nog betaald werd voor zijn jankend geluid, inplaats van hier de lessen te storen van wie het ernstiger namen met hun studie dan hij? Of hij meende, dat ze hem dáárom een tehuis verschaften, om door hem, den vreemde, gehinderd te worden, terwijl aan de eigen kinderen geleerd werd, dat ze vader nooit storen mochten, en altijd stil moesten zijn, wanneer hij les gaf?

De jongen begreep niet, hoe de geprikkeldheid van een leeraar, die uur aan uur tobde met achterlijke of onverschillige jongens, zich bloot gaf in deze onverdiende verwijten. Hij voelde alleen instinctief het verschil tusschen de beleefde, hoewel koele, voorkomendheid, waarmee men hem (die immers zeer ruim betaalde) hier gewoonlijk tegemoet kwam, en de manier, waarop mijnheer nu zijn innerlijke gedachten vrij gaf.

„Een vreemde.”

Na zijn al te gevoelige stemming van dien avond, en terwijl hij kwetsbaarder nog geworden was door zijn overgave aan de geliefde muziek, haakte dit woord zich pijnigend in zijn herinnering.

Hij zei niets; borg zwijgend, doch met een even liefkoozende streeling van zijn handen, het instrument in de kist. Zijn iets te weekgevormde mond sloot zich hierbij vast: mijnheer moest niet wagen, z'n viool van hem op te vragen!

In stug zwijgen boog hij zich daarna over z'n werk; even krassend door de niet geheel-beheerschte beweging van zijn hand, begon z'n pen over 't papier voort te glijden.

Mijnheer Hooghuizen voelde dit zwijgen als een verwijt. Even doorschokte het hem: zijn huisgenoot was aristocraat van geboorte!

Had hij, de leeraar, zich wellicht de mindere getoond door zich te laten gaan in veel woorden?

Een oogenblik bleef hij nog staan, schijnbaar om te zien, of Henri doorwerkte; in werkelijkheid zoekend naar een woord, dat het vernederende van de situatie voor hem wegnemen zou. Doch wijl hij den jongen innerlijk geheel vreemd gebleven was; ook nooit getracht had hem nader te komen, doch zijn wonen in hun huis alleen beschouwd had als een welkome aanvulling van hun inkomen, vond hij niets, dat geschikt was om te zeggen.

Dus trok hij, bedaarder nu, de deur achter zich dicht.

Toen pas zag Henri op. En in zijn blik was haat.

Het geviel, dat er in dien tijd een nieuwe jongen op school kwam. Met Henri had hij gemeen het bezit van twee namen; overigens geleken ze in niets op elkaar. De nieuwe was prettig in den omgang, met een tikje hoogheid in zijn manieren, dat de overigen van zijn klas imponeerde. Hij bleek gereisd te hebben, wat hij niet naliet in z'n verhalen te doen uitkomen; ook in andere opzichten kende hij méêr van het leven, dan bij jongens van zijn leeftijd gewoonlijk het geval is.

Door een vreemd gemengd gevoel van standsgelijkheid en meerderheid in levenservaring, rekende hij het zich reeds na een paar dagen tot taak, Henri uit z'n afgezonderdheid te halen, en te betrekken in hun gesprekken en hun doen.

't Begon met wat een botsing geleek.

De nieuwe was Henri tegengekomen met Thea. Die twee lieten geen gelegenheid onbenut elkaar te spreken, zonder dat ze hinderlijk behoefden te gevoelen de officiële gereserveerdheid van Henri's bezoeken aan zijn oom en tante.

Ook wanneer ze méêr op elkaar geleken hadden, dan ze deden, zou de nieuwe, met zijn geaardheid, aan een andere verhouding hebben gedacht.

Dus begon hij den volgenden dag dadelijk Henri te plagen.

„Zeg, jij heb ze ook achter de mouw. Lijkt hier op school de onschuld in persoon, en komt me daar 's avonds tegen met een mooi meisje!”

„Is mijn zuster,” zei Henri koel.

De ander schaterde.

„Maak dat wijs, wie je wil! Je zal met je zuster gaan wandelen? Wie doet zooiets nou?”

Henri, getroffen in zijn genegenheid voor Thea, stoof op.

„Waarom zou 'k niet met mijn zuster mogen loopen, en wel met een ander kind? Denk je, dat die onderhoudender zijn dan zij?”

De nieuweling keek hem aan, verwonderd een weinig, om dit plots opstuiven, dat hij bij den stillen jongen niet verwacht had, doch méér om het nieuwe van omgang tusschen broer en zus als hij niet mogelijk had geacht. Zelf was hij eenig kind; z'n vader, die in zijn jeugd de kunst had verstaan, het leven te genieten, was ook nu nog veel van huis, z'n tante, die jaren al aan 't hoofd van hun huishouding stond, meende aan haar taak voldaan te hebben, wanneer ze de klank van den naam: „Wierda tot Nyenvelde” door buitenstaanders wist te doen respecteeren.

Sussend zei de nieuwe, dien ze onder elkaar „de jonker” noemden: „Nou, vlieg maar niet zoo op. 'k Zeg immers geen kwaad van je zusje.” En toen, met een plotselinge gemoedelijkheid waarvan Henri de warmte niet te weerstaan wist: „Zeg, je bevalt me. We komen ook zoo'n beetje bij mekaar, niet? Laten we vrienden worden.

„Maar ik ga bijna nooit uit, 's avonds. En ik moet alles vragen,” aarzelde Henri nog.

De ander wuifde dit bezwaar met een handbeweging weg.

„'k Zal je een officieele uitnoodiging sturen, in 't begin. Je ben immers bij „'t Hoogje” in huis? Maak je maar niet ongerust. Mijn naam doet wonderen.”

Na dien ontspon zich een vreemde verhouding tusschen die twee.

Mijnheer Hooghuizen, evengoed als de leerlingen van de klas, eenigszins geïmponeerd door de zelfverzekerdheid, waarmee de jonker optrad, voelde zich gestreeld door de herhaalde uitnoodigingen aan zijn huisgenoot.

Om correct te blijven, moeide hij den voogd er in. Die gaf even

gaarne z'n toestemming voor een omgang tusschen de twee jongens. Het zou Henri goed doen. En zulk een klinkende naam!

Dus bleven weldra de officieele uitnodigingen achterwege, en werden vervangen door een telefoontje, of, nog beter, door een enkele aankondiging van Henri: „'k Ga naar Wierda, vanavond.”

En slechts wanneer een enkele maal aan z'n werk bleek, dat hij teveel weg was, waarschuwde mijnheer Hooghuizen: „Denk om je studie. Vriendschap is mooi, en noodig, doch 't werk mag er niet onder lijden.”

Verder onderzocht niemand, waar de jongens gezamenlijk waren, of wat ze deden.

De jonker intusschen legde er zich op toe, Henri geheel voor zich te winnen, met een volharding en een voorzichtigheid, die z'n opvoeders beschaamd had kunnen maken.

Pas toen hij wist: de jongen kon niet meer buiten de vriendschap tusschen hen tweeën, wijdde hij hem zachtkens aan in genoegens, die gewaagdheid en geheimzinnigheid aan de betoovering van het nieuwe paarden. De sensatie, een ander, een onbedorven kind, gelijk hij hem bij zichzelf noemde, te doen kennismaken met het leven, dat hemzelf al reeds dreigde te vervelen, wanneer hij zich niet sterkere prikkels zocht, had voor den jonker een vreemde bekoorlijkheid.

Niet lang bleven ze met hun tweeën. De nieuwe, in 't bezit van veel menschenkennis, wist andere jongens te vinden, die hij zonder gevaar van verkleit te zullen worden, kon nooden deel te nemen aan hun geheime geneuchten. Er waren café's, waar men de „jongeheerenbende” zeer goed kende, doch het bleven dezulken waar de kans op ongewenschte ontmoetingen gering leek.

En bij dit alles zorgde de jonker er voor, met Henri niet over de schreef te gaan. Als een van de anderen deze wilde dwingen, méér te drinken, dan hij kon verdragen, kwam hij met een air van meerderheid, „Nee, laat de baby nou met rust. Breng hem niet in de nesten.” En Henri, dankbaar voor die bescherming, voelde meteen iets in zich groeien van verzet: hij was net zoo oud als de anderen; hij had

evengoed geld te verteren als zij; waarom zou hij zich laten behandelen als een kleine jongen? Deze overwegingen, die zich soms uitten, in plots uitbrekend, en door den tact van den jonker even spoedig uitdoovend verzet, bereidden hem meteen voor tot een dieper onderduiken in levensgeheimen, die z'n ongewapende reinheid méér bezoedelden, dan hij zelf wist.

Doordat alles zoo geleidelijk ging, duurde het lang, voor iemand iets merkte.

Mijnheer Hooghuizen mocht af en toe gelegenheid krijgen zich te verwonderen over een plots opvlammend gevoel van zelfstandigheid bij zijn pupil; hij overwoog even daarna: dat dit toch eigenlijk niet méér dan begrijpelijk was, en beter paste bij Henri's leeftijd, dan zijn gedweeë zwijgzaamheid van vroeger.

Thea mocht een enkele maal opschrikken door een ruw woord uit den mond van haar broer: z'n spijt er over was te echt dan dat zij, met haar weinig levensinzicht, denken kon aan een werkelijke verandering.

Buiten z'n kameraden, die hem nu, begrijpelijkerwijs, méér waardeerden dan vroeger, wist alleen Henri zelf van den omkeer, die zich in hem voltrok. Hij voelde zich groeien, en 't leven leek hem ongekende kansen te verbergen.

Doch met Thea samen overviel hem de twijfel, of het goed was, zoo. En die roofde hem zijn onbevangenheid.

VI

„Zal je je bont omdoen, Thea? 't Is koud buiten. En doe het niet te laat worden. Dat is niet goed voor je. Daarbij: mijnheer Vinkesteyn is wel een net man, maar toch je leeraar, hè? En wanneer je nu een volgenden winter uitgaat, is het soms hinderlijk al te burgerlijke kennissen te hebben. Een jong meisje moet om zooveel denken.”

„O tante! En dat tegenwoordig, nu een vrouw alles mag!” spotte Thea.

„Je weet, hoe ik daarover denk,” kwam mevrouw Cloet een weinig koel.

„Maak u niet ongerust. Ik zal me heusch niet encanailleeren! Is dat niet het woord? Tot vanavond dan! Au revoir!”

Ze maakte een buiginkje, een ietsje overdreven diep, waarover mevrouw, eer ze tot haar lectuur terugkeerde, licht glimlachte.

Thea intusschen, terwijl ze de deur achter zich dicht trok, zette haar mond onwillekeurig in de meest besliste plooi. Ze had het goed bij haar tante; ze konden wel opschieten ook, in oppervlakkige zaken althans, doch wanneer het even dieper ging voelde ieder van de twee, dat hun opvatting van wat het leven was en zijn moest, verschilde.

Zooals daareven, die overdreven zorg! En toch zonder de echte hartelijkheid. Wanneer tante nu, inplaats van dat quasie-bezorgde: „doe je je bont om?” even was opgestaan om zelf haar mantelkraag hoog dicht te knopen, en tegelijk met teere vingers haar vlechten naar achteren te schikken!

Terwijl ze 't bedacht, glimlachte Thea om zichzelf. Misschien zou ze 't niet eens kunnen hebben van tante. 't Was immers toch moeder niet!

Ze zuchtte, en richtte toen met een klein rukje 't hoofd. Niet terugzien, doch vooruit. Een prettige avond bij haar muzikleeraar eerst, en dan de wandeling terug met Henri!

Krachtig persoontje als ze was, begon Thea er reeds iets van te begrijpen, dat het leven voor haar al te gevoelige moeder te zwaar was geweest. De gedachte aan verlossing, die zich nu aan haar heengaan paarde, temperde de toch wel diepe smart om eigen verlies. —

Eenmaal bij mijnheer Vinkesteyn ontbrak Thea de tijd voor verdere droomerijen over eigen levenslot. Mijnheer, rasecht kunstenaar, gaf veel in z'n lessen, doch vroeg ook veel van zijn leerlingen.

Voor Thea echter volgden op de inspanning steeds enkele oogenblikken van intens genieten, wanneer mijnheer en zij samen musiceerden, en mevrouw sympathiek luisterde.

Het bevreedde deze laatste dan ook telkenmale opnieuw, dat

Thea zelf steeds met een: „'t wordt nu mijn tijd,” aan deze genieting een einde maakte.

Ze kende het meisje nu lang genoeg, en de tusschen hen gegroeide vertrouwelijkheid was wel zoo sterk, dat ze de vraag durfde wagen: „Moet je zoo vroeg thuis zijn?”

Thea, niet gewend de teerheid, die ze in haar ziel verborg, bloot te geven, bloosde even, doch zei dan rustig: „Mijn broer komt me altijd halen. Hij wacht buiten. We zijn zoo weinig samen, zonder anderen er bij; ik zou niet graag willen, dat het hem verveelde, en hij wegging.”

„Maar waarom heb je dat niet gezegd? Hij kan immers boven komen, en mee luisteren? Hoe ziet hij er uit, dan zal ik hem halen,” zei mijnheer levendig.

„O, maar dat kan ik zelf wel,” lachte Thea, en zag dan naar mevrouw.

Onder degenen, die hen kenden, heette het, dat mijnheer Vinkesteyn ontzettend naïef was, en in alles idealist, en dat hij zich zou ruïneeren door ondoordachte weldaden, wanneer mevrouw niet met haar nuchterheid hiertegen waakte.

Thea bezag die twee wel een ietsje anders, maar gevoelde toch: het was slechts een halve uitnoodiging, als mevrouw er niet mee instemde.

Deze hield even den blik van het meisje vast, en zei dan: „Natuurlijk vind ik het best. Maar, Thea, het is immers je broer?”

De hooghartige afwering op Thea's gezicht deed haar vreezen, dat ze te ver was gegaan.

„Je weet zelf, zooveel meisjes van jouw jaren” begon ze zich te verontschuldigen.

„Ach ja, malle schapen” vond Thea met een minachting, waarom mevrouw toch even moest glimlachen.

Toen ontspanden zich ook Thea's trekken.

„Ik ga dan maar gauw,” zei ze.

Henri voelde zich prettig thuis bij deze menschen. En toen mijnheer vroeg: „Speel je ook?” beloofde hij, z'n viool mee te zullen

brengen, en begon hij zelfs te denken over verdere lessen. Tot de herinnering aan mijnheer Hooghuizens boosheid z'n gezicht betrekken deed.

„Wat heb je?” vroeg Thea.

„Och, mijn spel zal wel niks zijn, nu ik haast nooit studeeren kan, omdat mijnheer er hinder van heeft,” meende hij.

„Speel dan, als je bij Wierda ben. Of heeft die er ook al een hekel aan?” vroeg Thea.

„Nee, dat niet,” zei Henri vlak.

Zonder dat hij zich realiseerde waarom, trof het noemen van dien naam hier, in deze omgeving, hem pijnlijk. 't Was, als hield iemand twee kleuren naast elkaar, die tegen elkaar vloekten.

Gretig ging hij in op mijnheers voorstel: dat ze 't in ieder geval probeeren zouden, een volgende maal. Ging het te slecht, ja, dan moesten ze zien, of er niet op een of andere manier iets aan te verbeteren viel.

„Een aardige jongen, vin je niet? Soms zou ik zeggen: haast even verlegen. Ik zou wel eens willen weten . . .” begon mevrouw, toen broer en zuster weg waren.

Doch mijnheer viel haar plagend in de rede: „Ik zou wel eens willen weten, of jij een kind, of een hond, of een kat kan tegenkomen, zonder je ongerust te maken, dat ze thuis niet met de noodige behoedzaamheid verzorgd worden.”

„Ach ja, maar zoo'n jongen, en dan geen moeder,” verdedigde mevrouw zich. En al de moederlijkheid, die ze niet aan eigen kinderen had kunnen toonen, verborg zich in die woorden. —

Henri kwam, en speelde. Hij speelde zoo goed, dat mijnheer enthousiast zei: „Maar natuurlijk doen we dat iedere week.”

De jongen stemde gaarne toe. Vriendschap, van welken kant ook komend, beteekende in zijn al te kil leven lafenis.

En slechts langzamerhand werd hij zich bewust, wat hij den eersten avond al vaag aangevoeld had: dat het twee verschillende levenssferen waren, waarin deze zoo verscheidene vriendschap hem bracht.

Toch dacht hij er niet aan, de een voor de ander op te geven. Hij

probeerde enkel, er tegen te waken, dat ze invloed zouden uitoefenen op elkander.

En slechts naarmate beide zich zuiverder in hun wezen openbaarden, ontbrandde in hem, ongeweten zelfs voor wie hem na stonden, de strijd van het weten: dat beide voor zich opeischten zijn gansche persoonlijkheid.

VII

Mevrouw Vinkesteijn was na veel raadgevingen en velerlei bezorgde informatie's: of haar man nu *dit* wel wist, en *daar* wel aan dacht, voor een paar dagen op reis gegaan. Het betrof haar jaarlijksch bezoek aan een jeugd vriendin; mijnheer-zelf verklaarde er zich steeds tegen, dat ze dit verzuimen zou, doch hij was nooit over te halen, mee te gaan.

„Dat stoort immers jullie vertrouwelijkheid,” beweerde hij immer.

Daar bedoelde vriendin ongetrouwd was, en wel heel sterk opging in eigen belangen, begreep mevrouw ook: haar man zou moeilijk kunnen genieten van dit uitstapje.

Dus liet ze elk jaar weer, na eerst beweerd te hebben: dat ze nu heusch niet ging, mijnheer met een bezwaard hart achter in de zorg van een jong dagmeisje, dat voor hem koken moest ook, wijl hij 't vervelend vond, buitenshuis te gaan eten.

Ditmaal had ze reden, zich bezorgd te maken, want den tweeden dag werd mijnheer overvallen door het onverwachte bezoek van een verren bloedverwant. Deze werd ontvangen met een komische mengeling van hartelijkheid en bezorgdheid inzake de dingen des dagelijkschen nooddrufte, waardoor de bezoeker zich gesterkt voelde in zijn overtuiging, dat z'n neef een aardige kerel was, doch zich gelukkig mocht prijzen, dat hij een vrouw had gevonden. Want alleen, of bij vreemden, zou hij gauw 't slachtoffer zijn geworden van weinig conscientieuze menschen.

Na veel heen en weer gepraat besloten ze, de plechtigheid van

deze ontmoeting te vieren door een dineetje buitenshuis. Mijnheer Vinkesteijn wist de talenten van zijn daghitje te goed op hun waarde te schatten, om op een gezelligen maaltijd thuis te durven hopen.

Omdat hij zeer opzag tegen de drukte van een veel-gezocht restaurant, bracht hij z'n gast naar een stillere gelegenheid, die hij wist minstens even goed te zijn.

Ze hadden een aangenaam uurtje samen, en de bezoeker vond: z'n neef viel niet tegen.

Toen, opeens, werd deze zwijgzamer; gaf vaak verstrooide antwoorden. En tamelijk abrupt stelde hij ineens voor: „Laten we nu weg gaan, als je 't goedvindt tenminste.”

Met een licht schouderophalen gaf de gast, beleefdheidshalve toe. Innerlijk herhaalde hij z'n, zoeven bijna gecorrigeerde, meening: dat menschen, die aan kunst doen, toch altijd wel buitenissig zijn. Nu ineens die verstrooidheid, en dit haastig weggaan, terwijl niemand thuis wachtte.

Hij kon ook niet weten, hoe het binnenkomen van een tamelijk opgewonden troepje jongelui, dat hen, verscholen als ze zaten, niet eens opmerkte, z'n neef schokte, als deed deze een pijnlijke ontdekking.

Want onder die, hem vreemden, had hij Henri Van Slooten Rengersma herkend.

Terwijl hij met moeite een hem niet interesseerend gesprek gaande hield, observeerde mijnheer Vinkesteijn de jongelui. Een paar dingen werden hem duidelijk: ze kwamen hier niet voor het eerst, en ze waren gewend goeden sier te maken. Dat leerden hem de gedragingen der kellners.

Verder was er in hun luidruchtigheid, evenzeer als in hun geheimzinnig samenfluisteren, iets, wat hem zoo benauwde, dat hij het in 't eind niet langer uithield onzichtbaar toeschouwer te zijn.

En zich plots voor Henri stellen durfde hij evenmin; al geloofde hij, dat hij den jongen niet onverschillig was; al had hij gemeend bij hem kwaliteiten te ontdekken, waarop hij een beroep zou kunnen doen om hem te onttrekken aan een gezelschap, dat schadelijk leek,

hij mistrouwde toch z'n invloed te zeer, dan dat hij zich durfde blootstellen aan een zoo gevaarlijke en tevens zoo pijnlijke proef: hem te vermanen ten aanhoore van kameraden van gelijken leeftijd.

Dus trok hij zich terug, maar terwijl z'n gast aanspraak maakte op z'n belangstelling, was deze op een gansch andere wijze met een geheel ander persoon bezig.

Geen wonder, dat de bezoeker in z'n woonplaats teruggekomen, de overtuiging uitsprak, dat z'n neef nog een even onpractische idealist was, als vroeger, en hij het eigenlijk slecht getroffen had met niet diens vrouw te ontmoeten.

Mijnheer Vinkesteyn intusschen maakte een lang niet onpractisch gebruik van de paar dagen eenzaamheid, die het afwezig-zijn van z'n vrouw hem verschaften.

Na een nacht van weinig slapen en veel nadenken had hij dit gevonden: hij moest met Henri praten als man tegenover man. Dat alleen nam weg voor den jongen de vernedering van hetgeen gezegd moest worden; en verkleinde de kans dat hij in verkeerde hoogheid zou wegstooten de hem eerlijk-geboden vriendenhand.

Het was Thea's lesavond, maar mijnheer zegde die af, met de mededeeling dat hij Henri zou laten weten, dat z'n zuster niet kwam.

Echter wachtte hij met die mededeeling, tot de jongen reeds tegenover hem zat. En meteen zei hij hem de reden, waarom hij hem dus wilde ontvangen: alleen.

Even nog trachtte Henri in hoogheid zich te verzetten tegen wat hij, in jongenstrots, noemde: inmenging in zijn zaken.

Doch juist dien bewusten avond was de jonker verder gegaan dan ooit; toen ook voor 't eerst hadden z'n voorstellen Henri's walging gewekt (z'n omgang met mijnheer Vinkesteyn was hiervan mee oorzaak); doch toen ook voor de eerste maal had hij pijnigend gevoeld, hoe 'n sterke band hem bond aan den jonker, en hoe moeilijk hij opgewassen was tegen den zwaren strijd, die hem wachtte, wilde hij zich onttrekken aan diens invloed, waarvan hij nu de neerhalende werking wel gevoelde.

Na z'n kort verzet dreef de naar zwakheid overheellende aan-

hankelijkheid van zijn wezen hem tot vertrouwelikheden tegenover den ander. Het werd hem duidelijk: nu moest hij kiezen tusschen dezen rein-willenden raadsman en den anderen, den jongeren, die zich placht te beroepen op z'n trots en z'n gevoel van zelfstandigheid, doch die zelf, hij begreep het nu, die eigenschappen meteen aan banden legde.

Hortend en verward waren de woorden van z'n biecht. Wat hem vanzelf-sprekend en flink had geleden in gezelschap van z'n kameraden, kreeg een gansch ander aanzien nu het uitgesproken werd in deze stille kamer. Daarbij was hij zoo gewend, Thea hier te zien zitten, dat hij zich slechts moeilijk losmaken kon van de gedachte: zij weet nu ook alles.

Doch ook van zijn zich-eenzaamvoelen in de toch wel comfortabel-ingerichte woning der Hooghuizens sprak hij, en mijnheer Vinkesteyn, met z'n gevoelig kunstenaars-temperament, begreep.

Doch hoe den jongen daar weg te krijgen, terwijl er geen feitelijke reden tot klacht leek te bestaan?

Voor 't oogenblik wist hij niet beter te doen dan, op z'n warmsten toon te vragen: „Zijn we nog vrienden, Henri?”

En de jongen, aangedaan, zei moeilijk: „Als u 't nog wil, mijnheer.”

VIII

Schoon een enkel gebaar, een vaag woord, hem soms iets verried, verkeerde mijnheer Vinkesteyn meest in bange onzekerheid over de vraag, wiens invloed het winnen zou bij Henri: de zijne of die van den jonker. De laatste had alles voor, en de musicus wist, hoe gevaarlijk een beroep op de trots van een zwak karakter zijn kon.

Wanneer hij dit bedacht, bruiste machteloze toorn in hem op tegen een opvoeder, die een jongen als Henri in huis kon hebben, van dag tót dag, zonder zich te bekommeren om iets anders, dan diens materiele behoeften. En daarvoor werd de man dan nog ruim beloond ook!

Toen ineens werd de stad, hoewel die toch tamelijk groot was, opgeschrikt door vage geruchten over zekere daden, die door scholieren van middelbare scholen bedreven zouden zijn.

Verder dan geruchten kwam men niet; er werd gesust en wellicht pressie uitgeoefend, zoodat het eenige, wat men met positieve zekerheid kon zeggen, tenslotte was dat enkele oudere leerlingen van een paar scholen tusschentijds vertrokken waren naar inrichtingen buiten de stad. Onder hen was de jonge Wierda tot Nijvenvelde.

Mijnheer Cloet van Meyendel, Henri's voogd, had intusschen wel zooveel gehoord, dat hij zich verontrustte. Dus ondervroeg hij de eerste gelegenheid die zich voordeed, z'n pupil: „Was jij soms ook betrokken in die schunnigheden? Je ging veel met die Wierda om, niet?”

Tegenover z'n oom en voogd bestierf elke vertrouwelijke mededeeling op Henri's lippen. Dus zei hij enkel stug: „U hebt dat immers zelf goed gevonden?”

„Ja, maar natuurlijk, ik wist niet Iemand met zoo'n naam Dat die zich zou verlagen.”

Mijnheer Cloet voelde zich onzeker, wat hem, nu hij stond slechts tegenover zoo'n jongen, toch hinderde. Dus besloot hij: hij ging mijnheer Hooghuizen er over spreken. Iemand die op zich nam een jongen leiding te geven, moest ook weten, wat hij uitvoerde!

Nu geviel het, dat ditzelfde onderwerp was aangeroerd in menig vertrouwelijk gesprek tusschen mijnheer en mevrouw Hooghuizen. Gelijk gezegd: ze stonden niet cynisch-onverschillig tegenover hetgeen over hen gesproken werd door vrienden en kennissen. En dat nu de naam van hun huisgenoot, al was het heimelijk, genoemd werd in verband met wat een schandaal leek!

Dus nam mijnheer Hooghuizen, nu Henri's voogd kwam klagen over het onvoldoende toezicht op het doen en laten van den jongen, gaarne de gelegenheid waar, zich over gezegde onaangenaamheid te wreken op den weledelgeboren heer Cloet van Meyendel.

Met iets meer woorden herhaalde hij hetzelfde, wat Henri reeds gezegd had: dat mijnheer zelf toestemming had gegeven tot dien

omgang. En omdat ze beiden eenigszins opgewonden waren, eindigde het gesprek hiermee, dat mijnheer Cloet verklaarde: hij liet den jongen niet hier, en mijnheer Hooghuizen hem in hooghartigheid niets toegaf door te zeggen: hij dacht er, na 't gebeurde, niet over hem te houden. Z'n eer en goede naam als opvoeder waren er mee gemoeid.

Aan den jongen, als eerst-belanghebbende, dachten ze geen van beiden.

Thea echter, die meer begrepen had dan zelfs Henri haar zei, herinnerde zich hetgeen ze haar moeder beloofd had. Ze kende maar twee personen, die haar broer zouden kunnen geven wat hij noodig had, en dus deed ze, wat ze zelf eigenlijk een brutaliteit vond, en vroeg hun, Henri in huis te nemen.

Mijnheer Vinkesteyn, hoewel hij er nooit aan gedacht had z'n inkomsten op die manier te vergrooten, en niet noodig had, dit te doen, zei niet meteen: „neen.”

Hij was zich echter te goed bewust van de zwaarte der taak, die hij door een toestemmend antwoord te geven, op zich zou nemen, om direct te antwoorden: „Ja.”

Dus beloofde hij, er over te zullen denken.

Hij deed meer, en praatte er over met wie evengoed belanghebbende was: z'n vrouw.

Die vond: „Het gaat tenslotte om den jongen zelf. Als we werkelijk iets voor hem zijn kunnen . . . Maar zal het niet te zwaar voor ons blijken? Wij hebben geen ondervinding van opvoeden.”

Waarop mijnheer antwoordde: „Als ik dacht, er zelf mee klaar te kunnen komen, met jouw hulp dan, zou 't zeker op een mislukking uitloopen. Maar *als* het verkeerd met hem gaat, later, zou ik me tegenover een God, Die Zelf vol erbarming is, niet verantwoord achten, wanneer ik niet tenminste geprobeerd had hem te helpen.”

Toen zei mevrouw warm: „Dan doen we het.”

Omdat hij haar zoo goed kende, hoorde hij er de woorden achter, die ze niet uitsprak: „met Gods hulp.”

Dit besluit beteekende voor den jongen niet: het einde van den

strijd. Wellicht was het eerder een begin, wijl van nu aan het beroep op het goede in hem zich sterker zou doen gelden, dan toen hij onwetend nog was van de verleidingen van het kwade.

Wat het wel inhield was: hulp, raad, steun, en vooral: gebed, zooveel en zoovaak dit alles noodig was.

En het zijn tenslotte deze dingen, waarvoor de Hooghuizens en de Cloet van Meyendels geen oog en geen waardeering hebben, die den boozen vijand zijn slachtoffers ontrukken.

DE BLUTS IN 'T BLAZOEN

DOOR HENDRIKA KUYPER—VAN OORDT

Mevrouw Halteclere zal aanzoek doen om de hand van Gabriela Gramimonde voor haar kleinzoon, Wigbold de Wit.

Gabriela is lief en mooi. Zij bestaat Wigbold de Wit in verren graad van verwantschap, doch zij is veel aanzienlijker dan hij en rijk. Zij bezit het fortuin van haar Amerikaansche grootmoeder, Peggy Ticklewitch en 't blazoen haars Franschen vaders, Gramimonde. 't Is daarom de vraag of Wigbold zijn wensch wel zal verkrijgen. Want haar grootvader, Constant van Wijk, houdt reeds een ander aanzoek in overweging. Toen Gabri voor kort in Engeland logeerde, heeft Sir James Millwood haar daar ontmoet; ook Sir James vraagt haar tot vrouw.

En wel weet de grootvader dat Gabriela gaarne met Wigbold omgaat. Hij kan zelfs vermoeden dat zij hem lief heeft. Maar een man als mijnheer van Wijk kan dit onmogelijk gewenscht achten. Hij moet Wigbold de Wit, om te zien, nogal een burgerjongen vinden, al heette zijn moeder dan ook honderdmaal Halteclere. Wigbold is een Mr. in de Rechten met weinig relaties en geen groote vooruitzichten. Hij is, voor Gabri, géén partij.

Maar Sir James biedt alles. Een schoon en statig buitengoed, een statig huis in de stad. Alles wat op Sir James betrekking heeft is schoon en statig; hij zelf is ook een statig man, reeds wat ouder.

Nu is Gabriela gewend haars grootvaders wil te doen. Zij heeft haar ouders niet gekend, doch haars grootvaders zorg heeft dit gemis aan haar willen goedmaken. Gabriela uit zich niet gemakkelijk. Evenmin als over Wigbold uit zij zich over Sir James. Zoo kan dan mijnheer van Wijk hopen dat haar sympathie zich tot den laatste neigt.

Het geslacht van Wigbold's moeder intusschen heeft eenmaal wel behoord tot den eersten stand der stad. In den mond van oudere

menschen heet 't perceel: hoek Groenenwal en dat op 't Visvliet, naast 't nieuwe hôtel, nog evengoed, „'t huis van Halteclere", al zijn beide reeds lang in andere handen overgegaan. Als men den Groenenwal afloopt tot waar die Groenedijk wordt, komt men aan een ouderwetsch laag buitenhuis, dat Stadwijk heet en in werkelijkheid nog veel gruwelijker vochtig is dan 't er uit ziet. Dat sleept een vernederend en onzeker huurbestaan voort en droomt vast allen nacht van mokerslagen. 't Wordt nu in tweeën bewoond en daar de huurder-buitenminnaar doorgaans aan 't eind van zijn eersten winter reikhalst naar 't eind van zijn termijn en den hondsdag verwenscht waarop hij zijn contract teekende, neemt de huisheer list te baat en lokselen van blanketsel. Zoo dekt hij 't klam verval der muren van de helft die leeg komt — en zoo deelt 't wapen van Halteclere, dat midden in den gevel staat, telkens ter halverlijve in de gunst van een vleiend verfje.

Maar 't huis van Halteclere—Bannerman, het oorspronkelijke familiehuis, staat op de Hoogestraat, nummer 61, midden in de binnenstad. Daar zijn kantoren in gekomen. Alleen de bovenste verdieping heeft mevrouw Margu rite Halteclere nog in eigen gebruik. De stuwende stad heeft het oude geslacht uitgedrongen. De stad boogt thans op nieuwe namen van hen, die in hare poorten zitten. Donker is de aarde, waaruit het al opschiet. Als men, met spoor van kerszaad, in haar de letteren trekt, dan zal, wanneer dit straks ontkiemt, een nieuw woord in groenende frischheid uit de kluiten spruiten. Zoo heeft een hand, o, lang terug, toen thans gestorven patricische families nog bloeiden, in de donkere lagen der kleine burgerij het zaad reeds gelegd waaruit nu die nieuwe namen zoo krachtig wassen.

Als mevrouw Halteclere haar huis binnenkomt, de twee treden af in haar eigen trottoir, welke de stoep aan de straat heeft verloren, dan denkt zij nog een enkele maal aan de werkvrouw Wijnanda. Zij denkt hoe zij, als klein meisje, in de gang op haar knietjes placht te zitten bij 't knielend en boenend Wijntje en aandachtig naar de vlammen en  eren in 't marmersteen keek. Die aderen en vlammen zijn er alle natuurlijk nog precies zóo, want Wijnanda's ijver heeft

in haar lang werkvrouwenleven niet zoo scherp kunnen schuren dat zij één âertje er uit sleep — en mevrouw Halteclere kent ze alle. Ze komen ook geregeld te voorschijn, uit 't ingelooopen slik van een week: des Zaterdag, als de huisbewaarders schrobden. Des Zondags kan mevrouw Halteclere, als ze wil, weer stappen op 't witte hart, vóór de trap, waar, als ze de hielten aaneen sloot, eenmaal haar voetjes in pasten.

Toen mevrouw Halteclere de noodzaak erkennen moest van haar huis te verhuuren, heeft zij grievender leed daaruit verwacht dan ten slotte gekomen is. Want 't verliep alles geleidelijk. Langs flauwe helling ging haars levens gang neer. Geen steile val was 't, maar een langzaam dalen. Gestadig werd de wal, waaraan ze geraakte, een weinig lager. Van haar trouwdag af waren de kansen haar tegen geweest. Doch in de compensatie van een moe conservatisme, dat de oogen luikt in schemerland, om te kunnen denken dat de zon bleef schijnen, gelooft zij wel half dat alles bij 't oude is. Zij ziet maar niet te scherp in 't heden rond. In herinnerings weefselen hult zij haar hart, toch voelend soms in pijn en bitterheid, een schok, die scheuren kan. Doch komen die schokken niet, dan zal 't bewaren van verledens schijn haar betrekkelijk licht vallen. Met de laatste resten van haar vermogen kan zij de laatste resten van haar staat overeind houden. Het familiehuis is haar eigendom nog, en 't huis gaat voort met haar te eeren.

Zij kan denken dat zij 't vrijwillig deed. Dat ze al die kamers beneden maar heeft afgesloten, omdat zoo'n huis voor een bejaarde dame veel te groot wordt. Niets is immers verbouwd. De advocaten, haar huurders, zijn rijk aan piëteit; zij koesteren de geringste neiging niet om iets van het oude te sloopen; eer dragen zij roem daarop, dat hunne kantoren in zoo deftige kameren gevestigd zijn. 't Is hun naar wensch, dat de familie zich terugtrok, maar blééf. Dat geeft gronden van redelijkheid aan wat anders in 't onnutte leeg zou loopen. De trap, met haar gebeeldhouwde leuning, maakt geen vertoon van ongemotiveerde staatsie meer, nu zij naar de behuizing van mevrouw Halteclere voert. In den kouden koepel der lantaarn winden

langs den wand engeltjes van betwistbare zuiverheid hun dikke bloemfestoenen. Maar zij schijnen niet langer een blōo en bibberend bentje verwaaide deserteurs, den stucco vlucht ontzweefd, die in de kantoren aan 't plafond is blijven kleven. Zij moesten hierheen gaan, zij hebben een doel. Hun vierkant wit kamertje is antichambre der vertrekken van mevrouw Halteclere. De jonge advocaten zijn voor mevrouw Halteclere van ontzag vervuld. In 't huis gaat zij hen soms voorbij, een nog rechte vrouw, in ouderwetsche kleeding en zij groet hen vriendelijk. De advocaten, die van huis uit maar heel eenvoudige jongens zijn, beseffen dan te sterker de eer en 't voorrecht van datgene, wat hen verheffen moet in de oogen hunner cliënten. Zij gevoelen het bijna als een goedheid van mevrouw Halteclere, dat zij haar kamers heeft willen afstaan. Zij vergeten soms haast dat zij er huur voor ontvangt en met haar kleinzoon daarvan leeft.

Des Zaterdag, als de heeren vroeg naar huis gaan, maken de huisbewaarders 't eerst de kantoren schoon. Dan zorgt mevrouw Halteclere om met hoed en mantel beneden te komen, juist als de kamers leeg en de deuren open zijn. Soms zwoegt er 't echtpaar reeds op den grond, om de vele meters zeil te wrijven ende oude mevrouw maakt een schuchter praatje, bang de menschen van 't werk te houden. Zij heeft geen recht meer op de verhuurde ruimten, en toch zijn 't háár kamers nog, de ontvangkamers van haar ouders. Eenmaal elke week wil zij ze betreden en zien op wat gebleven is: het zitje in de vensterbanken, waar men zoo prettig naar 't verkeer kan kijken; de hooge vlakken der binnenluiken: die komen straks, als de middag ten einde loopt, uit hunne recessen te voorschijn en doen hunne wit-met-vergulde houten vouwen open. Ze zullen het koude en vreemde van de avondlijke straat buitensluiten.

De schoorsteen met de mooie witte rozetten draagt een saaien last van paperassen. Doch mevrouw Halteclere's gedachten plaatsen er zonder moeite de antieke hooge vazen weer, met hare oortjes van gehelmde vrouwenkopjes. En de pendule, die lijkt van geluwe goud, zoo fijntjes gedreven in maagdenbeeldje met sierlijk harpje, in vleugelvlugge bijtjes en roemruchten lauwertak, dat waarlijk wel stage

schut van stolp vereischt wordt om 't lage stof uit zoo edel werk te weren.

Langs 't plafond winden de engeltjes, de benedengeblevenen, dezelfde guirlandes en weelderige festoenen; de vruchten en bloemen dier slingers zijn een weinig stomp van contouren geworden en de mollige cherubvoetjes hebben klompjes van witkalk aangekregen, waarbinnen hun teentjes zijn saamgeklonterd. Maar dat deert hun gratie niet. Onder 't bloemenfeest staan de schrijfmachines als malle monsters, als een duikerklok tusschen Saksisch porselein, als een man met een gasmasker tusschen *bergers* en *bergères*. Doch dat laat de aristocratische engeltjes onbewogen. Bloemkelkjes zelf zijn hunne open mondjes en zij zingen Serafijnen liedjes. Zij blijven de handjes maar heffen aan de zware sier, de zwijmelende gelaatjes gericht naar ongeziene Paradijzen. En al den tijd, dat er geen schrijfmachine stamp, zingen zij hun liedjes

Terwijl mevrouw Halteclere even praat met de huisbewaarders, ziet zij dat alles. De witte lambrizeering, de witte knoppen van de deuren, 't groene perspectief naar den tuin, 't kijkje in de straat. Zij heeft alles herkend en is tevreden. Het huis is van haar. Elke week zal haar 't huis zijn tribuut van herkenning betalen.

Des Zondagsmiddags nemen de huisbewaarders vrijaf. Wigbold is dan naar zijn schaakclub gegaan en er is dus niemand die mevrouw Halteclere bespieden kan als zij de trap afloopt en van gebeeldhouwd spijltje na spijltje schatting ontvangt, naar eigendomsrecht. In de gang komt 's middags de zon schijnen, des zomers wat vroeger, des winters wat later, den muur langs, tot op 't marmer van 't waschfontejntje. In den steen zijn de aderen kleurig, en zwaar van vormen is 't ouderwetsch ornament: de diepte eener schelp is des fonteintjes donkere kom en lutteler diepten van kleinere schelpjes welven terzij van den geribden zoom hare geribde holten. Sinds over-grootpapa Bannerman — die is haast honderd jaar geworden! — 't huis heeft gebouwd, is daar 's middags de zon komen spelen, vonkend in 't kraantje, glijdend langs de rulle ribbels in 't plasje, dat nooit heelemaal weg-

loopt. De marmeren dolfijntjes, die onderaan zitten en de schelp dragen op hun ruggetjes, lijken lenig te worden; in 't middel zijn hun lijfjes aan elkaar getrouwd, maar hun staartjes zijn los en die willen gaan zwiepen. Doch een kort herdersuurtje maar stoeit hun oude levenslust, dan snijdt een schoorsteen aan de zon den pas af, de dolfijntjes verstijven weer in doodskou en de steen wordt somber.

Niets is de tuin meer. De zon spoelt wat groenen schijn binnen uit de toppen van een paar hulsten, wier beenen elk jaar hooger bloot raken, maar dat is ook alles. Als mevrouw Halteclere de gang afloopt en door de glazen deur naar buiten kijkt, ontmoet haar oog niets verkwikkender dan een kattenbleekje en den bouwval van een priëel, waarin des huisbewaarders konijnen logeeren. En toch is 't vroeger zoo'n mooie stadstuin geweest, zonnig en lang, eer de achteruitgrijpende buurpanden er een groenen kelder van maakten; met seringenboomen, die lelietjes-van-dalen beschutten aan hun voet; met randen, wit en rood, van dubbele madelieven; met duizend-schoontjes bij de schutting en citroenkruid en juffertjes-in-'t-groen en stijve grijze papierbloemen. Er waren zelfs bessenboompjes en frambozen en als de familie bij zomeravond thee dronk in 't priëel, geurde 't daar van de kamperfoelie, die om de kroonlijst rankte. —

Aan 't eind van de gang is de keuken; achter houten dorpel gaat daar 't aderrijk marmarsteen in wit- en blauwblok van plavuizen over. De keuken is schemerig, gebouwd met enkel een bovenraam, in een tijd, toen 't dienstvolk toch niet veel respijt van werken kreeg om er te zitten en 't behalve zonder vacantie en vrije dagen, ook zonder veel licht en vrije lucht kon stellen. 't Is er duf, territoor der huisbewaarders. Haast alles van vroeger is weg, de helder geschuurde tafel, 't helder plankier, de treeftjes aan den muur, 't aardige koperen bakje voor de zwavelstokken, de koperen sla-emmer, de gesloten lantaarn, die gebruikt werd om in den wijnkelder te gaan, wyl 't roekeloos was, daar, bij de hulzen, met onbeschermdde kaarsvlam te naderen. Maar één monument is gebleven: de gootsteen, zwart van wijde bedding en de pompeuze pomp. Die is allang in onbruik, want de huisbewaarder heeft natuurlijk leidingwater. Maar mevrouw

Halteclere heeft absoluut niet gewild dat de pomp werd afgebroken en als een oud zegeteeken prijken daar de twee koperen monden, waaruit zoo gul 't water gulpte, uit de verste: 't zacht en heilzaam regenwater, waarin aan huis gewasschen werd, dat in de lampetkannen kwam en zuinig werd beheerd; uit de voorste: 't niet-geachte welwater, voor te schrobben, voor de pui en de glazenspuit, 'tschrale koude water, dat altijd komen bleef, ook in den heetsten zomer, als de regenpomp in looze braking stokte — uit den vergeten put, onder 't huis.

Mevrouw Halteclere raakt geen der slingers aan. Ook zonder dat hoort zij 't holle halen wel, 't plots breken van 't water in den bak, 't stiekum klokken van 't kleuterkraantje, heel boven aan — dat zij met een vingertje dicht hield om dan, even, te vieren en venijniglijk te mikken, op Ka's kornet.

— Als zij, met toch een gevoel van onbescheidenheid, de keuken weer uitgaat, de gang terug loopt, blijft zij, aan 't andere einde, in de vestibule luisteren bij de voordeur. Daar komt 't leven doorheen van een straat in de binnenstad, nu wat feestelijk gedempt, om den Zondag. En even droomt zij dat 't rijtuig van Stadwijk komt aanrijden, met grootpapa en grootmama Halteclere; die komen de Hoogestraters afhalen om naar de kerk te gaan. In de Hoogestraat moeten de paarden expres hard loopen; dan staan ze, in ééns, vlak aan 't trottoir en 't geluid slaat aan de huizen. Grootmama Jenny wil in 't rijtuig blijven zitten, maar daar is grootpapa Koos veel te vief voor. „Kom Joris” zegt hij tegen zijn zoon en tegen zijn schoondochter: „Kom Mietje” — dat is vreemd, zou overgrootpapa Bannerman nu op zijn beurt weer „Koos” en „Jenny” zeggen? Een oogenblik staan ze allen in de vestibule, gekleed en gereed, met de kerkboeken in de hand, papa en mama en kleine Marguérite en grootpapa Koos, die toch zóó weer instappen moet

— Maar lang blijft mevrouw Halteclere niet meer in de vestibule. Want elk oogenblik kan nu haar kleinzoon thuis komen en die moet haar hier niet vinden. Niemand mag haar vinden als zij dwaalt door 't huis. Als zij droomt mag niemand haar storen.

Als zij, met tastende passen van oude vrouw, de trappen opgaat,

lijkt het alsof tegelijkertijd de rollen langzaam omkeeren. Nu is niet langer 't leven beneden, 't schijnleven van den Zondagmiddag, dat zij zelf aan 't huis verleent. 't Leven is, nu voorts, boven en, leeg, lijkt 't huis weg te zinken.

Boven, op 't portaal, onder de leuning die er geen trapleuning meer is, staat, aan den muur gesteund, de uiterste achterhoede van 't legioen spijltjes. De vloer loopt er naar den voorkant een weinig af, alsof 't hoofd van 't oude huis voorover gaat knikken. Een mahonie linnenpersje staat er, en een klokke-toren, daarop kan men 't firmament aflezen en hij draagt een houten Dood op zijn transen, netjes verguld met zandlooper en zeis, een jongeling in 's levens opgang, een Atlas met damesarmen, geslagen om een lichtgewicht wereldkloot. En 't plumpe bolwerk van een kabinet dreigt, in alle gelatenheid, om vroeg of laat eens door de zoldering te zakken, omdat 't, voor hier, te zwaar is, omdat 't hier niet hóórt, zoodat men 't nu verder zelf maar weten moet of men 't op zijn kruin wil krijgen. Maar 't is hier huiselijk, gezellig en bewoond. Over de hellende planken ligt een kleed, op 't klaptafeltje staat een lampje klaar om straks te branden. De familie woont boven, wat beknopter, maar overigens: zooals 't vroeger was. 't Geslacht is volstrekt niet uitgestorven, er is een grootmoeder met haar kleinzoon over. Die zetten, op twee kamers met een portaal, alle tradities voort

Wigbold komt straks thuis, de huisbewaarders komen thuis, de dag is voorbij. Mevrouw Halteclere treedt haar eigen vertrekken binnen en ontsteekt er de lampen. Nog dieper zinkt nu 't huis in 't verlaten donker. Tusschen de intimiteit der lichte kameren en de vreemde stadsstraat ligt 't leege huis, in maatlooze gaping.

De achterkamer is mevrouw Halteclere's slaapvertrek. Vóór woont zij, ontvangt zij, eet zij — alles met Wigbold, haar kleinzoon. Maar die kamer is zoo groot, men vindt er, voor al die functies, gemakkelijk plaats. Zij is wat somber, want in de straat komt de zon niet en de vensters staren op gelijke hoogte de vensters van 't bovenhuis ter overzij in 't vizier. De correctheid waarin zijn saaiheid vroeger schuil kon gaan heeft dat bovenhuis echter verloren; de ruiten geven een

dubieuzen inkijk op bloote planken, op trapleeren en achterkanten van kasten, want beneden is een magazijn gekomen en de ruimte boven wordt voor opslag gebruikt. Maar vroeger was 't een particulier huis, in zijn geheel bewoond, en door een bekende familie. Want vroeger waren er zooveel mooie buitenwijken niet, toen stonden ook de deftigste huizen, en juist die, in nauwe en sombere straten, midden in de binnenstad.

Voor hare drie doeleinden is de bovencamer op 61 met beleid in drieën gedeeld. Tegen den binnenmuur staat 't mahonie buffet, dat in de discretie van zijn buik de antieke glazen bergt, de oude zilverschatten, die straks op tafel komen. De blanke wijde luchters staan op zijn rooden rug; de kristallen schalen, met fruit gevuld — maar ze hebben, bij hun zwaren omvang, een ondiepen en kleinen bodem — de flacon, met geslepen stop en op geslepen schotel, waaruit mevrouw Halteclere haar glas wijn drinkt. 't Is hier, men zou kunnen zeggen: 't terrein van den bottelier. Doch er is ruimte genoeg, tot aan de groote ronde tafel, die den overgang vormt van eetkamer tot woonvertrek. Daaraan gezeten zal mevrouw Halteclere met Wigbold straks 't middagmaal gebruiken, door de huisbewaarster bereid en opgediend in 't immense eetservies. Dat heeft reeds vele zijner geringere leden zien sneven. Maar de groote stukken bestaan nog en op 't trotsche bord, waar tusschen de biezen de karpers zwemmen en met schalksche knikkeroogen blikken naar de hengelaars aan den kant die hèn te verschalken pogen, zullen de platte twee schelvischjes liggen van 't menu van mevrouw Halteclere en Wigbold de Wit.

Aan de tafel zal mevrouw Halteclere vanavond ook thee schenken, uit den hoogen zilveren trekpote der Zondagavonden van vroeger, en grootmama Jenny's theestoof, de theestoof van Stadwijk, die zij daar eenmaal in de sneeuw heeft zien staan, zingt haar ter rechterhand. Haar voetenbankje behoort eigenlijk in de salon-streek, maar dat is geen bezwaar. Van de woonkamer tot de salon is weer maar één stap om er te komen.

Na de thee wordt 't voetenbankje door Wigbold daar teruggezet, op zijn brekerige zwarte beentjes, en 't tulpenveldje van zijn vlak

floreert er in 't mooie midden, boven de doffere vlakke van 't kleed. En mevrouw Halteclere gaat haar salon binnen, recht op 't crapaudje toe, dat Belletje Bannerman gewerkt heeft. De perspectieven, die Belle eenmaal kruis-stikte in de breede bloemige baan over 't stoeltje, hebben aan evenwicht veel verloren, want de rozen en leliën hebben te donkerder hare kelken verdiept, de grasgroene bladeren te scherper hun nerven gekerfd, naarmate de lichtere toppen en randen fletser verschoten. Maar 't crapaudje blijft van aanzien in zijn kring; 't houdt de heugenis vast aan de familie, waar grootmama Jenny uit was, even zeker als hadde Belle 't wapen van Bannerman in den stoel gestikt, met die rozen en kelken en blâeren.

Alles houdt hier een herinnering vast. Er staat een manshoog kastje, een weelderig kastje, met zwierige krullen boven zijn houten voorhoofd, dat bewaart, achter strakheid van glazen gelaat, de vormen en kleuren veler kleine schatten en 't weet van elk de herkomst nog.

De theetafel staat er, in alle waarde van eigen werk, want Ida van 't Visvliet kon mooi schilderen; haar opgeklapt blad is een bloemstuk, een aquarel van koele pioenen. En 't tafeltje, hetwelk de reiziger van een vorig geslacht heeft meegebracht uit een Zwitserland dat toen nog landelijk was; aan den uitgesneden voet is hier en daar een sparretopje afgeknappt, maar op 't bovenvlak sluit gaaf nog de kring van ingelegde alpenrozen, van edelweisjes en korte gentiaan en midden in dien onverwelkbren krans blijft een immer jonge jager bestendig met de hand de oogen schutten voor een nooit gedaalde zon, op nooit gesmolten sneeuw, en staart verstard een eeuwig vliedende gems na, over ewig weite Bergeshöhe.

Maar natuurlijk, eer mevrouw Halteclere aan tafel is gegaan en daarna in haar salon heeft plaats genomen is Wigbold al lang weer thuis. Hij schelt niet: het huis is van zijn grootmoeder en zij staat er op, dat hij zijn sleutel gebruikt. Doch zij kan niet hooren als hij dien in 't slot steekt, want de voordeur is zoo ver weg. Die weert de straat, zoo eigen in haar rooilijn, haar lengte, haar zon- en haar schaduwkant, de hoeken harer zijstraten, waar 't altijd tocht, haar kille stegen — en toch zoo onverschillig en vreemd geworden. Het

huis heeft de straat en de straat heeft 't huis vergeten. De straat is eigenlijk vreemd geworden aan zichzelf, als ware zij zelve een huis, dat nieuwe bewoners heeft gekregen, streverige menschen, die lachen om oude dingen. De straat zou op 61 nog kunnen gaan hooren hoe 't hier vroeger geweest is, als dat haar mocht interesseeren. Maar no. 61 is zoo totaal vergeten; 't staat, als een petrefact, tusschen de egocentrische winkelpanden.

Wanneer Wigbold de kamer binnentreedt, komt hij terstond in de sfeer, in de onbewogen lucht, die hier schijnt te staan. Als men Wigbold voor 't eerst elders ontmoette zou men 't wel mogelijk kunnen achten dat mijnheer van Wijk hem een burgerjongen vindt. Want hij heeft een gewoon, eenvoudig uiterlijk; ook is hij tenger en niet groot. Hij is de zoon van mevrouw Halteclere's dochter, ja, maar hij is ook de zoon van burger de Wit. Doch in deze omgeving vergeet men dat, men merkt alleen op de zuivere lijnen, die zijn ge-
laat behouden heeft en zijn fijne handen. Hij is de laatste van een familie, die allang in de dalende lijn gaat. Maar hier, in de kamer van een vorig geslacht, schijnt alles in hem gereleveerd te worden wat van dat vorig geslacht nog overbleef. Hier is hij de patriciërszoon nog.

Zij eten nu samen, en binnen den lichtkring, dien de lamp nauwelijks verder dan de tafel trekt, is al de angstige intimiteit van een slinkend familieleven. Zij beiden zijn alleen, zij hebben niemand anders meer. Doch zij bezitten elkaar nog: de grootmoeder den kleinzoon, de kleinzoon de grootmoeder. Al hun sterke gevoelens van geslachts-saamhoorigheid brengen zij, de een in den ander, tot uiting.

Het mooie tafellaken-met-de-rozen, de ouderwetsche servetten — die zijn zóó groot dat 't ook wel tafellakentjes lijken — gaat mevrouw Halteclere na 't eten in 't linnenpersje leggen op 't portaal, tot den volgenden Zondag. Maar 't antieke zilverwerk blijft heel den avond op de tafel, met 't meeste van 't kristal, en bloemen staan in 't midden. Nu zet zij zich op 't crapaudje en Wigbold zit in haars vaders stoel, den barschen stoel van barschen Joris Halteclere. En hoewel hij zoo tenger is schijnt hij te behooren op dien hoogzetel. Het Zwitsersche tafeltje staat tusschen hen in, en zij doen daarop

een ouderwetsch spelletje, waar men ampel den tijd voor neemt. Later leest hij haar voor, lectuur die gezocht was in den tijd van 't Reveil, zij kent die wel, doch wil 't altijd gaarne weer hooren. En in de pauze van 't verpoozend spelletje of de rust tusschen 't lezen staart zij, langs een lange rij van Zondagavonden, terug in een vroeg verleden.

Maar Wigbold is jong en hij ziet vooruit. Niet ver vooruit nog, enkel maar deze week in. Deze week gaat zijn grootmoeder aan neef Constant van Wijk voor hem de hand van Gabriela vragen. En hoewel Wigbold allerminst hoog van zichzelf denkt en best begrijpt dat er bezwaren zullen rijzen, zoo vreest hij daarvoor niet. Want hij vertrouwt op God. Zij hebben elkaar lief, Gabriela en hij en beiden vertrouwen op God. Zij hebben tot Hem om hun geluk gebeden.

Als de avond verstreken is en mevrouw Halteclere zich ter rust begeeft, gaat ook Wigbold naar zijn slaapkamer. Aan 't eind van 't portaal bevindt zich een deur, die geen kamerdeur zijn kan, wijl ze geen knop heeft, doch enkel een sleutel. Sluit men ze open dan staat men terstond voor een rechte steile trap, die heeft nog de vroegere, lichtblauwe kleur van verf behouden. Boven de kamers zoowel als boven 't portaal is de eindeloosheid van een zolder, daar leidt de trap heen en daar slaapt Wigbold. Zijn kamer is aan den voorkant en om er te komen moet hij den zolder geheel overloopen. Die is schóón leeg, alleen heeft mevrouw Halteclere er een paar groote meubelstukken laten wegzetten.

Daar staat het oudere, nog plomper kabinet, want er moet toch berging zijn! dàt mocht niet opgeruimd worden; de pullen, die er op hooren, heeft men er op gelaten, ze zijn flauw zichtbaar bij 't licht van Wigbolds blaker. Een hooge toiletkast; 't stoflaken dat haar hoofd omhult en langs haar flanken afhangt heeft den grijnzenden spiegel van haar borst blootgelaten. Een pers, grooter en grover van makelij dan 't luxe persje beneden; schonkiger van eiken schouderen en uit den tijd, dat de families de heele droge wasch nog

aan huis opmaakten. En stoelen, rijen van stoelen, in hoezen en waden gehuld.

Misschien zal in mevrouw Halteclere's leef-tijd niemand ooit weer op die stoelen zitten. Geen dame uit haar familie zal voor de kast haar toilet meer maken en zich kappen voor 't grijzend glas. Geen linnenmeid, in haar dienst, zal, bij 't aanzetten, de pers meer doen steunen en kraken. En de deuren van 't kabinet zullen op de diverse resten van glaswerk en serviezen wel voorgoed gesloten zijn. Maar de meubels blijven hier en elk voorjaar zal de huisbewaarster ze schoonmaken.

Een houten schot scheidt Wigbolds kamer van den zolder af. Maar voorts schijnt ze, in 't poovere licht, geen wanden te bezitten. Middenin staat de mahonie koets, die zijn slaapstee is en schraagt, met gedraaide kolommen, tusschen groen saaien gordijnen, een groen saai baldakijn. Op den plankenvloer ligt de schering en inslag van wat een prachtig karpert is geweest. Wigbold zet zijn blaker neer op nóg weer een ronde tafel, waaraan de patriarch met zijn twaalf zonen had kunnen bijshikken. En in een kast, nóg weer een kast als een kerk, gaat hij dadelijk zijn Zondagsche kleeven bergen.

De kaarsvlam heeft de antieke stoelen opgeroepen, de muurtafeltjes: die zetten hun gracieuze voetjes zielig op 't naakte hout. En Wigbold staat er, in de ijskou onder de sparren, te midden van dat wonderlijk antiquariaat: een tener jongmensch in zijn hemdsmouwen. Docn wat wil men? . . . zijn grootmoeder heeft die meubelen immers niet kunnen wegdoen, 't is toch begrijpelijk dat zij alles, zoo lang zij leeft, bewaren wil! En Wigbold — Wigbold is maar een bescheiden jongmensch, uit een familie *en decadence*, die geen fortuin heeft en geen relaties dan 't verleden van zijn geslacht en de liefde en trouw van zijn grootmoeder. Wigbold de Wit is een burgermanszoon, die van moeders zijde mooie kwartieren heeft. 't Is begrijpelijk, 't is in overeenstemming, dat hij slaapt waar de schim van een kostbaar kleed ligt op de planken, op een spokigen zolder, in een staatsie-ledikant.

— Maar als de Maandag aanbreekt, de werk-week begint, als Wigbold naar zijn bureau is, de schrijfmachines in de kantoren de Serafijnen-

mondjes stom stompen en 't marmerhart grauw verdort onder de opnieuw ingelooopen slik — dan gaat mevrouw Halteclere, als geregeld, des namiddags uit. Zij wandelt gaarne en zij heeft haar vriendinnen nog: Ida Halteclere, van 't Visvliet en Belle Bannerman. Dat zijn nu natuurlijk oude dames, gelijk zij zelf, en ook zij zijn nooit uit de stad weggeweest. Zij komt graag bij nicht Ida. Die had vroeger rood haar en een sproetenvel en daarbij nog een been dat wat korter was dan 't andere. Maar ze was zoo aardig in den omgang dat niemand ooit aan 't been of 't haar of de sproeten dacht en niemand verbaasd stond toen ze een goed huwelijk deed. Ze is al wel veertig jaar van 't Visvliet vandaan, waarnaar ze nog altijd blijft heeten en sindsdien een glundere grootmoeder geworden. En haar oude verfdoojsje, haar palet en penseelen houdt ze paraat en voor haar kleinkinderen, die ook al weer getrouwd en uit de stad vertrokken zijn, schildert zij nog een enkele maal een beverig bloemstukje. Margu rite Halteclere ontmoet ook bij Ida de zusters wel, Betsy en Beerta, die altijd keven, zoo lang ze samen thuis waren. Die beiden trouwden en toen haar kijflust ter helfte dempten, wyl ze elkaar niet veel zagen. Die beiden weduwe werden en tot 't onzalig denkbeeld vervielen om samen te gaan wonen, omdat beiden meenden dat 't voor 't oog van de wereld niet anders kon. En die nu voorts kijven, kijven zullen, — misschien op haar sterfbed nog.

Ook woont, altijd nog in haar ouderlijk huis, naast Stadwijk, Belle Bannerman. Belletje was in haar jeugd erg dom en een beetje simpel, maar 't werd niet zoo gemerkt omdat zij een meisje was. Doch van haar broertjes, Wigbold en Gijs, welke niets dommer waren dan zij, liep 't schromelijk in 't oog, want die moesten studeeren, en er waren groote verwachtingen gekoesterd. Dat was een kruis voor de ouders en ook het zusje vond het verdrietig en stelde later de broers liefst als landjonkers voor, hoewel de familie totaal geen grondbezit meer had en Wigbold en Gijs gewoon op de boerderij kwamen.

— Waarom gaat Margu rite Halteclere ten slotte 't liefst naar Belle toe, Belle, die wel goedaardig maar toch stellig een weinig onnoozel is en nog altijd haar kleine verstand kwelt met de vraag:

waarom de broers toch niet leeren konden? Waarom komt zij zoo graag aan den Groenenwal, waar Belle heel alleen in een laag buitenhuis woont, dat even vochtig vervalt als Stadwijk en, door een zelfden slooper geveld, misschien eens zijn puin met dat van Stadwijk zal vermengen?

Als mevrouw Halteclere haar vriendin bezoekt moet zij 't Visvliet langs, den kant uit waar de stad weinig veranderd is. Zij is altijd met zorg gekleed, in een gewaad dat hetzelfde schijnt te blijven en als een schim van 't voorheen gleed zij voorbij in de winkelruiten op de Hoogestraat. Maar hier, op 't Visvliet, is zij niet opvallend meer. Want ook 't Visvliet schijnt hetzelfde te blijven. Het Visvliet is niet meegegaan: de stoepen daar konden nog evengoed betreden worden door de stemmig gedoste menschen der zestiger jaren; ja zelfs door dames met Marie-Antoinette hoeden en heeren met een staartpruike.

Wanneer zij 't midden nadert, waar 't nieuwe hôtel is gebouwd, gaat zij van 't trottoir af en aan den waterkant loopen, om beter naar boven te kunnen zien. Want 't huis naast 't hôtel kent zij goed. Zij kijkt naar de vensters en denkt dat haar oom en tante er nog wonen. Ook hier zijn nu kantoren en mevrouw Halteclere is altijd van plan eens een boodschap te verzinnen voor de heeren daar — om er nog eens binnen te komen.

Het trottoir dat zij, 't huis voorbij, weer volgt, is hoekig en ongelijk; elk huis heeft er zijn hardsteenen hekje op gezet. Nu wordt, naar 't plein toe waar vroeger de poort heeft gestaan, de kade al leeger en stiller en loopt uit op den Groenenwal, die reeds een zuchtje van landelijkheid geeft. Zij is nu ook het smalle perceel op den hoek voorbij gekomen; daar heeft zij zelf een paar jaar gewoond, in 't begin, toen zij met neef Gosuïnus trouwde.

Zij loopt steeds verder, den dijk op; die gaat naar 't al lang geannexeerde dorp, dat geen dorp meer is; den eersten hol af, ze houdt den benedenkant. Zij komt hier altijd: bij warmen middag, als 't benedendijks toch altijd wat vochtig en kil is; bij bollen Aprilwind, bij stil herfstweer, bij vorst, in December. Wanneer men denken kan de vroegere poort te zijn doorgestaan dan gaat, daarachter, de stad op

eens terug. 't Zal niet zoo blijven. Eer 't veel jaren verder is wordt hier geplemt en opgespoten, voor een nieuwe villawijk. De paar buitenhuizen staan immers maar te luisteren of ze de mokerslagen nog niet hooren, — Stadwijk vooraan, dat niet eens meer in eigen handen is.

In den vroegen Decemberrmiddag, bij 't winterzonnetje, ziet Stadwijk er niet zoo desolaat uit als in den zomer; 't is hier weldadig, buiten de drukte. Stadwijk bezit van ouds een vijvertje, dat ligt al met een vliesje dicht en 't zwarte ijs, binnen berijpten oeverrand, laat denken dat men, wie weet hoe ver weg ergens in Zuidholland is. De vijver van Stadwijk was vroeger door een slingerenden vliet verbonden met den grooteren vijver van Bannerman; dien heeft Belle laten dichtgooien, want ze wenschte gazon voor haar ramen. Maar dat pierig perk wil 't niet laten om weg te zakken in den verweekten grond en men zegt dat er onder wellen zijn. Doch Margu rite Halteclere ziet de schimmelige delling niet, ze ziet den ronden vijverkom van eertijds en den ruig bevroren kant, waar zij een kaal plat plekje maakte, bij 't zitten om haar schaatsen aan te binden.

O, nergens keert 't verleden zóo sterk terug als hier, wanneer Margu rite Halteclere aan den lagendijk staat om naar Stadwijk te kijken. Mistig en stil zijn de Decemberrdagen, maar: „mist heeft vorst in de kist” en de kinders raken al in de weer met de schaatsen. Over de vijvers gaan de neefjes met kiezels keilen, Gijs en Wigbold Bannerman en Constant van Wijk, en ze stampen aan den voozen kant met hun hakken. Oudoom Gijs kijkt naar de pijpen in 't ijs; hij heeft er veel verstand van en zegt dat 't nu wel betrouwd zal zijn.

— Er staat, aan den lagendijk, een oude dame naar een dichtgevroren kleine waterpartij te kijken en niemand zal vermoeden dat *die* aan schaatsenrijden denkt! Maar zij denkt er terdege aan, aan schaatsenrijden en daaraan alleen. En 't heden valt weg.

— Op Stadwijk wonen grootpapa en mama; zij was er met de neefjes en nichtjes zoeven nog in de kamer; nu heeft men de glazen tuindeuren geopend welker ruiten komen tot den grond; zóo stapt men van 't kleed op 't korrelijg bevroren grind. —

— Wat duurde, in dien tijd, een wintermiddag lang. Wat kon je een plezier hebben voor 't begon te schemeren en je, met versufte beenen en wonderlijke platte voeten, weer op 't grind stond. Wat vroor het ook veel: met Sinterklaas werd er al naar ijs uitgekeken dat toen ook altijd te komen scheen. Ze hadden bij oom Bannerman buiten in 't kozijn een thermometer en dikwijls kwamen Wigbold en Gijs 's avonds nog op de Hoogestraat zeggen hoeveel graden 't was. Grootpapa had een tuinman die Breunis heette; die kwam uit Gelderland en praatte anders dan de gewone menschen hier. Breunis moest de meisjes rijden leeren en hij pakte, uit pure voorzorg, je zoo vast in de rokken en trok die zoo stijf dat je de beenen niet bewegen kon. Maar al gauw kon je 't los en dan kwam 't plezier. Je hadt heel geen last van den tegenwind, hier tusschen de boomen; de vijver was voor hen alleen en Breunis was baanveger. Zij reed er aan den stok, Margy van de Hoogestraat, of kruiselings, met de nichtjes. Ook natuurlijk met de jongens en meest met Con van Wijk.

Con van Wijk is de zoon van tante Lotje en er wordt over hem en zijn moeder door de anderen niet vriendelijk gesproken. Margy weet wel wat 't is: tante Lotje is beneden haar stand getrouwd en daardoor met de heele familie gebrouilleerd geraakt. Nu komt Constant wel bij de grootouders en ook wel bij zijn ooms Halteclere: Joris en Hein. Maar hij mag of kan lang niet aan alles meedoen en dan wordt er gezegd dat Lot vooruit heeft geweten dat ze arm zou zijn.

Naast Stadwijk woont grootmama's broer, oudoom Gijs. Daar gaan ze af en toe ook naar binnen en tante Jans schenkt warme melk, om de beurt met grootmama. Maar o, er is daar in de kamer zoiets griezeligs te zien. Overgrootpapa Wigbold zit er soms *en die is haast honderd jaar*. Hij is geheel wit, zijn haar natuurlijk, maar ook zijn gezicht alsof hij niet één druppel bloed meer heeft. Hij hoort niet meer en kan haast niet meer spreken; als zijn achterkleinkinderen hem goedendag zeggen knipt hij even met de oogen. Alleen zijn vaal geworden oogen beweegt hij nog, maar zijn gezicht is verstijfd. En verstijfd zijn zijn wit steenen handen, in de gebreide polsmofjes. Hij is meestal in zijn eigen vertrekken, maar als ze schaatsenrijden wordt

hij in de tuinkamer voor 't raam gezet, want hij vindt het prettig om er naar te kijken.

— Hier heeft zij eens een heelen middag gereden met Con alleen. Ze reden gemakkelijk samen, want ze waren even lang, maar Con leek kleiner, want hij was een tengerere jongen en zij voor haar leeftijd een frisch groot meisje. 't Mocht eigenlijk niet, want de vijver van Bannerman bleef lang gevaarlijk en er werd toen al gezegd dat er wellen onder waren. Maar ze wilden niet weten dat ze bang waren, zij althans niet, want zij had hem meegetroond. 't Ijs was nog zwart toen ze er op kwamen en zoo lang ze reden hadden ze 't hooren kraken. Dat was een verschrikkelijk geluid — maar veel angstiger nog was 't dat ze den heelen middag grootpapa Wigbold voor 't raam zagen zitten. Want oom Hein Halteclere en zijn broer Joris hadden tegen elkaar gezegd: *dat de Dood grootpapa Bannerman vergat* — en Margy had 't gehoord. En nu moest zij voortdurend denken dat grootpapa Wigbold vanmiddag daarom zoo lang voor 't raam zat: opdat de Dood hem in 't oog krijgen en meenemen zou.

— In de tuinkamer op Stadwijk zit grootmama Jenny; zij heeft wanneer zij aan de beurt is, op de theestoof naast zich een ketel met saffraanmelk staan en af en toe komt Leuntje, de binnenmeid, met een verongelijkt gezicht omdat ze door de kou moet, vragen, „of de jongeneere niet 'n koppie mellek blieve.” Maar ineens heeft men iets veel aardigers bedacht. Er staat, bij den vijver, een echt ijstentje, een rietmat, een tafeltje en een paar stoelen uit de keuken. En Eibertje, de tuinvrouw, die nog veel sterker Geldersch praat dan Breunis, haar man, zit er bij in een grooten omslagdoek en met haar voeten op een stoof. Ze schenkt de melk, kokend heet, in de keukenkopjes. Want grootmama's mooie theestoof staat zoo maar gewoon op de sneeuw, met den gebloemden steenen ketel op een doorgeglommen turfje — daarbij kunnen ze meteen hun handen eens warmen. En Eibertje slijt, voor niemendal, de lekkere polkabrokken.

Aan den kant staan grootpapa en oudoom Gijs, welke in hun hart best nog meedoen, met Ida van 't Visvliet, die mag niet rijden, om haar been, maar ze heeft tóch plezier, om 't plezier van de anderen.

Soms komt ook neef Gosuïnus nog. Neef Gosuïnus staat tusschen grootpapa en de jonge jeugd in, op een der trappen van leeftijd, welke de groote familie alle aanwijst, maar niemand weet precies wáár. Hij is een losse neef, waar geen nicht bij hoort, want hij is niet getrouwd. Niemand interesseert zich sterk voor neef Gosuïnus. Men kan ook niet zien of hij blond is of al een beetje grijs en hij spreekt langzaam, weinig en afgemeten.

— Doch Margy heeft hem tot haar ouders hooren zeggen dat nichtje Marguërite zoo bijzonder mooi en liefvallig opgroeit.

Hoe is 't gekomen — waar was de overgang? Margy was altijd bij Con van Wijk en toch wist ze heel goed dat Con in de familie niet meetelde en tante Lotje nog minder. Tante Lotje droeg dikwijls kleren die oud waren en ze had een mager, verdrietig gezicht. Ze kwam weinig bij haar broers en 't minst bij haar broer Joris op de Hoogestraat. Want Joris Halteclere was een harde man, waar iedereen bang voor was en hij heeft het zijn zuster niet vergeven dat ze met Arie van Wijk was getrouwd die een burgerman was, — die ook nog bankroet sloeg — en nog vroeg stierf bovendien, zoodat zijn weduwe en haar zoontje onderhouden moesten worden. Maar wat gaf Margy daarom? Zij vond tante Lotje nog zoo'n naar mensch niet. Ze kwam er veel, veel meer dan haar ouders wisten. Want Con was een aardige jongen en ze hield van hem. Ze had er niets mee te maken dat oom van Wijk een burgerman en een bankroetier was geweest — wie merkte daarvan nog iets aan Con? Ze hielden van elkaar en ze hadden gezegd dat ze later samen wilden trouwen.

— Ginds, waar eenmaal de beek in den vijver van Bannerman mondde, loopt nu nog de grond een weinig op, men heeft er een heuvel gemaakt van de uitgegraven aarde. Daar heeft zij afscheid van Con genomen, dien drogen kouden Decembermorgen.

Hij logeerde bij de grootouders en hij was er heen gegaan, gewoon, het tuinpad langs. Maar Margy moest omloopen, den tuin van oom Gijs door, want grootpapa en mama wilden niets gezien hebben, om niet betrokken te zijn in 't complot en met hun zoon

Joris in moeite te geraken. Toen zij er aankwam had Con al op den heuvel gestaan.

En zij, omdat ze nog zoo'n jong meisje was en meende dat men altijd maar heelemaal oprecht moet wezen, had hem niets gespaard. Ze had hem precies verteld wat haar vader gezegd had; dat 't uit moest wezen, dat één zoo'n mésalliance als van Lot genoeg was in de familie. Dat hij niet van plan was zijn dochter te geven aan een menéer van Wijk En ze had plechtig moeten beloven en haar hand er op gegeven dat ze niet meer probeeren zou Constant nog te zien.

Maar ze zei dat alles gemakkelijk. 't Was immers te dwaas. Wat kon papa er tenslotte aan doen als zij van elkaar hielden en elkaar trouw bleven. Ze zouden wachten. Con zou terugkomen; hij zou zeggen: „Oom Joris, nu heb ik fortuin gemaakt en ik behoor evengoed tot de familie — nu is 't geen mésalliance meer als Margy met me trouwt.” En als Con dan rijk was kon hij meteen voor zijn moeder zorgen; dan hoefde tante Lotje niet meer zoo akelig afhankelijk te wezen van haar broers, die altijd maar boos bleven en altijd nog met verwijten kwamen.

Ze zouden wachten. Dat werd toen zoo licht gezegd. Con ging naar Engeland, daar hadden de ooms een kantoor voor hem gezocht. Misschien maar voor een paar jaar, die waren zóó om.

— Hoe was 't verder gegaan? Zij had toch vast en stellig Con trouw willen blijven. Ze mochten niet correspondeeren, maar ook dat leek geen bezwaar. Ze zouden immers aan elkaar denken, elk uur van iederen dag.

Maar neef Gosuïnus kwam. Hij ontmoette haar nu niet langer op Stadwijk alleen, maar bezocht haar in 't huis van haar ouders. Haar vader en ach, ook haar moeder, maakten haar aldoor maar duidelijk dat 't met Constant van Wijk nooit verder kón. Want de heele familie begreep — op Stadwijk en op 't Visvliet en bij oom Bannerman — zelfs tante Lotje begreep dat men niet nogeens een huwelijk van Wijk—Halteclere kon hebben. Dat zij al maar van neen knikte als men haar van een verloving met neef Gosuïnus sprak, daar scheen niemand zich aan te storen. Hij kwam al vaker, hij kuste

haar hand en hield die vast. En omdat niemand van haar weigeren notitie nam, niet meer dan van het weigeren eens kinds, dat toch moet eindigen met den beker leeg te drinken, hetwelk men maar laat tegenspartelen omdat het nog niet weet wat goed voor hem is — leek haar verweer vanzelf te verflauwen. Zij was ook nog zoo jong en men had haar kind gehouden. Con was ver weg, thans in Amerika zeide men, en zij mocht hem niet schrijven. Zij schreide dikwijls en dan bejegenden allen haar nog vriendelijker. Eer zij 't goed wist werd haar verloving met Gosuïnus Halteclere bekend en men trof de beschikkingen voor hun huwelijk.

— Hij was zwak geweest, niet heel schrand, overvoorzichtig, dralend en daardoor altijd de kansen verspelend. Hij had zijn koopmanshuis achteruit zien gaan, zoodat, met hem, 't eind evengoed op armoede uitliep. En Joris Halteclere, die dezen, gewenschten, schoonzoon toch geholpen had, werd mee gedupeerd. Samen hadden ze 't huis op de Hoogestraat nog aangehouden, de ouders beneden, de kinderen boven.

— De dochter van Marguërite Halteclere was met burger de Wit getrouwd. Maar nu stond de heele familie niet meer overeind en de bluts in 't blazoën leek al lang niet zoo diep meer. Trouwens, ze waren toen meest al weg uit de stad, de verwanten. Niemand had er meer bij hoeven te wezen om zich te vergiftigen met ergernis — toen de dochter van Gosuïnus en Marguërite Halteclere trouwde met burger de Wit. —

— Nu gaat mevrouw Halteclere aanzoek doen voor Wigbold om de hand van Gabriela Gramimonde.

Zij is zóó laat van huis gegaan dat zij tegen 't ouderwetsche visiteuur op 't Visvliet is. In 't hôtel houdt mijnheer van Wijk een poos verblijf en Gabriela Gramimonde is bij hem. Mevrouw Halteclere staat er in de vestibule, waar alles geruischloos schuift en glijdt — vreemd in haar kleedij, stug en onwennig, een verlegen oude dame. Nu wordt zij aangediend en zij komt in de oververlichte, oververhitte vertrekken en in de tegenwoordigheid van Constant van Wijk.

Zij heeft hem nog wel ontmoet, op familiedagen, als hij dan in 't land was. Maar de laatste keer is toch al jaren geleden.

Zij komt te zitten op een foudroyant modernen zetel en haar zware donkere rok hangt neer op een pimpelpaars tapijt. En hoewel haar geest zoo strak gespannen staat op wat zij gaat vragen denkt zij: „Wat is 't hier gek gemeubileerd. Wat is alles vreeselijk bont hier. Wat is dat een gekke stoel, waar ik op zit”

— Zij vraagt wat zij heeft te vragen. 't Moet duidelijk genoeg zijn geweest, 't wordt tenminste begrepen, want mijnheer van Wijk antwoordt dat hij niet Halteclere's aanzoek voor Wigbold in ernstige overweging zal nemen. Maar hij voegt er aan toe dat ook alreeds Sir James Millwood dingt naar Gabriela's hand. En hij verheelt niet dat het Engelsche huwelijk hem passend voorkomt.

— Wat nu? Moet mevrouw Halteclere nu maar weer weggaan? Als wàt zit ze hier eigenlijk nog? Als een wellevende nicht, die haar verwant in zijn hôtel een visite maakt? — Of als een lastige bezoekerster, die met heel vervelende dingen aankomt en plakken blijft? — Of als een mal grootje, dat in haar laadje nog oude lintjes bewaart en nu die verschoten, verlegen kwikken wil strikken om eens minnaars verjaarde gitaar?

— Maar nicht Marguérite blijft zitten, want neef Constants houding beslist. Neef Constant kiest voor 't eerste geval, want hij zegt dit familiebezoek op hoogen prijs te stellen. Hoe aangenaam is het, in de lang verlaten vaderstad althans nog enkele verwanten aan te treffen! Meteen staat hem nu de gelegenheid open om 't oude familie-huis op de Hoogestraat nog eens binnen te gaan, — als hij niet Marguérite zijn tegenbezoek brengt. — Maar als hij dat alles gezegd heeft, heel vriendelijk en heel hoffelijk, houdt hij er over op. Hij gaat nergens verder op in. Het verleden laat hij rusten.

Zij zoeken een onderwerp van gesprek en hij begint van zijn reizen te vertellen. Nu heeft Marguérite voorts maar te luisteren. Want Constant van Wijk heeft zooveel gezien, hij kan zonder eind vertellen.

Zij weet van reizen niets af. Zij heeft de obligate huwelijksreis langs den Rijn gemaakt met Gosuïnus, zij is nog eens naar Zwitser-

land geweest en voor de rest niets. Nog vóór zij oud werd hoopte zij al niet meer die vreemde landen en volken te zien. Maar zij is dankbaar dat Constant zóó doet — en voelt meteen de ironie.

Zij denkt: „Ik ben al blij dat Constant een visite van mij wil aanvaarden. Wigbold vertrouwt op de liefde van Gabri, hij vertrouwt dat God hem Gabri geven zal. Ja — maar Constant denkt er nog net zoo over als er vroeger in de familie altijd over gedacht en gesproken is. 't Is ook geen wonder, hij is er bij opgevoed. Hij kan dat niet vergeten zijn. Niemand weet beter dan Constant wat een mėsalliance is. Natuurlijk gaat dat Engelsche huwelijk door. Waarom heeft Wigbold mij ook overgehaald om hier heen te gaan?”

Zij blijft luisteren; maar haar oogen, die reeds doffer worden, staren zoo strak niet meer den verteller aan. Haar oogen richten zich op de gele en oranje en zwarte vakken en strepen op den wand: die zijn als de reepen of punten van een bar geverfde suikertaart. En haar geest glijdt weg uit de gloeiend heete, kakelende kamer.

't Is wonderlijk, maar onbemerkt laat zij 't zorg-zware heden zinken. Zij is zoo bedroefd voor Wigbold en toch laat zij los. Haar geest gaat dwalen in 't belendend huis, dat achter den muur is. Daar wonen oom Hein Halteclere en tante Jetje. — Ida is jarig en daarom wordt er een partijtje gegeven.

Margy is er heengebracht met 't rijtuig van Stadwijk; grootpapa en grootmama zijn ook gekomen en ze hebben haar eerst afgehaald op de Hoogestraat. Zij heeft daar in de vestibule staan wachten en wist niet dat 't er koud was, van plezier. Het rose sjaaltje moest ze om haar hals doen, voor mama, maar over haar hoofd wou ze niets, zelfs geen dun zijden doekje, om haar pijpkrullen. En 't vroor toch hard, mèt dat 't rijtuig de Hoogestraat opreed hoorde je 't al, zoo leeg was die, en zoo hard de grond. En voordat Breunis 't portier opendeed of zelfs kon schellen was zij de voordeur al uit en stond op 't trottoir, in den heldren lichten avond.

. . . . In de tuinkamer op 't Visvliet is een goochelaar bezig geweest, die heeft wonderen gedaan met hooge hoeden en zijden zakdoeken. De tooverlantaarn is vertoond en er is pand verbeurd. Nu willen ze

voor afwisseling, in 't huis gaan schuilee spelen. Ze mogen niet op de slaapkamer van oom en tante komen en, natuurlijk, niet in de zaal bij al de mooie dingen. Maar anders overal.

Margy kruipt in de diepe kleerkast op 't portaal, de leege bedstee in de keuken. Als je in 't opkamertje door 't raam kijkt dan zie je, over de binnenplaats heen, de meisjes in haar lichte jurkjes over 't portaal schieten. Belletje doet altijd een beetje onnoozel op partijtjes en de anderen nemen haar in 't ootje, maar grootmama Jenny duldt dat niet, althans niet van de Haltecleres, omdat Belle uit haar eigen familie is. — Betsy en Beerta willen op dezelfde plaats achter een gordijn zitten; met moeite halen ze haar laarzen binnen en als dat gelukt is verraden ze zich toch nog door haar fluisterend kijven. — Margy is hier net zoo thuis als op de Hoogestraat. Maar Constant van Wijk niet. Constant wordt alleen gevraagd als 't een grooter partijtje is, waarop ook vreemde kinderen komen. Hij is daardoor lang niet zoo vrij en op zijn gemak als zij. En omdat hij bang is dat de anderen dat merken zullen blijft hij aldoor bij Margy.

Op dezelfde verdieping als de slaapkamers is de zolder, die is zoo mooi en netjes dat 't zelf wel een kamer lijkt. Daar staat 't meisje, dat Margy Halteclere is en zij houdt haar neefje bij de hand.

. . . . Con, de kist

Er staan drie lichtblauwe dekenkisten; ze zijn maar half vol en Margy weet dat. Als je er in kruipt — niemand zoekt je daar. Maar o, er is zoo'n vreeselijk verhaal in omloop. Van een bruid, die mee verstoppertje gespeeld had, op een feestje in haar bruidsdagen. Die maar niet te vinden was, hoe ze op 't laatst ook riepen: „Kom maar voor den dag,” zoodat de arme bruijom vast en stellig meende dat ze met een ander was gevluht. En toen ze, een jaar later, de kist openmaakten om er wat uit te krijgen, toen vonden ze haar geraamte, met de bruidsjaпон nog aan

„Niet doen, Margy,” zegt Con, „we kunnen geen lucht krijgen.” Maar 't is zoo'n prachtig plaatsje en ze moeten zich haasten, want er wordt al „klaar” geroepen. En omdat Margy zegt: „ik durf wel” durft Con ook; ze tillen 't deksel op, tegelijk kruipen ze er in en

samen zakken ze op de pluizige dekens, in de sterke kamferlucht. Ze houden de toppen hunner vingers tusschen 't deksel, want als dat toevallt moeten ze stikken, zóó is 't met de bruid ook gegaan. Wat staan ze een angst uit: de rand is scherp en 't deksel zoo zwaar — en als ze 't niet meer kunnen uithouden en de handen terugtrekken dan valt de kist in 't slot en ze zijn verloren. De anderen vinden ze niet, maar tante Jetje wordt ongerust en roept „Con en Margy, voor den dag komen!” en ze piepen zachtjes terug „Hier, tante.” Maar tante Jetje zegt dat dat eens en niet weer is.

Ze hadden 't echter ook al tot zichzelf gezegd. Ze hadden, half vergeven van de kamfer, stijf tegen elkaar aan in 't pikkedonker zitten trillen en beven. Maar Margy had gedacht dat, als 't lot van de bruid ze trof, in hãar geval Con tenminste bij haar zou wezen

— Zij zit nog strak te luisteren, oude nicht Halteclere, naar 't reisverhaal van Constant van Wijk. Zij volgt het ook wel, zij antwoordt, in de juiste woorden, met gepaste intervallen.

Maar hoe kan zij vermoeden dat 't hem gaat als haar? Dat, terwijl hij vertelt, ook zijn geest in 't nooit meer betreden huis is gaan dwalen. Dat ze samen dat partijtje weer beleven, het partijtje van goed een halve eeuw terug, gegeven op een vorstigen avond van een verloren jaartal, in een half vergeten huis? Hoe kan zij denken dat de oude man, die tegenover haar zit, haar daar weer ontmoet heeft — in de maan-verlichte kameren; op trappen die kraken; op een zolder waar, in den helderen winternacht, drie groote blauwe kisten staan?

— Mevrouw Halteclere rijst eindelijk op om heen te gaan. Weg is 't diepe donkere huis, waar de zolder plotseling licht was in den kouden maneschijn. Nu is alles weer vol van zorgen en zwaar. Er staat groote droefheid te wachten. Gabriela zal trouwen met Sir James, die in stand bij haar past. Dat is heel gewoon; een mėsalliance is 't ergste wat gebeuren kan; daarover is in de familie nooit anders gesproken. Wigbold had haar niet moeten overhalen om te gaan. Wigbold had zelf moeten begrijpen dat zij niets dan een weigering beloopt kon.

— Als de verplichte tijd daartoe verstreken is brengt mijnheer van Wijk zijn tegenbezoek.

Mevrouw Halteclere heeft hem verzocht den Zaterdagmiddag daarvoor te kiezen. De reden heeft zij niet genoemd. Zij kon toch moeilijk zeggen: „Ik en Wigbold, wij wonen waar anders een conciërge woont. Ik heb twee kamers op de bovenste verdieping en Wigbold slaapt op zolder. Maar Zondags en ook Zaterdags, dan is 't huis op de Hoogestraat nog geheel van mij en dan wil ik dat je 't zien zal.”

Hoe wonderlijk is het voor mijnheer van Wijk om weer naar 61 op de Hoogestraat te gaan. Aan te schellen bij de voordeur, die onveranderd is gebleven, met de oude kaarsenlantaarn nog boven in 't glas! Maar 't is immers alles nog maar kort geleden. Geen menschen-leven ligt er tusschen. Hij is Con van Wijk weer, die niet te dikwijls bij oom Joris en tante Mietje komt en niet te lang blijft. Als er opengedaan is zal hij allereerst in de gang oom Joris tegen komen; die zegt: „dag Constant, hoe vaart je mama?” — maar dat klinkt als een standje. Maar gelukkig komt tegelijkertijd Margy de trap afdansen en of haar vader al zegt „Bedaard wat, Margu rite,” zij blijft dansen en haar pijpkrullen dansen en zwieren mee. —

— In de gang speelt de zon weer en brengt 't evergreen perspectief mee van den tuin. In de schelpen van 't marmerfonteintje ronden de ribbels op dezelfde kleurige a ren en onder den bak spartelen de dolfijntjes in honderdjarigen levenslust, hun uur dartelens uit. De deuren van de kamers zijn dicht, daarachter zit nu zwijgend oom Joris met tante Mietje, die ziet niet graag bezoek op Zaterdag, als Wijntje de gang al gedaan heeft.

De gang is blank, als in Wijnanda's levenstijd, doch er liggen geen kleedjes meer en langs looper-looze trap stijgt Constant van Wijk tot boven in 't trappenhuis waar, bij smoezeligen bloei van festoen immermeer de vreugdedronken engeltjes tuimelen. Maar wat doet dat er toe — hij bemerkt het nauwelijks. Zoo sterk is de sfeer van het huis om hem heen. Hier woont Margu rite Halteclere.

Zij ontvangt hem in haar salon. Zij heeft bloemen geschikt in

schalen. Straks, in de vroege schemering, zal zij de kaarsen op de wijde luchters ontsteken. Haar theeblad staat op de tafel, haar zilver en kristal. Zij draagt de kostelijke zware japon, de zijden japon, die zij nog bezit, zóó is Marguérite Halteclere bijna nog schoon. Zij draagt ook de familiejuweelen, die Constant van Wijk zeer goed kent.

„Wat ben ik bot en dwaas geweest,” denkt zij, „waar heeft Wigbold mij toe gebracht. Ik laat Constant hier komen, om mij zijn weigering te geven, in 't huis waar papa hem zijn weigering gaf. En om 't hem nòg wat moeilijker te maken moet ik hem zeker eerst mijn armoede nog laten zien.”

— Neen, toch niet . . . Constant ziet de armoede niet. Statig is 't huis op de Hoogestraat, 't moet heerlijk zijn daar nog te wonen. Hier staat 't verleden op, of neen, 't verleden is hier nooit gestorven. Margy zit daar, op haar gebloemde stoeltje, zij is rank en recht, haar oogen zijn niet dof, haar handen niet gerimpeld — hoe zou ze een oude vrouw kunnen zijn? Zij zien elkaar aan: zij hebben elkanders hand gevat om samen te dwalen door de lichte kameren van een droomen-huis.

Waarvan spreken zij? van liefdes verleden, van liefdes toekomst? Zij weten 't niet, 't vloeit ineen. Zij zoeken den droom, waar die afbrak, den droom, dien zij achterlieten op herinnerings peluw. Wat geeft het tenslotte of zij zelf dien droomen of 't geslacht dat na hen komt? Het afscheid op Stadwijk is niet voorgoed geweest. De woorden, gesproken op den heuvel, bij den bevroren vijver, zijn niet in den mist van dien morgen vergaan. Ze zijn de erfenis geweest voor Wigbold en Gabriela. —

— Als mijnheer van Wijk in 't hôtel terugkeert van zijn bezoek aan 't familiehuis bij oude nicht Halteclere, komt Gabriela hem te gemoet. Eén vraag is haar gedwee, lief gezicht. Eén angstige vraag zijn haar oogen.

Hij antwoordt daarop:

„Gabriela, aan Wigbold de Wit heb ik je hand toegezegd.”

DRIE PERTRETJES VAN KEES

(Over-Betuwsch)

DOOR K. LANTERMANS

Van eige fermielje, van vaoder en moeder, hedde nooit 'n vast pertret ien de kop zitte. Van heele vrimde, die ge mar 's 'n dood-inkelde keer gezien het, wel. Zòo ging 't mien mit Kees Peperkamp.

Drie keer he'k 'm mar gezien. En by alles, wa'k laoter van 'm hurde vertelle, mos ik mar aon 'm dinke, zo as 'k 'm 't lest had gezien.

'T ERSTE PERTRET.

't Was Zondaggemiddag. Een van de leste dage van April. 't Vurjaor was laot gewest: veul schraole wiend uutten Oosthoek. Mar nou was 't al 'n paor daag zacht weer mit malse regen gewest: uut alle tekken en puntjes kwam 't nyje leve mit geweld uitgeproest. 'n Wërreme bolle wiend uut 't Zuije: kompleet zommer!

'k Mos by den boer van de Waoiakkers ien Elst weze. Toen ik 't moes op had, kuierden ik t'r heer, zo'n goed uur loopes opte kaole zandweg, um d'r te komme. 't Was fesoendelik wërrem mitte Zondagse klee aon. Hallef drie was ik t'r, en zat mit boer Peperkamp ien de vorkamer te praote.

'n Groote zwaore kjel: groote kop mit lachende oog. 'n Rejaole kjel. Goed geleje. Mekkelik onder de minse. Zei altoos krek astie d'r over docht. Goed ien de cente. 'n Kappetaole boerdery. 'n Stêrrek huushouwe. De kiender ware vur 't grutste part al getrouwd en zatte hier en daor al op 'n boerdery. De Peperkampe hadde dur den heelen Bove-Betoew 'n goeie naam.

Minse um mee te kunne praote en mee te kunne wërreke.

'k Was al gauw mitten boer verrig en wou opstaon. Mar nee

heur! Dat moech nie van 'm. We zatte mit z'n beije by 'n kumke tee en 'n segaor en ik mos mar vertelle van alle minse by ons van 't dêrrep.

We zatten aon 'n klein teufelje veur 't raam. Ik mos mar gedurig naor bute kieke, zoo as ge dat onder de praot deur wel doen kunt. Daor sting 'n kastanje-boom: alle blaodjes d'r zoo hallef uut. Ellek tekske sting mit 'n fleweel-zacht pluumke tege de blauwen hemel te lachen ien de zoelig-wêrreme stille locht. 'n Grootte broeikast leek 't daor veur 't huus wel. Neve de kestanje stond 'n soort esseboom, van dat gellepe waoterhout: aon ellek puntje 'n dikke gelig-grune knop, die mit geweld losbarste wou: 't volle leve d'r ien: 't mos t'r uut.

Merlinge, sprouwe, boekvinke, huuskroete en al dat grei zagde onder en tusse de boome deur huppelen en fladdere: die waren al aon 't nessele.

Aon de kant van den hof zat 'n jong ien de volle zon tegen 'n hoop zand aon en liet z'n eige mar rustere. Mit 'n stukske ¹⁾ zattie wat ien 't zand te schuve en keek mar veur zich op 't zand. Hy zat mitte rug hallef naor ons raam toe, mitte êrrems over de knieje hangende. Zoo kos ik niks van 'm zien as 'n halleve zykant.

— „'t Is àl leve, wor, bute!” zeg ik.

— „Ja”, zei Peperkamp, „'t is, of de hemel ons schaoiloos stelle wil veur al de kou en den êrremoei, die we ien de lange wienter gehad hebbe. Veur mien zit t'r toch altoos wat wejigs ien; ien dat jonge leve, mein ik.”

— „Zoo?”

— „Ja. Den tiende Mei wordt 't 16 jaor, da'k de vrouw verlore heb, midden ien de feestviering van de jonge leinte. 't Is krek, of de litteikens dan wer zeer beginne te doen, as al dat jonge leven um oe heer wer de kop ien de huchte stikt. Te minste by mien.”

— „Wat mot dat jungske daor toch ien dat zand?” zeg ik en kiek naor bute um de praot op 'n ander sampieter te bringe.

Peperkamp boog de griesechtige haorkop 's over de taofel heer um beter uut 't raam te kunnen kieke naor de kant, waor ik wees.

¹⁾ Stokje.

— „O, da's Kees, mien jongste. Die wordt mitten tiende Mei zestien jaor. Ja, ja, hy het z'n moeder 't leve gekost.”

— „Mar 't is nog veul te vroeg ien den tied van 't jaor um zoo mar opte grond te ligge! De grond trekt nog koud en nat op! 't Is nog mar April. Wat hettie daor toch te kieken ien 't zand?” zei ik.

— „Hy zal 'n wurrem of 'n spin of zowat hebbe, waordie naor leit te kieke. Dat kandie duk ¹⁾ uur aon uur zitte doen: weg kriegde 'm d'r dan niet. Istie niet aon 't wërrek, dan zittie of leittie mar te rizeniere mit z'n eige: d'r is altoos wel 'n vliegske of tekske of een of ander ding, dat beweging makt, waordie dan naor leit te kieke. Mar hy ziet t'r niet veul van, zou ik dinke: hy leit mar over alles en nog wat te dinke. 'n Spinneke is altoos 'n mooi ding veur 'm. Mar de miste spinnewibbe zitte toch by hum ien de kop, zou ik dinke.”

— „Hettie dan meschien den aord naor z'n moeder?”

— „Dat kang'k niet zoo zegge. Die was ok wel stil en zacht, mar dat was niet zo'n afgeraozende stiefkop, niet zo'n gesloten iesdere bus. Wilde nou wel geleuve, da'k van dat kiend niksaf weet? Hettie schik, hettie verdriet? Hettie pien? Ge kunt dat alles aon de butekant niet zien by 'm. Ge mot t'r mar naor raoje, ik en de bruurs en iedereen. En nou kunde 'm d'r wel naor vraoge, mar ge kriegt t'r niks uut. Uut z'n eige wat over z'n eige zegge, daor kumt heelendal niks vanien.”

— „Gin zin ien 't wërrek?”

— „O jawel! Hy wërrekt best. Hy is ieveriger as een van de groote jonges. Mar gesloten as 'n iesderen brandkast.”

— „En van jongs af zoo gewest?”

— „Altoos. Zit hier ok mar altoos opte boerdery 'n ketier van 't dêrrep af te hokke. Kumt t'r uut z'n eige nooit af! Geet Zondags nor de kerrek en Diensdags-smêrreges nor de kortegezaosie, dat is al. Vrogger opte schol was 't ok al zo'n stiefkop. De meester kos ok niks uut 'm kriegten over z'n eige. Leeren anders best, heur! Nou! De meester had ok veul mit 'm op. Die het 'm op 'n fesoendelijke manier vur de gek gehouwe. Ien de hoogste klas liettie de jong mar verhaoltjes over de boerdery schrieve. En dorby kwam de kleine

¹⁾ Vaak.

wiesgeer toch aon de praot over z'n eige, zei de meester. Niks zegge. Te minste over z'n eige niet. Leeft veur z'n eige, en de boerdery."

— „Dan is de wereld niet groot veur 't kjelje."

— „Hy draagt z'n eige wereld ien de kop mee rond. 't Slot t'r op! As klein kiend al koste zien, dattie z'n best dee um niet te schrouwe. Astie pien had, dan pasten ie de lippen op mekaore um mar niet te brulle. ¹⁾ En kwammen 'm de traon dan toch ien de oog, dan deedie de oog dicht. Hy lit z'n eige nooit kieke. De mombakkes veur, altoos en tegen 'n ellek."

Ik mos zoo neve de raamstyl op mar reddeur naor 'm kieke, zooastie daor mar vurover tusse de knieje deur op te grond zat te kieke. Ik zou 'm 's gern ien de oog gekeke hebbe, mar hy beurde de kop niet op.

— „Zoo een kos nog wel 's meer verdiet veur z'n eige hebben as 'n ander d'r van mërrekt," zeg ik. „Zittie gern te leze?"

— „Duuttie nooit. Nog niet ien de krant. Nog gin avvertensies. Leeft heel allinnig veur z'n eige. 'n Kleine fielezoof. Mos prefester worre. Ik heb 'm wel 's over de knie geleid, astie nie praote wou. Mar wat hollep 't? Niks! Ge kos 'm wel doodslaon, mar ge kreeg t'r niks uut."

— „Astie mit 'n jaor of wat mar 's nor de vrollie geet kieke, dan zal dat wel verandere, menneke. Hy hiet ok Peperkamp!"

— „D'r is nog gin een van m'n kiender ongetrouwd vyf en twintig jaor geworre, daor hedde geliek aon; mar 't zou me van hum niks verwondere, astie tachentig jaor wordt en ien z'n lange leve niet één keer nor 'n jonge meid kiekt. Dat wordt 'n uutgedreugde bukkem van 'n ouwe vryer. Ik heb 'm giestere 'n jong perd gekocht. Dat kriegtie van me op z'n verjaorsdag. Dat is 't begin van z'n boerdery. Daor mottie dan eiges mar mee gaon handele. Ik betaal hum veur elleken dag, dat 't perd wërrekt, en hy betolt me kostgeld veur 't perd. Eiges mottie dat alles mar aonteikene. Zoo za'k t'r den handel 'n bietjen ien zien te bringe. Jong, 't is zo'n mooi vuske! ²⁾ Kom's mee opten deel, dan zulde 's wat zien!"

— „Gy verwent de jong 'n bietje, gleu'k," zeg ik.

¹⁾ Huilen. ²⁾ Vosje

— „Daor kos wel wat van aon weze. De groote jonges hebben ok nie veul mit 'm op. Of hy nou wat mitte bruurs op het, dat wee'k niet, mar aon mien hingtie as kleefkruud aon de jas.”

We leije de segaor d'r neer en gonke den deel op.

Toen ik wer eweg gong, betrok de locht. D'r kos best onweer komme. Kees zat nie mer op z'n stetje. Mar ik had zolang deur 't raam naor 'm zitte kieke, da'k 'm vurovergeboge, as 'n petretje, ien de kop had zitte. Docht ik laoter nog 's aon Kees Peperkamp, dan schoof me ien de kop dat petretje naor veure.

'T TWIDDE PERTRET

'n Jaor of acht-negen laoter. Op 'n kouwe Mertse Zondaggemêrrege gong ik by ons uutte kerrek mit Krygsman de kerrekvoogd mee koffiedrinke. Dat is vlak neve de kerrek.

D'r wazze d'r nog meer um koffie te drinke. Daor hadde netuurlik de vrouw van Krygsman en dan nog 'n bruur van 'm en 'n paor neve. 'n Man of zeuve. Mar die koste best ien de kamer! 'n Kamer as 'n zaol. De kachel mit 'n lange piep uutte schorsteen naor veuren ien de kamer. Aon elleke kant van de kachel kos best drie man zitte. De boere by ons hebbe nog kamers, waor ge mekanders niet altoos opte teeje hoef te trooje.

Dan was t'r ok nog 'n vrimde boeremins-meneertje mitten dikken overjas aon. Peperkamp nuumde ze 'm by Krygsman. Ik zou nêrs êrreg ien gehad hebbe, a'k de kjel niet reddeur had motte zitten aonkieke. Ik zat krek dwars over hum, mitte kachel tussen ons ien, en keek 'm reddeur ien de petoet.

'n Mooie slanke kjel van 'n vyf en twintig jaor, wat flentjes ien de botte. Zwart haor en 'n mooi klein zwart snorreke mitte punjes eigewies naor bove gekruld. Schêrrepe neus en dunne umgeboge rooje lippe, die de kjel mitte tong gedurig nat makte. Dan 't fiene munje wer gauw dicht. Mar dat was 't allemaol niet, wat me de oog zoo naor de kjel toe trok.

Dat ware de oog. Die deje dat. Donkere kiekers, die zo gek bleve

staon kieke, as 't gezicht lache mos. En te lache viel d'r genogt, want 't kwam uut, datte kjel dieje week zou gaon trouwe. Nou dan worre d'r grepkes zat verkoch mit zo'n trop groote minse by mekaar en een d'r van gauw gaon trouwe. De grepkes koste d'r deze keer nog al by deur. De kjel lachte mar zowat mee by ellek grepke.

Mar dat lache had toch wat vrimds aon zich by de kjel. Reddeur mos ik m'n eigen afvraoge; lachtie nou of trektie allinnig mar wat mitte mond? Ik mos mar kieke: krek oftie elleke keer 't gezicht wat vertrok van de pien. Dat mos zeker lache by hum weze. Krek lache, waar 't schrouwe durheer schiemert. As nao lang nat weer de grune vêrref van deuren en vensters blauw deursleet en de zon brikt dan deur, dan ziede deur 't blauw de grune kleur heer schiemere. By die kjel was 't, of de droefheid van den ienborst deur 't lache heerblonk.

Nee, ik zag 'm liever niet lache.

Zo'n mooie, frisse, gezonde, jonge kjel, die zoo mit 'n paor daag 't volle geluk tegezeile zal: 'n mooien aonblik. En dan die zachte fleweele dinkooge. Nee, docht ik: lache heurt niet by dat murreme gezicht: as 't lacht, is 't krek of t'r wat zal breke.

Ik kos de oog niet van de kjel afhouwe. En toch ha'k t'r heelemaol nog gin êrreg ien wie 't was! De bruur van Krygsman neve me was mit me aon de praot gerakt, mar reddeur keek ik wer over de kachel heer, as een van de lui wer 'n grepke over 't gaon-trouwe had.

Hy dronk de koffie uut, stond op en vatte den hoed van onder de stoel.

Wat 'n mooie jong! Krek 'n meneertje! Niks gin boerejong. 't Leek wel 'n netaoris-klêrrek of zowat.

— „Dus ge kunt de djen wel rikkemendiere, vrouw?” vroegtie.

— „Vatte gellie de djen mar, heur; ze het hier 'n jaor gediend, mar 't speet ons zat, dat ze gong, wor Krygsman?”

— „Ja Kees,” zei Krygsman, „da's 'n beste meid! As 't daor heelemaol achter ien 't veld, waar ge heer gaot, de djen mar niet te stil af is.”

„Kees?” docht ik, „Kees Peperkamp?” Op ins schoot me 'n

pertretje ien de kop veur 't front, 'n pertret dat daor deur de jaore host verbleikt was. Mar nou opins zag ik Kees zitte te rizeniere tege de zandhoop aon ien den hof van de Waoiakkers.

— „Kees Peperkamp van de Waoiakkers uut Elst?” vraog ik aon Krygsman.

— „Den eigeste!” zettie, „de jongste van den ouwe Peperkamp.”

Ik wou 'm naaloope um 'm naor z'n vaoder te vraoge, mar de kjel was de gang al uut en stapte kwiek de rame verby.

En toe heurde ik 't fyne d'r van. De vrouw van Krygsman wiest t'r wat van. En de bruur ok 'n mooie porsie. En de neve nog veul meer. By alles, wat ze me daor over Kees vertelde, zag ik 'm mar achter de kachel zitte mit z'n lachend schrouwgezicht, aldattie eene neef ok optie stei was gaon zitte.

Ik zal 't oe ien 't kort vertelle.

De vurrige wienter was Kees glad veranderd. Vroeger altoos allinnig opte boerdery, en nou saoves duk t'r uut. Veul naor 't dêrrep toe, as t'r mar hier of daor ien Elst wat te doen was. Ok lid van 'n zingschol geworre. Wie zou dat van Kees gedocht hebbe? Vaoder Peperkamp zeker niet. Midden ien de zommer is 't uutgekemme, wat daor achter zat.

Kees zat achter 'n djen heer. De djen van Antje Hulshof, 'n nêjstertje, 'n juffertje, 'n êrreme-mins kiend. Lang hadde die twee 't stil gehouwe, mar te lange leste wier 't toch bekend. Peperkamp kwam d'r ok achter en greep Kees 'n keer ien 't vest.

— „Is 't waor, wa 'k gehurd heb van ou en Betje Hulshof?”

— „Ja”.

— „Binde nou heelemaol gek? Oe eige te verslungere? Blijf ien oe stand! 't Zal uut weze, zeg ik oe! 'k Wil d'r niks van heure! Begrepe?”

Gin antwoord.

Week en week liepe die twee mekaor as 'n stomp verbij, mit niks gin praot as „Gemêrrege” en „Wel-te-ruste”. Veur wie van de twee was die stille pantemiene 't slimste? Vier weke hiel vaoder Peperkamp 't uut. *Hy* was 't, die wer begon te praote.

— „Is 't nou uut? Hedde 't uutgemakt?”

— „Nee!”

— „Wanneer zal dat nou gebeure? 'k Heb 't oe toch geboje? Wanneer zal 't nou uut zien?”

— „Nooit!”

— „Zoo? Schaamdoe niet? 'n Boerejong, en oe dan te vergoojen aon 'n nêjster? Wat motte gy laoter mit juffershenjes opte boerdery beginne? En dan 'n onecht kiend! Schaamdoe wat!”

Kees drêjde zich naor z'n vaoder toe en keek 'm recht ien 't gezicht.

— „'n Onecht kiend is ze, dat is waor. Mar dat zegt niks verkeerds van heur eige. Witte gy wat verkeerds van Betjen eiges?”

De eerlikheid van de jong greep vaoder ien 't hart. En ok wel wattie zei.

— „Ik weet heel niks van de djen, jong! Hoe zou ik dan wat verkeerds wete?”

— „Heur d'r dan 's naor.”

— „Goed. Da za'k. En as t'r wat verkeerds mitte djen is, zulde ze dan laote loope?”

— „Ja!” zei Kees en keek vaoder wer zoo recht ien de oog. „Mar as ge niks verkeerds van heur eige viende kunt, dan is 't goed?”

— „Dan za'k niks verbieje.”

Die twee kende mekaor, heur! Die vaoder en die jong stonte mekaor. Wiesten ok vuruut, wat ze van mekaor te wachte hadde.

Twee, drie weke zei vaoder mar niks. Toch was 't nou heel anders tusse die twee as de vurrige weke: krek wer as 't vroeger tusse hullie gewest was: zo'n zwiegerige aonhankelijkheid. Jong! ze honge zoo aon mekaore. Mar vaoder kwam niet op 't appelepoo werum. Nou was 't Kees, die begon.

— „Hedde d'r al naor geheurd, vaoder?”

— „Waornaor?”

— „Dat witte wel.”

— „O! naor Betje Hulshof, meinde. Ja, 'k heb t'r naor verstaon.”

— „En?”

— „Verkeerds is t'r van 't kiend eiges niet te zegge.”

- „Dan zegde nou ok „ja?”
- „Zoo wied zien we nog niet, jong!”
- „Da's niet eerlik! Ge het 't beloofd!”
- „Ho, ho, ho ekkes! Dat he'k niet gezeid. Ik zeg nou gin „nee” mer, mar dat is nog gin „ja!”
- „Eerlik is 't toch niet!”
- „Dat is 't wel, menneke! Luuster mar 's. „Nee”, zeg ik nie mer; „ja” zeg ik nog niet. Ik kos 't oe ok wel verbieje”.
- „Dan motte we mar wachte.”
- Tot hoelang?”

Kees keek vur zich heer en zei niks.

- „Tot hoelang?”

D'r kwam niks en vaoder wiest wel, dat t'r nou ok niks mer komme zou.

- „Zeker tot ik mitte neus umhoog lig?”

Daor beurde Kees de kop op en keek vaoder wer aon.

- „Daor he'k heels niet aon gedocht: zoo meinde ik 't niet.”
- „Waor dochte dan aon? Zeker tot ge dartig jaor bint?”
- „Ja, zoo ha'k gedocht”, zaidie.
- „Zoo?” Mar zoo wied dink ik nog niet. Ik zeg ummers nog niet ja. As ik toch zie, dache mittekop tege de muur lopt. 'n Jong, die me mit 't leve van z'n moeder z'n eige leve gekocht het, die is me wat werd! As ik zie, dat 't verkeerd geet, dan mot ik toch waarschouwe? Ik wil erst zien, dat 't eerlik gemeind is, van beiskante.”

Meer kreeg Kees niet los.

Twee dage lieptie zoo rond, mit 'n volle kop, mit 'n vol hart.

Toe begon de jong eiges wer:

- „Vaoder, zoo geet 't niet. We motte mekaore zuvere koffie schinke. Waor bing'k aon toe? Wat he'k van oe te wachte?”
- „'k Wil wete, of 't gemeind is. Laot de djen 's 'n paor mond loope. Blijf 's 'n paor mond van d'r eweg.”
- „Goed. Dat za'k. Ik beloof oe, da'k ze ien 'n jaor nie spreke zal. Tot Allerheilige 'n ander jaor. Zulde dan ja zegge?”

— „Jong, ge zoudoe eige 'n zwaorder leven opleggen as ik zou gedurrefd hebbe. Witte wel, dat 'n jaor dat dat drie honderd en vyf en zestig dagen zien? En drie honderd en vyf en zestig lange nachte? Witte dat wel? Mar goed. Bliefde gy daor mar 'n posken eweg: dan zuwwe wel wiejer praote.”

— „Mar dan goi ik t'r dat nou daolik erst vertelle”.

— „Goed. Goi mar.”

Hy gong en was binnen 't uur werum.

Hy wërrekte dien dag krek as altoos. En de andere dage die kwamen ok. De dage wiere weke en Kees kwam wer niet mer van de Waoiakkers af as um Zondags smërreges naor de kerrek te gaon.

Toen 't smiddags op Erste Kersdag duuster begon te worre, zei vaoder zoo tege Kees:

— „Zuwwe mar 's naor 't zingen ien de kerrek gaon luustere?”

— „Ikke liever niet,” zei de jong mit doffe stem.

— „Goed. Dan wee'k wat anders, wat beters, zou ik zegge. Godde gy dan nou 's aon Antje Hulshof vroage, of ze mërrege middag mit Betje hier 'n kumke tee wil komme drinke. Dan kunde ze mit 'trytuug wel haolen en bringe.”

Toe wiest Kees genogt. 't Was t'r deur.

Mit 'n paor weke had vaoder ok al 'n mooi spulleke veur ze gehoord: dat lange vryje was niks werd, meinden ie.

Dat heurde ik dan zoo allemaol daor by Krygsman ien de kamer. Laoter mos ik nog wel 's aon de jong dinke. Wastie nou getrouwd? Hoe ging 't 'm? Ik wiest t'r niks van. Ge hurt by ons weinig uut Elst. Elst is zo vurnaam.

Mar a'k aon 'm docht, dan zag ik 'm daor bij Krygsman neve de kachel zitte mit z'n lachend schrouwgezicht, angstig wachtende op 't mooie, dat komme zou, en hy dee krek, oftie ien de hand dat geluk vasthiel, waor de andere zoo um lache moste, dat geluk, dat hy zoo verzichjes as 'n fien porseleine pupke ien de hand veur zich uitdroeg: verzichjes, jong: as 't valt, brikt 't ien duzend gruzelemente.

'T DARDE PERTRET

Vyf jaor laoter was ik 's op 'n herfstmiddag by 'n ouwe kammeraad van me ien Elst. Die het daor 'n kruenierswinkel. Op zo'n weekse middag is 't niet druk mit klanten ien de winkel. Toch mos m'n kammeraad gedurig veur 'n klant de wienkel ien. Dan zat ik mit z'n vrouw ien de kamer te praote en wachte mar, totten baos werum komme zou.

Ache d'r dan zoo by zit ien de kamer, dan kiekte van eiges al 's deur 't kleine rêmke van de deur de winkel ien um 's te zien, wat vur klante d'r komme, en wat ze haole. Van eiges begon de vrouw over deze en dieje van de klante wat te vertelle.

Of ik naor Peperkamp vroeg? Of ze die kende? Och mins! ik docht aon gin Peperkamp. Meschien ha'k t'r wel ien gin jaor aon gedocht. 't Leven is zoo druk. En wy minse zien zoo vergeetechtig.

Den baos had wer 'n hortje mit me ien de kamer zitte praote, toe d'r 'n kjel op 't losse perd verby ree en veur de deur stil hiel. Den baos de winkel ien. Ik keek 's over de straot heer naor de kerrektoorn, um te zien, of 't host tied was um op te breke.

— „Wat zit dat perd vol mit modder!” zeg ik. „De heele poote, en den buuk ok nog hallef weg. 't Is één modder en al modder! Die is deur de modder gejutterd, heur!”

— „O, dat zal de jonge veldboer wel weze!” zei de vrouw. Ze keek 's deur 't rêmke. „Ja, hy is 't”, zei ze. Die zit daor zoo heel achteraf: wel 'n hallef uur den uutteweg ien. En nou is 't al weke lang mit al die nattigheid daor gin deurkommen aon, niet mitte been en niet mit gery. Um de twee dage kumtie eiges op 't losse perd naor 't dêrrep toe en holt dan, wattie noodig het. Hy zit nou wer heel allinnig zonder meid of huushouwster. Wie wil daor ien die eenzaamheid en modder ok zitte? Hy kan gin mins kriege. Vyf jaor getrouwd, vier kiender, 't jongste 'n jaor. En nou de vrouw al 'n jaor dood. 't Is wat te zegge veur de kjel.”

— „Hoe hiettie?” flap ik t'r uut.

— „Peperkamp, Kees Peperkamp!”

As 'n dakpan opte kop viel me dat op 't hart.

Mins, mins! wat 'n leve!

— „Al 'n jaor dood, dat nējstertje, zegde?”

— „Ja. En zowat 't heele jaor hettie daor ien 't veld allinnig gezeute mitte kiender en 'n ouwen érrebeier. Den eene meid lupt eweg veur de eenzaamheid en den andere huushouwster mottie ewegdoen, umdat ze al aonstalte miek um daor as huusvrouw ien te drēje.”

Ik keek al 's deur 't rēmke, mar kos 'm niet zien staon.

— „'n Slag veur zo'n kjel, heur!” zeg ik.

— „Och mins! schei t'r uut! En dan *die* kjel! Hy leefde daor ien 't veld krek, of t'r niks opte heele wereld was as hy en de vrouw. Ze mochte mekaoren ok zoo goed. 't Gong best, aldat ze nējstershenjes had. Den ouwe Peperkamp eiges, die d'r erst zoo tege gewest was, mot schik mit 't vrouwke gehad hebbe. En nou zittie daor allinnig, de stillen boer. Ze zegge wel, dattie de kleine kiender mit zachte benjes um 't lief ien de wieg of 't liddekantje vastbiendt, astie d'r uut mot en gin meid ien huus het. Opten dag zittie kleine van 'n jaor onder de taofel. Daor hettie tusse de vier poote hekskes van latte gemaakt en daor zit dan dat kleine kiend onder de taofel opte vloer as 'n vërreken ien 'n hukske. De fles giftie 't kiend eiges. En wasse duuttie ok, astie gin hullep het.”

— „Mins! wat 'n levent! Kunne die kiender dan niet by de fer-mielje?”

— „Dat wildie niet! Mar nou zaldie 't wel beter kriege. Den andere week geet t'r 'n wedevrouw van 'n dartig jaor hier van 't dërrep as huushouwster heer. Eiges het ze één kiend van vier joar: dat nimt ze mee. Ze gift 't winkeltje d'r veur aon. Veul geld as huur by hum. En ok nog wel kans, wor? Geettie nog 's trouwe mit 'n ander, dan mot hy heur wat uutbetaole, kontrakt veur drie jaor.”

— „Beschreve?”

— „Ja. Dat wou ze. Mar 't woord van éene Peperkamp is, zoas den baos van mien altoos zeit, meer werd as zwart op wit van de netaoris.”

Ik wou 'm toch zoo gern 's zien en spreke, mar waogde 't niet um

me zoo mar ien de winkel onder de klante te minge. En dan wiest ik ok nie goed, wat ik tegen 'm zegge mos. Te leste waogde ik 't toch en makte de deur los um de winkel ien te treije, toen ze same de deur uutgonge. Mien losmake van de deur had zeker 'n eind aon de praot gemakt: Kees sting al neven 't perd.

Zoo as ik de deur van de kamer naor de winkel losmake, heurde ik m'n kammeraod zegge:

— „Och jong, dat motte zoo hard nie zegge: dat he'k t'r al zoveul heure zegge, die 'n jaor laoter toch wer gonke trouwe.”

Ik liep de winkel deur naor hullie toe. Neve m'n kammeraod op, die ien 't durgat sting, zag ik Kees neven 't perd, de linkerhand ien de maone, de rechter op 't zaol en de linkervoet ien de stybeugel: verrig um op te stappe. Zoo drējden ie de kop achterum naor m'n kammeraod en zag ik 'm krek ien 't gezicht, toen ik naor de deur liep; niks gin lechskes ien dat gezicht, niks gin gefikker van oog: alles koud murremer, mitte zachte oog van fleweel d'r tusse. De puntjes van de snor hingen umleeg. Zoo gaffie m'n kammeraod antwoord:

— „Wat veur de kiender van Betje goed is, za'k doen. Mar wat gy daor zegt, *dat* hoop ik toch, dat niet noodig zal blieke.”

Hoepstem! Daor zattie. „Vuruut Zwarte!”

'k Had heel zachjes dat endje van de kamer naor de butedeur geloope; zien wou ik 'm iezend gern, mar spreke liever niet.

As ik nao dien dag aon Kees Peperkamp dink, dan zie ik 'm neven 't perd staon, mitte kop hier op aon, verrig um mit 'n wërrem bedroefd hart naor z'n kienderkes te trekke, naor de kienderkes van Betje.

Zoudie vur Betje de mombakkes ok veurgehouwe hebbe?

DE HOLLANDSCHE MOLEN EN DE HOLLANDSCHE SCHILDERKUNST

DOOR HERMAN HANA

Vraag eens aan tien uwer vrienden of kennissen, om, zij het met slechts enkele onbeholpen schetslijnen, een echt Hollandsch landschapje voor u te teekenen. Of anders, vraag slechts uzelf af, waarmee de meeste van die „teekenaars” het speciaal Hollandsche wel zouden aanduiden? Door een molen, immers? ja ik vermoed: acht molens op de tien „teekeningen” is niet te veel geschat.

Holland, het land der schilders, — Holland, „het land van Rembrandt,” — is nu eenmaal tevens het land der molens, en de relatie tusschen den Hollandschen schilder en den Hollandschen molen is tot voor kort een innige en een vruchtbare relatie . . . geweest.

Ik laat nog daar, dat onze grootste schilder in een molen geboren en in dien molen tot kunstenaar gerijpt is. Men kan dat toevallig noemen. Maar het is dan een toevalligheid, toch, die waard is er terloops even aan te denken.

Niemand echter zal het toevallig willen noemen dat de Hollandsche landschapskunst en de Hollandsche molen zóó innig met elkaar vergroeid zijn. Want „de molen” is niet alleen Hollandsch in den besten zin, — hij is tevens buitengewoon schoon en hij is, in het bijzonder: schilderachtig schoon.

Ik heb weleens gedacht: als Holland tot in den hoogsten bloei onzer schilderkunst eens molenloos gebleven was, dan zou men een gemis gevoeld hebben. Zwitserland heeft zijn Alpen, zijn gletschers, watervallen en ravijnen. — Duitschland heeft z'n burchten en ruïnes. Noorwegen z'n Fjords en z'n onuitsprekelijke melancholie, — en zoo heeft ook Holland weliswaar zijn treffende karakteristiek in zijn wijde horizonten en zijn wonderbare „atmosfeer”, maar toch had ons dan iets ontbroken; iets dat er als het ware op aangelegd is, zelfs den

nuchtersten beschouwer van ons „nuchtere Holland” aan te grijpen en tot aandacht te dwingen.

En als er dán eens een man was geweest, die onze molens zoo maar plompverloren „bedacht” had, — dan had die man, voorwaar, als landschaps-décorateur een genie mogen heeten, ook al zou ik voor mij zoo’n krachtproef niet toejuichen.

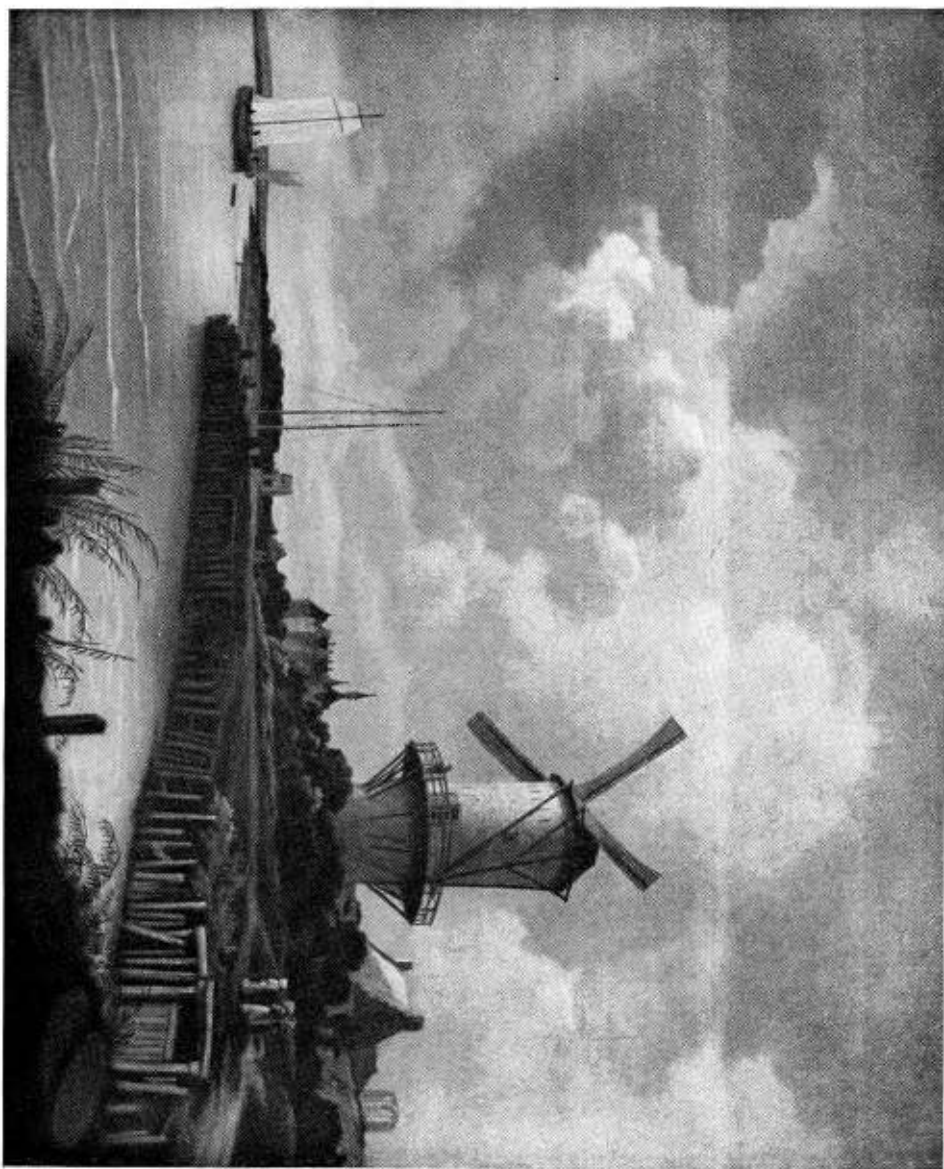
Een heel klein jongetje was ik nog maar, toen ik een keer, vóór het slapen gaan, met mijn grootvader bij wien ik te logeeren was, nog even op een wandelingetje „langs den molen” mee mocht. Daar hebben wij toen gestaan, in den donkerenden avond opziende naar dat eerbiedwekkend gevaarte, dat een gebouw was en dat niettemin leefde. Dat kreunde en gebaarde van een macht, die van vertrouwd nabij tot onzichtbaar hoog in den donkeren hemel zijn wiekende wieken stuwde. Wat was dat grootsch en wat was dat aangrijpend, zooals daar telkens, in de laagte van het ommevang-staketsel dat toch zelf al huizehoog in de lucht hing, zoo’n molenwiek in het licht van de lantaren kwam, gezwind voorbijstuisde, en meteen alweer opgevaren was naar die hooge donkerte van waar, aan den anderen kant, zijn opvolger seffens neer kwam zwaaien!

Den tovenaer noemde ik hem in mijn gedachten, — dien man die, klein en onwezenlijk, huizehoog, maar vanouds gewend, op den ommevang doende was en die, ons ziende, goeden avond riep. Grootvader riep terug en tegen mij zeide hij:

„Dat is geweldig.”

Later heb ik dien molen, en nog vele andere bovendien, bij dag en bij zonneschijn gezien; stilstaand, het rasterwerk der wieken bloot, of, met gespannen zeilen, malend met dien gezwinden maatslag die zoo bij uitstek behoort bij „de machine” die de moten *is*. Maar van dichtbij is mij de molen onder alle omstandigheden schoon en indrukwekkend gebleven; uit de verte vroolijk, levendig, decoratief.

Inmiddels hebben wij allemaal die mooie molens zóó lang overal gezien, dat het zelden of nooit bij ons opkomt, dat zij er niet al altijd geweest zijn, en evenmin, . . . dat zij er niet altijd zullen blijven.

1. De molen bij Wijk bij Duurstede door Jacob van Ruysdael.

Toch is dat zoo, in beiderlei opzicht.

Een geslacht of dertig terug werd ten onzent de eerste molen gebouwd, en drie of twee geslachten terug, . . . „de laatste.”

Met de kruistochten mee, en met name door het levendig verkeer dat bij die kruistochten hoorde, zijn de windmolens zoetjesaan, heel uit het verre Perzië, tot binnen onze landpalen komen overwandelen; en in Rembrandt's tijd was hun aantal reeds zeer aanmerkelijk.

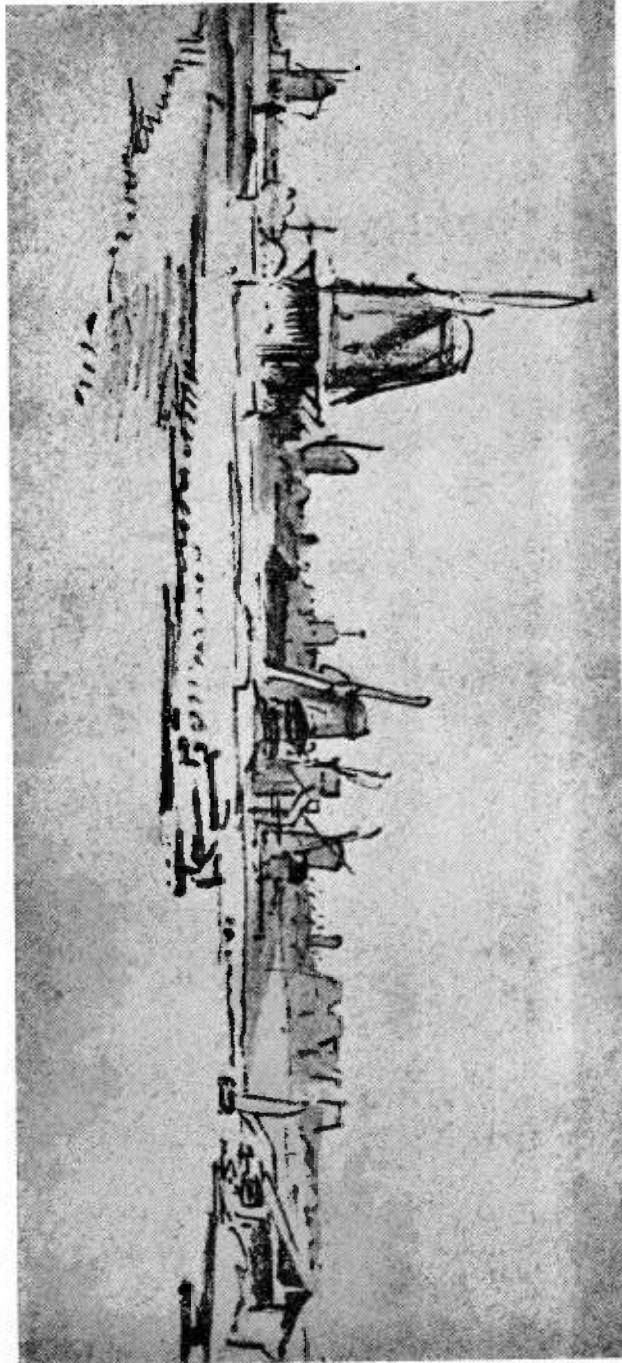
Die zoo reë inburgering van dezen „landverhuizer” laat zich verstaan. De molen is een machine, die van alles doen kan. Men heeft de beweegkracht: den wind, voor niets; de dikke, sterke as in den kop of kap, waarop de wieken rechtstreeks bevestigd zijn, houdt via tandwiel en „kruk”-beweging, de meest uiteenlopende mechanismen te werk, . . . zoolang de wind waait. Dat was dus wat voor Holland, met zijn onafzienbare vlakten, waarboven de wind maar zoo zelden van de lucht is.

Het kleine houten molentje dat, met toegangstrap of ladder en al, in zijn geheel op een stevig onderstel naar den wind te draaien is, was uiteraard de voorlooper, maar toch vertegenwoordigt ook zoo'n molen als die te Wijk bij Duurstede een type, dat tot de alleroudste behoort.

Afbeelding I toont u dezen molen, zooals Jacob van Ruysdael hem in de laatste helft van zestienhonderd geschilderd heeft.

Ruysdael was een kunstenaar van den bloede, en het feit dat deze molen, die niet veel meer dan een plumpe steenen toren met wieken is, opzichzelf niet tot de „schoone” molens behoort, heeft hem niet weerhouden dezen zelfden molen tot hoofdmotief van een schoon en beroemd schilderij te kiezen.

De grootschheid van dit logge gevaarte; de eenzelvige zelfgenoegzaamheid waarmee het zijn zeilende wieken de zeilende wolken tegemoet heft, belichaamt het wezen van Ruysdael's hoogen aard, die eveneens, één met de wijden en verten waarover de wind waait, al het kleine doen en kleine begeeren der „gewone” menschen verre beneden zich weet.

II. Schets met molens van Rembrandt.

De schilder heeft dat op wel zeer ongezochte wijze gesymboliseerd door het vermaard bisschoppelijk paleis, links op den achtergrond, als terloops in zijn schildering op te nemen. Gij gevoelt immers wel, hoezeer dit van een revolutionnairen geest getuigt? Een voor den tijdgenoot zóó belangrijk gebouw zóózeer „achter te stellen” bij iets zoo onbelangrijks als een simpelen windmolen, en dat zonder eenig opzet nog wel, eenvoudig omdat „Gods stem” den schilder met machtiger adem van over dien molen doorvaart, dan van de torens en tinnen van een zoogenaamd grootsch gebouw, dat „hooge geestelijkheid” als wereldsche praal „vertolkt.”

Men heeft daar Jacob van Ruysdael, te zijner tijd, echter niet om gehaat. Hij was niet als de anderen. Hij was zelfs niet als de overgrootte meerderheid van zijn vakgenooten, die in portret, portretten-groep, binnenhuis, herberg- en jachttafreel van nature aan den kinderlijken zin voor gewichtigheid, opschik en levendige handeling die hunnen tijd kenmerkte, tegemoet kwamen.

Maar hij was, daarnaast, nimmer aggressief. Hij bespote niet wat hem te min was en hij vergenoegde zich met de romantische eenzaamheden die, zijn gansche leven lang, zijn volle liefde hielden.

Welnu, in die eenzaamheden liet men hem, en vergat hem daar. Zijn roem dateert van heel veel later dan zijn eigen tijd, die hem niet verstond.

Van Rembrandt's hand is de vlotte schets met dat zestal molens dat, door hun dichte bijeenstelling, welsprekend van hun veelvuldigheid getuigt. Wij herkennen hier tevens den vorm, ontstaan uit het aartsvaderlijke hout en riet, die tegelijk den eenvoud én den edelen zwier van het oude Holland gestalte geeft.

Van den edelen zwier van zoo'n geheel met riet ommantelden molen is hier niet veel te zien. Die zwier is wèl in de schets als geheel, in die schets waarin elke lijn en veeg zijn functie heeft en zijn werking doet, maar de rappe notitie verwaarloost hier dat fijne lijn-belooft en die schoone proportioneering die het groote gevaarte al zijn logheid ontnemen.

III. „Molen bij een plas“ door P. J. C. Gabriël.

Ook Rembrandt heeft oog voor onze molens gehad. Dat is het intusschen wat deze schets ons bewijst.

Willen wij echter in volle mate mede-beleven: het innig plezier dat de Hollandsche schilder aan den Hollandschen molen . . . gehad heeft, — want ook die tijd is alweer voorbij, — dan moeten wij de gouden eeuw, die meer aan z'n goud dan aan z'n molens hing, verre achter ons laten en stevig doorstappen naar het impressionisme der negentiende eeuw.

En willen we dan den molen zien: pittig, sierlijk, coquet, dan moeten we op stap met den schilder Gabriël, die ons in de afbeeldingen III en IV den molen afmaalt zooals hij natuurlijkerwijze één is met het frissche, vroolijke landschap dat hij, van nabij gezien, zoo harmonisch beheerscht.

Dat zijn, uitteraard, molens zonder ommegang. Ik zeg: uitteraard. Want de aard van den molen is: wind te vangen, en als er, zooals hier, niets in de rondte is dat dien wind belemmert, dan is er ook geen enkele reden om hem op een voetstuk te zetten. De wieken kunnen dan bijna rakelings langs den grond scheren en de houten constructie, waarmee de molenaar den kap met de wieken naar den wind richt, kan op den beganen grond gehanteerd worden.

In IV is dit staketsel vervangen door een achteruitstekenden spriet met afhangend touw.

Gaat het u als mij, dan verkiest gij afbeelding III. IV heeft iets popperigs, iets speelgoed-achtigs, dat de toch al kleine, knusse kunst van Gabriël beneden peil trekt.

Aan III heeft de schilder in 't zonnetje zitten smullen en het landschap met den molen is hem tot een openlucht-stilleven geworden, dat ons, die gelukkig geen vooringenomen zeventiend' eeuwers zijn, ook zonder eenigerlei stoffaadje van ruiters of grazend vee een oogenblik van volkomen bevrediging biedt.

Een Forscher toon slaat Jaap Maris aan. Hij ziet den molen zeer groot, zeer breed. Van coquetterie of verfijnde sierlijkheid heeft hij geen weet. Zulke finesses zijn aan Jaap Maris niet besteed. Er is

IV. „In de maand Juli“ door P. J. C. Gabriël.

niets „keurigs” of kies-keurigs in zijn werk. Hij schildert: verheerlijkt, gansch en al in zijn schilderen verloren, zooals een groot, ruig paard dat honger heeft, gras vreet in een wei.

Zooals Rembrandt ons die zes molens geschetst heeft, vlot, het heele wezen bezig, alle energie gespannen op alles tegelijk, zoo heeft, in afbeelding V, Jaap Maris ons die twee molens geschilderd.

Ze zijn, uitteraard, uitvoeriger. Men kan op dit schilderij iets meer van de dingen onderscheiden. Maar toch, wat de juiste vormen betreft, blijft het bij aanduidingen.

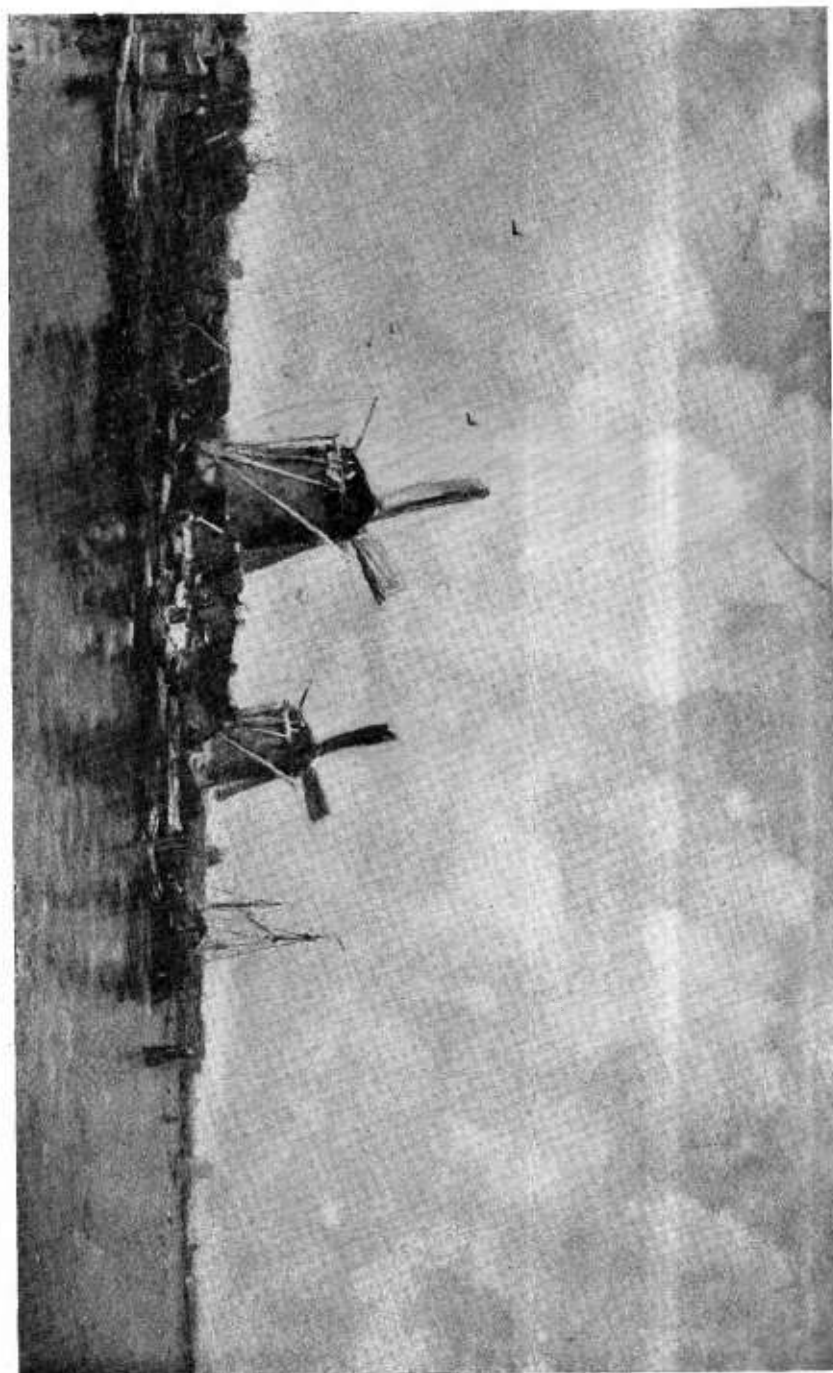
Als een waai door de molenwieken, zoo waait er een vlaag van hevigen beeldingsdrang door hem heen terwijl hij dat landschap op het doek werpt. Hij heeft geen zin of tijd of oog voor gepeuter. De natuur is groot, de hemel is wijd, het water is frisch, en groot, wijd en frisch is de schilderende ziel die de schilderende hand zóó vast, zóó los, zóó zonder eenige andere impuls dan overgegeven schilderende te zijn, te sturen weet.

En . . . wat een minder groote niet gauw zou hebben gedurfd, dat komt Jaap Maris als een volkomen vanzelfsprekendheid uit de kwast: De wieken van die twee molens hebben precies denzelfden stand! „Natuurlijk hebben zij dat. Als dat niet zoo was, dan zou de stijl verstoord worden. De grootheid van dat gave geheel zou kleinbreken!” Ja ja, dit roept gij uit nu „hij” het u voordoet. Maar, . . . als gij dat landschap eens geschilderd hadt, of een ook maar iets minder groote dan Jaap Maris was, het geschilderd had?

Hoe dat zij, nu wij eenmaal, gansch onopzettelijk, met dezen grootmeester van het impressionisme, op zoek naar molens, in contact gekomen zijn, — vindt gij ’t nu goed een wijle met hem door de landouwen te dolen, met hem, die, blijkens zijn kostelijke schilderijen, zóóveel van onze oud-vaderlandsche molens gehouden heeft?

En willen we dan eens met hem naar zoo’n molen toestappen, om dien zóó ruig en groot te zien als hij hem ziet: als een berg van tonige donkerte tegen de lichtende lucht?

In afbeelding VI staan wij, dicht achter dat oude vrouwtje, in

V. „De twee molens“ door Jacob Maris.

zwijgend opzien naar dien stillen, stoeren reus. De molen draait niet; de laddertjes van de wieken liggen bloot. Als worstelend aan zijnen bodem ontwassen en door de stormen, nu verstild, gebeukt, zoo schildert de meester hem, en zoo schilderen wij hem mee. Als een wind uit de wijdte, zoo vlaagt het vage licht langs en om dien molen over de aarde en het water heen.

Dat toover-licht van de maan: dat „schildert” eigenlijk zèlf als een impressionist. Het onderscheidt alleen het groote. Alle bijkomstigheden hult het in een mantel die, als een „mantel der liefde,” al wat leelijk is, in schoonheid verandert.

Vrij moogt gij mij vragen: maar als nu dat groote, dat de maan als het ware nadrukkelijk aanwijst, als nu dat groote, . . . zèlf leelijk is?

Want ik mag u daarop antwoorden, of, als ge wilt, moogt gij uzelf daarop antwoorden:

Het waarachtig groote *is* nooit leelijk.

Want gij zult in het maanlicht zien, zien met uw lijfelijk oog: het leelijke kan nooit iets anders zijn dan het kleine of: de storende bijkomstigheid.

Het maanlicht, kort en goed, toovert ons de natuur om tot een impressionistisch schilderij. En ik mag misschien wel zeggen: Wie een landschap bij maanlicht on-belangwekkend noemt; wie zich daar niet in thuis voelt; of wien het daarin alleen maar bang te moede wordt: hem zal ook het impressionisme wel blijven afstooten.

Ik zal over dat impressionisme straks nog wel meer te schrijven vinden. Dit enkele woord volsta om uw gesputter te voorkomen, voor 't geval het u irriteert dat gij van zoo'n impressionistische plaat minder „thuis kunt brengen,” dan gij van platen gewend zijt.

Zoo biedt Jaap Maris u vervolgens, in afbeelding VII, een stadsgezicht waarin een paar molens meespreken, en dat voorts, in zijn vorm-aanduidingen, een redelijk duidelijk beeld geeft van wat daar allemaal te zien is. De molens in dit stadsbeeld, — dit terloops, — zijn, zooals ge ziet, op huizehooge voetstukken gezet. De wind en de wieken hebben nu nooit moeite elkaar te vinden.

VI. „Molen bij maanlicht” door Jacob Maris.

Maar laat ons nu vervolgens eens naar dat schip op den voorgrond kijken. Me dunkt, dat schip moet gij mooi vinden en het moet u een soort bevrediging geven, dat gij daar niet een fotografisch-duidelijk schip ziet, maar een plek van bijeenhoorende lichtplekken en donkere plekken, die u eenerzijds aan een schip herinneren, maar die u anderzijds doen meegenieten het plezier waarmee de schilder die plekken daar geplaatst heeft; blij met de aanleiding die dat schip hem gaf, om daar al die spelingen van licht en donker zoo smakelijk bijeen te schikken.

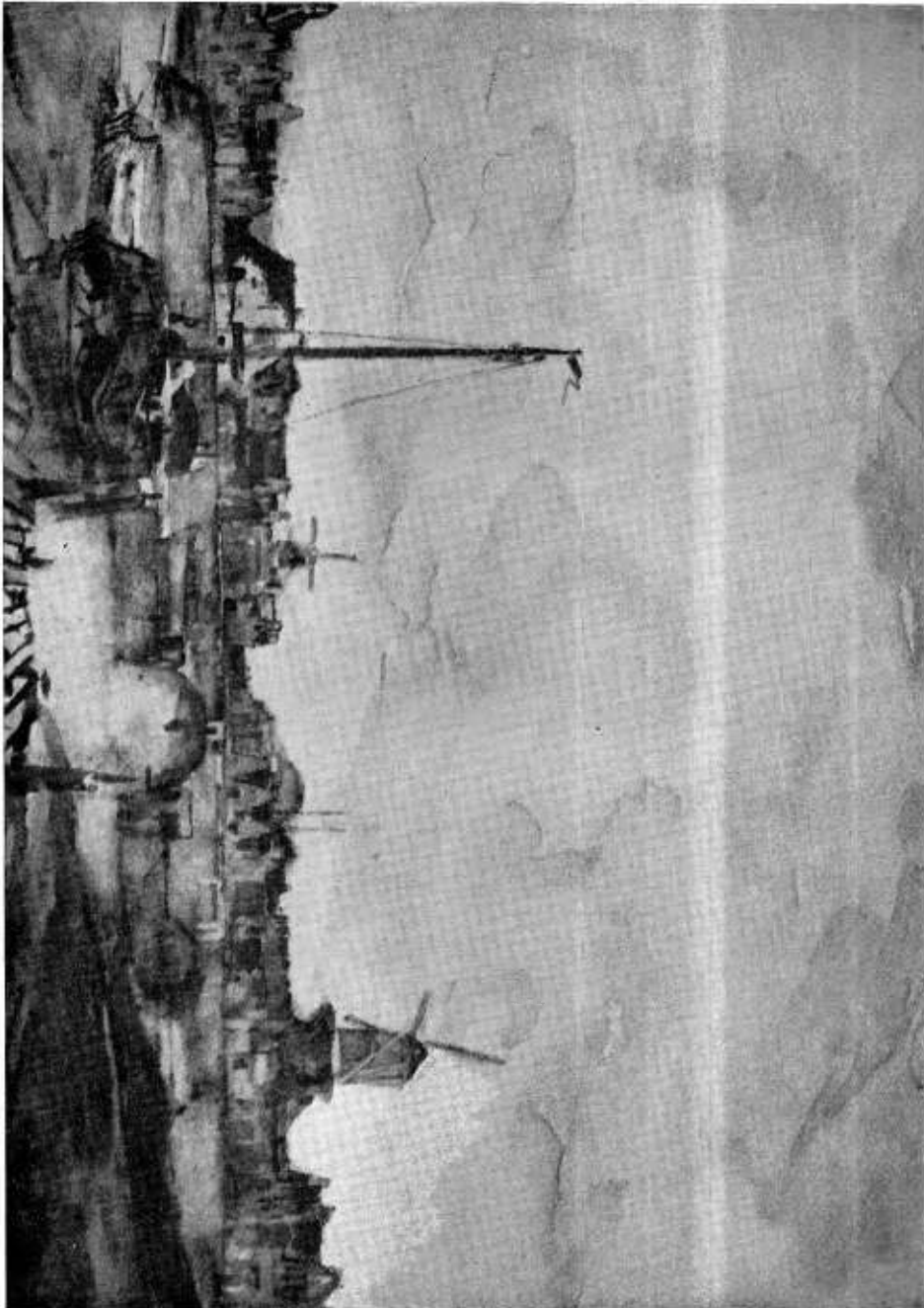
Nog sterker treft mij de manier waarop de planken, geheel beneden op den voorgrond, gepenseeld zijn. We twijfelen geen moment, of de schilder daar wel planken bedoeld heeft. Daar ligt een vlot of zoo iets. Maar we treden het impressionisme nader als het ons daarbij tevens een echt genoeg is om op te merken, met hoe weinig moeite, en hoezeer in overeenstemming met de vlotte, speelsche penseelvoering de paar vegen en lijnen waaraan we in dit geval genoeg hebben, daar zijn neergezet of „genoteerd.”

Schilderen is niet in de eerste plaats: iets namaken. Schilderen is in de eerste plaats een schilderij maken.

Kijk, nu ik dat daar zoo simpel voor u formuleer, nu zijt ge geneigd om te roepen: Maar dat kan een kind begrijpen! Toegestemd. Maar toch heeft het impressionisme er een harden noot aan te kraken gehad, om dat u en mij te doen begrijpen.

En zoo durf ik u dan vervolgens nummer VIII voor te leggen. Het is, evenals VII, een waterverfteekening of aquarel van een verhoogden molen, oprijzend uit een wirwar van klein getimmerte en gebouw.

Nu, hier staat Jaap Maris wel bijzonder kennelijk op zijn schildersstandpunt: dat hij ons dien molen geenszins afbeeldt om met den fotograaf te concurreeren, maar dat die molen hem alleen maar een welkome steun is voor een smeüige, sappige aquarel. Dat vindt hij fijn; dat is hem een heerlijkheid, om, als leeuwerik-van-het-penseel, uit de opgedromde massa's van het lage gebied, naar de wolken op

VII. „Stadsgezicht“ door Jacob Maris.

te jubelen met zijn tinten en tint-ver-ijlingen, al plassend met zijn beminde kleuren zooals een zanger plast met zijn geluid.

Hij zingt den zang van den ouden, ruigen, verweerden molentoren, en van het zwaaien van zijn lichtende wieken in de zomersche zon. Hij zingt den zang van het blijde verrijzen in den ruimen, open wind; en hij zingt dien zang door de modulaties te formeeren uit wat water, en wat kleur, op een als 't ware daarnaar hunkerend stuk papier.

En waarom hij wel zoo gaarne en zoo telkens weer den molen kiest als vertolker van zijn forschen, blijden levens- en werkensdrang?

Omdat de molen, van nature, die vertolker is.

Intusschen, voor wie het een karwei noemt, zulke „onduidelijke” schilderijen mooi te vinden, lasch ik hier ter verpoozing, als afbeelding IX, den „afgesneden molen” in, die in het Rijks-museum hangt.

Men kan op dit schilderij alles zoo prettig herkennen, en toch in een oogopslag zien, dat het geschilderd is. Destemeeer kunnen sommigen geneigd zijn te betreuren, dat nu juist hierbij de molen zelf is weggesneden.

Waarom? Ik weet het niet. Het is zeer goed mogelijk dat de Meester het schilderij zoo opgezet heeft. Maar het is evengoed mogelijk, dat hij er later het bovendeel afsneed, omdat het een of ander daarin hem niet beviel.

Het is, met dat al, een treffend kunstwerk en als ik het een naam had moeten geven, dan had ik gekozen: Vrede. Dat die molen afgesneden is, hetzij direkt of bij nader inzien, dat zien wij wel. Gij zult zeggen: en dat hier alles vrede en berusting ademt, dat voelen wij wel. Het is zoo; maar met dien laatsten naam krijgt de geestelijke inhoud zijn recht, en dat is meer „bevredigend.”

Ik besluit nu deze Maris-reeks met de zachte, wazige aquarel gereproduceerd als nummer X, wellicht de meest impressionistische van allemaal. Hoe dat zij: de molen vervult in deze compositie een andere functie.

Hier troont of stijgt of imponeert hij niet. Hier is het of hij droomt,

VIII. Naar een waterverf-teekening van Jacob Maris.

als een herkauwende koe, of, wilt ge, als een ineengedoken grijze bard. Hier is geen stoutheid of uitbundigheid. Hier is een stil-verzaligd ademen; en dat teedere geboomte, — als ge 't mij vraagt: onwaarschijnlijk hoog, — doet denken aan den poëtischen Franschen schilder Corot.

Inmiddels treft het ons hier weer in sterke mate:

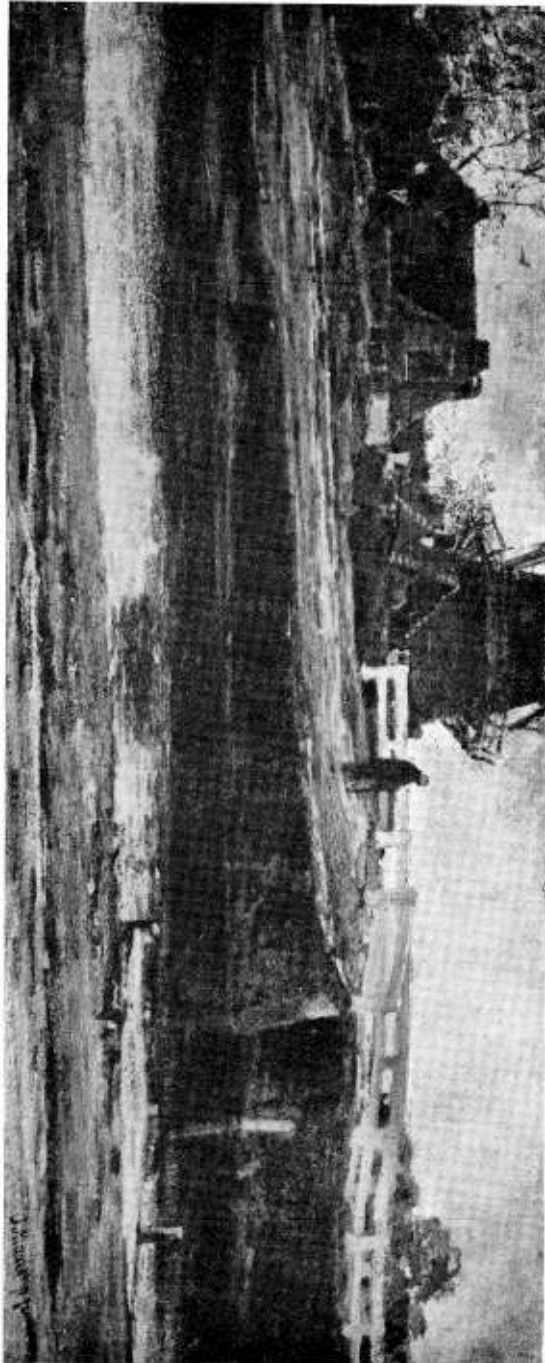
Het impressionisme is een kunst die met aanduidingen werkt. Het impressionisme is bij uitstek een stemmings-kunst. En al geef ik u voetstoots toe dat alle kunst stemmingskunst is, er blijft, met verschillende andere uitingswijzen, een groot verschil.

Zoo kunnen wij bijvoorbeeld ook zeggen: dat alle kunst symbolisch is. En wij bedoelen daar dan mee, dat alle kunst, althans alle schilderkunst, haar gegevens of motieven verwerkt tot symbolen in vorm en kleur, die ons iets te doorvoelen en ook . . . te doordenken geven.

Maar het impressionisme wendt zich uitsluitend tot het gevoel. Te denken hebben wij daarbij niets. Wij zetten ons tot de beschouwing van impressionistische kunst, zooals wij ons te luisteren zetten naar absolute muziek. En zoomin als wij, door die muziek heen, vragen naar feiten, werkelijkheden of gebeurlijkheden, zoomin trachten wij, tegenover het impressionisme, werkelijkheden of gebeurlijkheden door het doek heen te zien.

Het is waar: het impressionisme gaat van werkelijkheden uit; maar toch beschouwt het die als bijzaak. Het leidt uw aandacht de gevoelswereld binnen, die den schilder openging toen hij zijn werkelijkheid aanschouwde. Vorm en vorm-constructie behooren van nature bij het denken. Zij zijn het gebied waarop bijvoorbeeld de architect en vooral de ingenieur thuis is. Het gevoel wordt het sterkst getroffen door kleur en licht.

En wie nu zegt: Dat is alles goed en wel, maar geef er mij toch maar liever de vormen, duidelijk herkenbaar, bij, — die bekent zich bevangen van het verstand en van het verstandelijke. Wie den vorm missen kan in de mate waarin de impressionistische schilder hem dat als 't ware voordoet, die nadert daarmee een toestand die als een genade is:

IX. „De afgesneden molen“ door Jacob Maris.

De toestand van het zeer jonge kind.

Gij weet heel goed dat dit zoo is. Dat het kind, dat nog in moeders armen thuis hoort, de vormen van de dingen nog niet klaar onderscheidt: Wat dit kind boeit, is kleur, is licht. Gij moet eens in die oogen kijken als zoo'n kind zich gansch en al verloren geeft aan het staren in het lamplicht. En als gij dan iets van dien blik kunt medebeleven, dan beleeft gij iets mede van den blik, van den „kijk” van den impressionist.

Gij beleeft dan iets mede van den zeer grooten, zeer kinderlijken schilder Weissenbruch, met wiens „molen” ik, in afbeelding XI, onze beeldenreeks besluit.

Het kenmerkt hem dat hij, tot zóó hoog boven dien hoogen molen uit, den lichtenden hemel schildert. De aarde heeft haar begrenzing, haar horizon, op nog geen derde van de hoogte van het doek. Als een bloem die opengaat, als een mensch die in extase de armen wijd-uitbreidt, zoo staat daar die molen het licht te drinken.

Gij ziet aan die wieken, — aan de wiek links beneden vooral, — gij ziet aan den ommevang en aan het onderstuk, maar in sterker mate nog ziet gij aan die „koeien”, hoe weinig de meester zich om den waren vorm der dingen bekreunt.

Toch is daar werkelijkheid! Toch is daar juist het meest eigenlijke van de werkelijkheid, dat meest eigenlijke: dat niet haar vorm, maar haar „werking” is.

Met dat al heb ik misschien, in het begin van deze beschouwing, dezen of genen een weinig ongerust gemaakt door mijn terloopsche opmerking dat onze molens aan 't verdwijnen zijn. En men kan er wat voor voelen, dat er zich een vereeniging gevormd heeft, die zich ten doel stelt dat verdwijnen tegen te gaan.

En toch, . . . bij dieper, eerlijker, mannelijker beraad, vraagt onze rede: Zijn die molens te hunner tijd gebouwd om ons land te verfraaien? Worden zij thans, nu de onbetrouwbare, wispelturige wind en in de scheepvaart en in het machinebedrijf, zijnen tijd gehad

X. „Molen bij maanlicht” door Jaap Maris.

heeft, — worden nu die molens, de een na den ander, verwaarloosd of afgebroken, . . . om ons land arm en leelijk te maken?

Wij weten wel beter.

En wij weten er nog bij:

Het kenmerk bij uitstek, van alle leven, is:

Veranderen.

En in dat veranderen ligt besloten: het sterven.

Het sterven nu, van den molen, is levensdeel van onze historie, is levensdeel van de schönheids-historie van ons land.

Laat wederom de rede vragen:

Was Nederland leelijk, eer het zijn molens had?

En, zoo neen, zou Nederland dan leelijk worden, door hun verdwijning?

Maar laat mij besluiten met een vergelijking.

Een heel klein kind kan heel mooi zijn. Als gij het niet zien kunt, vraag dan de moeder. Zie nu, vervolgens, dat kind, — laat het een meisje zijn, — haar leven leven.

Zie haar als schootkind, als schoolkind, als bakvisch, jong meisje, bruid, jonge moeder, — in 't kort, tot grootmoeder, en mijnentwege, tot overgrootmoeder toe.

Er is dan wellicht, vooral naar den heerschenden smaak, een bepaalde fase waarin wij die vrouw het allerschoonst kunnen noemen.

Maar zij heeft, daarnaast, in elke fase van haar levensloop of geschiedenis, schoonheden die niet bij de andere fasen of tijdperken hooren. Schoonheden, waarmee zij heel onwaardig om zou springen, als zij die trachtte voorbarig te veroveren, of, langer dan de natuur gedooft, vast te houden.

Zij zou, dus doende, zoomin toekomst als verleden een dienst doen, maar zeer zeker aan haar levende heden zich bezondigen.

Welnu: in beginsel is de schoonheidshistorie van een land vergelijkbaar met die eener vrouw.

En tot de schoonheden die een land van nature eigen zijn, behoort ook de tijdelijke karakteristiek van een in 't oogspringenden bedrijfs-

XI. „De molen“ door J. H. Weissenbruch.

vorm, zooals, met name, ons molenbedrijf, zoolang zoo'n bedrijfsvorm in den ontwikkelingsgang van dat land thuishoort.

Langer niet. Geen dag.

Het is nu eenmaal niet anders: onze lands-historie heeft haar molens overleefd. Zij hebben afgedaan, en met hen heeft hun schoonheid afgedaan.

Naar nieuwe werkelijkheden, naar nieuwe schoonheids-werkingen of schoonheids-effekten schouwen wij uit. Wilt gij dat ik u daar ook al iets van wijs? Mag ik dan uw aandacht op onze, nu reeds prachtige, vliegmachines richten? En mag ik op uw instemming rekenen als ik die vliegmachines nog wèl zoo „verheven” noem als die afgedankte machines, die de molens zijn?

Er zijn er, helaas, o zoo velen die, als 't ware van nature, in de treurhouding staan. Die het hoofd afwenden van ons heerlijk heden en van zijn nóg heerlijker beloften, naar allerlei heerlijks „dat eens was.”

Zij schouwen niet uit, zij staren; zij staren achterom, en ver-starren, gelijk eenmaal de vrouw van Lot.

Wat deert het ons, zelfs al weten wij dat ook dat frissche, daverende impressionisme in de schilderkunst alweer voorbij is?

Ja, wat zou het, al moesten wij de schilderkunst zelve morgen of overmorgen bij de historie indeelen? Als iets dat er ook alweer geweest is, als iets dat wij alweer hebben gehad, als iets waaraan wij met een zeker genoegen terug denken zooals we, bijvoorbeeld, aan onze eigen aanvalligheid of, als 't zoo valt, aan onze eigen schoonheid terug denken bij het beschouwen van fotografieën van onszelf, uit een lang voorbijen tijd?

Hef het hoofd en leef het leven.

Het leven, het waarachtig levende in ons en òm ons: is áltijd groot. En het groote, wij leeren dit, zoo noodig, van onze groote impressionisten:

Het groote, het levende Leven, is altijd schoon.

DECEMBER

Dit zijn de donkere dagen
van het langzaam-verstervende jaar;
nu zitten wij zwijgend tezamen,
stil-reikend de handen elkaar.

De wereld staat stom om ons henen
met somber, zwaar-duidend gebaar . . . ,
wij durven niet klagen, niet weenen,
wij wachten den troost van malkaar.

O God! zend Gij neer in ons duister
het licht, dat ons donker doorklaart!
O God! hef weerom tot Uw luister
ons hunkrend verlangen ópwaart! . . .

W. TEN KATE Jzn.

DE STAL

In schamel licht gedoken was de stal
een stille plek, waar niets bewoog
dan 't kleine hoofd der moeder, dat zich boog
over een kind. Was dit Gods Zoon, van wien 't heeal
gezongen had? Was dit de koning
die redden zou wat was verloren?
Was deze stal genoegzaam tot Zijn woning?
Was hier de Zoon van God geboren?

De wijzen bogen neder en aanbaden.
Bij hen geen vraag, geen twijfel, geen verwijt.
God zelve had hun schreden hier geleid.
Vertrouwen en geloof waren hun simple daden.

En schuchter kwam ik na en zag de kinderoogen.
Die zochten heel den twijfel van mijn hart.
Ik vond een blik van eindloos mededoogen,
Van eindelooze liefde en eindelooze smart.

JAN H. DE GROOT.

IN MEMORIAM MATRIS

Gij hebt dit leven, lieve Moeder, lang genoten ;
Ook 't leven, dat God hier reeds Zijn beminden geeft ;
Bij ons nog wat te blijven had U niet verdrotten,
Maar 't kind van God rust niet, voordat het eeuwig leeft !

Gij hebt dit leven liefgehad om vele vreugden,
Al heeft het U de smarten evenmin gespaard ;
Maar wat het U ook bood, of 't smartte of verheugde,
Gij hebt het als een kind uit 's Vaders hand aanvaard.

Uw laatste levensjaar was één langzaam ontgroeien
Aan alles, wat U aan dit tijdelijk leven bond ;
Maar 't diepste leven Uwer ziel ving aan t'ontbloeien,
In schoonheid onvermoed, uit God Uw levensgrond.

O, 't droomrig peinzen van Uw donkre, zachte oogen,
Verstild van glans, weerspieglend een gelatenheid,
Die, worstelend met God, G'U hadt veroovren mogen ;
Zoo wachttet Gij Gods uur, ten allen tijd bereid.

Wat waart G' aandachtig-stil vaak in Uzelf verzonken ;
Hebt G'U toen biddend al op 't afscheid voorbereid,
En heeft toen van heel ver U lokkend toegeblonken
Een schemer van dat Licht, waarin G'U nu verblijdt ?

Wel moest Gij op het laatst door zware branding henen,
Van smarten duldeloos, waaruit Uw noodroep klom.
En toch, een blijde lach — wie kon toen om U weenen ? —
Uit oogen en om mond ons troostend tegenglom !

U wenkte 't eind der reis : een slaap besloop Uw oogen
Die wij wel wisten, dat Uw laatste hier zou zijn.
Hoe werd Uw lief gelaat, met weerschijn overtogen
Van een verheven rust, vreemd-schoon van strakke lijn !

Na Uw verscheiden leek het als verjongd te wezen :
Het sterven, Moeder, werd U ginds een nieuw begin.
Van alle kwaal der tijdelijkheid voorgoed genezen,
Schouwt klaar en wijd Uw ziel Gods heilgeheimen in !

O Moeder, wacht G' ons straks, als onze moede voeten
Genaderd zijn de deur, die God alleen ontsluit
Voor wie, als Gij, Hem hier in liefde reeds ontmoette ?
Hij sluite, Moeder, van dat heil geen onzer uit !

A. WAPENAAR.

DE KERSTBOOM UIT DEN HEMEL

DOOR W. H. TUINSTRÄ—TEMMINCK.

Ze voelden zich soms heel erg verlaten, de beide moederlooze kinderen, in het groote, eenzame doktershuis, dat gelegen was op een hoog duin, dicht bij zee. Vooral op dit uur, in de zwijgende rust van den vallenden avond, als de hoeken vol schaduwen waren, kon een lichte huiver varen door het teere meisjesfiguurtje met het blonde, zijdeachtige haar en de groote, blauwe oogen.

Toch was ze een dapper klein achtjarig ding, bij wie haar jongere broertje met de dikke blozende perzikwangen, steeds bescherming zocht en vond.

Zooals ze daar zaten op de bovenste trede van de breede trap van donker eikenhout, hun geliefkoosd zitje, omdat het zoo heel hoog was en zij zich verbeeldden hier op den hoogsten duintop te zijn, waarbij zij in dezen tijd, nu het winter was, niet zooveel kwamen als in de lente en in den zomer, leken ze op een paar kleine vogeltjes in het voorjaar, die sjilpend en kwetterend zich baadden in de laatste stralen van 't scheidende zonlicht, dat door het hooge venster viel, nog even trilde om de beide kinderfiguurtjes, een stralenkrans weefde om het blonde hoofdje van het kleine meisje en lichtsprankjes tooverde in de donkere oogen van het jongetje, dat vol verwachting opkeek in het ernstige gezichtje van zijn zusje.

't Scheen dat hun hoofdjes vervuld waren van wonderbaarlijke dingen; het kleine meisje trachtte met haar radde tong in geheimzinnig gefluister en levendige gebaren het jongetje iets duidelijk te maken, wat deze blijkbaar niet dadelijk begreep, naar de uitdrukking te oordeelen van zijn groote verwonderde kinderoogen.

„Maar begrijp je het dan niet, Bobbie,“ klonk het uit haar aardig rond mondje met de roode lipjes en er lag een streeling in haar stem, „dat we morgen dadelijk moeten gaan als we koffie hebben gedronken?“

Dan heeft vader spreekuur en is juffrouw Daatje in de keuken en merkt niemand, dat we weggaan."

Bobbie, die anders getrouwelijk zijn zusje in alle stoutmoedige plannen, die aan haar verbeeldingrijk brein ontsproten, navolgde, scheen een geest van verzet te prikkelen. Angstig klonk het van zijn trillende lipjes:

„Bobbie wil niet alleen naar de duinen, Bobbie vindt het zoo koud en dan wordt pappa boos."

Bijna kwamen de waterlanders.

Vleidend schoot de arm van het meisje in dien van het jongetje.

„Maar we gaan immers een mooien kerstboom zoeken? Er staan er een heeleboel niet eens zoover van ons huis," drong ze aan.

„Ik weet een heel groote en weet je wat, we zullen een schop meenemen."

De oogen van Bobbie straalden nu.

Er was enthousiasme in zijn stem, toen hij zei:

„Bobbie ook scheppen!"

„Natuurlijk," beaamde Elly: „Ik de ijzeren en jij de houten."

„Zitten er ook kaarsjes aan dien boom?" informeerde Bobbie gretig.

„Wel nee, domme jongen," klonk het licht geërgerd over zooveel onnoozelheid, maar tegelijkertijd was er een begrijpend lachje in de stem van het meisje.

„Verleden jaar heeft moeder de kaarsjes, die over waren, in doosjes gedaan en ook al die andere mooie dingen, die vragen we dan aan juffrouw Daatje, ook dat engeltje met die dunne rose vleugeltjes."

„Hè ja, engeltje," beaamde Bobbie, zijn mondje ging open van verrukking en hij deed zijn dikke beentjes in een snel tempo heen en weer schommelen.

Hij scheen langzamerhand vrede te hebben gekregen met het grootsche plan van zijn zusje om Zaterdagmiddag vóór Kerstmis de duinen in te gaan om er een kerstboom te zoeken.

Juffrouw Daatje, de huishoudster, had gezegd, dat zij dit jaar geen Kerstfeest zouden vieren. 't Sprak vanzelf, dat er nu ook geen kerst-

boom zou zijn, zooals verleden jaar, toen moeder nog leefde, want dat vader veel te bedroefd was.

De beide kinderen, die zich het laatste vroolijke Kerstfeest nog zoo goed herinnerden, als een deel van het jaar, waardoor een zachte feestelijkheid gloorde, te zamen met vader en moeder om den groenen boom, met zijn zacht-juichend mystiek licht, dat de fleurige, behaaglijk uitzierende huiskamer omtoverde met zijn warmte-uitstralenden gloed en vader verteld had van het „Kindeke in de kribbe” en van „de herders in het veld”, en zij gezongen hadden: „Stille nacht, Heilige nacht”, waren heel erg teleurgesteld geweest. Geen Kerstfeest en geen kerstboom! 't Was 'tzelfde als een dag zonder zonneshijn! Dergelijke gedachten gingen door Elly's brein in die donkere dagen vóór Kerstmis als ze met een gezichtje, lieflijk als lentebloesem, voor het raam stond en uitkeek over de vochtige, wazige duinen, met hun kale heesters, kromgebogen door den zeewind, even opdoemend uit den nevel, terwijl in de verte „de zee haar klagend lied zong.”

Ze durfde haar vader niet te vragen. Vader was zoo stil, sedert moeder gestorven was, hij zou maar boos worden als ze om een kerstboom vroeg.

Toen had ze haar troost bij juffrouw Daatje gezocht. Deze, een eenvoudig, bedeesd menschje, die als een schim zoo geruischloos door de holle kamers gleed en ondanks haar medelijdend hart, geheel buiten de levenssfeer der kinderen stond, had haar afgescheept met de prozaische woorden: „'t Is wel zonde en jammer van de kaarsjes, die nu voor niks in de kast blijven liggen en van al die mooie ditjes en datjes, die aan zoo'n boom hooren, maar *ik* zou er uw vader niet om durven vragen, 't zou lijken of *ik* er zoo op gesteld was!

'k Vind zoo'n kerstboom wel heel aardig hoor, maar eerlijk gezegd, geeft het ook een boel rommel, je hebt naderhand alles maar weer op te ruimen!”

„En dan die kaarsvlekken,” zette ze haar betoog voort, „er zitten er van verleden jaar nog in 't kleed, kijk zelf maar.”

En Elly tuurde naar het haast onzichtbare plekje, dat haar door

juffrouw Daatje werd aangewezen als een treffend bewijs van de nadeelen aan een kerstboom verbonden.

Elly vond het heel niet erg.

Ze begreep niets van juffrouw Daatje's laatste argument. Verleden jaar had ze zoo heerlijk mogen helpen den kerstboom te plunderen, zooals moeder dit noemde. Ze hadden toen alles weer netjes in dozen gepakt en wat de kaarsvlekken betrof, die had moeder er met een heet ijzer en een stuk papier er onder, weer uitgestreken.

Bobbie, die op den grond zat, met zijn beide armen om Wolf, den herdershond, had intusschen stil zitten luisteren, met een verren blik in zijn donkere oogen. Wat hij zag en wat de reden was, dat zijn hersentjes opeens zulk een sprong maakten, zou niemand ooit te weten komen, doch op 'tzelfde oogenblik, dat hij met Elly naar de haast onmerkbare vlek keek, veerden zijn kleine beentjes met een ruk overeind en klonk het ernstig uit zijn kindermond:

„Zijn er in den hemel ook kerstboomen, Juffrouw Daatje?”

„'t Is zonde, wat zoo'n kind toch al in zijn hoofd haalt! Een kerstboom in den hemel!” en juffrouw Daatje staarde Bobbie in stomme verbazing aan.

„Wel nee, mijn hartje!”

Toen, den trek van teleurstelling bemerkende, die op Bobbie's gezichtje verscheen, voegde ze er weifelend aan toe:

„Maar hoe kun je dat eigenlijk ook weten, hè?”

„Ik denk het wel,” nam Elly haastig het woord, daar ze wel bemerkte, dat juffrouw Daatje het met zichzelf niet eens was.

„Moeder heeft gezegd, dat in den hemel alles licht is, dat God gekleed is in een mantel van licht en dat dit licht nog veel mooier is dan de zon. Misschien is er dan ook wel een mooie, lichte kerstboom.”

't Was of de blauwe oogen van het levendig-denkend, fijn gevoelende kind den zonneluister in zich droegen, toen ze deze gedachten met een trotsch lachje uitsprak.

Juffrouw Daatje, die geen begrip had, dat uit die woorden van het kleine meisje de diepe schoonheid sprak van den band, die een

moeder bindt aan het kind, schudde het grijze hoofd, er was een afkeurende blik in haar fletse oogen, waarmee ze Elly aankeek :

„Je zou zeggen, waar haalt zoo'n kind het vandaan, zoo'n stumperd, al zoo vroeg geen moeder meer; geen wonder, dat ze van alles verzint.”

Zoo denkende, pinkte juffrouw Daatje een traan weg.

Nog mooier dan het licht van de zon!

Dat kon toch eigenlijk niet, peinsde Bobbie na over de woorden van zijn zusje, voor wie hij een groote bewondering koesterde.

Hij vond niets zoo prettig als de zon! Hij had haar meer dan eens zien ondergaan in zee als een vurig roode lampion en kijkend-voelend was hij zich onverklaard bewust geworden van de schoonheid er van.

Hij had de pinken met bolle zeilen, waarop het goud klaterde, door de zilveren purperblauwe golven zien omspoelen, de witte meeuwen, die op de sneeuwige schuimkoppen zich wiegden, had hij uit vloeiend goud zien opwieken. Een zee van goudtrillend licht was uit den blinkenden hemel over de toppen der duinen neergestraald.

De aarde had hem toen met haar zonnescittering een stukje aardsch paradijs toegeschenen. 't Was alsof op dat oogenblik hem een wonderwereld werd ontsloten.

Klein als hij was, was dit wondere schouwspel diep in zijn zieltje gezonken om nooit meer door hem vergeten te worden. En nu zou er in den hemel nog een mooiere zon zijn? 't Moest wel zoo wezen, peinsde hij verder. Moeder had het immers gezegd!

Eensklaps riep hij uit, terwijl hij in zijn dikke handjes klapte :

„Bobbie vraagt aan moeder een kerstboom uit den hemel!”

Nu vloeiende juffrouw Daatje's oude hart plotseling over van medelijden. Ze pakte Bobbie op en wiegde hem in haar magere armen heen en weer, terwijl ze hem met haar dunne, versleten stem trachtte te troosten door in zijn oor te fluisteren :

„Mijn arm, klein jongske!”

Bobbie vond haar medelijden blijkbaar zéér misplaatst, want hij worstelde zich met kregel ongeduld zoo gauw mogelijk los

en zei kribbig met een dreigende uitdrukking in zijn oogen: „Bobbie niet arm jongske, Bobbie krijgt een kerstboom uit den hemel!”

Zijn drie jaar ouder zusje bekeek hem met een lichtje in haar oogen en een verstolen lachje om haar mondje.

Moeder kon natuurlijk geen kerstboom uit den hemel geven, Bobbie geloofde dat omdat hij zoo klein was. Zij wist wel beter.

Nu rijpte opeens het besluit bij haar om zelf een kerstboom in de duinen te gaan zoeken.

Een kinderhart is een wonderlijk ding, want terwijl Bobbie, daar boven op de trap, met verrukking op het plan van zijn zusje inging om den volgenden dag stilletjes een kerstboom in de duinen te gaan zoeken, zong het steeds in zijn ziele: „Er komt een kerstboom uit den hemel.”

Hoe dat zijn zou, wist hij niet; daarvan gaf hij zich geen reken-schap, maar dat hij komen zou, stond vast.

Toen hij zijn avondgebedje deed, had hij God ernstig gevraagd of moeder hem een kerstboom uit den hemel mocht sturen.

Toen hij op den bewusten dag zijn oogjes opendeed, schoot de morgenzon in enkele straaltjes door de openingen der gordijnen en vormde vroolijke lichtplekjes op den muur tegenover zijn bedje.

Hij knipte nog even met de oogen tegen het licht, toen kwam er een zacht lachje om zijn mondje, zooals alleen een groeiend geluk kan geven.

Opeens zat hij overeind.

Elly, zijn zusje, die in dezelfde kamer sliep, was al op; toen ze zag, dat Bobbie wakker was, schoof ze vlug de gordijnen open.

„O, kijk eens Bobbie,” riep ze verrukt, „het heeft gesneeuwd!”

Nu stond Bobbie in een ommezien op den grond, klom op een stoel en keek met glinsterende oogen voor zich uit.

„O!” klonk het opgewonden uit zijn mondje en in dien uitroep legde hij al zijn vreugde over zoo'n blanken winterschen dag.

Stil en rein lag de wintermorgen over de begroeide duinen, die van horizon tot horizon wit waren van de sneeuwvlokken. Witte

wolkjes, als ragfijne vlokken, dreven in het diepe blauw van den hemel.

De nevelen der voorbijgegane donkere dagen waren vervluchtigd, de glorie van het leven stortte zich uit over de wereld.

Het licht had overwonnen!

„Bobbie, kom, laten we voortmaken,” klonk de vermanende stem van zijn zusje en meteen wilde ze hem van den stoel beuren.

Toen Bobbie protesteerde, dreigde ze :

„Als je stout bent, help ik je niet je knoopjes vastmaken hoor, en wacht ik ook niet op je.”

Bobbie, die dergelijke dreigementen van zijn zusje wel eens in vervulling had zien treden, liet zich nu gedwee door haar wasschen en aankleeden, ondertusschen klepperde zijn tongetje als de blaadjes van den populier.

De beide kinderen waren meestal kant en klaar als juffrouw Daatje boven kwam om ze te inspecteeren.

Dat was ook nu het geval.

Toen ze binnenkwam werd ze door Bobbie in zijn enthousiasme over de sneeuw, bijna omvergetrokken.

„Bobbie gaat sneeuwballen maken!” schalde zijn hoog stemmetje.

Hij dacht er niet aan juffrouw Daatje permissie te vragen; als er sneeuw lag erkende hij geen autoriteit boven zich, dan sprak het vanzelf, dat er sneeuwballen gemaakt moesten worden.

„Eerst ontbijten,” temperde juffrouw Daatje zijn geestdrift, „dan zullen we verder zien.”

Elly kon niet begrijpen, dat juffrouw Daatjes stem precies zoo eentonig klonk als gisteren toen het koud en mistig was en Bobbie liet haar geen tijd om te onderzoeken of zijn toilet wel in orde was, maar holde de trap af, de eetkamer binnen.

De dokter stond juist van tafel op, hij was klaar met zijn ontbijt, zijn patiënten wachtten al weer op hem.

„Pappa, 't heeft gesneeuwd,” Bobbie gunde zich geen tijd zijn vader goeden morgen te zeggen, hij danste naar het raam om te kijken, hoe hoog de sneeuw wel lag. De dokter bleef nog even naast

zijn zoontje voor het raam staan en tuurde met een droeven trek in zijn knap gezicht over de besneeuwde duinen. Hij dacht aan den gelukkigen tijd, die achter hem lag, toen zijn beide kinderen nog een jonge lieve moeder hadden, die zelfs in de donkerste dagen met haar zonnig wezen het huis vervuld had met vreugde en licht.

Elly, die de kamer kwam binnen huppelen, stoorde hem in zijn gepeins.

„Vader, we mogen zeker wel naar buiten, als we klaar zijn?” vleiend sloeg zij haar armen om vaders hals.

„'t Zou niet veel helpen, of ik al neen zei,” lachte de dokter, „'k geloof, dat jullie de verzoeking niet zouden kunnen weerstaan en toch gaan. Laat juffrouw Daatje jullie maar goed instoppen en dan maar vlug naar buiten. Daar komt ze al! dag hoor,” en weg was de dokter, die steeds tijd te kort kwam voor al zijn patiënten.

Juffrouw Daatje, die gewoonlijk met de beide kinderen ontbeet, werd nooit veel rust gegund. — Nauwelijks zaten ze, of Elly ontdekte een roodborstje, dat voor het raam zat en met zijn pittige oogjes naar binnen gluurde.

„'k Geloof, dat het honger heeft.”

Bij deze woorden van Elly, liet Bobbie zich van zijn stoel glijden en liep met een stuk van zijn boterham in de hand naar het raam.

„Hier, roodborstje,” en hij trachtte het venster te openen, wat hem echter niet gelukte.

Elly wilde juist opstaan om hem te helpen, toen een beweging van juffrouw Daatje's hand haar beduidde, dat ze moest blijven zitten.

„Bobbie, kom hier,” klonk haar stem eenigszins geërgerd. „Je weet, dat je van tafel niet telkens op moogt staan.”

„Roodborstje heeft honger,” protesteerde Bobbie en hij draalde nog bij het raam.

„Dat kan wel,” met deze woorden zette juffrouw Daatje hem weer op zijn stoel.

„De kamer heeft pas een goede beurt gehad en als je het raam opendoet, komt alle sneeuw binnen van de vensterbank en je weet toch, dat er in den bijbel staat, dat God de vogelen des hemels

voedt en er geen muschje op aarde valt zonder den wil van onzen Hemelschen Vader?"

„'t Is geen musch," wist Bobbie en zijn blikken gingen verlangend naar het parmantige, kleine vogeltje, dat, ziende dat het tevergeefs vroeg, met zijn ronde oogjes nog even naar binnen gluurde en toen in het blauwe morgenlicht verdween.

„Met vogelen des hemels worden alle vogels bedoeld," vond juffrouw Daatje het haar plicht, Bobbie nog even terecht te wijzen, „dus je hoeft niet bang te zijn, dat God niet voor dit beestje zorgen zal."

Bobbie's gedachten waren echter reeds ver weg en zijn oogen keken met aandacht naar de grillige schaduwen van het telkens wisselend zonlicht, die gleden over de voorwerpen op tafel.

Elly dacht bij zich zelf, hoe het mogelijk was, dat als de menschen niets gaven en er buiten overal sneeuw lag, God toch voor de vogeltjes zorgde.

Zij nam het practische besluit een stukje van haar boterham voor het roodborstje te bewaren, misschien kwam het wel terug, als ze buiten waren.

Ze zou het maar stilletjes wegmoffelen, want als juffrouw Daatje zag, dat ze haar boterham niet opat, mochten ze misschien geen sneeuwballen gooien.

Juffrouw Daatje, die den dag vóór Kerstmis veel te doen had, maakte geen verdere tegenwerpingen meer en liet de kinderen, na ze warm ingepakt te hebben, den tuin ingaan.

Ze begonnen met enthousiasme en grooten ijver de sneeuw, die nog rein en ongerept was, met hun kleine handjes tot sneeuwballen te vormen, Bobbie met driftige bewegingen om zijn zusje vóór te zijn, Elly kalm en rustig met het moederlijk gevoel, dat ze haar broertje moest laten gelooven, dat hij in den kortst mogelijken tijd het grootste aantal sneeuwballen klaar had.

Zoo gingen ze een poosje voort, Bobbie's kinderlachje schoot parelend op als Wolf, de hond, de sneeuwballen, waarmede de kinderen hem gooiden, in zijn bek opving of zijn spitsen snuit in de koele zachte massa duwde.

Elly voelde de scherpe lucht in haar ooren zingen, haar gezichtje stond levendig en gelukkig.

„Bobbie!” klonk haar helder stemmetje eensklaps: „Ik weet wat!”

Bobbie stond opeens recht overeind, zijn oogen stralend kijkend, geheel en al oor.

„We gaan nu al een kerstboom in de duinen zoeken, 't is toch nog lang geen twaalf uur. Kom dan,” drong ze aan met ongeduld in haar stem, toen ze zag, dat Bobbie verlangend keek naar het in aanbouw zijnde kunstgewrocht van sneeuw, dat zijn vaardige handjes bezig waren op te zetten.

„Dat huisje kan je dadelijk wel afmaken, als we terugkomen.”

„Bobbie maakt een auto,” verbeterde hij zijn zusje verontwaardigd.

„Nou ja, auto dan,” gaf ze snel toe, bang, dat ze anders haar broertje niet mee zou kunnen krijgen.

Ze liep nu vlug naar de schuur en haalde er twee schoppen uit.

Het avontuurlijke van de onderneming scheen langzamerhand tot Bobbie door te dringen; blij als het veulen, dat de lente voelt en den vrijen teugel wordt gegeven, galoppeerde hij, onbezorgd over de oneffenheden en kuilen, die de sneeuw verborg. Zijn zusje, klein, broos figuurtje, dat met een natuurlijke bevalligheid en kleine pasjes zich voortbewoog, had moeite hem bij te houden.

Twee kleine, nietige menschenkinderen! 't Leek wel, of de donzige als met hermelijn bedekte heuvelen van uit de hoogte met medelijden op hen neerzagen.

Zóó zetten zij hun tocht een poosje voort, op den voet gevolgd door Wolf, als derde in het verbond.

Een haasje rende over de sneeuw. Als een bliksemschicht zat de hond het achterna, en beide verdwenen achter een meidoornstruik, die zijn besneeuwde takken hoog naar den hemel uitstrekte.

Het haasje ging met verdubbelde snelheid den heuvelrug af en Wolf kwam hijgend bij de kinderen terug, die op een groen plekje, waar de sneeuw gedeeltelijk weggewaaid was, dicht naast elkaar waren gaan zitten.

De hond legde zich koesterend in de zonneplek aan hun voeten neer.

't Was een van die zeldzame wintersche dagen, waarop het schijnt, dat de stem van de lente met zoet geluid een wijle over de aarde klinkt, alsof ze met haar zachte handen even spruit en boom streelt, de vogels van de einden der aarde tracht te lokken om dan weer op rappe voeten spotlachend in een aureool van regenboog-schittering te verdwijnen.

Bobbie begon nu ongeduldig te worden. Waar vonden ze toch een kerstboom?

„Kijk,” riep Elly en ze wees in de verte naar een duinpan, waaruit waaievormige takjes met groene vorkjes omhoog staken.

„Bobbie, ga mee, dáár staat een kerstboom.” Vlug klommen ze nu heuvel op, heuvel af, en ja, daar stond een aardig denneboompje. Bobbie juichte.

Vlug staken ze beiden de schoppen in het losse zand, maar 't werk was moeilijker dan ze gedacht hadden.

Wolf, die de kinderen uit alle macht hun krachten zag inspannen, wilde ook meehelpen. Hij begon met zijn sterke voorpooten om de wortels van het boompje te graven, zoodat het zand opstooft.

De wangen der beide kinderen tintelden, hun oogen schitterden, hun adem ging steeds sneller.

Eindelijk was het gat diep genoeg, vonden ze. Ze trachtten nu het boompje met inspanning van alle krachten uit te rukken, zelfs Wolf zette zijn tanden in den stam.

De kinderen hadden zich zelf echter overschat, 't ging niet, hoe hard ze ook trokken, het boompje bleef onbeweeglijk staan; blijkbaar had het niet veel zin zijn standplaats onder den blauwen hemel te verlaten voor een plaatsje in een warme kamer, al zou het ook nog zoo mooi met kaarsjes verlicht worden.

Het vond 't lekker warm onder de mooie, donzige sneeuw, 't hield zooveel van de zon, van de duinen en wachtte op de lente, die heuvel en dal weer kleur en geur en blinkend leven zou geven, dan zou het zelf ook weer nieuwe, frissche echte kaarsjes krijgen, die suizelden en fluisterden, wanneer de ruischende zeewind over de jonge spruiten streek.

Maar Bobbie werd boos.

Hij begon uit alle macht driftig tegen het boompje te schoppen.

„Niet doen, Bobbie,” klonk het vermanend uit Elly's mond: „Zoo gaat het boompje dood.”

„'t Moet dood. 't Wil geen kerstboom zijn.”

Woedend sloeg Bobbie met zijn schop tegen de takken.

Wolf, die een struikroover achter het boompje vermoedde, begon schel te blaffen. Elly, even teleurgesteld en moe als haar broertje van de groote inspanning, trachtte een paar dikke tranen tegen te houden.

Zonder dat ze het gemerkt hadden, was de morgen verstreken en nog hadden ze geen kerstboom.

„Bobbie heeft honger,” klonk het klagend.

Gelukkig had Elly nog een stuk chocolade bewaard, dat ze den vorigen dag van juffrouw Daatje gekregen had.

Bij 't zien hiervan klaarde Bobbie's gezichtje weer op; gretig zette hij zijn scherpe tandjes in de lekkernij.

Zij wierpen nu het zand weer om het boompje heen, daar ze de onmogelijkheid van het mee te nemen wel inzagen. Elly vooral zorgde dat de wortels weer goed onder de aarde kwamen, „anders worden zijn voetjes koud,” lachte ze tegen Bobbie.

„Stoute boom,” was Bobbie's antwoord, die nog niet van zijn teleurstelling was gekomen.

Het werd nu kouder, de zon zakte lager, de wijdgespannen, strakblauwe lucht begon zacht te kleuren, de sneeuw over het golvend heuvelland werd blauw als saffieren, de deinende golven droegen een fijne tint van smaragd.

De kinderen zagen evenwel niets van die heerlijkheid.

Het kleine meisje voelde zich mismoedig worden, Bobbie werd kribbig en zeurde dat hij naar huis wilde.

„Laten we dan nog even dien hoogen duintop opklauteren, dan kun je de zee zien,” stelde Elly voor.

't Ging nu gemakkelijker. De sneeuw, die met een dunne laag de duinen bedekt had, was langzamerhand gesmolten en weldra stonden

de beide kleine menschjes bovenop den top uit te kijken met het strand aan hun voeten.

Opeens klonk er een juichkreet van Bobbie's lippen, hij wees met zijn eene hand in de richting van de zee, en gilde zoo hard hij kon: „Gauw, gauw, Elly, daar komt ie!” Toen rolde hij meer dan hij liep de duinen af, Elly en Wolf in volle vaart achter hem aan.

Bobbie had van het hooge duin af, waarop hij zoeven gestaan had, naar de zee getuurd, wier hooggekuifde golven een rijkdom van glinsteringen droegen, trillend en tintelend als het licht uit een schoonere wereld.

't Was of er goud en purper uit den hemel stroomde en zie! Wat schuift daar in de verte op dien gouden straal, die aarde en hemel schijnt te verbinden, wat voor groens worstelt daar over het woelende water onder het gloeiend zonnerood?

Opeens herkende Bobbie's kinderlijke verbeelding in dat groene zijn geluksvisioen: den Kerstboom uit den hemel!

O, die vreugde, die zijn kleine hartje vervulde! Een blijheid zóó groot, zóó trillend, dat zij uitstraalde naar den hemel, rein als het dankgebed van den leeuwerik.

Een blijheid, die zich uitte in dien éénen vreugdekreet:

„Daar komt ie!”

Elly, die zonder dat zij wist wat er gebeurde, Bobbie nagerend was, stond eensklaps vlak voor het strand met haar broertje, die niets deed dan opgewonden springen en wijzen naar den boom, die telkens door een groote golf werd opgenomen en langzaam naar het strand kwam gedreven.

't Duurde Bobbie veel te lang.

Elly, die al spoedig gezien had, dat het een denneboom was, dien haar broertje ontdekt had, spoorde Wolf aan, de zee in te springen en hem te halen.

De hond echter had niet veel zin, de golven droegen niet, zooals in den zomer, die lekkere zomerwarmte in zich, waardoor hij zich na een onderdompeling altijd zoo behaaglijk kon voelen.

Bobbie's ongeduld groeide met de minuut, toen opeens de boom door een sprankelende, schuimende golf werd opgenomen en als op een stroom van vloeiend zilver op het strand werd geworpen, vlak voor de voeten der beide kinderen.

Nu steeg hun geestdrift ten top.

Met z'n drieën, Bobbie voorop, Wolf in 't midden, Elly achteraan, sleepten ze den boom de hellende, zandige hoogte op; weldra stond deze bovenop het hoge duin, dat ze zoeven verlaten hadden. Honger, kou, vermoeienis waren vergeten. Elly stelde voor, hier bovenop de duinen even Kerstfeest te vieren, alvorens naar huis te gaan.

Bobbie had in zijn enthousiasme reeds een kuil gegraven. Elly hielp hem den boom vastzetten en weldra zaten de kinderen, kalm voldaan, met stralende gezichtjes aan beide kanten van den boom met Wolf aan hun voeten.

Kaarsjes waren niet noodig. Ze hadden de groene takken met sneeuw bestrooid, waaruit het zonnelicht hun als uit duizend oogen tegemoet straalde.

Intusschen was het doktershuis in rep en roer. De dokter, die vroeger dan gewoonlijk thuis was gekomen, had er zijn kinderen niet gevonden. Juffrouw Daatje was in haar radeloosheid ontelbare malen naar de tuinpoort gelopen, had haar armen als een paar dorre takken bij wijze van sein boven 't hoofd gezwaaid, maar steeds zonder eenig resultaat.

De dokter was boos geworden en had haar verweten, dat ze haar plicht niet was nagekomen, omdat ze de kinderen uit het oog had verloren, waarop juffrouw Daatje in snikken was uitgebarsten en met haar schort over 't hoofd, als een hoopje wanhoop op een stoel was neergevallen.

Zij zorgde toch altijd zoo goed voor de kinderen, die moederlooze stumperds. Ze had ook maar één paar handen en één paar oogen; Leentje, de keukenmeid, had ze vandaag ook moeten helpen en de bel had niet stilgestaan.

Zonder verder naar dien woordenvloed te luisteren had de dokter

de deur driftig achter zich dichtgetrokken en holde hij nu meer dan hij liep de duinen in.

Zijn oogen keken gejaagd in 't rond.

Meer dan een kwartier zocht hij in doodsangst duin op, duin af springend, nu eens even stilstaand om adem te scheppen, dan weer zijn pas versnellend en turend in de verte. Hij was blootshoofds en voelde niet den wind ijskoud om zijn slapen. Opeens werd hij het hooge duin gewaar. 't Was alsof hij daarop iets zag bewegen. Dat konden ze wel zijn! Hij bleef even stilstaan, toen klauterde hij in zijn haast al struikelend en moeilijk ademhalend in de aangewezen richting; ja, waarlijk, daar zaten ze, met hun gezichtjes naar de zee gekeerd. De dokter zuchtte diep van vreugde en verlichting. Zijn dochtertje had hij 't eerst herkend. Haar sierlijk blond hoofdje was door een lichtglans omgeven.

Een poos stond hij roerloos en verzonken in den aanblik van dit lieflijk tafereeltje, dat hem zijn eigen weelde, zijn ongeweten rijkdom te aanschouwen gaf. Hij zag den groenen boom en hoorde beider heldere stemmetjes zingen:

„Heerlijk klonk het lied der Engelen
In het veld van Efratha.”

Voorzichtig naderbij komende bemerkte hij in een meidoornstruik een winterkoninkje, z'n staartje parmantig omhoog, even verder een roodborstje, dat met zijn warm bruin oog en wijsgeerig kopje scheen te luisteren „naar de blijde boodschap”, die het kinderlied verkondigde.

Ook Wolf lag, zijn aandacht gespitt, zijn pluimstaart zwaaiend, als een stille filosoof. Meidoorn, vlier, wilgen en elzen hadden de sneeuw afgeschud, om beter te kunnen staren in het open gelaat van den hemel.

Onwillekeurig kwam den dokter de legende van Franciscus van Assisi voor den geest, van wien wordt verteld, dat hij het Kerstevangelie verkondigde aan de vogelen des hemels, omdat hij zich in de eenzaamheid had afgezonderd en toch iets moest hebben waaraan hij de blijdschap zijner ziel kon mededeelen.

Toen hij de vogels vroeg: „Verstaat gij mij?” knikten zij als antwoord met hun kopjes. In die stille overpeinzing werd het den dokter te moede, alsof deze vraag op dit oogenblik ook tot hem in 't bijzonder gericht was. Hij had in zijn doffe onverschilligheid, gebogen als hij ging onder zijn leed, met zijn kinderen geen Kerstfeest willen vieren; doch de vonk van Gods geest, die in de beide kinderzielen was, schitterde daar vóór hem in vollen glans.

In diepen ootmoed boog hij het hoofd. Hij had dit kostbare oogenblik wel altijd vast willen houden, daarom bleef hij nog even onbeweeglijk staan, toen hij de kinderstemmen hoorde zingen:

„Er ruischt langs de wolken een lieflijke naam;”

't was of de zee meeorgelde, de duinen meefluisterden en in zijn ziel weerklonk het: „Houd het Evangelie vast, zijn blijde boodschap die licht en opstanding predikt.” Toen het lied uit was ruischte de stilte neer, vol van den naklank eener plechtige melodie. Duisternis en verschrikking waren geweken, helder stond het licht om de dingen, als in bovenaardsche schoonheid. Maar geen licht was van zulk een schittering als in het hart van den eenzamen man was opgegaan.

Woest rennend kwamen opeens een paar kleine kinderfiguurtjes het hooge duin af, jubelend, vechtend, wie het eerst bij vader zou zijn, dien ze juist in 't oog hadden gekregen.

Hun schallend lachgeluid sloeg blij uit over de duinen en Bobbie gilte zijn vader toe: „Pappa, we hebben een Kerstboom gekregen uit den hemel!”

De dokter ving de beide kinderen in zijn armen op en Elly fluisterde hem met een begrijpend lachje in het oor:

„Vader, Bobbie denkt, dat moeder een Kerstboom uit den hemel heeft gestuurd, maar hij kwam gewoon uit zee aandrijven, u moet maar net doen of het zoo is,” voegde ze er met een blik van verstandhouding bij: „hij is er zoo blij mee!”

De dokter trok zijn kleinen jongen naar zich toe en zijn stem trilde toen hij zei: „Wat een prachtige boom en wat hebben jullie mooi gezongen, ik heb het wel gehoord; van avond doen we het nog eens

over, we zullen den boom dan mooi versieren en er kaarsjes in zetten, maar nu gaan we gauw naar huis, eigenlijk hadden jullie niet zoover mogen gaan!"

Deze laatste woorden schenen niet veel indruk op de beide kinderen te maken, omdat ze met een toegevend glimlach werden gezegd.

De dokter nam nu den boom met een vroolijk gebaar op zijn schouder; Elly pakte zijn hand, Bobbie hing aan zijn vaders arm, Wolf sprong opgewonden blaffend voor hen uit.

Nu pas voelden de kinderen, hoe moe en hongerig ze waren, maar toch straalde Elly's gezichtje van geluk en Bobbie liet zoo nu en dan vaders arm los om met opgeheven hoofdje trotsch naast hem voort te stappen met een trek van innerlijke, stille voldaanheid op zijn frisch gezichtje, telkens „den Kerstboom uit den hemel," met triomfantelijken blik bekijkend.

Juffrouw Daatje deed met rood beschreide oogen de deur open, maar vergat den doorgestanen angst, toen ze het vroolijk drietal zag.

„Van avond vieren we Kerstfeest, juffrouw Daatje," hoorde ze den dokter zeggen.

„God heeft ons allen een boodschap van Boven gezonden, Bobbie heeft gelijk gehad, dit is: „De Kerstboom uit den Hemel.""

MIJN HART

DOOR WILMA

Het huis was nu vol, de deur gesloten. Vader en moeder en kinderen in sterk gevoel van saamhoorigheid, de moeder met haar stille kracht den vader steunend, en zij tweeën strijdend voor de kinderen, die vroeg gewenden aan het helpen van elkaar.

Zóó baanden ze zich hun gerusten weg door het leven; en dat gevoel van saamhoorigheid verminderde niet, toen de twee oudsten al vroeg hun arbeid onder vreemden vonden. Het huis was vol van hun wassend geluk, de deur gesloten, terwijl over den kring van hun liefhebbende harten iets van den glans zich spreidde, waarvan de oude psalmdichter zingt: God's glimlach over hun leven. —

— Thea, de jongste, was zeven jaar oud; toen gebeurde het, dat de deur plotseling openging, zonder dat iemand had hooren aankloppen.

Er was een donkere gast gekomen, die ongenoodigd binnentrad. Hij riep den vader weg uit het gezin en volgen moest hij!

Het ging alles zoo snel, dat hem maar nauwelijks tijd werd gelaten om afscheid te nemen van de zijnen.

Ze zagen den gebroken glimlach om zijn mond, den gebroken glans in zijn oogen, de schemering van een nieuwen dag, . . . toen viel de deur achter hem dicht. —

— Ze keken elkander aan, en het was of in dat plotselinge oogenblik de heele kring verbroken was.

Ze hadden onwillekeurig elkanders handen losgelaten, nu stonden ze alleen elk met zijn eigen droefenis.

De moeder en Benno, de oudste, met den harden twijfel in zijn oogen, Adri met haar zachte overgave en Christie, sterk en zelf bewust naast den teerderen Jakob, zelfs Thea, het speelpopje, ze konden de oogen niet afwenden van hun droefenis, waarin ze plotseling als in een spiegel zichzelf ontdekten.

Ze voelden zich aan elkander vreemd geworden, en zochten vergeefs naar de vroegere samenbinding; ze vonden niet anders dan hun eigen droefenis.

In die eerste, eenzame weken gebeurde het, dat er telkens zachtjes aan de deur van de woning werd geklopt, zóó zacht, dat geen van de kinderen het kon hooren.

Alleen de moeder merkte het. Ze luisterde uit alle macht of ze het zich ook verbeeldde!! neen!

Het werd sterker, week na week en maand na maand.

Eindelijk, op een dag in de Mei in hun stadstuintje gezeten, dicht bij de zwaar-knoppende klimroos tegen de schutting, begon ze er met de oudsten over te spreken. Er was geur van seringen in de lucht, en Thea, vlug als een vlinder, speelde met een vriendinnetje haar vroolijk balspel tegen den hoogen muur van het huis.

. . . . „Ik moet jullie nu toch iets zeggen,” begon ze, „er wordt telkens aan mijn deur geklopt, en nu weet ik heel zeker, dat er een late boodschap komt van vader, eer de rozen zijn uitgebloeid. Ik voel het leven, dat van vader kwam, al sterk bewegen onder mijn hart, en ik ben zoo blij, dat ik het jullie nu mag zeggen op dezen Meiavond met al deze zuivere bloesems en de seringengeur om ons heen. Zoo sterk en zoo schoon is het leven als men het zuiver in Gods handen geeft.”

De kinderen zwegen en keken haar aan. Hoe had hun dappere moeder dit zoo lang voor hen verborgen! Ja, nu zagen ze plotseling de verandering in haar wezen, en verwonderden zich, dat ze het niet eerder hadden opgemerkt. Benno's gezicht werd zachter, alsof een teeder gevoel opeens den harden twijfel in hem verslond, Adri's oogen schoten vol tranen, Christie stond op, recht en sterk, maar Jakob schoof dicht bij zijn moeder en streelde haar handen.

Geen van allen sprak een woord.

Thea hield op met haar balspel en keek om naar het zwijgen der anderen.

De moeder knikte haar toe en lachte. Gerustgesteld liet ze den bal weer vliegen, hoog, hooger, mikkend naar het hoogste venster open,

om hem daardoor te laten verdwijnen en samen met haar vriendinnetje den dollen ren „wie 't eerste boven is!” te ondernemen.

Toen waren ook de anderen gerustgesteld. Ze keken elkander aan, de vreemde droefenis, die hen zoo lang gescheiden hield, was verdwenen, ze voelden elkanders handen weer, de kring sloot zich, om de teederheid van de moeder te beschermen.

— De schutting was nog rood van purperen rozen, toen werd het kloppen zoo hevig, dat de deur vanzelf opensprong. Er kwam een hulpeloos kindje binnen, dat terstond de ledige plaats innam.

Het werd Taco genoemd, naar zijn vader. In zijn veilige hoekje, het dichtst bij moeder groeide hij voorspoedig op; Thea was zijn onafscheidelijke speelkameraad en verder had hij zooveel vaders en moeders op den koop toe, als er oudere broers en zusters waren.

„Als dat maar geen moederskindje wordt,” waarschuwde Christie, de onafhankelijke, „de een verwent hem nog meer dan de ander!”

Zijn moeder glimlachte om die vrees. „Neen, neen,” zei ze, en ze verheugde zich als ze hem door het huis hoorde rumoeren. Taco was lastig van levendigheid en eischte haar voortdurende aandacht, maar hij wàs voor het leven!

Den eersten dag op school had hij al een zwerm vriendjes om zich heen. Ze zwermden als bijen met hem mee naar huis, ze zwermden er uit en in, zoodat zijn moeder nauwelijks merkte, hoe stil het in werkelijkheid om haar heen begon te worden, nu het geluid van de vele, welbekende voetstappen allengs verstierf, omdat elk zijn eigen weg had gevonden. Benno was koopman, Adri huwde met een predikant uit de nabuurschap, Christie was leerares aan een Burger-school, en Jakob koos het tuinvak.

Toen eindelijk ook Thea trouwde werd het huis te groot, zelfs voor de rumoerigheid van haar jongen.

Er werd een kleinere woning gevonden, wit, met een gevel, spits als een zwaluwstaart. Aan den beboschten straatweg even buiten de stad, lachte ze blank over een breed uitgehakt pad naar den weg, maar met den rug dook ze in de dennen, de eeuwig-ruischende. Door de openingen tusschen de stammen schemerde de heide, waar zilveren

berkjies in groepen speelden met den wind en met de zon, waar de morgennevel dwaalde in de kommen en de avonddauw die heele wondere wereld in een zilverige zee herschiep.

Taco was toen twaalf jaar; en hij genoot van den overgang naar het zwaluwnest, zooals een jongen van dien leeftijd genieten kan, als hij de onbegrensde ruimte tot zijn beschikking krijgt.

Daar leefden ze samen, de moeder met haar zoon. In den eersten tijd vertelde ze hem zooveel van zijn vader, alsof ze het nieuwe huis van oude herinneringen vol wou maken, precies zooals het oude.

Zóó klaar werd voor Taco het beeld van dien vader, dat hij er soms met Thea over sprak, alsof hij hem gisteren nog had gezien.

Dan keek Thea hem verwonderd aan, lachte zachtjes voor zich heen en liet hem zijn waan.

Het leven was bijna te mooi met moeder in het zwaluwnest.

De dennen waren er om in te klauteren, de hei was er om met zijn vriendjes op avontuur te gaan; hij vond altijd de wonderlijkste kevers en zwammen, hij speurde het nest van de wulp en streelde het wijfje, terwijl het op de eieren zat; hij ontdekte den reusachtigen mierenhoop op den voet van een ouden den, die aan den rand van een afkalving stond, waarboven zijn blootgewoelde wortels sliertten tot op het witte zand beneden; hij voelde zich land-ontdekker.

Tijden lang kon hij op een veilig plekje buiten de mierenpaadjes naar het werken van de mieren zitten kijken. Dan werd al zijn rumoerigheid in zuivere aandacht gestild.

Op de Burgerschool behoorde hij tot de zeer middelmatigen; hij kon maar niet wennen aan het gareel, was moeielijk voor de leeraars, had er berouw van, en blééf moeielijk! Ze vergaven het hem om zijn groote openhartigheid.

Toch kwam hij tamelijk op tijd door al de klassen heen, zonder aan 't eind te weten welke richting hij in zou slaan.

— Nu gebeurde het op een dag, dat er een brief kwam uit het verre Zuiden. Zijn moeder herkende het handschrift; het was van een van haar mans broers, die ginds een grooten vruchtenhandel dreven.

Er was een mooie plaats bij hen open. En daar ze bij een vroegere gelegenheid aan Jakob een voorstel hadden gedaan, dat hij niet had aangenomen, omdat hij geen afstand wou doen van zijn tuinderij, boden ze nu de plaats haar jongsten zoon aan, dit laatste kind van hun overleden broeder. Zij zelf werden oud en verlangden naar een vertrouwde, jongere kracht. Als hij voldeed, was zijn toekomst verzekerd. Ze dachten wel aan zijn moeder, het was ver weg, toch niet zoover, of hij kon een paar maal in 't jaar overvliegen. Afstanden bestonden eigenlijk niet meer.

Ze las den brief, hërlas hem; toen lei ze hem in haar schoot en legde er haar bezige handen over te rusten.

Ze had wel geweten, dat dit eens komen moest; het afscheid van haar late vreugde na haar eerste groot verdriet, maar ze had het in haar denken verschoven, tot het plotseling onafwendbaar vóór haar kwam te staan.

Toen Taco binnenkwam gaf ze hem den brief en bestaarde zijn gezicht, terwijl hij las; al dieper en glanzender rood begon zich daarover te spreiden; toen hij aan 't eind was, keek hij op, zóó stralend, dat ze begreep, hoe hij ineens gekozen had.

Het geluk was hem in den schoot geworpen, hij was een echt Zondagskind.

De broers en zusters kwamen over en verheugden zich met hem, terwijl ze met heimelijke bezorgdheid naar hun moeder keken, die stil in hun midden zat en knikte.

Heur haar was grijs en haar gezicht van rimpels doorploegd.

Maar ze knikte „ja” op alle vroolijke plannen, dankbaar als ze was, dat haar kinderen allen den arbeid hadden kunnen kiezen, die bij hun aanleg paste, terwijl er zooveel anderen rondliepen, die, terwille van brood, hadden moeten aangrijpen, waar hun hart niet naar uitging.

Ze aanvaardde deze nieuwe beschikking als een gift van God en knikte „ja” en verstak voor de oogen van de kinderen het pijngevoel dat haar doorzinderde.

De kinderen begrepen wel, dat dit heengaan van Taco haar zwaar

moest vallen, maar ze beloofden elkander, dat ze hun moeder zouden bezoeken zoo dikwijls ze maar konden. —

— De dag van vertrek was bepaald.

Eind April, omstreeks Paschen, toen alles nieuw begon te worden in de natuur, nam Taco afscheid van het zwaluwnest tusschen de dennen, van de roest-bruine heide en de wuivende berkjes met hun wisselspel van zwart en wit; het laatste nam hij afscheid van zijn moeder. Dat viel hem zwaarder dan hij had gedacht, maar hij ging toch welgemoed heen.

Benno en Christie vergezelden hem, opdat moeder precies zou weten, waar en hoe hij voortaan leven zou.

Ze keerden met geestdriftige verhalen over de goede verwanten en over al het schoons dat ze hadden gezien; over de olijfbergen en de zuidelijke bloemen, de cameliatuinen, over het rustige gevoel, waarmee ze Taco hadden achtergelaten.

Hij zou elke week schrijven, goed en kwaad, opdat zijn moeder zich zonder bijgedachte zou kunnen verheugen, als hij van enkel goeds wist te vertellen.

Ze ademde diep en lachte door haar tranen heen en wachtte.

Toen de postbode haar zijn eersten brief overreikte, ging ze naar haar kamer en sloot de deur; maar ze moest wachten met lezen tot het bonzen van haar hart gestild was.

Hoe vroolijk zongen zijn woorden! Ze hoorde er den klank in van zijn eigen stem; hij was volkomen tevreden met zijn nieuwe omgeving en zijn werk. „Maar mijn hart is bij u, moeder,” schreef hij aan 't eind, „mijn hart zal toch altijd bij u blijven.”

. . . . Glimlach na glimlach brak door over haar tranenzwaar gezicht, ze streek met haar handen over het papier, haar hart begon weer onstuimig te slaan van blijdschap, omdat hij het zoo goed had daarginds, en omdat zij immers zijn hart bezat, het kostbaarste van alles.

Aan het eind van iederen brief stond het: „mijn hart is bij u, moeder!” —

Als ze haar kleine, huishoudelijke bezigheden had verricht, ging

ze gewoonlijk met haar handwerk naar een van de mooie plekjes, waar ze dikwijls met hem had gezeten, onder de dennen, of in de holte van een heiheuvel; als het regende, sloop ze naar zijn oude slaapkamertje en luisterde naar de stilte, en keek naar alles wat zijn oogen hadden aangeraakt; het was of ze in elk lief ding zijn hart zag branden.

Ze streefde de achtergelaten prulletjes en schilderijtjes uit zijn jongenstijd; in alles voelde ze den klop van zijn hart, dat bij moeder thuis was gebleven.

Ze weende en lachte tegelijk, als ze door de kamers ging, en toen ze aan de stilte gewend was, lachte ze alleen als ze aan hem dacht; ze verwachtte zijn kostbare brieven van elke week en verheugde zich over elk woord waaruit zijn voldoening bleek over het leven met zijn verwanten in zijn nieuw gevonden werk, zoodat zelfs het gevoel van eenzaamheid begon te wijken in dit luisteren naar de stilte die levend werd en haar het heele verleden begon terug te geven, zoodat ze zich soms werkelijk verbeeldde de kinderstemmen te hooren, die vroeger om haar heen gezongen hadden, het geruisch van vele kleine voeten, een zware mannenstap in de gang Dan keek ze naar de deur en glimlachte. —

Thea kwam elken dag; dikwijls bracht ze een paar van haar kleuters mee en er was altijd iets, waarover ze moeders raad moest inwinnen, een klein bezwaar, een tandje, dat maar niet door wou breken bij Inatje, haar jongste, een geprakkizeer, om uit de versleten regenjas van haar man een jasje voor haar jongen te fabricereen; en Adri kwam met haar moeielijkheden als predikantsvrouw op een dorp, zoo verstreken drie maanden. Toen Taco weer kwam, was het vol zomer.

De vuurroode geraniums, zijn lievelingsbloemen, bloeiden aan weerszijden van het pad naar den straatweg; en op de heide ver-toonden zich al purperen vlekken.

Zijn moeder schrok even van de groote verandering, die er met hem had plaats gegrepen.

Hij was een man geworden, het evenbeeld van zijn vader! Maar

hij was te bleek en te mager; achter den lach in zijn oogen schaduwde weemoed, als zijn gezicht in rust was.

„Je hebt het toch wel goed gehad, daarginds?” vroeg ze bezorgd, nadat de eerste blijde begroeting voorbij was, en ze samen onder de dennen thee dronken, „je brieven waren altijd zoo vroolijk, daar heb ik volkomen op vertrouwd! Je laat me toch deelen in al je moeielijkheden?”

Zijn oogen straalden hij lag zoo heerlijk in zijn vouwstoel en keek met zoo innige dankbaarheid al het oude, vertrouwde aan!

„Goed? ik heb het haast te goed gehad! Die twee oude ooms daarginds spendeeren al hun opgetasten rijkdom van liefde aan mij, en hun geld ook!

Ik heb zooveel! ik heb overgehouden! Ik zal Thea tenminste eens duchtig verrassen. Misschien zijn ze zoo goed voor me, omdat ik zoo sprekend op vader moet gelijken, maar mijn hart was bij u, moeder, dat kan toch ook niet anders!”

Een plotselinge schrik voer door haar heen. „Maar jongen, dat kàn niet! Een mensch kan niet leven zonder zijn hart! Je moet toch werkelijk probeeren met je heele hart daarginds te zijn bij je werk en bij de menschen in je omgeving, anders houd je het niet uit!” „zeg” vroeg ze na een poos van stilte, waarin ook hij nadenkend voor zich uit had zitten staren, „heb je geen vrienden daarginds? zijn er geen jonge menschen van je eigen leeftijd, waar je vriendschap mee hebt kunnen sluiten? Al is het er maar één, dat zou al zoo heerlijk voor je zijn!

Jij was de laatste in huis, altijd samen met mij, maar hier had je altijd een zwerm kameraden om je heen!”

Hij schudde langzaam het hoofd „Neen, vrienden heb ik daarginds eigenlijk niet; mijn werk bevalt mij en mijn ooms doen hun uiterste best voor mij, maar ik voel me toch niet heelemaal thuis daarginds ik denk altijd aan u in het zwaluwnest,” lachte hij „dat spreekt ook vanzelf!”

„Maar je moet er tóch thuisraken,” drong ze, „als je toekomst daarginds ligt!”

„Ja” zei hij nadenkend, „ja”

En zoo nadenkend bleef hij dien ganschen dag, haar rumoerige jongen. Ze keek hem af en toe vragend aan, trachtend de oorzaak van zijn stilheid te doorgronden, terwijl haar hart haar beschuldigde, omdat zij zelf hem misschien zoo had gebonden aan huis.

Maar den volgenden dag was hij weer vroolijk als immer en doorleefde zijn vacantiedagen in volop genieten, van in de zomerzon geurende dennenbosschen en van de hei in purper, doorzongen van de muziek van duizenden bijtjes, goudig toch bijna onzichtbaar in de snelle trilling van hun vleugeltjes, waarmee ze jachtig van het eene kelkje naar het andere schoten om er den honing uit te puren.

Hij wandelde met zijn moeder, of ondernam groote zwerftochten alleen. Hij verzamelde de kinderen van Thea en Adri om zich heen en vertelde van de wonderen van het Zuiden of joeg hen na over de heibulten en door de zandkuilen, maar 's avonds zat hij bij zijn moeder; dan spraken of zwegen ze met elkander en hadden het goed.

De dagen vlogen heen, het afscheid kwam toen het purper van de heide verbleekte.

„Zul je probeeren om met je heele hart daarginds te zijn?” drong zijn moeder, „je moet niet zooveel aan huis denken, ik heb je immers met blijdschap laten gaan.”

„Zult u dan niet eenzaam zijn?”

Ze verstilde even „Neen,” zei ze.

„En het is ook maar voor drie maanden,” bemoedigde hij.

Zoo trok hij heen en het was nog haar zelfde rumoerige jongen! Alles had hij overhoop gehaald, als toen hij nog een kind was; zijn onrustig, warm hart scheen nooit verzadigd te zijn.

Nu bracht ze de kamers weer tot hun oude, klare stilte, en vond, al ruimende, allerlei kleine schatten, die hij als verrassing voor haar had achtergelaten; een bonte zijden lap, een byouteriedoosje van kleurig lederwerk, een oude prent, wat wonderlijk-glinsterende steenen het weenen en het lachen ging door haar heen als dien eersten keer.

Ze stond met de glinsterende steenen in haar hand voor het venster

van zijn kamer en keek naar de berken, die hun gouden munten al over de heide strooiden, . . . en bad, dat hij toch de kracht zou vinden, met zijn heele hart te zijn, waar zijn werk hem riep. Terwijl ze bad, was het, of plotseling het lachen in haar verstomde; de steenen wogen koel en hard in haar handen, ze lei ze haastig weg en weende zeer.

Maar na enkele dagen kwam zijn eerste brief, en de blijdschap van zijn hart vloog haar uit elken regel tegemoet.

Hij was zoo gelukkig nu hij al het oude had weergezien, hij had zich bij dit heengaan zooveel rustiger gevoeld dan den eersten keer, omdat moeder zoo dapper was, en zoo goed begreep. Ze had heelemaal gelijk, hij moest vooruit, hij moest met zijn volle hart bij zijn werk zijn; dat zou hij nu ook trachten te doen.

Hij had zijn reisroute door de oude, Duitsche steden genomen en zond haar een reeks van interessante stadsgezichten met door hem zelf geschreven verklaringen, maar nergens stond: „mijn hart is bij u”

En zoo was het ook goed, zóó was het bedoeld! Ze zag hem vroolijk voorwaarts trekken het leven in, dat hem riep en hem veel beloofde, omdat hij zelf zooveel beloofde. Hij vergat haar niet; in de kleine, liefdevol gekozen verrassingen, die haar telkens bereikten, voelde ze, dat hij met teederheid aan haar dacht, maar hij wàs ginds! . . . en zij wachtte hier! . . . Wachtte, vervullend haar duizend zichzelf met blijdschap opgelegde plichten voor de kinderen, die dichtbij waren: Thea's kleintjes in de eerste plaats, die snel na elkander zich vertoonden en haar nestje vulden tot het bijkans te klein werd. Thea's man deed zijn best, maar verdiende amper genoeg voor zijn steeds grooter wordend gezin, en moeder was de ruggesteun.

En Adri, die twee teere meisjes te verzorgen had en bovendien haar aandeel in het werk van haar man, en Jakob, de tuinder, die, nog ongehuwd, met duizend dingen, waar hij geen raad voor wist, bij moeder kwam, en Benno, de oudste, voor wien ze niet genoeg liefdegedachten kon hebben, en gebeden, omdat hij door de driftige jacht van het koopmans-bestaan ver weg was geraakt.

Alleen voor Christie, de onafhankelijke, had ze nooit iets te doen.

In haar vacantie's reisde Christie, maar kwam altijd voor een paar dagen aanwippen, bracht van alles en nog wat voor moeder mee, en verdween weer zonder iets wezenlijks van zichzelf achter te laten.

Dat leek gemakkelijk voor iedereen!

En toch leek dit soms 't moeielijkst te aanvaarden voor de moeder.

Maar haar leven was vol! Als de kinderen haar zagen, waren ze telkens weer verbaasd over moeders dapperheid, omdat Taco toch haar jongste was, en zoolang in haar onmiddellijke nabijheid had geleefd.

Ze merkten niet, in hoe vreemde onrust moeder naar Kerstmis wachtte.

De eerste weken duurden haar zóó lang, dat ze er zelf angstig onder werd. Het was of de eeuwigheid zich had verborgen in die luttele weken. Ze worstelde om aan deze eeuwigheid te ontkomen en weer in den vlietenden stroom van den tijd te geraken, van den dag, die van God is, en aan God gewijd behoort te zijn.

De korte, donkere dagen sloten zich om haar heen; ze trachtte zich aan den tijd vast te klemmen en zich door den tijd mee te laten voeren in den overvloed van arbeid voor de kinderen.

Ze breide wollen jumpertjes en rokjes en truitjes, haar werkmant lag altijd vol kleurige kluwen wol, en menig blij gezichtje gluurde om den hoek van haar kamerdeur, omdat Grootmoeder zulke mooie kleuren had gekozen.

Het hielp niet!

Ze trachtte zich al arbeidende in de lange, eenzame uren en veel slapelooze nachten te verdiepen in de eeuwig-schoone waarheid van den Advent; zich voor te bereiden op de blijde viering van het feest van God en van de menschen, toen God nog eens een nieuw begin maakte en Zijn Zoon in de wereld zond.

Dit feest te laten komen zonder met zijn hart te vragen: „Hoe zal ik U ontvangen?” was een zonde, een smaad, een pijn!

. . . . Toch, toen al de kleinkinderen welvoorzien waren, was het Kerstfeest er óók en ze ontving de Kerstgave met beschaming, om-

dat al haar innerlijke aandacht toch was geweest voor haar jongen, die nog onverwacht vóór haar stond, frisch en krachtig vol levensenergie. Hij schrok wel even toen hij zijn moeder zag. Ze was nu oud geworden. Hij kon zijn schrik niet heelemaal verbergen! Maar ze lachte. „Als het eenmaal berg-af gaat, dan willen oude voeten hoe langer hoe harder loopen, dat moet je ook niet vergeten,” zei ze, en daarbij keek ze zoo blij, dat hij zijn schrik vergat.

Na een paar dagen leek ze zelfs weer jong te worden, toen durfde hij voor den dag komen met groot nieuws.

Zoo jong als hij was, had hij het vertrouwen van zijn ooms gewonnen en eer 't een jaar verder was, zou hij tot het aanknoopen van handelsbetrekkingen verweg gezonden worden, over zee een jaar zou hij wegblijven maar, een jaar was kort!

Hij sprak in opgetogen woorden, maar spiedde ietwat angstig naar de uitdrukking op haar gezicht, waarover een schaduw kwam vluchten, onmiddellijk achterhaald door haar dappere blijdschap om zijn voorspoed daarginds.

Ze vierden Kerstfeest met elkander, het oude jaar ging over in het nieuwe, hij was zoo blij, zijn leven breidde zich uit, zijn hart was al op weg.

En ook de tijd nam vleugels. De sneeuw dekte het roestige bruin van de heide, smolt weg, tot er niets van overbleef, dan hier en ginds in holten en kuilen, die de zon nog nooit had kunnen vinden, een grauwe rest, die wachtte op een nieuwen sneeuwval.

Toen had het uur van vertrek geslagen.

„Kom moedertje,” troostte hij, want nu betrapte hij haar op tranen die onbedwingbaar naar buiten braken. „Ik kom nog terug vóór ik op de groote reis ga, en denk eens, wat zou vader blij geweest zijn!”

— Toen hij weg was ruimde ze de kamers; en er was nu geen weenen en geen lachen meer, enkel zwijgen.

's Avonds op haar slaapkamer vond ze op haar hoofdkussen een klein vergeeld portretje van haar man toen hij nog een jongen was. Hoe gelek Taco op hem! Dezelfde levendigheid! Als hij doodstil

stond, was het of je nog het leven zich rumoerig zag bewegen
zijn oogen, zijn haar, de bouw van zijn handen!

„Van vader voor u,” stond er achterop. De ooms hadden het aan hem afgestaan, zij zag het voor 't eerst.

Toen begon haar hart onstuimig te slaan, veel te onstuimig voor een oud, broos menschenkind; maar ze leefde weer!

En nu nam de tijd haar mee! de tijd joeg met haar voort! De sneeuw op de heide smolt zonk in de aarde, die warm en levend haar eerste nieuwe groen begon uit te geven.

De sneeuwkllokjes en crocussen bloeiden, toen kwam hij weer voor het lange afscheid. En al de broers en zusters kwamen over, en verheugden zich over zijn dappere manlijkheid en zagen de sprekende gelijkenis met zijn vader!

Den laatsten maaltijd hielden ze samen; er werd getoast en gezongen, ze waren allen vroolijk; maar de moeder roerde nauwelijks iets aan, en ook Thea moest telkens van tafel opstaan en vechten tegen het verstikkende gevoel van droefheid, die zich niet weg liet schertsen of weg liet redeneeren.

En ze redeneerden er druk over, dat er eigenlijk geen afstand meer bestond.

Door de radio was er nu immers al een mogelijkheid geopend om met Indië te spreken; alles ging zoo snel! Straks zou men ook de beeltenis kunnen zien van dengene met wien men sprak, en de vliegeniers kregen hoe langer hoe sterker vleugels.

Straks vlogen ze met de trekvogels naar de warme landen en keerden met de trekvogels weer. Straks zou moeder nog zien gebeuren, dat Taco op de heide achter het huis als een vogel kwam neerstrijken! Dan was er geen zee meer, en dan waren er ook geen grenzen meer, enkel de vrije hemel was er en de mensch met zijn gevleugeld schip!

De moeder glimlachte stil. Want het hart heeft toch zijn eigen zekerder wegen, die de liefde baant.

Dien avond vertrok Taco met den nachttrein. Thea bleef nog enkele dagen bij moeder en verwonderde zich over de duizend

mogelijkheden van geluk, die scholen in een menschenziel; aan duizend vondsten hield het arme hart zich op. Zoo was het met moeder! —

— De eerste brieven kwamen, verzonden van de plaatsen, waar de boot aanlei.

„Liefste moeder,” schreef hij, „ik begin bij het begin, en ik zal u laten reizen, zooals u nog nooit in uw leven hebt gereisd.” Hij voerde haar mee in zijn kleurige schildering van het leven aan boord, van de passagiers en hun amusements, maar vooral in zijn geestdriftige beschrijvingen van de zee in den morgen als de zon opkwam en vurige pijlen afschoot over het donkere blauwgroen met de witte schuimranden, en de zee in den avond, als het laatste rood zich legde op de golven; van de tropische regens, die als een gordijn over de zee kwamen schuiven, in één oogenblik het schip ommantelden, dat zich druipend van het afstroomende water loswond, even plotseling weer in de volle zon.

Van de roode, rotsige kusten en de zeevogels, die er woonden, van de hooge palmen, waaronder de bruine landskinderen in hun kleurige lappen gehuld neerhurkten; met de uiterste zorg teekende hij voor haar alles wat hij zag; ze genoot en voelde toch aldoor de pijn knagen; de afstand werd zoo groot!!

En eer ze 't wist, had haar hart zich los gemaakt van wat het bond aan zijn omgeving, het reisde met hem mee, het was bij hem dag en nacht, en zijn brieven waren eigenlijk niet anders dan de manifestaties van het antwoord, dat hij haar al lang had gegeven.

Want altijd was ze in gedachten met hem aan 't spreken, en nu stond in elken brief, dien zij hem schreef: „Mijn hart is bij je, mijn jongen, mijn hart is altijd bij je.”

Voor 't uitwendige bleef alles zooals vroeger. Ze liet zich op de hoogte houden van de belangen van de kinderen; want zich naar buiten bewegen kon ze niet meer; ze wandelde alleen nog in de schaduw van de dennen om het huis, of op het klinkerpad naar het hek, om over den langen straatweg heen te turen.

Dan ging ze weer naar binnen en was er te vinden voor ieder, die haar hulp behoefde.

Thea was de eerste, die zich bewust werd van de verandering in het wezen van haar moeder. Niet dat ze ouder werd, zoodat er geen glad plekje meer op haar gezicht overbleef, en haar vroeger zoo vlugge voeten begonnen te schuifelen door het huis.

De altijd-jonge belangstelling voor het kleinste gebeuren in het leven van de kinderen had hun 't gevoel gegeven, dat moeder nooit wezenlijk oud kon worden.

Thea verraste haar 't eerst, toen ze eens op het theeuur het klinkerpad opkwam en moeder niet voor het venster vond. Ze gluurde naar binnen en zag moeder achter in de kamer, rustend in haar stoel, haar bleeke handen over elkander gelegd als rustten ze nu voorgoed.

Thea, in fellen schrik, bleef maar door het venster gluren. Moeder merkte niets. Haar lippen bewogen zich en even bewoog ze ook haar handen. Ze sliep niet, ze was ver weg Ze was met haar hart bij Taco. Voor 't eerst begon Thea te rekenen met de jaren. Bij de zeventig was moeder nu! Er kon van alles gebeuren en de zee was tusschen haar en Taco.

Ze sloop om 't huis, kwam door de achterdeur binnen en maakte wat gerucht in de hal. Toen ging ze de kamer in en schrok van het oude, afwezige in moeders gezicht.

Ongelukkig? neen, ze zag er niet ongelukkig uit, het was eer geluk, dat van haar wezen uitstraalde, toen ze glimlachend overeind kwam, verbaasd over den snellen gang van den tijd; maar het was een vreemd, onwezenlijk geluk, en terwijl moeder naar de kleuters informeerde en vooral naar Inatje, die tobde met zwakke, struikelende voetjes, voelde Thea, dat moeders hart daarginds was, het dichtbijgeleed aan haar voorbij. Ze leefde met haar hart in den dag, dat Taco zou wederkeeren.

Thea sprak er met Adri over, die nu ook meende iets daarvan te hebben gevoeld. Christie kwam, maar merkte niets!

Moeder was doffer dan gewoonlijk, maar ieder jaar telde, en het was toch wonderlijk, zoo krachtig als moeder nog was.

Maar Jakob deelde Thea's ongerustheid. Voor 't eerst was het gebeurd, dat moeder vergeten had zijn sokken na te zien.

Dat had ze met haar oude oogen altijd nog gedaan, en zóó. als niemand anders het deed. Nu lag het pakje, dat hij veertien dagen geleden al gebracht had, nog onopengemaakt. Hij had het stil weer meegenomen, om haar in den waan te laten dat alles goed was.

Maar Benno, aan wien hij zijn ervaren vertelde, werd boos. „Dat had je niet moeten doen, je had het moeten zeggen. Het is niet goed dat moeder de aandacht voor haar omgeving verliest. Wij zijn er toch ook nog!”

„Wij? wat zeg je dat ruw! ik dacht, dat jij daar niet veel mee rekende!”

„Wat weet jij er van!” wond Benno zich op, „wat weet jij van mijn leven!”

„Nee, daar weet ik ook niet veel van af,” gaf Jakob deemoedig terug, „maar wat zullen we doen? Zoo houden we moeder niet lang meer!”

Ja, wat moet men doen met zijn arme hart, dat lijdt en liefheeft, en leven wil op de plaats waar men met zijn lichaam niet kan zijn? . . .

De tijd verstreek. Een jaar is toch spoedig om. De roode geraniums waar Taco zoo veel van hield, bloeiden in de randen langs het klinkerpad, en de moeder liep 's morgens en 's middags en 's avonds naar het hek en tuurde over den langen rechten straatweg.

Toen kwam plotseling het bericht, dat hij nog een half jaar daar-ginds zou moeten blijven, maar dan was het ook gebeurd. Dan kwam hij met een lange vakantie thuis.

Maar hoe verschrikte Thea, toen ze na dit bericht met een hart vol zorg haar moeder ging bezoeken.

Moeder was nu thuis. De hoop had haar doen keeren, nog vóór ze van den verlengden dienstdag wist; ze had al geleefd in de blijdschap van het wederzien, ze had haar zoon al ontvangen aan het hek en was op zijn arm geleund het klinkerpad tusschen de geraniums opgelopen naar huis; ze had al met hem onder de geurende dennen gezeten, en gepraat hadden ze!

. . . . Zijn kamer was al lang gereed: met iedere vezel van haar bestaan had ze hem gevoeld, nu had haar hart geen kracht meer

voor den tocht naar overzee, om hem daarginds te ontmoeten; het klopte in haar moede lichaam zoo zwaar en traag, als een uurwerk, dat op 't punt is stil te staan. De kinderen en kleinkinderen kwamen om haar afleiding te geven, de dokter kwam; voor deze ziekte had hij geen medicijn.

Toen vroegen ze haar, of ze naar overzee zouden schrijven en hem vragen zijn thuiskomst te bespoedigen, als het mogelijk was. Ze schudde heftig van neen.

Wat dan?

Ze stonden rondom hun moeder met hun bescherming, als in de dagen na vaders heengaan, toen Taco aan kwam kloppen; maar ze glipte langzaam weg. Ze wilde geen verpleegster, ze wilde niet, dat een van Thea's oudste kinderen bij haar kwam, alles moest blijven zooals het was, ze had immers Lina, haar trouwe hulp.

Op een nacht viel ze na een rusteloze worsteling met haar moede hart in slaap, en droomde: Dat de Meester voor haar stond, haar Heer, aan wien toch haar zwervend hart toebehoorde. Ze zag Hem met de doornen als een kroon gewonden om zijn hoofd. Ze zag de bloedige merkteekenen in Zijn handen en voeten.

„Waar is toch je hart?” zei Hij, „je weet toch, dat het alleen veilig is bij Mij, in Mijn doorboorde handen?”

Ze keek Hem maar aan, ze zag de teekenen in Zijn handen zoo bloedig rood!

„Met mijn hart had ik de wonden in Zijn handen moeten dekken,” dacht ze, terwijl tranen van droefheid en berouw haar over de wangen liepen, „want voor mij zijn ze immers doorboord!”

„Ik geef het U weder,” stamelde ze, „ik kan het zelf ook niet bewaren, het zwerft weg en keert weer zonder rust te vinden, het behoort bij U!”

. . . . Ze droomde nog, ze ontwaakte even en sluimerde weer heen; de dag werd wakker, de dag stond op, koel en stralend uit den bedauwdten nacht, en warmde in den groeienden morgen, ze merkte het niet.

Lina was al een paar maal binnengeslopen en stil weer heengegaan.

Toen Thea kwam, was alles nog stil. Ongerust schoof Thea de gordijnen voor de vensters weg, de herfstzon overlichtte plotseling het oude, witte gezicht op het kussen. „Moeder . . .” drong Thea voorzichtig zacht.

Nu deed moeder de oogen open en keek de kamer rond, ze keek naar ieder voorwerp in de kamer, en eindelijk naar Thea.

„Ik ben wakker,” zei ze met haar ouden glimlach, „ik sta op, hoe laat is het eigenlijk?”

„O . . . nog niet laat . . . zou u wel opstaan? U ziet er veel beter uit dan gisteren, moedertje, u hebt zeker goed geslapen!”

Ze lag een oogenblik in gedachten.

Geslapen? . . . neen, gerust had ze, zooals nooit te voren, haar moede hart had diep gerust in de doorboorde handen van den Heer met de doornenkroon. Ze had ook verder niets gedaan, ze had niet geredeneerd, niet over het verzuim van den laatsten tijd gedacht, ze had het simpel neergelegd daar waar het behoorde te zijn; er was plaats voor haar hart, zooals voor alle bekommerde harten van de wereld. Die dekten de wonden in zijn handen en werden zelf genezen! . . .

. . . „Ja, natuurlijk sta ik op, ik zie de zon en ik heb zooveel in te halen, voor het Kerstfeest, weet je, . . . hoe is het toch eigenlijk met Inatje?”

Thea hielp haar kleeden en zag den ongestoorden glimlach van vroeger en vond nauwelijks tijd om geregeld antwoord te geven op alle vragen die moeder deed. Moeder was van haar groote reis naar overzee weergekeerd.

God had het wonder gedaan en moeder thuis gebracht.

Ze zat dien middag op haar gewone plaatsje bij het venster; haar bezige handen bewogen zich om het breiwerk van licht-blauwe wol, ditmaal een werk voor Inatje.

Het ging iets langzamer dan gewoonlijk, haar witte gezicht was iets dieper over het werk gebogen.

Als men de zeventig nadert, en dan zulk een lange reis achter den rug heeft! . . .

Maar als ze opzag, trof het elkeen, die haar bezocht, zoo stil als dat oude gezicht was geworden, zoo schoon van rust.

Haar eerste brief naar overzee was een liefdevolle beschrijving van alles wat er nog fleurde in den herfstelijken tuin, en een opgewekt verhaal van de wonderbaarlijke vorderingen, die haar kleinkinderen opeens hadden gemaakt.

Zij was hiér en hij was ginds, haar hart was thuis, bij God.

Want naar God leiden de draden van alle zuivere liefdegedachten voor de menschen, en van God uit vinden ze, sterk en geheiligd, hun zekeren weg naar de harten dergenen, die wachten op de hulp, die komen moet.

Ook de liefde van de moeder gaat door het hart van den Vader, naar het hart der kinderen.

. . . . Zoo wachtte ze den winter in en wachtte op zijn terugkeer in groote stilheid.

DE VLUCHT

DOOR E. J. KRAMER

I.

Het was alweer herfst geworden.

Na een paar glorieerende dagen, kwam er een morgen, die 't begin was van een langen, vochtigen grijzen najaarsdag. Eerst toen het, tegen den namiddag, uit den dichten hemel begon te druppen, en de regen al spoedig in vocht-slierten door de Heerenstraat joeg, sloot Hilda Opzoomer het hooge raam aan straat.

Ze deed het met verveelde, langzame bewegingen, terwijl haar mondhoeken neer-trokken.

— De dagen beginnen al te korten praatte haar Moeder voor zich heen. Zij zat, tegenover Hilda, in haar stoel voor 't raam, dat, door opengewerkte vitrages, uitzicht gaf op de hoofdstraat van het dorp. Het breiwerk rustte in haar schoot; ze liet haar gedachten vrij.

In den aanduisterenden schemer van dezen stillen herfstdag, zaten ze zwijgend — stiller nog dan in andere middagen, na de woordenwisseling van vanmorgen.

— Wat moet het worden — zoo'n gruwelijk langen, saaien Hollandschen winter in dit nest van een dorp? dacht Hilda aldoor. Als ze een enkele maal tersluiks naar de oudere vrouw op zag, voelde ze opnieuw, als andere keeren, het verdriet van 't eigenlijk langs elkaar heenleven, en 't bijna onafwendbare van hun steeds weer botsende meeningen.

— Moeder wordt oud, dacht ze, en soms beving haar een plotselinge schrik, dat ze Vader spoedig zou volgen.

Wat bleef een oude zwaartillende vrouw, die treurt over het verleden, in dezen wonderlijk vreemden tijd, nog over?

— Als me plaatsje maar bereid mag zijn

Een vreemde ontroering doorvoer Hilda. Leefde Moeder zóó dicht bij de eeuwigheid?

— Hendrik heeft óók in langen niet geschreven — zei ze, terwijl ze 'er eigen stem opeens vreemd de stilte hoorde verbreken.

— Misschien komt er vanavond wel een brief

— Ja de jongen zal 't zeker druk hebben met z'n school en dan nou de kerkeraad er bij

Hilda glimlachte. Neen — de jongens konden geen kwaad bij Moeder, net zoomin als zij bij Vader, vroeger

Ze keek naar buiten, waar de ongelijke straatklinkers begonnen te glimmen van den regen.

In het spion zag ze het befloerste licht van een enkele, reeds ontstoken, lantaarn — ze rilde, en voelde opeens een kramp van verlangen naar vroegere jaren, 'er studie-tijd aan de Kweek in de stad. Als dan, na den warmen vreugdigen zomer, de winter kwam, had ze zich verheugd in de bijzondere sfeer van den herfst.

Een vreemd en warm verlangen had in haar bloed gegolfd; hoe stèrk had ze zich gevoeld, hoe héerlijk overmoedig, als ze met de anderen door de warm-verlichte winkelstraten naar huis toog.

Toen had het najaar met z'n vroeg donkere avonden een geheel eigen bekoring; het was in zulk een herfst geweest, dat, terwijl de regen zachtjes aandrensde, en de lichtkransen der lantaarns op de singels glommen in den wazigen nevel, zij voor 't eerst den warmen gloed der liefde had gevoeld, doorstroomend heel 'er jonge, krachtige lichaam; toen na weken van koortsachtige spanning Martien met haar was op-gelopen, pratend over de meest onnoozele dingen, terwijl hun harten bonsden.

En ook na zijn smadelijk verslappen in 't schrijven uit Indië, toen ze hem reeds had opgegeven, was er elk jaar, in den herfst, opnieuw dat koortsachtige verlangen geweest om nog eenmaal weer dien gloed te beleven, dat opper-machtige gevoel van sterk-zijn in de liefde — bèrgen te kunnen verzetten, zich te verzadigen in het leven-voor-één-doel.

Ze veerde plotseling op.

— Ik ga nog even uit Haar oogen zochten reeds naar de deur.
— Waar moet je nou nog naar toe? 't Is nou toch geen weer om uit te gaan

Hilda verzette zich tegen den wrevel van 't nog steeds als kind behandeld te worden.

— 'k Heb mevrouw Kuipers nog beloofd even aan te wippen zocht ze een uitvlucht, en besloot tegelijk, er nog aan te gaan.

Toen, even later, in 'er regenjas en stormhoedje, boog ze nog even naar binnen:

— Nou, dag hoor, — tot straks.

Ze liep tegen den wind in met kleine driftige passen en haalde diep adem. Heerlijk — om even bij te komen.

Dit was nog 't beste als ze zoo was: wandelen, door weer en wind, tot rust komen, heel 'er opstandigheid laten verwaaien en dan moe, heerlijk moe uitrusten in 'n gezonden slaap zonder afmattend droomen.

In 't voorbijgaan even opwippend, zag ze over de matglazen ruitjes in de gemeente-secretarie, waar in 't ongezellig lokaal 'n enkele flakkerende gaspit geel-wit licht uitsproeide over de gebogen gestalte van Kuipers, die, geflankeerd door een paar jongere collega's, op z'n kruk achter den hoogen lessenaar zat te schrijven. Z'n handen lagen stil op het boek — even wendde hij het hoofd naar de schemerige straat, zochten z'n oogen haar gestalte te herkennen, toen was ze al weer voorbij. Vóór hij thuis kwam, tegen zessen, kon ze nog wel naar Riek gaan.

'n Enkele voorbijganger groette; Tjeerd Brandsma, de zang-directeur, hield haar aan: — Waarom ze niet op zang geweest was gisteravond?

— 'k Was niet erg lekker — overgang van 't weer denk ik.

— Pas maar op met dat gure weer! Vanavond vroeg onder de wol

Hij lachte — en onwillekeurig moest ze met 'em meelachen: benijdenswaardige kerel, altijd even opgeruimd, zelden humeurig:

thuis, bij z'n kribbig en jaloersch vrouwtje, als een lam, had Riek wel eens verteld.

— Neen, dacht ze. Aan jou heb ik niets.

Jij bent me al te gauw tevreden — al wilde ik soms óók wel zoo „eenvoudig” zijn Wat een gemakkelijk leven eigenlijk Toen, nog in gedachten, stond ze al voor de woning van den gemeente-secretaris. Ze liep de deur voorbij en keek gretig door de opgenomen witte gordijnen naar binnen, waar een enkele schemerlamp het interieur zacht bescheen; uit haar gemakkelijk stoeltje bij 't raam rees Riek Kuipers op, om Hilda te verwelkomen.

— Ik had je al eerder verwacht doe je goed af — wat een weer, hè?

Ze zaten gezellig tegenover elkaar in de voorkamer; tusschen hen in raasde het water op de theestoof.

Hilda leunde behaaglijk achterover, luisterde geïnteresseerd naar de verhalen van de gastvrouw.

— 'k Zag net Brandsma nog voorbijloopen, ben je 'm niet tegengekomen?

— Ja — hij hield me nog aan zelfs; waarom ik gister niet op zang geweest was

— 'k Hoorde van mevrouw De Jong, dat z'n echtgenoot weer vrééslijk opgespeeld heeft, dat-ie Loutje Kramer solo laat zingen op de uitvoering.

— Och kom

— Ja — je kunt gelooven dat-ie z'n avondje tusschen de jongelui thuis zuur moet bekoopen Dat was verleden jaar die scène met die tijdelijke onderwijzeres, bespottelijk gewoon — alsof Brandsma ooit

— 't Is een model pantoffelheld lachte Hilda.

— Ja en zij waakt heusch zoo angstvallig niet voor verkeerden schijn Ik geloof graag dat de dokter erg muzikaal is, en dat-ie verzet is op 't orgel van Brandsma Maar je kunt er niet voorbij komen of z'n motorfiets staat er voor de deur te pronk

— Dokter houdt veel van kinderen zei Hilda. En Brandsma heeft werkelijk juweeltjes

— Slaapt Henny? vroeg ze er direct overheen, pogend 't gesprek op ander peil te brengen.

— Ja . . . heerlijk . . . de schat. Je moet straks 'es even om 'n hoekje zien. Ze groeit nu al zoo flink . . .

— Jij hebt 't maar rijk, een man — een kind en een lief huis . . . zei Hilda eerlijk.

— Ja . . . och . . . ja . . . natuurlijk; een mensch denkt daar wel eens te weinig aan . . . antwoordde Riek luchtig. — Wie weet hoe gelukkig jij nog trouwt.

— Ik . . . schamperde Hilda. — Ik vind me zelf niets geen type om gelukkig getrouwd te zijn.

— Je bent misschien te veeleischend . . . waarschuwde haar vriendin goedig.

Doch Hilda antwoordde niet.

— Te veeleischend — dacht ze bitter, als je nooit een ander aanbod hebt kunnen afslaan dan een bijna afgeleefden gemeente-ontvanger, met reeds getrouwde kinderen . . . Dan ben je misschien „te veeleischend . . .”

Als je je niet als een kinderlijk zieltje voordoet, als je een eigen meening hebt . . . dan gaan ze je met een praatje voorbij . . .

— Mannen zijn bange egoïsten . . . zei ze opeens weer, de stilte verbrekend. Er zijn 'er maar weinig die een vrouw naast zich kunnen velen . . .

— Och . . . ik heb dat nooit zoo uit mekaar geplozen . . . dat vraagstuk lost zich vanzelf wel op als je van mekaar houdt . . .

Riek stond op en goot uit den koperen ketel, waaruit allengs sierlijk de stoom wolkte, water in den theepot.

Hilda zag haar staan in den zacht-rosen schijn van de schemerlamp: als je van mekaar houdt — klonk het nog in haar na . . . Straks kwam Kuipers thuis. Hoeveel was-ie ook ouder? Tien, twaalf jaar minstens . . . Een man met langzame bewegingen, een droogpruim, door de jaren . . . Nee, dan was de dokter fiever, die was, ondanks z'n enkele grijze haar, jong en bijna overmoedig in woord en gebaar — een lévend mensch . . .

— Zullen we nog even gaan kijken? noodigde Riek.

— Graag

Op hun teenen slopen ze de slaapkamer binnen. Voorzichtig kierde de Moeder het wiege-gordijntje open terwijl Hilda's hoofd zich reeds door de opening boog.

— Wat 'n schat, hè?

Het kindje lag met klare open oogen hen aan te zien; het zag onwezenlijk blank.

— Ben jij zoo wakker, m'n meiske zoo héélemaal wakker, hè? En dan zoo'n zoet kindje

In de oogjes van het kind glom het leven. Het lachte.

— Ja ja, je zal wel honger hebben al schreeuw je nog niet

Riek tilde haar uit het warme bedje. Toen ging de bel over.

— Geef mij ze maar even zei Hilda haastig, toen de oogen van de Moeder al weer naar het bedje heen-zagen.

Met een glimlachje nam ze het warme vrachtje over, schikte het kleine kopje in haar arm, en, terwijl Riek naar voren liep, wandelde ze zachtjes de kamer op en neer, fluisterde zoete naampjes.

— Nee nee lachte ze het hoofdschuddend toe nee ik ben je moedertje niet, kijk es hoe mooi of die lamp is zóó vlak 'er onder, hè. Ze ging op een stoel zitten, en voelde de warmte van het kinderlijfje tegen haar borst.

Uit de verte klonk gedempt stemmengeluid. — Riek bleef lang weg.

Als Henny nu maar niet ging huilen En weer fluisterde ze alle zoete naampjes tegen het kind, dat, met een knuistje in 't mondje, tevreden in haar armen lag.

— Wat heerlijk — zoo'n kind, zoo'n kind, dacht ze opeens warm

Waarom is de eene mensch zoo veel armer dan de andere?

— Zóó, en ben je nogal zoet geweest? kwam Riek binnen. — Heb je je tante niet verveeld?

Zwijgend gaf Hilda het kind aan de Moeder over.

— Kom, ik ga nu maar . . . 't Is etenstijd, zoo langzamerhand . . .

— Zal je niet weer zoo lang wegblijven? drong Riek aan. — Solliciteer je nog altijd? vroeg ze nog, terwijl Hilda terugkwam met 'er hoed en mantel.

— Ja . . . elke week . . . maar wat geeft 't je — 'k kon laatst nog iets voor tijdelijk krijgen, ergens in Drenthe, samen met 't hoofd 'n honderd kinderen . . . Nee . . . ik heb zoo'n idee, dat ik niet meer voor de klas kom. —

— Zoo? . . . lachte Riek ondeugend.

— Van Hendrik heb ik ook niets te wachten, er is geen kijk op dat ik bij hem zal kunnen komen, en zonder kruiwagen gaat 't tegenwoordig héél moeilijk . . .

— En gaat je Moeder nu nog bij je broer logeeren?

— Moeder zou, geloof ik, best voorgoed naar Hendrik toe willen. — Na Vaders dood kan ze niet meer tegen eenzaamheid en de dokter zegt ook al: Je kunt beter op je ouden dag tusschen de kleine kinderen wonen, dan alleen . . .

— Enfin — je bent welkom hier, hoor, dat weet je. Laat je Moeder gerust een poosje gaan. —

— Je heb 't uitgehouwen . . . kwam Moeder haar tegemoet. — Der is een brief voor je gekomen. En ook een van Hendrik voor mij.

— Van wie is die brief? Ze liep met 'er goed aan naar binnen, waar een langwerpige groene envelop dames-post op tafel, naast haar bord prijkte.

Als afzender las ze den naam: B. Dorsman-Van Leeuwen, Mariastraat, Den Haag. Met 'n haarspeld scheurde ze 't couvert los, waarna ze vluchtig het briefje doorlas; toen opnieuw, aandachtiger. —

Moeder bracht de dekschoteltes binnen, bleef even wachten.

— Goed nieuws?

— 'n Brief van mevrouw Dorsman — u weet wel, juffrouw Van Leeuwen, die vroeger nog les gehad heeft van Vader . . .

Herinnert u zich niet meer . . . ? 't Is zeker al negen of tien jaar geleden . . . Bertha van Leeuwen . . . zoo'n studentikoos type, vreeselijk geleerd voor haar leeftijd . . . Pa had nogal wat met 'er kennis op . . .

— Ja . . . ja . . . nu je er van spreekt . . . Je bedoelt dat meisje, dat later nog zoo onverwacht trouwde met Wout Dorsman?

— Juist . . . ! Nou, ze schrijft dat ze gehoord heeft dat ik momenteel ambuland ben: of ik misschien lust heb een poosje als logé in de huishouding te komen, ze is erg overspannen en heeft er weer een baby bij . . . 't Is voornamelijk voor de kinderen; ik vermoed dat ze daar veel last mee heeft . . .

— Zóó . . . zóó . . . nou, daar moet je maar es over nadenken . . . Wel opmerkelijk dat Hendrik nu juist ook moet schrijven . . .

— Hij vraagt zeker of u komt . . .

— Om je eerlijk de waarheid te zeggen: ja.

— Zeg u gerust de waarheid, hoor . . . ik gun 't u best . . . dat weet u wel . . .

— Nou ja — 't is dan toch ook geen eigenschap, zoo alleen uit te gaan. — Jij ben er toch óók nog . . .

Langzaam ontdeed Hilda zich van haar mantel en schoof aan tafel, werktuiglijk 'er handen vouwend voor 't gebed. — Ze moest even wennen aan de gedachte dat nu plotseling een nieuwe mogelijkheid zich opende . . .

En dan Den Haag . . . 't neusje van den zalm . . .

— Wat gaan de jaren toch gauw . . . zei Moeder. 'k Herinner me nog als den dag van gisteren dat ze bij je Vader les kwam nemen in wiskunde. Eerst op de Hooigracht en toen later op den Nieuwen Rijn. — 't Was altijd een eigenaardig meisje, niks geen opschik, alles heel eenvoudig. —

— Zeg u maar gerust, nonchalant — ze gaf nooit wat om 'er kleeren of 'er uiterlijk.

— En toen opeens was ze verloofd . . .

— Ik was toen zeventien . . . Ja, 'k herinner me nog goed dat er heel wat over te doen geweest is . . .

Wout Dorsman was heelemaal zoo geen studiekop 'n doodgewone ambtenaar

— En toen zijn ze later in Den Haag gaan wonen. —
— Hij kon een goede betrekking krijgen aan 'n bank.
— Zou dat huwelijk niet goed gaan? opperde Moeder.
— Och waarom niet. — Ze zal wat overspannen zijn
Wat denkt u er anders van? Zou ik 't doen?

— Je moet je eigen zin doen maar ik zou zoo zeggen: 't ligt op je weg. — Je hebt niets om handen zeg nou zelf En als 't je niet bevalt welnou, dan kan je weer zien Wat jij!

Dienzelfden avond bracht Hilda twee brieven naar de post: een voor Hendrik, dat Moeder Woensdag zou komen, en een voor de familie Dorsman dat ze de uitnoodiging aannam, echter geheel vrijblijvend, voor beide kanten. Ze liep veerkrachtig door de hoofdstraat, terwijl 'er hoofd omliep van plannen.

Nog even wipte ze aan bij Kuipers, die in z'n leunstoel de krant bestudeerde, terwijl Riek sokken stopte

— Gezellig voor je, weer 'es wat anders, hè, vond Riek.
— U kunt van mij de stadsdrukte cadeau krijgen, zei Kuipers.
— Nou ja, man iedereen houdt niet zoo van 't dorpsleven als jij vergoelijkte Riek.

Hilda glimlachte.

— Ik laat jullie hier allemaal met 'n gerust geweten achter dacht ze. Enkele goeden niet te na gesproken, maar de rest is dan toch ook maar een combinatie van ouwe zeurpieten en kibbelende echtgenooten Ik bedank jullie voor zoo'n winterslaap

— Wel Riek, vin-jij 't ook zoo knus hier? zei ze, bijna hatelijk.
— Och, als je van mekaar houdt hè?

Dat hoorde Hilda nog den ganschen avond, tot in haar slaap toe.

Maar toen de morgen aanbrak, voelde ze zich als een jarig kind.

Den volgenden dag werd het huis gesloten. Na-geoogd en van vele kanten begluurd vertrokken de Moeder en de dochter; het leek wel een vlucht uit de eenzaamheid.

Het locaaltje bracht hen, met een paar uur sporen, naar het provincie-stadje waar Hendrik woonde. Zij kwamen er aan toen de school reeds uit was — hij stond hen aan het stationnetje af te wachten.

Hilda was verheugd Moeder bij hem te kunnen brengen — het was niets gedaan, Moeder moest toch maar besluiten voorgoed bij Hendrik in te gaan. Zij zou zich wel redden.

Toen ze gezamenlijk naar huis liepen viel het haar op hoe welgesteld haar broer er uit zag. Hij had het hier blijkbaar goed — z'n gezicht, blozend van gezondheid, zoo nu en dan even naar haar toe gewend in 't spreken met Moe, lachte haar tegen, toen ze 't hem zei.

— Gaat 't thuis ook alles naar wensch? Met Cor en de kinderen?

Hij knikte. Ja — dat ging wel. De kleintjes waren nogal eens druk, maar nu ja

Thuis viel de ontvangst mee.

Was Cor anders nog wel eens wat afgemeten in hartelijkheid — vandaag schoot ze uit haar slof.

Grootmoeder kuste de kleintjes, die juichten om de meegebrachte verrassingen.

— En jij gaat zoo naar de Residentie begon Henk vaderlijk over haar plannen toen ze aan tafel zaten.

— Ja een veranderingetje op z'n tijd kan geen kwaad, hè?

— En geregelde bezigheid nog minder

— Zeker dat ben ik volkomen met je eens Wat is er thuis te doen. —

Niet veel natuurlijk Moeder houdt ook niet van stilzitten en met afleiding ben je daar gauw uitgepraat.

— Nou je ging toch vaak naar mevrouw Kuipers en dan de zang zei moeder.

Hilda lachte.

— Ja, verbeeld-je dat is ook alles. — Zoo'n ouwe dames-

club, waarvan de directeur zelf niet gelooft dat-ie er wat uit kan krijgen en dan de visites bij Riek nu ja, dat is wel aardig — maar ze is erg kletserig, en dat is toch niet prettig op den duur. Nee de samenleving in zoo'n gehucht is niet bepaald dat

— Enfin, je kan je hart weer 'es ophalen in Den Haag meende Cor.

— Dat zullen we af moeten wachten

— Laatst had ik De Groot nog bij me Hij meende dat er met Januari een nieuwe school geopend wordt in Amsterdam Je weet wel — z'n zwager heeft daar nogal connecties — hij zou 'es voor je uitkijken

— 't Zal toch wel weer niks zijn. — Vooral als ze hooren dat je er 'n paar jaar uit geweest bent. —

— Och, dat weet je niet daar kun je niets van zeggen.

— Tante moet hier blijven, vond Wim, die naast haar zat.

— Nee jongenlief — dat gaat niet. — Tante gaat naar de stad waar de Koningin woont

In den namiddag ging ze al weer, want haar spoedige komst werd op prijs gesteld. Ze kuste haar Moeder hartelijk en hoopte spoedig te berichten hoe 't ging.

In den trein behield ze nog lang de herinnering aan dezen middag: hoe rustig vergeleed daar het leven — wat hadden ze ook meer te wenschen dan een „bestemming”? Zonder dat voelde je je toch rusteloos.

Aan het station Staatsspoor, waar ze mee drentelde in de lange file reizigers, herkende ze plotseling achter het controle-hek, tusschen andere wachtenden, Wout Dorsman, nog echt 't type van een kantoorheer, alleen wat gezetter dan vroeger, en nog altijd even onberispelijk gekleed.

Dat meisje aan z'n arm moest zeker z'n dochttertje zijn Laat eens zien — dacht ze snel Ja — 't kind kon wel negen of tien jaar zijn. —

— Dag juffrouw Opzoomer — hoe gaat 't u klonk z'n stem

haar tegen. — Zoo, zoo . . . wie had dat gedacht, nietwaar?

Kom, Jopie. — Ja ja . . . dat is m'n oudste . . .!

Hilda zag een verlegen handje aankomen.

— Zoo, dag Jopie . . . en hoe vond je dat wel, dat je met je Vader meemocht naar 't station . . . zei Hilda opgewekt.

Wout Dorsman had haar koffertje aanstonds overgenomen; ze liepen nu gezamenlijk de Rijnstraat uit, en stonden toen op het Bezuidenhout, waar het Haagsche stadsleven onmiddellijk beslag legde op Hilda.

Auto-getoeter, bellende trams — overal het feestelijk licht van de kleurige reclames — aan den overkant de Hertenkamp waarover een ijle damp hing en een lange rij lichtjes in den vallenden avond . . .

Ze stond even stil te kijken.

Wout lachte hartelijk . . . Ja — die overgang . . . kon hij best begrijpen . . . Dan liep ze mee, naast hem en het kind.

Op het breede trottoir was het druk — om dezen tijd sloten de bureaux en, keurig gekleed, liepen de dames en heeren over den boulevard — nog even stil genietend van het fleurige gedoe op dit uur.

— 't Is hier een aardig wonen in 't Bezuidenhout . . . Moet u eens naar den overkant zien — de Hertenkamp met dat prachtige stuk lucht er boven en op den achtergrond de Princessegracht met z'n oude statige gebouwen . . . Wilt u wel gelooven dat, zöovaak ik naar bureau ga en naar huis keer, 'k altijd met bijzonder genoegen 't Bezuidenhout afloop . . .? Als je hier van boulevards mocht spreken, dan zou ik dat zeker de mooiste vinden van heel Den Haag . . .

Trouwens . . . in 't Bezuidenhout is 't ook rustig wonen, met dit voordeel, dat je vlak bij de binnenstad bent. — Vergelijk het eens met Duinoord . . . Heusch — u zult 't wel opmerken . . . deze buurt heeft een eigen sfeer. — Juist omdat dit de eenige goede verbinding met de binnenstad is, krijg je soms bij ons den indruk dat we ietwat geïsoleerd wonen . . .

We hebben onze eigen scholen en kerken . . .

— Ga jij hier ook op school, Jopie?

Het kind knikte.

- Ja hoor en Loutje ook, die is er pas een maand op.
- En dan hebt u nog een kleintje thuis, niet? informeerde Hilda.
- Dat is Ries . . . die is juist twee jaar geworden.
- O . . . dus . . .
- Ja . . . en dan natuurlijk nog de allerjongste . . . zooals u weet . . . 'n heele gemeente, niet? lachte hij.

U zult straks wel met ze kennis maken . . . ze zijn al nieuwsgierig genoeg naar de nieuwe tante . . .

Hij zegt niets over z'n vrouw, dacht Hilda. Misschien omdat 't kind er bij is. Ze wilde er zelf niet over beginnen.

— Hier hebt u onze winkelstraat . . . de Theresiastraat — aardig, vindt u niet? Nu zijn we heel dicht bij huis.

Even later, in een stille straat met hoge huizen, stak hij den sleutel in de deur. Een dienstmeisje kwam tegelijkertijd naar voren om een leverancier te helpen.

In de gang zag Hilda een kleintje hard wegloopen.

— Mevrouw is even boven bij de kleine — zei Ida, het meisje.
— Kom, ontdoet u van uw goed . . . dan zullen we maar vast naar binnen gaan, noodigde Wout.

— Zoo jongens, zijn jullie daar, kom es voor 't front . . .

Hilda stond 'er haar nog op te kammen, toen ze, parmantig, hand in hand uit de keuken kwamen stappen, gehaald door Jopie.

Ze hurkte neer.

— Dag Loutje, dag Ries . . .

— Zeg maar, dag tante . . . zei Wout.

— Toe, vooruit dan, anders ben je ook niet zoo verlegen — moedigde hij aan.

— Dag meneer . . . zei Ries quitig.

— Dag Opoe . . . durfde Loutje nu.

Jopie lacht opeens luid.

Toen kraakten er traptreden en kwam Bertha van boven.

— Mamma! schreeuwde Ries en klom haar tegemoet, direct achtervolgd door Loutje.

Wout haalde ze beiden met één armbeweging terug.

Hilda nam een afwachtende houding aan. Daar komt m'n nieuwe mevrouw, dacht ze, niet zonder humor. De hernieuwde kennismaking viel mee. Hilda zag met een enkelen blik, dat Bertha ouder geworden was. Haar teint was bleeker — 'er haar, nog zooals vroeger, zonder eenigen smaak opgemaakt, hoewel ze voor haar doen een aardige japon droeg.

— Dag Hilda — zal ik maar zeggen — ik ben blij dat je gekomen bent. We zullen direct maar naar binnen gaan, hè . . . dan kunnen we een kopje thee drinken.

Ze wilde van Hilda's „ge-mevrouw" niets weten en stelde direct voor, elkaar bij den naam te noemen — de kinderen konden tante Hilda zeggen.

— We hebben een dagmeisje, tot na 't eten, verklaarde Bertha, maar ik moet overdag heel veel rusten van den dokter — 't was beter als ik er uit kon, doch dat gaat nu eenmaal moeilijk met de kleine . . . En je begrijpt . . . de kinderen zijn lief, maar druk, vreeselijk druk . . . Je moet wel gezond en sterk zijn om er den geheelen dag tegen op te kunnen . . .

Zullen we 't huis eens bekijken?

— Graag, zei Hilda. Vermoeit 't je niet te veel?

— Och nee, ik heb vanmiddag nogal goed gerust . . .

In de salon zag Hilda een chesterfield ameublement, enkele goede schilderijen en een staande schemerlamp.

De suite, die voor huiskamer dienst deed, alles in eiken, eenvoudig en rustig. In de serre wat rieten meubeltjes en naai-gerei — het moest hier 's zomers verrukkelijk zijn, — met de deuren open in den tuin.

Dan haar eigen vertrek: een der groote uitbouwen, uitkomend op het tuintje. In een hoek bij 't raam zag ze haar groote hut-koffer reeds gearriveerd. Een scherm om haar bed gaf aan de kamer een gezellig aanzien. Met 'n enkelen blik zag Hilda, dat er wel wat van te maken viel.

Bóven liepen ze nog even door de slaapkamer en de studeerkamer van Wout, een groot kabinet aan straat.

— Een prachtig, ruim huis, vond Hilda.

— Mij groot genoeg, dat wil je zeker wel gelooven zei Bertha.

Hilda zag haar opeens wegtrekken; het kon niet alleen lichamelijke vermoeidheid zijn, dacht ze. Er ging iets drukkends van haar uit, je kon merken dat ze er zelf niet tegen op kon

Het kleintje waren ze stil gepasseerd om het niet te storen. — Toen gingen ze aan tafel.

Ze vond er iets gezelligs in, 's avonds te eten onder het feestelijke lamplicht.

Ida draafde af en aan met dekschalen. Hilda wilde eerst nog maar eens even aanzien — ze liep de gang weer in om de kinderen bij elkaar te trommelen, die met veel lawaai een rumoerig spelletje begonnen.

— Kom, jongens wie gaat er mee met tante eten zei ze vroolijk.

Ze stoven op haar af.

Maar eenmaal binnen schetterden hun stemmen weer rumoerig dooreen.

Wout zette Ries in z'n hoogen stoel, tusschen hem en Bertha in.

Aan weerskanten van Hilda zaten Loutje en Jopie.

— Ebben ebben zeurde Ries om z'n zilveren lepel Mamma Pappa drensde z'n anders opgewekt stemmetje opeens dwingend-zeurderig, terwijl z'n gezichtje allengs verwrong in huilerige trekken.

— Wou jij je lepeltje vast hebben, schat? zei Bertha — hier hoor

Dan, spoedig in bezit gesteld van 't hevig-begeerde, begon het kind uit alle macht op z'n houten stoel-tafeltje te timmeren, dat Hilda hooren en zien verging.

Loutje was weer van haar stoel afgegleden en liep aanstonds naar een hoek van de kamer, van waar ze eenige poppen meebracht, die haar onafscheidelijke tafelenooten bleken.

Jopie zat ietwat achteloos het gedoe gade te slaan, met ondeugend-plezierige schittering in haar grijze oogen, als de kleintjes het al te bar maakten.

Ida at, volgens eigen verlangen, in de keuken, wat Hilda even onaangenaam aandeed.

— Nou jongens stilte gebod Wout.

Bertha poogde Ries z'n lepel te ontfutselen, wat echter een luid gejammer veroorzaakte. Dan, in een opkomende driftbui, dreigde ze het kind met wegsturen, waarna Wout vaderlijk-vermanend tusschenbeide kwam.

Tijdens zijn gebed bleef het stil.

Jopie raffelde haar „Heere zegen” af, wat haar een verwijtenden blik van Bertha bezorgde, Loutje vergiste zich tot tweemaal toe, terwijl Ries grapjes maakte achter z'n saamgevouwen handjes. Toen, als een verlossing, al te krachtig zijn „aam” klonk, kon er begonnen worden.

Dien eersten avond, toen eindelijk de kinderen sliepen en het meisje naar huis was, zaten ze gedrieën in de huiskamer, waar een zacht vuurtje in den haard de najaarskilte had verdreven, en nu een sfeer van weldadige huiselijkheid was weergekeerd.

Ieder van hen zat in een gemakkelijken stoel — in de groen-pluche overgordijnen hing een warme gloed — op het orgel brandde een kleine schemerlamp.

De eiken klok tikte zachtjes in de stilte, alleen ritselde zoo nu en dan de courant in Wout's handen.

Bertha leunde moe achterover — de oogen gesloten.

Een enkele maal blikte Hilda tersluiks naar haar — keek dan weer naar Wout, die volkomen verdiept scheen in z'n dagblad.

— Ik moet hier nog wat wennen, vooral aan Bertha, dacht ze dan.

Toen stond ze bijna geruischloos op om thee te schenken.

— Je moet 't vanavond maar niet te laat maken — zei Wout tegen z'n vrouw. — Je bent erg vermoeid, geloof ik

— Wil je een kopje thee, Bertha? vroeg Hilda.

— Ja — graag

Ze richtte zich uit haar moede houding op, schoof wat naar de tafel toe en pakte dan een stuk van de courant.

— Och dat is heerlijk voor Toos

Zeg — Wout — Toos Hartsen is gepromoveerd. . . .

— Zoo ?

In gedachten staarde Bertha op het bericht — merkte nauw dat Hilda haar thee gaf.

— Dat is heerlijk voor haar

— Bertha volgt nog altijd de benoemingen en promoties zei Wout. — Ik begin altijd met de advertenties lachte hij.

— Wat is dat al lang geleden, dat ik bij je vader les kwam halen — zei Bertha peinzend. — Hij was een intelligente man, en verbazend knap in de wiskunde Hè ik heb soms wel oogeblikken gehad — als m'n ouwe vriendinnen hier kwamen en ik van hun promoties las dat ik wel weer zóó aan den slag wilde. — Heerlijke lange avonden studeeren in de stilte vorschten — echt blokken — fleurde ze even op.

— Ja — en als je dan een man en zooveel kinderen voor je rekening hebt lachte Wout.

— Och dat niet dat heusch niet als ik maar sterk genoeg was Sommige vrouwen zijn zoo heerlijk sterk

— Je kunt toch geen twee dingen tegelijk gòed doen, waagde Hilda.

— Je hebt menschen die 't kunnen In dat opzicht zijn mannen te benijden, zij hebben minder kleine zorgen

— Laten we niet gaan disputeeren — stelde Wout voor, — morgen komt er weer een dag heusch, Bertha, je bent moe

— Nog even een briefje aan Toos krabbelen dan ga ik stelde ze hem gerust.

Wat later heesch ze zich moe langs de trapleuning naar boven.

— Ik moet toch wel heel veel van hem gehouden hebben, dacht ze — om toen alles er aan te geven — heel m'n studie

Haar oogen brandden. — 't Is soms net alsof we langs elkaar heen-leven — of we niet zooveel meer van elkaar houden dacht ze mat.

Uit de wieg zong een heel fijn geluidje.

En dit kind, dat lieve zwakke kind, waar ze zoo tegen op gezien had

— Laat mij niet los, Heere God bad ze. Geef mij niet geheel over aan mij zelf. —

Van beneden drong zacht orgelspel tot haar door.

Later het dicht-slaan van de buitendeur, tegen achten, toen Wout naar zijn avondkantoor ging.

Toen bleef het stil in huis.

II.

Het waren de kinderen van Wout en Bertha, die Hilda met haar verblijf in het Haagsche Bezuidenhout verzoenden.

De kinderen waren tegelijkertijd haar zorg en vreugde.

Toen ze den eersten morgen wakker werd, kierde juist haar kamerdeur open en zag ze Loutje binnen schuifelen in haar witte ponnetje, de kleine, bloote voetjes op het koude zeil. Ze bleef aanstonds staan, ietwat bedremmeld.

— Maar lieve kindje lachte Hilda nog half slapend. — Wat doe je in de kou?

En toen ze niet nader dorst komen :

— Kom maar even

Maar eerst nog een zacht gestommel op de trap — Riesje was haar achterna gekomen, en vergat om verlegen te zijn.

— Dag tante Ida

— Tante Hilda! verbeterde Loutje.

Doch hij hield zich gemakshalve bij tante Ida.

Ze stonden samen op het warme vachtje voor haar bed, met glundere snuitjes.

En het schoot voor 't eerst klaar door Hilda heen dat deze kinderen in armoë leefden. Ze kwamen alleen maar om wat liefde vragen, die ze, onbewust, hadden gemist in den laatsten tijd.

Ze tilde ze een voor een in bed, brak een van de reis overgehouden pepermint in drieën, en liet een oogenblik wild en overmoedig met zich ravotten.

Maar dan joeg ze het span naar boven en stond ze op, volkomen wakker nu, na dit vroolijk ontwaken.

Toen de week voor den tweeden keer op het eind liep, had Hilda de teugels in handen.

Nog had ze de onaangename herinnering aan dien eersten Zaterdagmiddag, toen tegen halftwee Wout uit bureau kwam en het geheele huis in disorde vond, de kinderen onfrisch, Ida uit haar humeur, en Bertha òp van de zenuwen.

Toen had ze er bij Bertha op aangedrongen de leiding uit handen te geven, doelend op het meisje, dat willekeurig handelde, en had minder tegenstand ondervonden dan ze verwacht had. Ze had de eerste dagen door het huis geijsbeerd als een dictator, en met veel moeite de noodige orde op zaken gesteld. Met Ida sprong ze handig om — uit vrees voor eventueel wegloopen — ze liet zich meerdere malen adviseeren, doch slechts in aangelegenheden waarvan ze het verloop zeer goed kende.

Ze was niet afkeerig van een grap — liet vrij haar vroolijken lach om een geestigheid van een der kinderen door het huis schallen, die ze aanstonds poogde te gewinnen aan de onwrikbaarheid van eenmaal genomen besluiten.

's Woendagsmiddags toog ze er met alle kinderen, de kleinste in den wagen, voor 't eerst op uit naar de vijvers in 't bosch, voorzien van een grooten voorraad brood voor de eenden.

Jopie mocht haar leesboek meenemen, en toen ze op het bankje zat en de kinderen de eenden op het droge lokten zoodat er allengs een troepje waggelend elkaar elken kruimel betwistten, voelde ze zich een oogenblik voldaan.

De kinderen bleven in aktie. Telkens kwam er een naar haar toe met een verhaal, terwijl hun gezichtjes opfleurden door het milde najaarsweer. De boomen langs den vijver begonnen reeds te verkleuren, als de zon er op scheen toog er een bronzen gloed overheen.

Dan richtte ze de kap-opening naar de zon en liet wat goud-

gespeel over het satijnen spreitje feesten en op het kleine witte kindje, dat sliep.

Wandelaars, wier blikken ze eerst langs zich heen voelde gaan, blikten dan even nieuwsgierig naar binnen.

Ze kleepte zich 's middags 't liefst met haar paarsen vilthoed, en 'r wollen grijzen najaarsmantel met bontkraagje. Dan voelde ze heimelijk plezier als de menschen haar de moeder der kinderen waanden, en door de stage aandacht voor het luidruchtig kindergespeel vloog de middag om en moesten ze naar huis, voordat de schemering kwam.

Aan tafel volgden opgewonden verhalen over den feestelijken middag. Wout moest al het wel en wee van stoute schrokkerige eenden aanhooren, en als andere keeren, verwonderde zich Hilda over zijn geduld met de kinderen.

Bertha gebruikte vaak het maal boven, geplaagd door hevige hoofdpijn; dan werd de vroolijkheid aan tafel minder geknot dan andere avonden.

Tot zijn verwondering vond Wout bij zijn thuiskomst den volgenden Zaterdagmiddag het huis reeds op orde en begon aanstonds de bedelpartij of Vader van middag mee uitging.

Hij, verrast door de algemeene opgewektheid, liet zich overrompelen en toog er na de lunch, met Hilda, Jopie en Loutje, op uit naar de Wassenaarsche tram, die hen naar de Kieviet bracht, van waar ze naar Meyendel zouden wandelen, heen en terug.

Hilda herinnerde zich Wassenaar flauw van jaren geleden, genoot ongekend, reeds van den tram-rit.

Het weer was elken dag vaster geworden; de hemel stond nu wazig blauw boven hen. Wouter liep in z'n grijs colbert en zwaaide vroolijk met z'n wandelstok.

— Wil je wel gelooven dat ik hier den geheelen zomer niet geweest ben ?

— Dat zal wel

— Toch niet alleen door Bertha's ziekte. Bertha is niet zoo op de natuur als ik ook als ze gezond is Dat is toch eigenlijk

wel jammer, want onwillekeurig kom je er dan zelf ook niet toe

— Maar de kinderen willen toch genieten vond Hilda

Toen ze een poosje gewandeld hadden in het park, zag Wout opeens een vriend van hem uit een volgende tram stappen.

— Hè, dat is aardig Jaap Verhagen met z'n zuster

Hij liep aanstonds op hen toe. Hilda voelde even een lichte teleurstelling, doch voegde zich direct bij de kinderen, die hard verlangden naar het doel van den tocht: de duinen van Meyendel.

— Mag ik jullie even voorstellen onze nieuwe huisgenoot, mejuffrouw Hilda Opzoomer — m'n vriend Jaap Verhagen en z'n zuster mejuffrouw Verhagen

— Ben je opeens m'n voornaam vergeten, Wout? lacht deze.

— Nou, goed dan — Nel Verhagen.

Ze stonden even, vanwege Hilda, ietwat onwennig tegenover elkaar, na een praatje over het weer.

— Zullen we gezamenlijk optrekken? stelde Jaap voor. — Een ongezochte gelegenheid niet? lachte hij.

— Dat moet een gezellige vent zijn, dacht Hilda opeens.

— Hè, ja, dat is leuk, vond Jopie, — dan gaan we heerlijk van 't hoogste duin afrollen wie 't eerste beneden is, — stelde ze jongensachtig voor.

— Zoo-zoo je bent nogal wat van plan vond Nel.

De heeren liepen reeds voor.

Hilda bleef met Nel en de kinderen achter.

— Zij moet van mijn leeftijd zijn, dacht Hilda — hem schat ik ouder vier en dertig misschien

— Toen, verderop, de kinderen vooruit holden, begon Nel al spoedig een meer persoonlijk gesprek, vroeg allerlei bijzonderheden, met een gemakkelijheid die Hilda zoo oprecht en ongekunsteld aandeed, dat ze vrijmoedig vertelde.

— U hebt heel wat op u genomen een zware taak vond Nel. — Toen ik voor 't laatst bij de Dorsman's geweest ben nou eerlijk gezegd had ik medelijden met Wout met hâar natuurlijk ook wel maar hij heeft er véel verdriet van. — Een

jaar of vier geleden is ze ook zóo geweest — nog wel erger geloof ik. — Soms denk ik, ze had maar niet moeten trouwen

't Is zoo'n heel ander type, Bertha

— Ja — dat wel ik ken haar al van heel vroeger ze was altijd de beste in 't leeren.

— En Wout is nu juist niët zoo dol op een gezellig huis, gaat graag eens uit met z'n allen — krijgt graag vrienden op bezoek en dat bezwaart haar zoo. Jaap heeft mij wel 'es verteld dat ze soms in zoo'n manie uren aan uren verdiept bleef in een nieuwe verhandeling over een of ander wijsgeerig stelsel. — Daar móet je gezin toch onder lijden. —

De arme kinderen Wout kan ze alleen toch niet opvoeden. U zult uw handen wel vol hebben. —

— Och poogde Hilda luchtig te antwoorden. — Ze mogen me nogal geloof ik al is 't wel eens moeilijk

— En daarbij komt nog dat Bertha zwak van gestel is Ze is dit keer weer een heel eind achteruit

Een auto toeterde. — Hilda liep vlug op Loutje af, die telkens den weg overstak.

— Kom, klein smousje hier blijven!

De heeren bleven even staan.

— Heerlijk hier, hè? zei Wout.

Wat een ruimte de duinen zijn hier ook zoo aardig begroeid Kijk — daar in dat bosch ligt Meyendel verscholen

— Kunt u 't nogal wennen, juffrouw Opzoomer, informeerde Jaap Verhagen, die, nu Wout met Nel in gesprek was, naast Hilda kwam loopen.

— O — ja — gelukkig wel, hoor. Als je zoo lang als ik in de stilte van een klein saai dorp gewoond hebt, verlang je wel eens naar wat meer léven. —

Hij zag haar van terzij aan, en zweeg even.

Toen hun oogen elkaar ontmoetten voelde ze zich opeens blozen.

— Ja heusch bekende ze opnieuw, en ongevraagd, als gold het een verontschuldiging. — Ik verlángde naar iets anders.

— En ik verlang naar stil buiten wonen zei hij. — Ik hou niet van de drukte Geloof u maar, als ik er kans toe zag dan zou ik met u willen ruilen! lachte hij.

— Och de omstandigheden doen ook veel af en toe meende Hilda.

Hij liep als in gedachten.

Toen wees z'n hand, nu ze op het hoogtepunt van den weg stonden, over de golvende duinen, wijd en ver.

— Wat een rust wat een rust Wat is 't hier toch mooi het is dôm om alleen de schoonheid in 't buitenland te zoeken, het komt er op aan de schoonheid te zien en te vòelen Geloof u dat niet? Weet u hoe ik de natuur in de eerste plaats zie? Wààr en oprecht Bij de menschen is zooveel schijn onoprechtheid maar de natuur liegt niet zoals een roman bijvoorbeeld kan liegen

— Wat een vergelijking zei Hilda, even ontnuchterd.

— De natuur is van een ongeloofelijke eerlijkheid, de natuur is reëel

— U zoudt u dus willen isoleeren van de wereld

— Soms wel bekende hij eerlijk.

— Ik geloof niet dat de natuur altijd even eerlijk is, zei ze na eenig zwijgen. — Denkt u eens aan de laatste schoonheid van zoo'n herfstdag als nu? In 't bosch lijkt 't alles goud goud Ik zat Woensdagmiddag nog aan de vijvers. — Toen heb ik ook m'n oogen uitgekeken naar al die kleuren En toch is 't één schoon bedrog het is zelfs de voorbode van algeheele verdorring

En zoo kan een lentesonnetje ook bedriegen, hoor! zei ze, een tikje plagend nu.

— Toch voel ik dat zoo niet misschien wilt u dan u zelf wel bedriegen in die gevallen — lachte hij. — Maar — niettemin acht ik het gelukkig, dat u zich zoo goed schikt in Den Haag, liet hij op eens het onderwerp schieten.

— Al is 't dan zelf-bedrog grapte Hilda nog eens.

Toen stoven de kinderen weer op hen af, en in een plotseling opwellend warm-blij gevoel hief ze Loutje hoog in de lucht

In de dagen die volgden dacht Hilda gedurig terug aan die heerlijke Zaterdagmiddagwandeling. Het was een prettige kennismaking geweest met Jaap en Nel. Bij hen had ze ongedacht opeens een sterken steun gevonden voor haar arbeid. Wonderlijk, dacht ze, het is alsof ik hen beiden al heel lang ken. — Nel zou haar zuster kunnen zijn, ze vond haar een gezellig huiselijk type, met een gezonde dosis praktisch levens-inzicht en menschen-kennis, hoewel nu en dan, in persoonlijke anti-pathieën, zooals Riek Kuipers, eenzijdig.

Later op dien middag, toen ze, moe van 't spelen met de kinderen, op een hoog duin uitrustten, had ze een pittig gesprek gehad met Jaap.

Toen hij bij 't naar huis gaan, na zonsondergang, rustig naast haar liep, voelde ze iets ongekends vredigs; aan den einder verschemerde langzaam het licht in zacht-rooden na-glans. In den omtrek glommen, als dwaallichtjes, de lantaarns, en warm bekleede lampen der villa's tusschen de boomen.

Toen ze tegen zessen afscheid hadden genomen voelde Hilda zich rijker. Dezen middag, voor 't eerst na langen tijd, had ze gevoeld, begrepen te zijn. Ze ging de dagen door met goeden moed — 's morgens reeds zong ze met Ries allerlei kinderversjes, waarvan hem den zin nooit ontging en die hij wonderlijk vlug mee-leerde en napraatte.

Tegen Bertha, die zij langs verschillende kanten reeds had trachten te benaderen, praatte ze opgewekt en als 't ware zorgeloos, de moeilijkste huishoudelijke problemen oplossend met vroolijken overmoed.

Bij 't korten der dagen moest ze zich voor 't ontbijt wel eens haasten. — Als Wout laat beneden kwam en Jopie nog in allerijl een Engelsche les repeteerde, sukkelend met de uitspraak, Loutje haar ontbijt niet vlug genoeg verwerkte en Ries ongeduldig riep om aangekleed te worden, — maar doorgaans liep alles vlot van stapel, keerde na 't vertrek van Wout, Jopie en Loutje, de rust weer

in huis, slechts regelmatig verstoord door de bellende leveranciers.

De werkvrouw, die gewoonlijk éénmaal per week voor het ruwere werk kwam, liet hen in den steek, wat haar deed besluiten 't voorloopig, ondanks Ida's ontevreden gezicht, zonder te doen.

Al die vrouwen in huis — je liep elkaar maar in den weg. Ze zorgde wel dat Ida elken dag tijd overhield om het huis regelmatig goed te onderhouden. Dat spaarde geld ook. Dit werd door niemand openlijk gezegd, doch vond waardeering van Bertha's kant. Een enkelen keer bromde Ida eens tegen het uitgebreide huiswaschje — doch er ging minder in de wasscherij.

's Zondags bleven ze om beurte thuis; 's morgens ging Wout naar de Oosterkerk, met Jopie en een enkelen keer ook Loutje.

's Avonds ging Hilda meest naar de Wilhelmina kerk, al kerkte ze, als Hervormde, zoo nu en dan even gaarne bij de Gereformeerden. Zij schikte zich daarin, naar gelang zij met anderen meeding, dan wel alleen moest gaan. Dan nam ze de dichter bij liggende Wilhelmina kerk, wier klokgelui telkenmale vriendelijk noodde.

Ze kerkte er gaarne, vooral om het voortreffelijke orgelspel en niet minder om den warmen toon der preeken, die ze soms miste in de Oosterkerk, al moest ze zich bekennen, dat het gesprokene zich daar meer verdiepte tot het geloofsleven. Zij kon het verschil soms moeilijk definieeren — haar bepaalde sympathie ging niet zelden gepaard met innerlijke gesteldheid — 'tzij ze behoefte had aan een warme, bezielende opwekking uit een verslappend geloofsleven, dan wel gaarne genegen was „zich te schikken onder de preek” — een vrij langen dienst in de Oosterkerk — waar ook reeds het gebouw zelf een rustige Zondagavondstemming gaf.

Met Wout disputeerde ze zelden over deze dingen. Eenmaal had ze hem hooren zeggen: Beter kerksch dan kerkistisch, wat ze sympathiek van hem vond.

Ze bemerkte hier ook het onderscheid tusschen de Gereformeerden onderling — en vond onder hen meer verdraagzaamheid dan men haar voorspeld had.

— Over 't algemeen zit er pit in — schreef ze eenmaal aan haar broer.

— Ze léven tenminste nog met de kerk mee, waarop deze geantwoord had, dat zij daarmee niet konden volstaan: het ging vooral in dezen tijd om persoonlijke bekeering.

Hendrik kon deze dingen zoo regelrecht aanzeggen — en er waren avonden waarin Hilda den slaap moeilijk vatte, omdat ze niet wezenlijk wist of haar geloof eenige waarde had. Had laatst niet nog een predikant ernstig gewaarschuwd tegen het stemmingkweeken? Moest het geloof niet zijn een kracht Gods? *Een werkelijkheid*? Wat beteekende het geloof hier in dit huis, voor Wout en Bertha?

Bracht het hen nader tot God en nader tot elkaar?

Dan weer, in de weeksche dagen, volkomen in beslag genomen door de kinderen, sliep ze 's avonds na den langen drukken dag vermoeid in.

Een enkele maal, als geen naaiwerk haar bezighield na 't eten, zocht ze in een haar bekenden muziekbundel vroeger-ingestudeerde stukken op, die ze nog gaarne weer eens speelde op het orgel.

Wanneer ze na 't thee-schenken naar de muziek keek, moedigden Wout's oogen haar reeds aan. Hij hield er van, zoo'n rustig uurtje na het eten — vaak schoof hij nog een stoel onder z'n beenen, om zoo, in een volmaakt-gemakkelijke houding, z'n courant en z'n thee te genieten — meestal liet hij 't rooken zoolang Bertha beneden was.

Spoedig haalde Hilda haar muziekkennis weer op.

Tot ze, op een keer, na een voorafgegene repetitie, 's middags in een verloren uurtje, onverwacht de Berceuse van Bonset speelde, wel 'n tikje nerveus, dat ze zich in 't bijzijn van anderen zou vergissen.

Bij den aanhef reeds luisterde Wout gespannen — fronste even z'n wenkbrauwen, als dacht hij aan een fatale misgreep, doch liet toen stil z'n courant zakken — in de bekoring van dit vreemde, melodieuse wiegelied.

Het was alsof hij een ander orgel hoorde, toen ze bij het *lento* de bas verdubbelde en de accoorden, gebonden in den vastgehouden

ondertoon, langzaam aan weer overgingen in het wondere thema, dat hem deed denken aan oostersche dansmuziek, die hij eenmaal door het Residentie Orkest hoorde.

Na dien avond moest ze het telkens weer spelen, totdat ze hem opnieuw verraste met een „Melody” van Johan van Nuenen. Het stuk kwam heel goed uit op dit orgel, vond ze zelf.

Juist de ongemeene keuze van haar muziek, de warme, ietwat ingehouden voordracht, haar pogen tot het wezen door te dringen en iets te vertolken van de muziek „achter de noten”, wekte z'n belangstelling telkens weer.

Dan speet het hem, dat dit uurtje zoo gauw omvloog — je moest eigenlijk al je avonden tenminste thuis kunnen zijn, dacht hij wel eens — maar dan weer was-ie dankbaar op deze manier hun dure levenswijze te kunnen volhouden.

Hij hoopte maar. De aanval was toch niet zóo erg als vier jaar terug. De dokter zei zelfs dat als Bertha zelf goed meewerkte, ze er met een paar maanden weer bovenop kon zijn.

Dan weer troostte hij zich, dat anderen tot in den treure lesgaven, en zoovelen er 's avonds iets bij deden. —

Maar 't heerlijkste was toch wel, als je althans de deur niet meer uit hoefde

Hij liet er Hilda niets van merken. — Opgewekt, als ging hij naar een gezellige vergadering, stond hij om den anderen avond om kwart voor acht op, om geduldig voor 'n paar uur nog eens onder te duiken in de zaken van 'n ander. —

De Zondagen waren vol stille feestelijkheden.

Reeds voor het ontbijt speelde Wout op 't orgel — vaak zong hij de psalmen mee.

Hilda hield zich gaarne stipt aan de klok: om negen uur werd er ontbeten, Wout las dan, ouder gewoonte, de tien geboden en psalm vier en tachtig, en overzag met genoeg de tafel.

Uit de kerk werd er koffie gedronken. — Bertha lette wat op 't eten dat den vorigen dag zooveel mogelijk was bereid, of hield de kinderen bezig, wat haar doorgaans te spoedig vermoeide.

Na het middagmaal ging ze rusten en mochten de kinderen zich met elkaar vermaken. —

Wout legde zich een oogenblik op den divan, terwijl Hilda nog in de keuken bleef.

Jaap Verhagen met z'n zuster waren vrijwel de eenige Zondagmiddagbezoekers.

Wout was er aan gewend geraakt, zich bij z'n kennissen te verontschuldigen wegens voortdurende ongesteldheid van z'n vrouw. — Zij gingen zelf zelden ergens heen en ontvingen dan ook sporadisch bezoek.

Hilda vond het altijd heerlijk als Jaap en Nel kwamen — ze maakte tevoren de kamer zoo gezellig mogelijk en zorgde dat de thee gezet was.

Eens op een Zondagnamiddag, toen Wout nog was uitgegaan met de oudste kinderen en Bertha boven rustte, zat ze met Ries voor 't raam, toen Jaap, ditmaal alleen, nog onverwacht aanbelde.

Toen ze hem opendeed, wist ze zich opeens vreemd-verward.

Hij wilde eerst heengaan, doch toen Hilda bleef nooden — ze konden immers zóo thuiskomen, althans vóór kerktijd — kwam hij binnen.

Hij had tegenover haar gezeten in een chesterfield en grapjes met Ries gemaakt.

Ze had juist dien middag voor 't eerst haar nieuwe japon aan, die ze deze week in de stad had gekocht ter noodzakelijke aanvulling van haar eenvoudige garderobe.

Ze had, ongewild, diep gebloed, toen hij er even op zinspeelde, al vleide ze zich met de gedachte er nu jonger uit te zien dan anders.

Het was een zacht rose japon van crepe-georgette, gegarneerd met een paar eenvoudige kraalfiguren.

Haar stevige bruin-leeren wandelschoenen had ze vernieuwd voor een fijner afgewerkt stoffen schoentje, 'er kousen in de kleur van de japon — ze had 't heerlijk gevonden dit alles van 'er eerste weer zêlf verdiende loon te kunnen koopen.

Ze hadden een uurtje zoo samen gezeten ; zij in den zachten schijn

van de schemerlamp, pratend met ingehouden toon — hij rustig z'n sigaar rookend in z'n geliefkoosde houding, ietwat achterover met de knieën over elkaar geslagen.

Hij kleepte zich met smaak: het blauwe colbert vertoonde geen smetje — z'n grijze das, even naar voren springend uit het dubbele boord, zat altijd onberispelijk.

Ze kon niet nalaten hem dan even te keuren, van z'n nooit-falende scheiding tot z'n zijden sokken toe: grijs met zwart.

Hilda betrapte zich er op dat ze hem soms te scherp observeerde — bleef dan expres dralen aan de theetafel. —

Als ze dan op hem toekwam en met een lachje den kop thee aanbood, dien hij voorzichtig aannam — ontmoetten hun oogen elkaar.

Ze kon dien blik niet doorstaan — het verwarde haar telkens weer; het gebeurde wel, dat ze opmerkelijk stil bleef.

Dien Zondagavond waren ze samen naar de Oosterkerk geweest.

Wout bleef thuis bij de kinderen.

Het was een zachte, droomerige herfstavond. Op het Bezuidenhout was het Hilda als in een droom toen ze alle lichtjes opeens weer zag, en haast werktuiglijk naast hem liep. Ze mat hun lengte met een enkelen schuwen blik van terzijde — hij was groot en sterk, en ze voelde zich wonderlijk ontroerd bij de gedachte, dat ze van hem hield.

Had ze niet, vooral de laatste jaren, 't gevoel gehad af te stompen — het nauwelijks mogelijk geacht, dat ze een man zou ontmoeten, aan wien ze zich zou kunnen geven —?

Hij was weer mee teruggegaan — Nel was den geheelen dag bij familie — hij was anders toch maar alleen Uit de aandachtstille kerk, viel het kleurige stadsgedoe van het Bezuidenhout hun beiden vreemd — doch eer ze 't wist waren ze al thuis

Haast had ze gevraagd naar z'n verleden — z'n vroeger leven was als 'n gesloten boek. Intuïtief zweeg ze er over — bang dat de momenteele sfeer-van-geluk door iets uit dat verleden zou worden verstoord.

Zoo vlogen de dagen om; en de weinige oogenblikken van verpoozing trok ze zich als vanzelf terug in haar gedachten-wereld.

Haar orgelspel werd warmer — vaak zong ze uit den Duitschen liederenbundel — 's avonds verheugde Wout zich in haar opgewektheid — en een enkelen keer lachte ze hem toe als wilde ze zeggen: begin er niet over l  t het nog zoo een poosje

Dan liet Wout z'n oogen doelloos dwalen over het nieuws in de courant vervuld met gedachten.

— Wat is ze heerlijk opgewekt — dacht hij vaak. Ze heeft sfeer. Wat zou ons huis weer koud en ongezellig zijn als zij er niet was

In de tweede helft van November liet de dokter zich gunstiger dan voorheen uit over Bertha.

Ze had goed rust gehouden en kwam heel goed bij. Nu nog wat afleiding of verandering

— Hoe bedoelt u vroeg Wout.

— Poosje naar buiten, naar de oudelui vond hij.

— O, bedoelt u dat. — Dat k  n natuurlijk, maar dan zal de kleine mee-moeten. —

— Ja, natuurlijk

Had Bertha dat aan hem niet durven zeggen? Met een onaangenaam gevoel van gepasseerd zijn ging hij naar haar toe. Doch voor hij iets zeggen kon, kwam ze hem opgewekt tegemoet.

— Ik ga goed vooruit, h  ? Ik mag zelfs een poosje naar mama Je vindt 't toch wel goed, man? Je hebt nu toch je verzorging, zoo-lang Hilda er is

— Was je 't al lang van plan? vorschte hij.

— O, nee de dokter bracht mij eigenlijk op 't idee

— O — zei Wout, opgelucht. — Je moet een auto nemen, natuurlijk — en eerst vragen of 't g  t, met de kleine

— Dat zal wel Ik ga direct even schrijven naar huis

Ze vertrok 's Zaterdagmorgens naar Hilversum; Wout ging haar wegbrengen. Het was al lang geleden dat hij er geweest was. Hun

huwelijk was in de oogen van z'n schoonouders voor Bertha beneden haar stand. Toen z'n schoonvader was gestorven, een eenzelve aristocraat, was er wel-is-waar meerdere toenadering gekomen, doch het ging niet meer van harte, na alles wat er was voorgevallen.

Z'n schoonmoeder leefde rustig in Hilversum, met haar oudste, ongetrouwde dochter; zij waren niet geheel onbemiddeld, zoodat het logies van Bertha geen financieele moeilijkheden opleverde.

Laat in den middag kwam hij terug, met Jopie, die had aangehouden om de reis mee te maken, waartoe Bertha ten slotte had toegegeven, overwegend, dat haar Moeder het kind, dat naar haar genoemd was, zeker wel weer eens wilde zien.

De ontmoeting was Wout mee- noch tegengevallen, ze waren in elk geval voor Jopie heel aardig geweest en het deed hem ten slotte goed, dat Bertha met de kleine zoo welkom waren. Zij woonden buitenaf — het kon een goede nakuur voor haar worden. Thuis wachtte Hilda met warm eten.

Bij 't binnentreden viel het hem op, dat hij Bertha miste.

— Ik houd dus nog van haar, gelukkig — suste hij zich.

Het liep langzaam aan tegen Sint-Nicolaas.

De kinderen begonnen er telkens weer over aan tafel, ondanks de herhaalde mededeeling van Wout, dat de Sint dit jaar zelf niet kwam omdat Moeder er niet was.

Jopie fluisterde, als wijs kind van tien jaar, Hilda in 't oor, dat oom Jaap verleden jaar zelf voor Sint-Nicolaas gespeeld had. Hij deed 't ieder jaar!

Hilda trok een ongeloofig gezicht, doch mengde zich er niet in, zich voegend naar Wout's wenschen.

Doch toen 's Zondags Jaap en Nel kwamen, begon Jopie aanstonds met hem te smoezen.

— Hè toe, Oom, u doet 't weer, hè? Zeg nou ja. — 't Ging nèt zoo leuk, verleden jaar . . .

— Vraag maar aan je Vader, hoor, of de Sint van 't jaar zelf komt.

— Ze zijn niet te houden — zei Wout. Ik dacht eerst nu Bertha er niet is

— Daar hoef je de kinderen toch niet onder te laten lijden — vond Nel.

— Nee, dat is ook weer waar. — Enfin — we spreken er nog 'es over vanavond, als de kleintjes naar bed zijn. —

's Avonds viel de beslissing ten gunste der kinderen uit.

— Hè, zeg nu zelf, Hilda, zou jij 't niet echt sneu vinden voor de kleintjes? — vond Nel.

— Ja als ze 't elk jaar gewend zijn, — zou 't jammer voor ze wezen

— Zeg, Wout inviteer je de zuster van den Sint ook?

— Als je voor zwarte knecht wilt spelen plaagde hij.

— Aangenomen! Dacht je soms dat ik die creatie niet aandurfde?

— Dus blijven jullie nog een uurtje na afloop moedigde Hilda aan, terwijl haar oogen ongewild die van Jaap zochten.

— 's Goed hoor, zei deze.

Den volgenden morgen had de Sint voor 't eerst gereden in de schoentjes.

Hilda had Jopie geplaagd, dat zoo'n groote meid, die alles wist, opeens weer zoo'n klein kindje kon worden!

Loutje en Ries waren opgetogen met den buit naar haar bed gekomen.

— En al 't brood was opgegeten, vertelde Loutje.

— Peentje ook zei Ries.

— Ja jongens, of dat paard een honger had! kun je begrijpen, na zoo'n lange, lange reis en dan midden in den nacht

— Komt dat paard in de kamer, tante? vroeg Loutje, ietwat ongeloofig.

— Welnee, lieve kind, de zwarte Piet haalt het eten er uit 't paard blijft natuurlijk voor de deur of op 't dak staan

— Ja — op 't dak denk ik nietwaar, Jopie?

— Ik weet 't niet, hoor lachte deze.

Het huis hing vol geheimzinnigheid. Vaak toog Hilda er 's middags op uit naar de stad, en genoot volop van de gezellige, feestelijke drukte. Dat was nog eens iets anders dan de Sint Nicolaas uitstalling van Prinsen in 't dorp

Opgewekt liep ze door de winkelstraten, onder het helle licht van de étalages; overal speurend naar origineel kinderspeelgoed, onderwijl zich suf peinzend wat ze voor de anderen kon kopen.

Voor Wout en Jaap bewerkte ze een leeswijzer — ze dorst geen onderscheid te maken; wel peinsde ze op een paar surprises, zich dan weer bedenkend, dat 't toch voornamelijk om de kinderen ging — dat had ze duidelijk genoeg aan Wout kunnen merken.

Op een Zaterdagmiddag vóór Sint Nicolaas ging ze samen met Wout, op diens verlangen, nog even de Theresiastraat in; later nog even voor enkele dingen naar de binnenstad, om inkoop voor de kinderen te doen.

Tevoren had ze reeds een lijstje opgemaakt van hun lievelingswensen.

Hij was vroolijker dan in de laatste dagen — en liep opgewekt naast haar in de volte van het publiek.

Telkens schoot z'n lach uit, als een paar toegetakelde Haagsche jongens de rommelpotterij zongen en in plat accent hun opmerkingen over den inhoud der étalages debiteerden.

Zoo brak eindelijk de avond zelf aan. Ries en Loutje hadden den geheelen dag zoo goed als niets gegeten, 's morgens hadden ze direct in de kou hun schoentjes leeggehaald en toen Loutje 's middags uit school kwam, begon eerst recht de spanning.

Hilda speelde onvermoeid Sint-Nicolaas-versjes, welke dapper werden meegezongen.

Ze bereidde de kinderen op de komst van den Sint voor en vertelde, om den tijd te korten, vele verhalen van stoute kinderen, wier gebreken en fouten door den zwarten Piet werden overgebracht aan den Sint.

Toen het reeds donker geworden was, ging opeens de bel

over: Even rilde Ries, doch Hilda stelde hem aanstonds gerust.

Om een hoek van de kamerdeur keek vroolijk en welgemoed Nel naar binnen.

— Heb je 'em al gezien, de Sint? informeerde Hilda direct.

— Ja, hoor hij is al in de Theresiastraat, en heeft bij de brandweer een paar extra sokken gehaald, want 't begint te sneeuwen, jongens

O — dat nu alle heerlijkheden opeens tegelijk kwamen!

Doch niet lang na de binnenkomst van Nel, werd er hevig gebeld.

Loutje trok wit weg — Ries hield Hilda's hand stevig vast.

— Dit is 'em, hoor, zei Jopie opgewonden. Na wat gestommel en gebons in de gang volgde 't tikken op de deur, die een eindje openkierde.

— Zijn hier ook drie lieve kindertjes die Sint Nicolaas verwachten? vroeg een zware, doch vriendelijke stem.

— Zeg dan ja, Sint Nicolaas, moedigde Hilda aan.

Twee bedeesde stemmetjes antwoordden.

— Nu, dan wil ik eerst wel eens een versje van jullie hooren

Nel zette reeds in, schuchter begeleid door Ries en Loutje. — Jopie proestte van 't lachen, zong eerst bij 't tweede versje dapper mee.

Toen werd er een witte hand zichtbaar die pepernoten strooide.

Hilda ging aanstonds aan 't grabbelen, even zenuwachtig-blij als de kinderen zelf.

Toen kwam de Sint binnen.

De kinderen hielden hun oogen strak op zijn eerwaarde verschijning gericht.

Hij werd vriendelijk verwelkomd door Wout, die hem een fauteuil aanbood, bezorgd voor zijn vermoeidheid.

Hilda kneep Nel in 'er arm — wat is-ie prachtig — heerlijk gewoon! Dan, na een toespraak in 't algemeen, liet hij ieder kind naar voren komen, vroeg aan Jopie of ze haar tante altijd gewillig hielp, waarschuwde voor een ongunstig rapport — liet Loutje een versje opzeggen, terwijl het kind op z'n knie zat en paaide tenslotte

met lieve woordjes Ries, die Hilda's hand angstvallig vastgreep, toen het zijn beurt was.

Doch de nadere kennismaking viel erg mee, zelfs dorst hij, geholpen door Hilda, het versje van „trippeltrap" zingen, wat algemeenen bijval oogstte.

Toen volgden de cadeaux.

Niet alleen de kinderen, doch ook de ouderen kregen nog een beurt, al eer de Sint afscheid nam.

Meer dan eenmaal hoorde Hilda haar naam afroepen — ze werd er ten slotte verlegen van, zoodat bij het volgende pakje de Sint haar hand iets langer vasthield — zij was zeker wel héél zoet geweest dit jaar.

— O, heelemaal niet, hoor, Sint Nicolaas, zei ze.

— Zóó, bromde deze opeens, terwijl de kinderen met spanning wachtten — dan zal ik m'n knecht even roepen en moet u maar mee in den zak naar Spanje.

Reeds richtte hij zich op om haar mee te voeren, toen Loutje en Ries plotseling angstig voor haar opkwamen.

Zij waren opeens al hun pakjes vergeten. Als een ontstellende realiteit stond dit vreeselijke gebeuren alle vreugde in den weg.

— Nee — néé — — huilde Ries met dikke tranen — — tante Ida zóét

— Tante moet hier blijven, want Moeder is ziek

— Wel me lieve kindje, is je Moeder ziek? keerde de Sint zich opeens tot Loutje, Hilda loslatend.

— Já — — beefde haar stemmetje opnieuw Moeder is een beetje zenuwachtig

— Nou me lieve schat wees dan maar zoet, als jullie zóóveel van die tante houden dan mag ze blijven, hoor Dan krijg ik zeker van jullie allemaal wel een kusje

Later toen na gewoon gebeld te hebben Jaap binnenkwam, werd hij bestormd door de kinderen, die al het moois op tafel hadden uitgestald.

Het was een bonte mengeling van suikergoed, pepernoten, taai-taai, poppen en serviesjes, een houten trein, en voor Jopie een leeren boekentasch en meisjesboeken

— Nou, nou, wat heeft die Sint uitgepakt voor jullie

— En voor ù waren er ook pakjes bij, Oom! zei Jopie guldig en toen, in z'n oor fluisterend: dat weet u zelf ook wel!

— Dàt is een meevallertje verheugde zich Jaap. — Laat me maar eens gauw zien

Hilda zat in een hoekje 't laatste pakje open te maken.

't Was toch te erg — ze had alles reeds op het orgel gelegd: een luxe doos bonbons een doos post, chocolade letters, een nieuwe roman 't kon niet op.

Nieuwsgierig wikkelde ze 't pakje verder af.

Van uit een anderen hoek in de kamer keek Wout telkens onopgemerkt naar haar.

Toen was ze er.

Uit een smal doosje van Begeer, haalde ze voorzichtig een fijn gouden schakelcollier met hangertje.

Warm-blozend zag ze op naar Jaap, die, als gewoonlijk, glimlachte.

Eén moment schoot haar de verwarrende gedachte door 't hoofd, dat ze eigenlijk niet kón weten van wien 't kwam — maar dan, gerustgesteld, overdacht ze dat 't van hem móest zijn — na die Zondagen

— Nou, dank je wel, Sint Nicolaas, zei ze, den kring rondziende. 't Is àl te bar — zoo'n kostbaar cadeau.

— Doe 't eens om, zei Nel.

— 't Staat u beeldig, — vond Jopie, opgetogen.

Wout was niet minder verrast met z'n cadeaux, alleen Jaap zat even met een luxe uitgave van „Door zon en wind” van De Stoppelaar.

Even voelde hij iets onaangenaams — als 't maar niet van Hilda was.

Hij had al eens meer iets vermoed, de laatste weken. Enfin — vanavond Nel eens polsen. — —

Nel had, als gewoonlijk, een goeden Sint. Ze klopte haar broer

eens goedig op z'n schouder Wees maar zuinig op je zusje, hoor

Het sneeuwen had spoedig opgehouden. Uit het Oosten joeg een fel-koude vrieswind aan, de dagen werden strakker, zoodat er al over schaatsenrijden gesproken werd.

Na de drukke, gezellige Sint-Nicolaasdagen was Ries een poosje ongesteld geweest, wat Hilda nogal eens onrustige nachten had bezorgd; doch gelukkig knapte hij spoediger dan de dokter verwachtte weer op.

Wout vond dat ze veel te weinig ontspanning had, ze speelde minder orgel en zag er 's avonds veel te moe uit.

Doch Hilda wilde van geen beklagen weten — en veerde intuïtief uit een ongeweten bedruktheid op, toen ze zag, dat Wout nog meer dan anders op haar lette.

Hij was goed voor haar.

Maar soms bevreemdde haar z'n telkens weerkeerende overbezorgdheid — zich de koude nonchalance herinnerend waarmee hij vaak Bertha's stage klachten had aangehoord.

Op een avond bracht hij de invitatie over van Jaap en Nel voor een Volkszangavond in het Gebouw.

Hilda had zich dien dag boos gemaakt op de kinderen, die nog eens, als in de eerste dagen, gezamenlijk tegen haar hadden samengespannen, en hun verwende nukken lustig hadden botgevierd, zoodat ze zelfs even had bedreigd met: alles aan Vader te vertellen.

Ze nam de uitnoodiging graag aan — blij er eens uit te zijn.

Weggedoken in haar hoogen kraag had ze 't Bezuidenhout afge-loopen, waar de lantaarns vreemd-helder in de vries-kou òplichtten.

Eenmaal in de ruime hal van het Gebouw verwelkomd door Jaap, die al naar haar stond uit te zien, wist ze zich opeens verlost van 't deprimeerend gevoel van een mislukten dag.

Het werd een avond van vroolijken zang, ze zaten midden in de zaal, omringd door vrienden en kennissen van Jaap en Nel, aan verscheidene van wie ze in den loop van den avond werd voorgesteld.

Hilda, die voor 't eerst een Volkszangavond meemaakte, schoot gedurig in den lach om de suggestie die van den leider uitging, waardoor het anders zoo stijve Hollandsche publiek werd omgetooverd in een troep vroolijke kinderen.

En onder 't zuiver en enthousiast zingen van het kleine dappere koor, dat in alles den dirigent navolgde, begon er in Hilda iets mée te zingen, onweerstaanbaar.

En bijna overmoedig zong ze, wanneer de beurt aan het publiek was, mee, met de anderen.

Onder 't naar huis gaan voelde ze zich een ander mensch geworden — ze liepen tusschen de zingende massa in, arm in arm, mee, de binnenstad in, terwijl in herhaling het deinend refrein repeteerend van het Haarlemsch liedekje :

Liefste, o liefste kom varen
Op 't lökkende, lökkende Spà-à-ären.

Toen ze later door Joop werd thuisgebracht en hij naast haar voortliep, was het als een lichte ontouchtering. Dan weer martelde de twijfel of het wàar was — had ze niet meerdere malen in de boeken gelezen van ontgoochelingen uit een waan-voorstelling?

Moest hij van haar houden, omdat zij zoo van hem hield? Was dat logisch?

Ook toen hij, vanwege 't late uur, aan de deur afscheid nam, gebeurde er niets.

Voor dat de week om was, reed ze op de Haagsche Vijvers met Jopie.

Het was een vroolijk, fleurig gedoe, voor 't eerst na vele kwakkel-winters.

Het scheen wel als werkte er niemand meer. Eerst nog een beetje onwennig, doch later vaster, zwierde Hilda over de baan, nadat ze Jopie, die den vorigen middag reeds had gereden, nog wat op dreef had geholpen.

Telkens meende Hilda Jaap te zien, doch altijd was 't een ander.

Met een warm hoofd kwam ze thuis, waar Wout hen vroolijk verwelkomde. Hij hoopte dat 't Zaterdagmiddag nog goed zou zijn, dan kon hij ook mee. Morgenochtend zou hij Jaap en Nel opbellen. Doch eer 't Zaterdag was, sloeg de wind om en druppelde uit de donkere lucht de regen neer.

Met de post van Zaterdag kwam er een brief van Bertha, dat ze vóór oudejaar thuis hoopte te zijn — ze schreef heel opgewekt, en maakte het uitstekend.

— Vóór oudejaar — zei Hilda. — Dus niet vóór Kerstmis?

— Ze zal 't nog eens even aanzien, meende Wout.

Toen er 's Zondagsmiddags tegen halfvier gebeld werd, en Hilda verlangend opendeed, stond er een jongentje, dat een briefje overreikte, waarin de simpele mededeeling van Nel dat Jaap ongesteld was, en ze niet konden komen.

Hilda voelde een vreemde onzegbare pijn in 't hart. — Hij is ziek, dacht ze gedurig — en ik kan niet bij hem zijn.

Stil en teruggetrokken kwam ze er mee binnen, gaf het briefje aan Wout.

— 't Jonge, de arme kerel 't Is zeker weer zoo.

— Wat bedoel je? vroeg ze, met een angstig voorgevoel.

— Weet je niet dat Jaap geregeld last heeft van z'n been?

— Jaap? — Wat? zei Hilda onthutst.

Wout knikte ernstig.

— Je zou 't zoo niet aan 'em zeggen. — — 't Is t.b.c. — maar praat er nooit over

— Och — zei Hilda — och — — stamelde ze opeens.

Ze voelde zich wankelen.

Het waren de donkere dagen voor Kerstmis. De morgens waren kil, duister en vochtig. Hilda deed stil haar werk — geen vroolijk lachen klonk door het huis — zelfs kleine Ries was er triest van, dat tante Ida zoo weinig grapjes maakte. De avonden dat Wout thuis was, waren voor Hilda een marteling — ze wilde zich geven, doch kon niet.

Soms kon Wout lang en aandachtig naar haar zien, als ze zwijgend

zat te werken. Als ze dan opkeek en hem aanzag, sloeg hij z'n oogen blozend neer.

Hilda wist nu alles.

Van Jaap's vroegere verloving — hoe hij 't om z'n gemis aan gezondheid had uitgemaakt — ze wist van z'n vaste voornemen niet te trouwen, z'n kruis te dragen En heel haar hart ging naar hem uit, nu hij ziek was. Ze voelde niet alleen spijt — maar drang om zich te offeren. Wout had haar liefde voor z'n vriend vermoed. Tot op het moment dat Hilda met het briefje binnenkwam, had hij het niet willen weten.

Hij had Hilda in gedachten voor zich zelf opgeëischt — als vergoeding voor de leegte, die Bertha telkens weer liet in zijn huwelijk.

Hij was gaan hechten aan haar warme huiselijkheid, aan haar tact met de kinderen, aan het muziek-uurtje na 't eten. —

Hij was weer, als in de eerste jaren van z'n huwelijk, elken avond met verlangen naar huis gekeerd — en had geleefd als een kind, blij met het geluk van iederen dag.

De Sint Nicolaasavond was niet alleen voor Jaap, doch ook voor hem een waarschuwing geweest, toen hij Hilda's vergissing had aanvoeld.

Op een avond, toen ze langen tijd in zwijgen bij elkaar hadden gezeten — hij oogenschijnlijk verdiept in z'n lectuur, en zij haar aandacht samentrok op een kunst-brei-werkje — zei hij, opeens de stilte verbrekend:

— Ja, wat kan je je ongewild aan iemand gaan hechten

Ze zag niet op — bang dat hij den rooden blos, die haar gezicht plotseling overtoog, zou opmerken.

— Waarom kon hij niet zwijgen? Was 't z'n eigen onrust?

Ze hield het hier niet uit — geen dag langer dan noodig was.

Brandend voelde ze de pijn krampen om haar hart, dat niets anders deed dan verlangen naar Jaap.

En nu dit. —

Ze had het gouden collier veilig opgeborgen — toen ze begreep

dat het van Wout was. Had ze zich niet mogen geven zooals ze gedaan had, onbewust?

Als een war-kluwen lag de toekomst voor haar. — Ze wist er geen weg mee.

Toen Nel op een Zondag kwam zeggen dat Jaap goed opknapte en hen spoedig hoopte te bezoeken, doorschoot haar onmiddellijk de gedachte: dan moet ik weg zijn . . . ik moet hem niet meer zien . . .

Een uitnoodiging van Margreet van Dam, een vroegere schoolvriendin, die in de Zaan woonde, om de Kerstdagen bij haar door te brengen, schudde haar geheel wakker uit haar peinzen.

Bertha schreef al opgewekter brieven aan haar man, zoodat Hilda haar vóór de Kerst thuis verwachtte.

Ze dorst er niet over te beginnen tegen Wout, die de laatste dagen tegen z'n gewoonte in, prikkelbaar was.

Dan zochten de kinderen intuïtief steun bij haar, wat 'er verdriet nog verzwaarde.

's Avonds, moe van de zorg en 't piekeren, lag ze stil geknield voor haar bed, vond geen woorden om tot God te gaan, alleen een stil verzuchten.

Ze kòn nog niet bidden om berusting — haar strijd was nog niet uitgestreden.

Benauwend voelde ze de aandacht waarmee Wout haar bleef omringen. Hij had toch z'n vrouw — hij had Bertha — en zij had niets — —

Toen er, vier dagen voor Kerstmis, bericht kwam van Bertha dat ze den volgenden dag zou thuiskomen, pakte Hilda 's avonds haar koffer. Ze deed het, koortsig gehaast, als gold het een overhaaste vlucht.

Ze raapte al haar moed bijeen om met Wout te spreken, doch vóór ze er gelegenheid toe kreeg, kwam hij met de mededeeling dat hij Jaap gesproken had, en deze verzocht had, z'n hartelijke groeten aan haar over te brengen. Met de Kerstdagen zouden ze hoogstwaarschijnlijk een bezoek komen brengen. In één adem door stelde hij voor nog even een kerstboom te gaan koopen op het Juliana van

Stolbergplein, dan kon die nog opgetuigd worden vóór Bertha kwam

— Wout — ik heb een invitatie voor de Kerstdagen, zei ze, terwijl in haar hand de brief van Margreet beefde.

— Dat doe je niet — zei hij, terwijl z'n gezicht smartelijk vertrok. Dat doe je niet, natuurlijk Wat moet Bertha denken

Ze zweeg beschaamd.

Aan die mogelijkheid had ze nog niet gedacht. Maar dan, beslister, zei ze kalm:

— Ik zal blijven tot ze er is — maar ik blijf nièt met de Kerstdagen ik kàn 't niet doen

— Dat kan je wèl

— Ik måg het niet doen, zei ze, hem recht in de oogen ziende.

Maar hij, als een domme jongen die z'n zin niet krijgt, stond met driesten afgewenden blik voor haar, wilde niet toegeven.

Hilda voelde zich z'n meerdere op dit moment, — ze moest hem pijn doen.

— Gebruik je verstand, Wout — zei ze zacht.

— Bertha verlangt naar huis, naar jou en de kinderen. Je gaat een gelukkige Kerstmis tegemoet

Verdrietig zag hij haar aan.

— Ga dan maar ja — ga dan maar wèg, hokte z'n stem, terwijl hij snel naar z'n kamer liep.

Moe en verregend stapte Hilda den avond voor Kerstmis uit in Koog-Zaandijk. In den trein, op het drukke Amsterdamsche perron, overal had ze haastige menschen gezien met blijde gezichten, het was een stemmige, bijna vroolijke drukte van een naderend feest.

Eenzaam, kouwelijk weggedoken in 'er wintermantel, had ze in de coupé gezeten, voelde nu en dan een rilling over 'er lijf gaan — misschien had ze wel koorts.

Eindelijk uit het boemeltreintje, liep ze het schaars verlichte perronnetje af, sjouwend met 'n rieten mandje, waarin het noodigste in der haast een plaats had gevonden.

Ze had niet kunnen schrijven met welken trein ze komen zou — zoodat niemand haar verwelkomde.

Blij, althans in de buitenlucht te zijn, stapte ze den donkeren weg op.

Na een ruim half uur loopen, stond ze verkleumd voor het hooge bruggetje, waarachter het huis tusschen naakte boomstammen wat zacht lampen-schijnsel naar buiten sproeide.

Hilda moest zich even aan het brug-hekje vasthouden — een plotseling opwellende tranenvloed befloerste haar oogen.

— Ik dank U, Heere God, dat ik hier thuis ben — prevelde ze — Gij alleen weet, hoe moe ik ben

Toen ze het hekje achter zich sloot en de andere helft van het bruggetje afliep, zag ze een gestalte oprijzen en naar voren gaan. Even later werd de deur ontsloten en stond Margreet in de deuropening.

— Ben je daar eindelijk gelukkig ik ben al driemaal naar den trein geweest

Hilda antwoordde niet direct, doch eenmaal binnen, in de weldadig-warme kamer, waar enkele kleine schemerlampen een sfeer van stil vertrouwen hadden geschapen, brak ze uit in korte, zenuwachtige snikken.

Margreet zat naast haar en bleef wonderlijk kalm.

Het was de oude Margreet van vroeger, sterk in haar vreugde, en sterk in haar meevoelen van je leed. —

De beide Kerstdagen lag Hilda stil op den divan, goed ingepakt en verzorgd door haar vriendin.

Ze had lichte verhooging, en voelde zich ziek van vermoeidheid.

Het waren korte, donkere dagen.

Hilda werd den ganschen dag verwend als een kind, en liet de bijzondere sfeer van dit huis geheel op zich inwerken.

Heel de ouderwetsch warme kamer had een rust in zich zelve, die Hilda verwonderde.

In een hoek glom de zwarte piano waarop bijna den geheelen dag het lampje gloeide — lage gemakkelijke stoeltjes en enkele

hooge oud-Hollandsche — de typisch houten wanden, de ietwat lage zoldering, de oude familieportretten — het was alles wonderlijk vertrouwd.

— Eigenaardig, dat je alles zoo gelaten hebt zei Hilda eenmaal tot Margreet, die ze toch allesbehalve conventioneel wist.

— „'t Is beter stille dingen stil te laten,” citeerde Margreet — dit is het geheim van dit huis ik zou er niets aan willen, zelfs niet durven veranderen — zooiets låat zich niet moderniseeren

Jammer dat je oom en tante nooit gekend hebt vervolgde ze, terwijl ze beiden nog eens naar het hooge ouderwetsche portret in zwarte lijst zagen, dat boven de piano hing.

— Tante was een bijzondere vrouw — haar hart en haar huis stonden altijd wijd open voor ieder die raad en hulp noodig had daar moet hier in huis nog iets van te voelen zijn, denk ik wel eens

Oom was een stoere werker, een edel mensch, die dacht dat alle menschen even rechtschapen waren als hij — en had daardoor duizend desillusies, waarvan 't eind je bekend is Toch bleven ze 't ideaal hoog houden: „Je moet in den spiegel durven kijken,” dat was hun moraal.

Ze zaten stil, terwijl de oude hangklok tikte.

— Ja, dacht Hilda, en voor 't eerst zag ze eenige klaarheid in haar leven van de laatste maanden: Je moet in den spiegel durven kijken Ze herinnerde zich nu nog levendig, hoe ze eenmaal als jong meisje van twintig, op een avond dat er ouderlingen-bezoek was, zich tegen achten had verwijderd om naar de catechisatie te gaan. Hoe, toen ze, na eenig toilet, nog even binnenkwam om te groeten, een der broeders, een scherp en ijverig mannetje, haar had toegevoegd: „Zoo, 'eb-ie je 'espiegeld? Spiegel je liever in de Wet Gods, kind.”

Ze dacht er nu niet meer aan met bitterheid, zooals ze toen gedaan had, weken aaneen.

„Je moet in den spiegel durven kijken.” —

Wat had ze bij de Dorsmans anders gezocht dan vervulling van *eigen* begeerten?

Toen, tusschen Kerstmis en Nieuwjaar, de dokter even aanwipte, omdat Margreet er niet gerust op was, constateerde deze 'n lichte influenza, zoodat Hilda gedwongen werd oud en nieuw in den Zaan te vieren.

Ze schreef een geruststellend briefje aan haar Moeder, en sleet de laatste dagen van het jaar in stille overpeinzing op het divan-bed in de oude gezellige kamer.

Het dienstmeisje verzorgde haar overdag, als Greet naar kantoor was, zoodat de avonden aan bekoring wonnen, wanneer onder 't praten de uren veel te snel omvlogen.

De post op Oudejaarsmorgen bracht een brief van Moeder, waarbij was ingesloten een schrijven van Henk, dat hij zoo goed als zeker een betrekking aan de nieuwe school in Amsterdam voor haar had, en dat ze onverwijld moest solliciteeren.

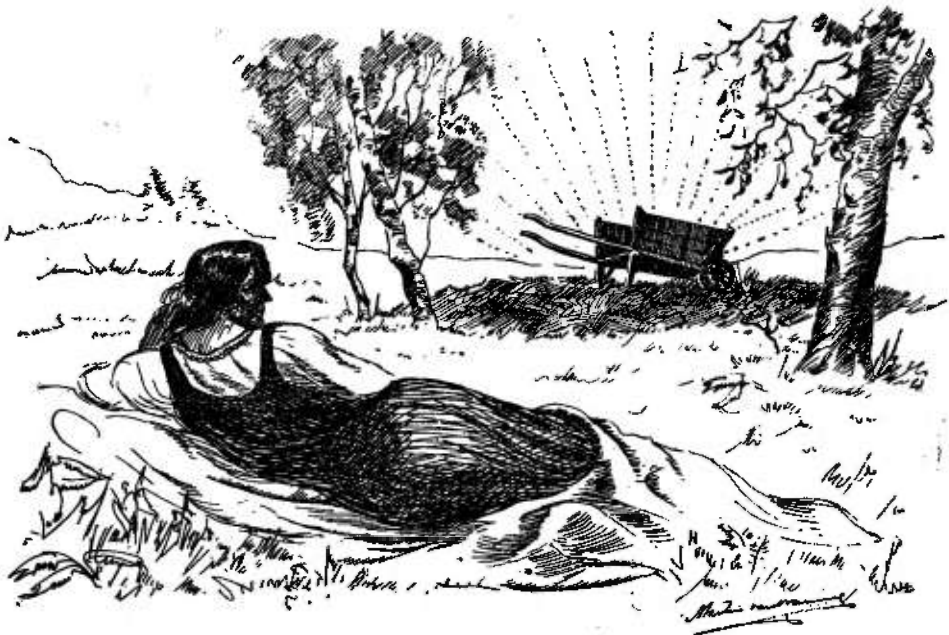
Ze mocht dien morgen voor 't eerst een paar uren op, die ze benutte met het schrijven van den brief, die onverwacht een nieuw uitzicht opende.

Hoewel ze zich dankbaar gestemd voelde, viel de Oudejaarsavond haar zwaar. Het was als scheurde er met het nieuwe begin, dat komen ging, iets van haar los.

De koele, nuchtere Nieuwjaarsmorgen bracht een kaart uit Den Haag, van Jopie, Loutje en Ries.

Dapper hield ze haar tranen terug.

Doch toen ze, goed ingepakt, dien morgen voor 't eerst weer buiten kwam, haalde ze diep adem — het was alsof de milde wind de zware broeiing van gedachten zuiverde. In haar denken gloorde het begin van een nieuwe levensperiode; straks zouden er andere, nieuwe kinderen zijn, aan wie ze zich zou mogen en moeten geven, wier liefde haar zou sterken in 't werk dat wachtte. En uit haar hart klom de stille verzuchting tot God, om rust, die ze in den weg van zelfverloochening wist na zelfovergave aan Hem, Die den moeden kracht geeft.

HET ONTDEKKENDE LICHT

DOOR L. LOOR—GOEDHART

De kruiwagen stond op den mesthoop. In het late licht. Een wazige nevel oplichtend in den schijn van de zinkende zon.

Zoo stond hij daar, donker afstekend boven de verhevenheid onder den wijden hemel. Hij stond te wachten tot men hem opvatte, wegreed en vulde en weer terugbracht op de oude plaats.

De kruiwagen liet met zich handelen, liet zich gebruiken, was een willig werktuig, altijd bereid.

In den nacht rustte hij, zijn beide handvaten iets opheffend naar omhoog, zijn binnenste geopend om het zilveren maanlicht op te vangen. De nacht omvatte hem, nam hem op in zijn donkerheid. In den nacht staken zijn donkere vlekken niet af, de nacht bedekte zijn bezoedeling, bedekte hem met nachtelijk mededoogen. Tot het begon te lichten. Dan, langzaam, klom het licht omhoog, langzaam klimmend goot de zon in breeder omvang haar licht uit. En de kruiwagen kwam

meedoogenloos in het licht te staan. Zoo doet de zon. Zij brengt de onreinheid aan het licht, het donkere steekt fel af bij haar glans.

En de kruiwagen wachtte. Wachtte den neveligen winterdag. De nevel sloot de wereld, het weiland achter hem af, er bleef niets dan hij, de donkere kruiwagen op den mesthoop en het kleine wereldje vóór hem, armoedig rottende roode koolen, een verlepte boerenkoolstronk, een stukje tuin en de bewoonde huizen aan den overkant in de straat.

Het meisje keek vele malen per dag naar hem, den kruiwagen. Zij moest liggen en rusten. Zij had veel tijd om tot zichzelf in te keeren. Zij was een moeilijk kind, zeer gevoelig, zeer onstuimig en tegelijkertijd gesloten, zonnig en melancholiek. Zij moest wachten. Op genezing. Zij lag uit te zien over het weiland naar de klimmende zon, naar haar rustig gouden licht, naar den vallenden schemer. Zij zag hoe de dingen het licht opvingen, hoe alles opgenomen, omvat werd door dien hoogen schijn. Zij zag den kruiwagen op den mesthoop. En de kruiwagen trok haar aan, zooals hij gewillig wachtte en zich gebruiken liet en zij voelde zich aangetrokken tot dien eenzame, zoo alléén! Maar zij voelde zich ook: opgenomen door Gods koesterende liefde. Ja, omvat door Zijn nooit wijkende nabijheid.

Zij had een open wonde in haar hart, die schrijnde. Vele wonden, die schrijnden. En immer was het het duistere van haar ziel, dat bleef staan, duister, duisterder, hoe stralender Gods Zonne de wereld belichtte. Het was een korte geschiedenis.

Zij hield van den vriend van haar broer, die vaak bij hen kwam. Als hij er was, werd alles anders, lichter, gemakkelijker, blijder. En impulsief als ze was, had ze hem dat eens gezegd. Hij glimlachte. Zij zag in zijn glimlach niets dan het zachte, warme: liefde. En zij gaf zich over aan visioenen vol licht.

Als Vader naar zijn kantoor was, de huishoudster druk bezig en Han, haar broer, op zich wachten liet, dan schonk zij vaak thee voor den vriend en samen praatten zij, over vele dingen, over oude en

nieuwe boeken, over de levens, de gedachten en daden der beschreven menschen en hun eigen ziel kwam dan duidelijk naar voren. Hij was een christen, voelde zij. Zij voelde haar genegenheid voor hem groeien. Het verwonderde haar, dat hij, hoe zacht en vriendschappelijk ook, toch nimmer méér was dan een vriend, Han's vriend.

Toen vertelde hij haar eens, dat hij een meisje had, thuis in zijn geboortedorp. Hij vertelde het op zijn rustige manier, hoe ze als schoolkinderen al hadden afgesproken „samen te trouwen”, hoe ze samen in de slooten kikkerdril hadden gezocht, hoe zijn meisje haar schortje altijd vol had met allerlei insecten, hoe ze altijd alles samen gedeeld hadden, groote vreugde en kleine teleurstellingen, hoe zesamen opgegroeid waren, hoe hun levens in één gegroeid waren. „Maar zij is anders dan jij,” zei hij peinzend — „haar ziel is meer effen, meer „gewoon” zou je kunnen zeggen.” Het was geen klacht, hij zei het met een glimlach en toch voelde Hil het steken in haar hart, voelde ze medelijden met hem, medelijden met zichzelf, en ook, ja, iets van blijdschap, omdat hij dit zoo vertrouwelijk háár vertelde.

Op een laten herfstmiddag — het begon te schemeren en de schaduwen vielen om hen heen — las hij haar een schetsje voor. Het was fijn geteekend, enkele teedere lijnen. Zij keek naar hem, hoe hij door zijn donker haar streek en heen en weer liep door de kamer. En toen hij zitten kwam tegenover haar met zijn kopje thee voor zich en in gedachten lepelde in zijn thee, toen voelde hij plotseling een warmen druk op zijn hand en hij keek in een paar zacht-stralende oogen. Toen schrok hij op. Hij legde zacht het handje weg en kwam naast haar staan, niet wetend, wat te zeggen. Maar hij besepte, hij zag, dat het ernstig was, dat het ernstig met haar was. Zoo, verward, bleef hij naast haar staan. Met een eigenaardigen gloed keek zij tot hem op, zóó vertrouwend óók, dat hij de sterke neiging in zich voelde om zich naar haar toe te buigen en éénmaal, éénmaal maar, haar gezichtje tusschen zijn handen te nemen. —

Zij voelde het, boog het hoofd wat opzij, liet het even tegen hem aan rusten. En juist toen, juist toen kwam Juf binnen.

Hij bleef roerloos staan, strak, zweeg, maar boog toen het hoofd

en ging heen. En voelde zich den heelen avond, den heelen nacht bezwaard. Was het zijn schuld? Hoe was het toch zoo gekomen? Hij hield van Han's zuster; die kleine Hil was zoo'n ongewoon meisje, origineel, gutig en ernstig, zoo jong nog en toch verstandig en diepvoelend. Maar nooit had hij gedacht, dat het zoo zou gaan. Was het zijn schuld? Was hij te vriendschappelijk met haar geweest? *Kon* dat niet? *Kon* dat niet op aarde? Die arme Hil — zij met haar karakter zou het nu niet gemakkelijk hebben — *hij* miste alleen den vriendschappelijken omgang met haar — want dat zou nu wel niet meer kunnen. Er was zoo iets zelfzuchtigs in voor hem, vond hij, hij *had* zijn meisje!

Dien nacht liep hij op en neer in zijn kamer, duizelig. En hij legde alles, zijn verwarring, zijn onvoorzichtigheid, zijn even afwijken (al wist alleen God dit, omdat het slechts een afwijken in gedachten geweest was en hij zich bijtijds had kunnen beheerschen) alles legde hij neer voor God. En toen sliep hij in met het zekere vertrouwen, dat God zou goedmaken, wat hij bedorven had, bedorven zonder het te weten, maar toch: bedorven.

Zij, met een nieuw overstelpend gevoel, liep Juf haastig voorbij naar boven, naar haar kamer. En overdacht telkens, telkens opnieuw, hoe het geweest was. Was *hij* begonnen? Nee, *zij*! Zij had zijn peinzende oogen gezien, zag hem zoo stil, in gedachten verzonken, zitten roeren in zijn kopje thee, zag, hoe hij langs haar heen keek, zijn oogen zagen haar niet, voelde ze. Ze keken ver weg. En, zonder nadenken, impulsief had ze haar hand op de zijne moeten leggen. En — toen was hij opgeschrokken. En — toen wilde hij iets zeggen. En — toen was hij zoo dicht bij haar komen staan. En zij had zoo duidelijk gevoeld, dat hij met tééderheid op haar neerzag. Of vergiste zij zich? En — toen kwam Juf net binnen. Juf keek boos. Waarom?

Zoo wentelde en wendde Hil zich in haar overstelpende gevoelens en kwam opgewonden beneden aan tafel. Juf had er natuurlijk met Han over gepraat.

Han keek vreemd stil voor zich heen en Vader was ontstemd! Waarom? *Wist* zij dat niet? Zij begon zich onbehaaglijk te voelen —

had zij dan kwaad gedaan? Zij zat onrustig heen en weer te schuiven, kòn haast niet eten van onstuimige opgewondenheid en onrust — had zij dan kwaad gedaan? Had zij niet — ondanks zichzelf — ondanks die innerlijke waarschuwendende stem — had zij niet haar hand, wel liefdevol en teeder, maar had zij niet haar hand uitgestrekt naar wat niet van haar was?

Den volgenden dag kwam zijn brief. Hij vroeg haar vergeving voor zijn onnadenkendheid — hij had het niet geweten, niet *gezien*, dat zij zóó voor hem voelde — hij was zelfzuchtig blind geweest — o, het deed hem verdriet om harentwil. Zij moest zich niet vernederd voelen, dat hij dit alles zoo openlijk zei. Hij voelde zich schuldig, ja, *hij* was schuldig, hij had *moeten* zien — moeten inkomen in haar gevoelens. En nu dacht hij met zooveel vriendschap aan haar. Wilde zij hem gelooven? Zijn vriendschap nog wel aannemen? Zij was immers zulk een trouwe, zulk een begrijpende vriendin voor hem geweest.

Zij frommelde woest den brief ineen. „Een begrijpende vriendin!” Het klonk zoo leeg en smartelijk en beschuldigend!

Haar hart bonsde, haar handen trilden, het werd telkens donker voor haar oogen en zij snakte er naar te gillen, gillen om hulp. Maar God hoorde niet! Hij hoorde niet. Zij was van Hem afgeweken. Zij voelde zich neergezonken in donkere ellende, had een afkeer van zichzelf, voelde zich vernederd, neergesmaakt, vertrappt — wilde weg, wegluchten, ver van koele Juf, van Han, van strengen Vader, van hèm, ver van alle menschen, ver van God.

Haar lichaam beefde, de aderen op haar voorhoofd zwollen, haar oogen brandden en wild wrongen zich haar klamme handen.

Het duurde lãng. O, 't was stikdonkere nacht.

Toen kwam Han boven.

Maar hem stuurde ze met bittere woorden weg. Laat in den avond kwam Vader, hèm moest ze wel opendoen. Hij sprak met korte woorden tegen haar. Maar ziende, hoe in de war zijn kind was, brak er iets open in zijn hart en, haar over het golvend haar streelend, zei hij met zachte stem: „Kindje — kindje — het leven is vol

teleurstellingen — dat wéét Vader zoo goed — jij moet dat ook leeren en — God kastijdt enkel uit liefde — láter zul je 't zien —”

Maar Hil wilde niets zien, niets dan donkerheid. Vader wist immers niet dat het geen „teleurstelling” was, maar *zonde*, háár zonde! En de nacht omving haar. Eindelijk sliep ze in, telkens nog schokten de dekens, beefde er een trilling over haar gesloten oogleden.

En Vader zat stil bij haar en hield haar gloeiend handje vast.

Het bleef donker voor haar. Zij gaf zich geheel over aan haar wanhoopsgedachten. Want wanhoop was het — zij was God kwijt. Zoo kwijnde ze. Zij vermagerde sterk, haar oogen, diep tusschen donkere schaduwen, zonken weg — en de oude dokter-vriend, zijn vingers leggend om haar pols, raadde: „Rust — niet zoozeer afleiding van buitenaf, maar *rust!*” Zijn ernstige, grijze oogen keken vriendelijk, medelijdend op haar neer en zij voelde, hoe hij bedoelde: rust — die éénige rust voor vermoeiden, beladenen, die rust, die alleen de Heiland geven kan! Zij voelde zijn bedoeling zóó sterk, dat ze het plotseling uitsnikte, al haar honger, al haar heimwee uitweende. Eindelijk! Eindelijk! Dat was het begin van haar genezing.

Toen bracht vader haar bij tante Hil in het stille dorp.

Zoo kwam ze te liggen voor het raam en keek ze naar het wijde weiland, den hoogen hemel, de zinkende zon.

Zoo ontdekte ze den kruiwagen, die haar zoo aantrok. Zij voelde zich zoo bezoedeld, donker vanbinnen, bevlekt. Maar zij wist zich óók opgenomen door Gods liefde elken dag. Zij begon zich een werktuig te voelen in Zijn hand, geen dood werktuig als de kruiwagen, maar een „werktuig”, zwak en weinig beteekenend voor de buitenwereld — maar voor God? Voor God?

God kwam met Zijn Zon. Hij zegende. En zij, langzaam haar ziel wendend naar het licht, werd overgoten door Zijn liefdestralen. Toen werd zij: Zondares. Toen voelde zij smartelijk, hoe vijandig zij tegen den Heer geweest was, hoe verstrikt in zichzelf, zoo vervuld van: zichzelf! zoo liefdeloos, zoo verdwaald. En opnieuw be-

gon de strijd. Maar een andere strijd. Een strijd, waarin de Heiland aan haar zijde stond.

En biddend, Hem aangrijpend, Hem niet loslatend, hief ze het hoofd weer op. En genas.

En haar liefde groeide. Haar liefde voor den vriend groeide meê, werd geheiligd, onzelfzuchtig.

Toen hij haar weer ontmoette na máánden, kende hij Hil niet meer. Hil was een nieuwe Hil. En hij was toch nog weer opnieuw menschelijk verwonderd over Gods machtige liefde, die *alles* doet medewerken ten goede, die ook lage, menschelijke oppervlakkigheid, zonde, gebruikt om zielen om te zetten, om Zijn kinderen hun eigen duisternis te laten ontdekken, hun onmacht: niet te willen en tóch te doen! hun zonde: begeerlijkheid des vleesches, begeerlijkheid der oogen, verlangens, rein lijkend en tóch onrein, omdat God heilig is.

KERSTNACHT

Er blonken honderd wond'ren aan de hooge
wijde blauwfluweelen hemelbogen.
De nacht was luid van stilte, en zacht
doorgloeid, zooals 't geluk in blijde kinderoogen
bloeit, en woordloos spreekt; zóó overtogen
van geluk en vree was deze nacht.

En uit de Eeuwigheid brak los een licht
dat goud was, wonder goud en groot. Een schicht
oranje en bloedend rood, een warm geweld van glansen.

Dit was Uw ster, Uw bode, Uw gezant
van vree en van verlossing. God, Uw hand
was opgericht aan al de hemeltransen.

Toen schoven heel de blanke heemlen open.
Een symfonie van kleuren, een tuimelende val van licht, gedropen
uit een Heelal van blauw en goud en smetloos wit.
En in de verre oneindigheid verloren
een woud van englen, saâm, tot Goddelijke kooren.
Zij zongen duizend stemmen God, Uw stem,
Uw stem die zong, die zong van 't kleine Betlehem,
En van Uw groote Zoon die was geboren.

JAN H. DE GROOT.

ONWEER

Toen stapelde de wind aan westerhemelrand
de wolken saam tot vreeslijke gebouwen.
De zon school weg en liet hun zwarte-grauwe
daken dreigend dekken 't zomerland.

De wolkenvenstren gaven vrij de felle brand,
die zich ontstak tusschen de paarse-blauwe
binten. Zij nepen langzaam toe. Het lichtverflauwen
was als het sterven van een leven; uitgebrand.

De wereld lag gevangen in een wachten,
vreemd, angstig stil. Een koude wind stooft aan,
en bracht het ver gegrom van zware dondervrachten.

Plots fel, een bliksemflits, in witverblindend slaan.
. . . . Daar brak het wild geweld van luide hemelkrachten.
Het machtig feest van Gode's toorn ving aan.

JAN H. DE GROOT.

DE DAAD

Niet zij: de schouwers van terzijden,
d' onvruchtbre peinzers zonder baat, —
maar zij, die in den zorg der tijden
hun armen rekken tot de daad!

Zij zijn het, die de wereld sterken,
die op hun rustig-blij gelaat,
doorvoord, doorgroefd in 't noeste werken,
dragen het licht van beter staat.

Zij zijn het, die, wie moe van 't streven
zuchtende zonk aan 's levens straat,
den blijden levensmoed hergeven,
waarmee hij zingend verder gaat! . . .

Wees jij als zij, mijn hart, wees dapper!
Draag mijn gelaat den lichten schijn
van 't weten, dat deez' aardsche smarten
doorgloord van Gode's glimlach zijn!

W. TEN KATE Jzn.

JEUGD

HOE HET WAS!.....

Het was het was een vragend gaan
door donkerzwoele landen;
Het was een aarzelwachtend staan
met uitgestrekte handen;
Het was een luistren, zoet en bang,
naar 't vèr-geruchten van een zang,
die suizlend aan kwam stroomen
als wind door koele boomen

Het was als zei in zoete taal
een spreker 't donkerschoon verhaal
van verre, vreemde weelden
en wij — in ademlooze wacht —
luisterden zwijgend heel den nacht
naar 't wonder, dat verheelden
zijn tooverende beelden

Het was het was zoo blij, zoo bang;
het was een eindeloos verlang
naar wat aan verre kinnen
zacht-glanzend leek te glimmen,
en soms ook scheen zoo heel nabij,
of 't òm ons, in ons, wonderblij,
verbazend op kwam klimmen

Ach, hoe het was?! Het was als lentedagen,
Die vol van droomende beloften zijn,
Die reeds den kiem des rijpen zomers dragen
En zelf een zaal'ge weelde zijn!

W. TEN KATE Jzn.

NA EEN REGENDAG

Voordat de dag zich gaf aan d' avond,
Zijn grauwe kleurloosheid verkleumde in 't kille zwart,
Leek 't of de grijze wolkenwatten lossen werden,
En 't bleek gordijn, de regen, ijler spon.

Toen scheurde 't vacht, en blinkend blauw
Kierde de hemel door de wolkenflarden,
Die zakten af en langs den horizon
Stapelden zij zich op in dichte horden.

Maar toornig drong de wind hen verder,
Zij vluchtten langs het winnend blauw,
Totdat — geen wonder kan ons schooner schijnen —
De rosse brand der zon brak onverwacht door 't grauw.

Het felle vuur spoot uit de wolkenkraters,
De vlammen spatten op in speelsche vlucht,
Het licht stond hoog en open over de aarde,
En vloeiend goud droop van de lucht.

En ademloos, zooals een kind dat niet kan vatten
Het groote wonder hem geschiedt,
Lagen in roerloosheid de roode daken,
Stonden in stille aandacht de boomen in 't verschiet.

En d' aarde zweeg in onbewogen wachten,
De handen saâm van ingehouden schroom,
Er zweefde een adem van verwachten

Toen sloeg een vogel luid een schellen vreugdetoon!

LAURA OLIVIER.

HET VERDRIET VAN OPA VAN VADERSKANT

DOOR H. J. HEIJNES

I

Want opa van moederskant heeft niemand in heel de familie ooit gekend. Zelfs opoe van moederskant moet, het eene been reeds in haar vroege graf, nog verzekerd hebben, hem niet te kennen.

Zoodat grootvaders verdriet, waarom het hier gaat, vanzelf het verdriet van opa van vaderskant is.

Hetgeen volgt kan u worden meegedeeld van zijn verdriet.

II

Er leefde een huisschilder, die zeide, dat het, om godsdienstig te zijn, niet aankomt op wat men gelooft, doch op wat men doet; daarom deed hij aldoor goede dingen.

Zoo nam hij bijvoorbeeld, toen zijn vrouw wegens vermeerdering van het gezin behoefte kreeg aan steun in de huishouding, een arm weesmeisje op in zijn woning. Aldus diende hij, zijn vrouw en zichzelf dienende, in een en dezelfde moeite God.

Het wichtje, dat door de aankondiging van zijn komst in het leven de oorzaak der aanschaffing van de dienstbode geweest was, werd eenigen tijd daarna aan den huisschilder geboren. Dat was een zoon.

Bij de geboorte van dit eene kind is het gebleven. De vader en de moeder vonden dat goed.

Nadat de moeder tot haar krachten was teruggekeerd, kon zij veel tijd aan haar kleinen zoon wijden, want het weesmeisje deed in de huishouding sterk haar best. Het was daarenboven bescheiden. Lijsje

heette het. Lijsje verwierf dan ook zeer de gunst harer vrouw, en haast nog meer die haars heeren.

Want haars heeren welgevallen had zij reeds gewonnen, al eer zij nog eenigerlei gelegenheid had gehad, blijk van haar huishoudelijke uitnemendheid te geven. Namelijk door, hoogstens een uur na haar aankomst onder het dak van den huisschilder, tot haar meester te spreken: „Dat wil ik wel, baas.”

De baas zeide tot haar: „En 's Zundags nee de kerk.” Dit was een aanvulling, die hij gaf op het wekelijksche werkprogramma, met welks ontvouwing aan de nieuwelinge zijn vrouw juist was gereed gekomen.

En het was deze aanvulling: „En 's Zundags nee de kerk,” waarop de jonge Lijsje antwoordde: „Dat wil ik wel, baas.”

Zoo stal Lijsje van stonde aan zijn hart. Want hoewel de huisschilder achtte, dat het er niet op aankwam, wat men geloofde, stal wie zich bevljigtigde tot getrouwen kerkgang daardoor zijn hart.

Hoe groot zijn lust aan den openbaren eeredienst was, zal ik u geleidelijk aan ten volle, zoo hoop ik, doen verstaan.

„Ze is „kerkelijk”,” antwoordde hij dan ook aan allen, die bij hem naar de deugdelijk of ondeugdelijkheid zijner nieuwe huisgenooten vorschten, opdat zij over de wees een goed of een kwaad gerucht mochten helpen verspreiden. Zij, die met dit doel bij hem naar haar vorschten, waren veel in getal.

Toen hij nu in verloop van tijd zag, hoezeer Lijsje, zelfs onge-rekend, dat zij „kerkelijk” was, aan zijn vrouw tot steun, ja, tot vreugde strekte, ging hij zich geroepen voelen tot de zorg, niet slechts voor Lijsjes onderhoud, maar ook voor haar geluk. Uit dien hoofde sprak hij eens op een avond tot zijn vrouw, nadat de dienstbode beiden „goeden nacht” had gewenscht: „Moeder, de meid heb nou ook net niks an d'r jonkheid.”

„Niks niet ook niet,” stemde Lijsjes meesteres toe, tevens vragende: „Maar wat wouwe je dèn?”

Hij zei: „Nou, nee dansles, en dat wuillie dat dèn maar 'ris veur d'r bekostigden, had ik 'docht.” Zijn vrouw knikte „ja.”

Den volgenden avond deelde hij aan Lijsje mee: „Je magge veur ons kosten nee dansen toe.”

Lijsje zeide: „Dat wil ik wel, baas.”

Dit was in het najaar. Toen het voorjaar was geworden, sprak de heer van Lijsje: „Je magge van mijn en van de vrouw Zondag na kerktijd wel nee Purmerender kerremis toe.”

„Dat wil ik wel, baas,” zeide Lijsje daarop.

In den winter tusschen dat najaar en dit voorjaar zeide de baas elken dag, op welks avond er in de dorpskerk een „uitvoering en na afloop bal” was, tot haar: „Je magge wel hien,” en Lijsje antwoordde daar telkenmale op: „Dat wil ik wel, baas.” Haar meester zou niet zoo onuitputtelijk in zoodanige vergunningen zijn geweest, indien Lijsje niet zoo volständig geweest ware in het wekelijksche opgaan tot den kerkdienst.

De huisschilder had in dien tijd een bol en blozend aangezicht, en daar een zwarten ringbaard omheen. En zijn aangezicht had de eigenschap, te gaan glimmen, als hij van of tot menschen sprak, aan wie hij welgevallen had. Dit waren: zij, die hun plicht deden, bovenaan onder dezen zij, die hun kerkplicht deden. Daarom glom zijn gelaat ten zeerste, zoo menigmaal hij van of tot Lijsje sprak.

Ik heb immers gezegd, dat het sinds het najaar, waarin Lijsje gekomen was, voorjaar was geworden. Toen deelde de vrouw op zekeren avond, nadat Lijsje te bed was getogen, den baas mede, van de wees de bekentenis te hebben ontvangen, dat deze in verwachting verkeerde. Hier antwoordde de baas op, dat het hem om hun gezin speet, maar niet om de meid, want dat die een goeden man waard was. En zijn aangezicht glansde van het welbehagen, dat hij aan Lijsje had.

Toen deelde de vrouw den baas mede, dat Lijsje den vader van het kind, dat zij verwachtte, niet kende. Over deze omstandigheid dacht de huisschilder drie weken na.

Na verloop van dien gaf hij, toen Lijsje zich weer 's avonds ter ruste had begeven, aan zijn vrouw te kennen, dat de meid, wyl zij, behalve zoo bruikbaar, zoo „kerkelijk” was, en daarenboven een

wees was, op den ouden voet, haar kind straks inbegrepen, de woning moest blijven deelen.

De vrouw vond het goed. Den anderen morgen, toen het aan Lijsje ter kennis gebracht werd, vond die het ook goed.

Zeker deel tijds daarna aanschouwde in de zijkamer van het schildersgezin het kind der dienstbode het levenslicht. Dat was een dochter. En die was gezond.

Maar de moeder was zeer uitgeput. Zij lag, almaar kreunend, met angstige oogen de ruimte in te staren. Zij zag, dat de dood haar kwam halen.

Nu voor het eerst zeide zij: „Dat wil ik niet, baas.” Maar de dood, tot wien zij dat zei, was ook weer een andere baas dan die, met wien zij tot hier toe te maken gehad had.

III

Toen ging Jaap Duk Harmenszoon, zooals de meester-schilder geheeten was, voort met aldoor goede dingen te doen. Want hij en zijn vrouw brachten het meisje, welks geboorte der moeder het leven gekost had, groot tezamen met hun zoon.

Daarvoor zag deze man zich en zijn huis dan ook gezegend. Want, ongerekend nog, dat het werk zijner handen hem een gewin opbracht van behoorlijkheid en standvastigheid, overkwam hem eere daarbenevens. Want toentertijd werd deze kerkvriend tot ouderling der christelijke gemeente verkozen. Toen hij den eerstvolgenden nieuwejaars-morgen in den kerkdienst openlijk in dat ambt werd bevestigd, was dit een ochtend, vol van bevrediging voor hem. Van dezen dag af zou hij in nog vuriger ijver, dan dien hij steeds alreeds betoond had, voor de kerkgangs-gewoonte zijn ontbrand, indien nog sterker ijver denkbaar ware geweest; deze was evenwel niet denkbaar.

„Ga nee de kerk,” zeide hij tot den één. „Wat is het niet een veul skooner gezicht, dat alles vol is, as dat temet alles leeg steet.”

Tot den ander sprak hij: „De kerk mot in stand 'ehouwen worren. Watte me hewwen, zuks motten me ook in stand houwen: de kerk

en de skoolfeessies en de toetermeziek en alles. Aers is het een oneer veur de plaats."

Aan den derden, die hem tegenwierp: „Verlak mijn nou, Jaap, asdat jij alles geleuve uit de kerk," voegde hij toe: „Geleuven, geleuven, deer zellen me niet van praten. Maar neekommen! As ik ien honderdste van wat ik op een Zundag in de kerk 'hoord hew neekom, dèn ken het toe."

Den vierden onderrichtte hij aangaande den dominee op den kansel: „De borst steet d'r toch ook niet veur niks niet."

En het koor des landvolks klonk: „As je Jaap Harmens hoore van kerkgaan, en je altemet zelf gien kerkgaander benne, dèn stane je met beskaamdheid teugen 'm over."

Ja, ook zeide men van hem tot elkander: „Die is een merakele kerkstrijer."

Dat dit door niemand in hatelijkheid, doch door ieder in welwillendheid van hem gezegd werd, kwam voort uit de omstandigheid, dat in kerkaangelegenheden zijn eerste stelregel weliswaar was, voorstander te wezen van de kerk, doch zijn tweede stelregel, aan den eersten gelijk, geen „onmoeite" te willen hebben om de kerk. Die wou hij niet hebben, vooreerst omdat hij, een rustminnenden geest hebbende, nergens „onmoeite" om hebben wou, en voorts omdat hij, een redeneerenden geest hebbende, de kerk door „onmoeite" te veroorzaken haar bestaansreden, welke zijns erachtens juist was „onmoeite" te verhoeden, zag prijsgeven.

Ook hield hij naar behooren het argument in oogenschouw, 'twelk tegen „onmoeite" maken om de kerk werd aangevoerd door de onomstootelijkheid, dat evengoed op tijd een verfkwastje benoodigd was bij degenen, die niet „kerkelijk" waren, als bij hen, die het waren.

Maar wat voor de voortreffelijkheid, die in kerkelijk leven is, kon worden gedaan, zonder om de kerk „onmoeite" te krijgen, deed hij.

Daar was vanzelf bij inbegrepen, dat hij en zijn vrouw, na ongeveer een jaar tevoren hun zoon te hebben doen doopen, den doop ook lieten bedienen aan het kind der jonggestorven wees Lijsje. Sommige vrouwen en meisjes, die er op dien doopmorgen, evenals de overige

kerkbezoekers, benieuwd naar waren, welken naam de pleegouders aan het meisje mochten hebben toegedacht, veegden aangedaan zich de oogen af, toen zij de ongelukkige moeder vernoemd hoorden worden.

Jaap Harmens Duk, en ook wel zijn vrouw, hoopte maar, dat hun kleine pleegdochter Lijsje tot de deugden harer moeder zou opgroeien, welke waren geweest plichtmatigheid, bescheidenheid, en niet in de laatste plaats „kerkelijkheid,” maar dat zij niet tot het beklagenswaardig lot harer moeder opgroeien mocht.

Tot de zegeningen, waarmee deze twee menschen voor al hun braafheid beloond werden, behoorde ook, dat de kleine Harmen en de kleine Lijsje in hun kinderjaren nooit tegen elkander hebben gemokt. Die dachten van het oogenblik af, waarop zij iets noemenswaardigs dachten, natuurlijk, dat zij broertje en zusje met elkander waren. Dat zij dit dachten, sprak niet enkel vanzelf, maar was aan Jaap Harmens en zijn vrouw ook naar den zin.

Maar de reiziger in verfwaren noemde het verkeerd, de kinderen in hun verbeelding te laten, daar deze man zeer voor de waarheid was.

„Dat ie zoo merakel veur de waarheid is, komt wegens dat ie van de fijne kerk is,” zei Jaap Harmens. „Dus dat kenne je niet rekenen.”

Wel waren allen in de plaats van één kerk, en dat was die van ouderling Duk, maar de reiziger in verfwaren kwam dan ook maandelijks uit de stad. Als de reiziger gekomen was, harrewarden Duk en hij in de schilders-werkplaats over verfkleursels en over de waarheid. Het was altijd de schilder, die van de kleursels, en altoos de reiziger, die van de waarheid begon.

De schilder bestelde, toen hij de kerkbanken te verwen had, den reiziger daarvoor licht geel. Maar de reiziger beval den schilder donker bruin aan. Doch de schilder zeide: „Dominee houdt van licht.”

„Doet hij net,” antwoordde de reiziger.

De schamperheid in dit antwoord prikkelde den schilder tot het getuigenis: „Een reuze-dominee!” En zoo kwamen die twee weer van de kleuren op de waarheid.

Want de reiziger zei: „Niet anders dan door de waarheid te verkondigen kan een leeraar een reuze-dominee wezen.”

Maar Jaap Harmens betoogde: „Die volk in de kerk trekt, zuku noem ik een reuze-dominee. Volk trekken doet onze. Vergangen Zondag nog temet honderd!”

Der reiziger trok den neus op, en vroeg: „Hoorden die de waarheid?”

„Weet ik het?” hernam de ander. „En wete jij het? En weet er ien het? Deer zellen me nou maar niet over praten. En wat doene je d'r dèn nog mee, en misschien temet gien volk in de kerk?”

Maar daarover kwamen de twee tot geen accoord, doch over de verfbestelling wel. En het ging bij haast alle bezoeken van den reiziger aan den schilder zoo.

IV

Kleine Harmen werd in de wandeling „broer” genoemd, en kleine Lijsje „zus”. Middelerwijl zij opgroeiden, werden zij zeer aan elkander gehecht. Nadat zij hadden leeren loopen, liepen zij op het erf en langs den weg steeds hand aan hand.

Toen zij, op omstreeks zevenjarigen leeftijd hand aan hand uit de school komende, een bruidsstoet ontmoet hadden, deelden zij aan vader en moeder Duk mede, dat zij, als zij groot zouden geworden zijn, met elkander trouwen wilden. Dat mochten zij van vader en moeder Duk. Maar zij vernamen van een grooten schooljongen, dat een broer en een zuster niet samen konden trouwen. Hierop spraken zij met elkander af, dat zij ongehuwd blijven zouden, opdat zij nooit van elkaar zouden behoeven weg te gaan.

Desniettemin kibbelden zij somwijlen, en sloegen dan ook wel naar elkaar. Eens was onder de scholieren, die hen dit na het afloopen der klas zagen doen, een riddertje, dat aan zus ter hulpe kwam. Maar het riddertje onthutste zus daardoor zoodanig, dat zij broer bij de hand greep, en hem snel meetrok; toen draafden beiden, de knuistjes inéén, angstig naarhuis. Hen naoogende, leerde de helper, dat het niet te allen tijde roemrijk is, een riddertje te zijn.

Ook spelen deden broer en zus, evenals twisten, het liefst getweeën. Met meerderen gedeeld, schonk het spel hun luttel vreugd. Wanneer zij samen speelden, deden zij zulks bij zomer op het erf en bij winter in de werkplaats. En in het woonvertrek speelden zij niet, dewijl zij daar niet onder hen beiden waren.

Een hunner spellen was: dat broer rare woorden zei, en dat zus daarin schik aan den dag legde. Het gebeurde wel, dat zus ijlings naar de huiskamer trippelde, en, het kopje en de opgeheven armpjes in vaders of in moeders schoot latende rollen, rad vertelde, welk raar woord broer nu weer gezegd had, om daarna gehaast tot hem terug te keeren. Zoo deed zij, wanneer broers verwonderlijke woordkunst zich in haar schatting buitengemeen fijn ontplooid had.

Zij raffelde eenmaal, hoofdje en armpjes op Duks linkerknie latende neervallen: „Nou zegt broer: „O, Jezus!”” Meteen wou zij, gelijk zij placht, terughollen.

„Evangen!” schertste de pleegvader, terwijl hij haar armpjes met zijn groote handen omgreep.

„Niet doen!” sputterde kleine zus, en schurkte zich. Maar hij hielp haar zich schurken, inplaats van haar vrij te laten. „Nietdoen toch!” kreet kleine zus. „Zeg liever, wat of „Jezus” is. Niet doen dan toch, pa!”

Nadat de vriendelijke man zus, haar een kleine kneep in het kinnetje gevende, de vrijheid had herschonken, sprak hij in verwondering de woorden van het kind na: „Wat of „Jezus” is!” en keek daarbij ietwat hulpbehoevend over de tafel heen naar moeder.

Moeder bezon zich kortelijk. „Waar dominee het vergangen Zondag, leet zien, veertien daag verlejen nogal puur zoo over had, was dat niet, zoo 'ezeid, over Jezus?” opperde zij.

„Nee, dat was, mien ik, toch weer wat aers, moeder,” legde Jaap Harmens ertegen in.

Zus kakelde, terughuppelend tot haar speelgenoot: „Broer zegt: „O, Jezus!”, omdat ie den nieuwen jongen van school nadoet; daarom is het zoo leuk.”

„Dominee zei toch nog, asdatte me Jezus nou niet verafgoden mossen,” herinnerde moeder zich.

Haar man antwoordde: „Nou dat je 't zoo zegge, 'loof ik toch altemet, dat je 'elijk hebbe, moeder.”

Daarop was het Zondag. Toen ouderling Duk zijn opziensplaats in de kerkbank ingenomen had, en, daar hij haast wel de helft der kerkplaatsen bezet zag, in zijn wekelijksche tevredenheidsstemming jegens den dominee was gekomen wegens diens volk trekken, en dacht, dat de laatste kerkgangers van dezen sabbatsmorgen binnen waren, was dit desondanks niet alzo. Want in den kerkdeur-post verschenen, grappig-nietig in de hooge en breede omlijsting daarvan, een jongentje en een meisje hand aan hand. Zij keken een oogenblik benieuwd naarbinnen. Toen trok het meisje heel bydehand het jongentje mee in een leege bank, in welke het jongentje tot de kin en het meisje tot het neusje verdween.

Zoo was de eerste kerkgang van Harmen en Lijsje er een, niet onder aanvoering, maar tot verrassing van vader Duk. Want nadat hij en de vrouw dien ochtend, na, gelijk gewoonlijk, de kinderen aan het spelen te hebben gezet, tempelwaarts waren gewandeld, hadden broer en zus gevolg gegeven aan een samenzwering, die zij in de verlopen week gesmeed hadden, om te gaan hooren, wat „Jezus” was. Want zus had aan broer toevertrouwd, uit woorden van moeder te hebben opgemaakt, dat dit in de kerk te hooren viel.

Hoewel niettemin daaromtrent den kinderen op dien kerkochtend geen licht opging, was hun betoon van vroege „kerkelijkheid” aan vader Duk tot zoodanige vergenoeging geweest, dat van toen af onder elken kerkdienst broer naast vader in diens bank, en zus naast moeder op een stoel zitten mocht. Wel dachten de paar eerstvolgende Zondagmorgens de kippen op het erf: „Waar zijn toch broer en zus?” maar binnen slechts weinig weken waren zij over de ongevoonheid heen.

Velen zeiden, dat het een „pittig” gezicht was, week op week de kinderen hand aan hand voor vader en moeder uit ter kerk te zien stappen.

Daar Duk en zijn vrouw begrepen, dat eens een tijd komen zou, waarop broer en zus elkanders handen los zouden moeten laten, lieten zij de kleinen, zooals die met de handen inéén leefden, fotografeeren. Zij toonden het aanminnig afbeeldsel aan allen, die in hun huisvertrek kwamen, en bekeken het dan telkens ook zelf wederom, en lachten met hun ziel.

Welk een vreugde smaakten deze goede menschen aan die twee lieve kinderen!

V

Daarna was er een man, wiens geelachtige kaken en dunne kin door een grijzen baard omlijst waren. En in zijn oogen was nauwelijks glans, en op zijn schedel ternauwernood haar. Wie zou nu zeggen, dat dit Jaap Harmens Duk was, de vader van den kleinen Harmen Jaaps Duk en de pleegvader der kleine Lijsje?

Maar dat was hij, precies genomen, dan ook niet. Want de kleine Harmen en de kleine Lijsje waren er niet meer; die waren in een tien jaar ouder en grooter geworden Harmen en Lijsje veranderd.

En ook was zijn lust aan de kinderen niet groot meer. Want het was, toen het gezin ter kerke ging, gebeurd, dat Lijsje uit haar slaapkamertje geroepen had, dat zij wel komen zou, en dat Harmen dicht bij de kerkdeur omgekeerd was, om, zoo hij zeide, de thuis gelaten sigaar even te halen, die hij gewoon was, bij het verlaten van het heiligdom in de kerkbank aan te puffen, maar dat Lijsje niet gekomen noch Harmen teruggekomen was, doch dat zij saam te spelevaren waren gegaan in een zeilboot. Van toen af hadden de jongelieden keer op keer kans gezien, vader Duks waakzaamheid over hun „kerkelijkheid” te verschalken. Het was verbijsterend, te ervaren, hoe talloos en hoe verscheiden de vonden waren, die tot dat doel dienstig bleken te maken. Den enkelen keer, dien de twee afvalligen niet aan den tempelgang hadden weten te ontsnappen, zaten zij scheef op hun kerkplaats in stee van recht.

Enkel de Heere God en Duks huisvrouw van zijn jonkheid af

waren genoeg in zijn binnenste thuis, om van zijn stil verdriet over den keer in der kinderen gedrag af te weten. Daarom zeide de laatstgenoemde der beide doorgronders van zijn ziel, dat hij een lummel was. Want als hij dat niet was, zou hij aan Harm en aan Lijs zijn manieren wel weten te leeren. Daar antwoordde hij zijn huisvrouw op, dat men geen „onmoeite” dient te maken, en dit over de kerk.

In die dagen deelde hij den reiziger in verfwaren mede, dat de dominee „niet veul” was.

„Wat heb ik je altijd gezegd?” herinnerde deze reiziger.

„Met tien of twaalf in de kerk!” telde de ouderling Duk samen. Zeer droevig was die man.

Het is waar, dat toentertijd het kerkbezoek tot omstreeks het getal der aanvankelijke discipelschaar was teruggevallen, en dat derhalve de leeraar „niet veul” was. Want hoewel niet de dominee, doch de gemeente uit de kerk wegbleef, zou het „onzoet”, en daarom onge rijmd, geweest zijn, te zeggen, dat de gemeente „niet veul” was.

Zekeren Zondag, toen de organist en de koster, als laatsten der tien of twaalf, het heiligdom uittraden, zeide deze toonkunstenaar tot dien dorpelwachter, dat buurman Duk met de week verviel. Maar zij waren ook onopmerkzaam op de honderdvoudige grijns, waarmee elken Zondag de leege kerkplaatsen ouderling Duk van tien uur tot over elfen treiterden.

Maar zodoende wandelde op elken terugkeer van ouderling Duk uit het bedehuis de wrevel met hem mee aan zijn rechterhand. En tehuis gekomen, vond hij zijn vrouw, die wegens de onge zelligheid der kerkleegte hem ook niet meer ten tempel vergezelde, weliswaar gereed, om hem te laven met vertroostende koffie, maar den jongen Harmen bezig, diens rijwiel te lakken, wyl hij dit morgen of overmorgen niet zou vermogen te doen, en de jonge Lijsje, de wasch in te kuipen, daar zij dit morgen of overmorgen dan niet zou behoeven te doen.

Nu stond Jaap Duk met zijn „kerkelijkheid” in zijn gezin alleen, en in zijn woonplaats zoo goed als alleen. En dewijl deze „kerkelijkheid” het totaal-generaal van zijn geestelijk bezit uitmaakte, voelde

hij zich zeer eenzaam in het leven. Daardoor dan ook, behalve mede een weinig door het klimmen zijner jaren, was het rood van zijn wangen vergeeld en het zwart van zijn ringbaard vergrijsd.

Ook placht hij, terwijl hij na kerktijd zijn koffie dronk, bij zichzelf te tobben over het vraagpunt, of de gemeentenaren uit de kerk bleven op voorbeeld van het ouderlingsgezin, dan wel of zijn gezin eruit bleef in navolging van de overige gemeentenaren.

Want dat wist hij niet, en weet ik ook niet.

VI

Ach, ach, er was veel versombering gekomen in het gezin Duk sinds de zonnige jaren, toen de ouders glommen van de brave dingen, die zij almaar deden, en de kinders haast nooit anders gezien werden dan hand aan hand.

Ach, ach!

Ook werd de zoon des huizes sedert lang niet meer „broer” genoemd, maar „Harmen”, gelijk hij ook ten gemeentehuize te boek stond; doch allen noemden Lijsje nog wel „zus.” En er was geen verandering gekomen in het recht broederlijke van Harmens omgang met haar, noch in het recht zusterlijke van den haren met hem. Zij waren, zooals zij steeds geweest waren, in alles elkanders vertrouwden. En met niemand anders waren zij vertrouwden dan met elkander.

Als hun dagarbeid er bij geval toe leidde, dat zij in woning of in werkplaats elkaar tegenkwamen, stoeiden zij in het voorbijgaan dikwijls even samen, en rollebollen ook wel somwijlen over den vloer.

Zekeren keer echter, toen Harmen weer aan het rollebollen wou, duwde zus hem van zich weg, en sloeg, toen hij haar verbaasd aanstaarde, de oogen neer. Van dit oogenblik af gebeurde het herhaaldelijk, dat Harmen en zus, wanneer zij woord of blik met elkaar wisselden, beiden kleurden. Nadien stoeiden zij nooit meer met elkander, en wisten zelf niet, waarom zij dat nooit meer deden. Als zij het geweten hadden, zouden zij het aan elkaar hebben geopenbaard, want ook van toen af hielden zij aan elkaar niets verborgen.

Maar dat de uitgelatenheid der lustige rollebollers nooit meer schaterde door het huis, voerde nog sombers te meer toe aan de versombering, die in het gezin Duk was gekomen. Ach, ach!

En, ach, de moeder stierf.

Ach, ach!

Toen zij stierf, heeft ouderling Duk zijn eersten zoowel als laatsten twijfel gekend omtrent het punt, of hij ter kerke gaan dan wel dit nalaten zou. Diep uit de bedstede kreunden de tonen op des psalms van den levensavond; hoog van den kerktoren klaterden de klanken neer des lieds van den levensmorgen; beiden ontmoetten elkaar in het ziekvertrek in een zang en tegenzang van vreemde wijze. En het gekreun der zieke en het gelui der kerkklok kregen om beurte den boventoon, niet slechts in het vertrek, maar ook in Duks gemoed.

Ten laatste schreed hij naar de bedstee, en sprak, zich over de lijdster buigende: „Ik most evengoed toch maar ter kerk gaan, moeder.” Zij sloeg haar oogen tot hem op, waarin noch tegenspraak noch instemming was te lezen, doch alleen moeheid.

Toen hij door de keuken ging, waar Lijsje bouillon voor de zieke trok, vroeg deze jongedochter nogal geërgerd: „Gane je nou nog ter kerk, vader?”

„Ik most evengoed toch maar gaan,” zeide hij.

Hij vond dezen Zondagmorgen één broeder en zes zusters in het heiligdom saamvergaderd, tot wie de leeraar ditmaal sprak over de schandelijkheid van oorlogvoeren, en dat wel naar waarheid.

Toen Duk bij zijn terugkeer weer door de keuken ging, vernam hij van Lijsje, dat moeder haar geheeten had, hem, zoodra hij uit de kerk weerkwam, te zeggen, dat zijn vrouw voor het laatst nog iets begeerde. Daarom begaf hij zich rechtdoor naar de zieke, en vroeg haar, wat dit was.

Dit was, dat hij haar uit de linnenkast het portret zou opzoeken van de wees, die ettelijke jaren her onder hun dak in het kinderbed was gestorven. Toen hij haar het portret gegeven had, legde zij het naast zich.

Erachter stond geschreven: „Lijsjes moeder”, en wanneer deze overleden was, en hoe oud zij toen was.

De vader zette zich met zijn zoon en met zus aan het middagmaal, en nadat zij dit gebruikt hadden, ontsliep de moeder. Eerst gaf zij nog aan elk van drieën de hand. Maar aan zus gaf zij ook het portret. Nu ging zij heen, in den uitersten stond vrede garende uit haar verzekerdheid van de vlekkeloosheid haars gewandelden levens.

Niettemin bedreven bij haar stoffelijk overschot de achtergeblevenen rouwmisbaar. Maar tegelijk waren de twee jongemenschen ieder voor zich ingenomen met de ervaring, dat zij nimmer elkanders broeder en zuster waren geweest. Want Duk lichtte hun, nadat hij het laken over het gelaat der doode had getrokken, het portret toe en hetgeen aan den achterkant daarvan geschreven stond.

Wat Duk, staande met hen bij het doodsbed, hun verhaalde, was voor hen minder een ontsluiting van wat zij nooit ook maar vaag zouden hebben gedroomd dan wel een bevestiging van wat zij af en toe bij gerucht hadden gehoord, maar nooit hadden geloofd.

Thans leek het bij de sponde der doode elk van hen beiden, alsof aan hem en alsof aan haar, in plaats van een leed opgelegd, een leed afgenomen was. Dit gevoel scheen hunzelf intusschen wonderlijk toe, en dat kan ik ook best begrijpen.

VII

Onder degenen, die ouderling Duk tot de begrafenis van wijlen zijn vrouw liet noodigen, waren ook de broeders, die met hem den kerkeraad vormden. Want deze bestond, zij het ook, dat, behalve Duk, sinds jaar en dag niet één der leden ervan op Zondag aan den voet van den kansel had nedergezeten. Dat echter dit laatste geenszins zoo was, dewijl zij zich huns ambts niet bewust zouden geweest zijn, bleek genoegzaam uit de onwederlegbaarheid, dat zij op de roepstem ter laatste eerbewijzing aan de ontslapen gade van hun ambtgenoot eenparig waren verschenen.

Nadat nu met de begrafenis alles naar behooren gegaan was,

reikte de dominee den weduwnaar de hand ten afscheid. Ten afscheid zijnerzijds zei deze weduwnaar, dat de dominee hem den aanstaanden Zondag nu voor het eerst eens een keer in de kerk zou missen. Zoo sprak hij, hoewel hij vastelijk van voornemen was, dat de dominee hem, trots het onbetamelijke van een kerkgang zoo kort na een sterfgeval, geenszins in de kerk missen zou. Maar hij was altijd een listige man geweest, en thans prikte zijn scherp gepunte listigheid zelfs door het taaie leed heen van dezen begrafenisdag. Want hetgeen hij zei tot leeraar bestemde hij eigenlijk voor zijn broederen, die iederen Zondagmorgen op het gelui van de kerkklok bij zichzelf antwoordden: „Duk kan het wel zonder ons af, Duk kan het wel zonder ons af.” Nu nam hij zijn mede-ambtsdragers die reden tot kerkverzuim tenminste voor eenmaal eens uit de hand, deze listige man.

En hij was in zeer langen tijd niet zoo hoopvol tempelwaarts gewandeld als hij het dien eersten kerkmorgen, nadat hij zijn vrouw begraven had, deed. Hij dacht, dat er, dank zij zijn list, ditmaal allicht iemand naast hem, ja, zelfs misschien ook nog iemand achter hem, in de kerkeradsbanken zitten zou. Dan zou hij onzichtbaar lachen, maar tegen zichtbaar lachen op zijn hoede zijn, zoo dacht hij.

Hij behoefde evenwel tegen dit laatste niet op zijn hoede te zijn. Veeleer tegen zichtbaar schreien, gelijk hij zulks onzichtbaar deed, ziende, hoe hij, precies zooals steeds, de eenige aanwezige van de waardigheidsbekleeders der gemeente was. Wat zijn ambtsbroeders, nu zij op het gelui der kerkklok niet hadden kunnen antwoorden: „Duk kan het wel zonder ons af,” dezen keer bij zichzelf op de klokketonen geantwoord hadden, is mij niet bekend.

Het is mij bekend, dat de koster ernaast was, toen hij bij het vertrek der enkele kerkgangers den organist opmerkzaam maakte op het schudden van ouderling Duks hoofd en het doorzakken van diens knieën, en zeide: „Het is ook te veul, met een pas dooie vrouw nee de kerk toe.” De koster had, om niet ernaast te zijn, moeten zeggen, dat het „te veul” is, als iemand in het uitgedoofde vuur van zijn levensstreven een vlaswiek nog even aan het rooken heeft zien

gaan, en, gretig naderende, ook die uitgebluscht zag worden. Maar men zou, om zoiets te zeggen, inplaats van een koster wel een dominee mogen zijn.

Toen ouderling Duk thuishkwam, zag hij Lijsje op den schoot van zijn zoon Harmen zitten. Maar dat was hem onverschillig, zoodat zijnentwege beiden niet zoo verschrikt hadden behoeven overeind te springen. Doch dat zij overeind sprongen, was hem ook wel. Hij trok, zooals hij, wanneer hij uit de kerk kwam, altijd deed, zijn zondagsche jas uit, en zette zich in zijn overhemdsmouwen in zijn leunstoel. Maar zijn koffie liet hij koud worden, nadat Lijsje hem die ingeschonken had.

Hij zat maar te kijken. Waarnaar? Nergens naar. Van het middagmaal at hij zwijgend, hoewel veel, daar hij van jongsaf veel at. Toen viel hij in slaap; als hij even ontwaakt was, viel hij opnieuw in slaap. Daarna nuttigde hij zwijgend de avondboterham. Hierop zat hij maar te kijken. Waarnaar? Nergens naar. Er was niets aan dezen man dien dag.

VIII

Een paar jaren daarna stierf de reiziger in verfwaren, nalatende aan zijn weduwe tienduizend gulden, en geen kinderen te haren laste. Van de tienduizend gulden kon de weduwe niet bestaan. En van uithuizigen loon-arbeid kon zij ook niet bestaan, daar zij zwak was. Dus het is goed, met haar te doen te hebben.

Het verdroot den jongeling Harmen, langer in afhankelijkheid te verkeereren in zijns vaders huis. Hij gedroeg zich norsch.

Hij verwde alwat zijn vader hem opdroeg te verwen. Maar hij keek zijn vader eerst uittartend aan, en pas daarna verwde hij.

Zijn vader vroeg dan dikwijls: „Wat mankeere jij?” „Mijn niks,” antwoordde hij steeds, iets, dat onverstaanbaar was, erachter mompelende. Zijn vader zeide dan soms: „Jij, aap!”

Eens in de werkplaats vroeg zijn vader hem weer: „Wat mankeere jij toch?”

Dezen keer antwoordde hij: „Ik wil d'r uit.”

Zijn vader zeide: „Dèn gane je d'r uit.”

Lijsje hilde dien avond in haar bed, want zij was erbij geweest, toen de vader en de zoon zoo tot elkander spraken. Maar in den morgenstond legde zij Harmens „gnappe goed” naast zijn legerstede neer, want dit had hij haar bevolen.

Na het ontbijt zeide hij: „Dag, vader, dag, Lijs.” Hij was, zooals hij daar met den zwarten bolhoed op wegschreed, eenaannemelijk jonkman.

De vennootschap, welker reiziger gestorven was, dacht bij zichzelf: „Hoe krijg ik een anderen, die van verf afweet, en er goed uitziet?” Nu kwam Harmen Duk binnen. Toen hij, na zich bekendgemaakt te hebben, om de betrekking verzocht, kreeg hij die.

En de weduwe van den ontslapen reiziger zeide in zichzelf: „Wat zal ik eten en drinken, en waarmee zal ik mij kleeden?” De jonge Harmen echter kwam tot haar. Toen hij, na zich te hebben bekendgemaakt, vroeg, of hij haar kostganger kon worden, werd hij dat.

Dit werd zoo geleid, opdat de vennootschap en de weduwwrouw geholpen worden zouden.

Wat had Lijsje nu nog aan haar jonge leven? Daar had zij niets meer aan. Zij had vulling voor haar leven kunnen zoeken in zich-afsloving voor den ouden Duk, maar was daar te frisch voor. En zij had, om van het leven te genieten, den ouden man kunnen verwaarloozen, maar was daar te trouw voor. Nu had zij niets aan haar leven, noch genieting noch zelfvoldoening.

En ik zeide tot een nieuwsgierigen gast, die met mij langs den weg ging, en mij vroeg: „Wie woont daar?”: „Een suffe grijsaard en een kleine martelares.”

Niettemin, kijkt nu toch! De oude klimt het laddertje op, dat hij, na den pot verf aan de bovenste sport te hebben gehaakt, tegen de woningpui heeft gezet. Ziet ge iets van aarzeling in zijn voetheffingen? Dat ziet ge niet. Hij hanteert den verfkwast. Daaruit plant zich het smetteloos wit voort langs de gore pui, en er ontbreekt niets aan de zekerheid van de kwaststreken. Het komt alles daar vandaan, dat het onder den arbeid in den oude almaar klinkt: „Ik heb den aap niet noodig, ik heb den aap niet noodig.” Dit sterkt de beenen en

steunt de armen bij het werk, die anders dan bij het werk slap zakken en beven.

Want zoodra de oude huisschilder aan het eind van zijn dagarbeid in zijn armstoel zit, valt zijn witbaardige kin op zijn borst, en zinkt zijn borst in, en rollen zijn oogen dicht, en zakt zijn mond open.

Ik wou voor Lijsje, dat zij maar van lezen hield; maar als ge vraagt, of zij ervan houdt, zegt zij: „Deer hê 'k een gruweligen hekel an.” En daarom zit zij heel den avond tegenover den soezenden oude, bij afwisseling verstelwerkend en nietsdoend. De gedachtenwisseling bepaalt zich zijnerzijds tot almaar kuchen en harerzijds tot almaar geeuwen.

En zoo ging het.

IX

Maar hoe moest het nu met het schildersbedrijf omstreeks de lente, toen de margrieten tusschen het gras en de spruiten aan de twijgen kwamen, en de spreuwen stepten en de lijststers erbij floten, en de schapen en de hennen kinderen kregen, en de menschen opfleurden, en zich sierden met nieuwe kleederen, en het schoone en het frissche liefkregen, en hun huizen aan- alsook hun vertrekken rondkeken, en zagen, dat hun huizen door het winterweder verweerd en hun vertrekken door den kachelsmook besmeurd waren? Ik vraag, hoe het toen met het schildersbedrijf moest.

Opdat dit bedrijf aan al de eischen, die er toen aan gesteld werden, zou kunnen voldoen, moest het ermee zooals het er ook mee ging. Namelijk zoo.

Toen baas Duk in zijn werkplaats kwam, waar Harmen, die nooit meer de woning betrad, hem, om verf-orders op te nemen, wachtte, zei de oude tot zijn zoon: „Zet de meid van je schoot, en kom in huis.”

Lijsje, hoog kleurend, was de werkplaats reeds uit, al eer vader Duk deze weinige woorden beëindigd had.

De vader zette zich in de huiskamer met zijn zoon aan de tafel, en riep Lijsje binnen, om hun beiden cognac te geven. Hij zeide, toen Lijsje het gedaan had, tot Harmen, dat hij, vooral nu de drukte

kwam, niet in staat was, het bedrijf langer alleen te voeren, en zoo en zoo. Hier zeide Harmen op, erbij te blijven, dat hij op zijn jaren niet langer in dienstbetrekking verkoos te leven, en ook zoo en zoo. Lijsje luisterde naar wat de één tot den ander, en de ander dan weer tot den één zeide.

Ten laatste besloten zij drieën, dat Harmen en Lijsje zouden trouwen en het bedrijf hebben zouden, en dat de oude man rusten en voorts tot zijn doodsuur bij hen inwonen zou. Daarna werd van het huwelijk zoowel als van het overige onverwijld werk gemaakt.

Harmen noodigde velen tot het feest zijner echtvereeniging met Lijsje, en rustte den dag na zijn bruiloft uit. Maar den daarop volgenden morgen stond hij vroeg op, en trok zijn tot de enkels hangende linnen schildershemd aan. De werkpel, die hij daarbij opzette, scheen wel tot palet te hebben gediend, waarop alle tot nogtoe bekende kleuren beurtelings waren neergeklodderd, en had daar eigenlijk ook toe gediend. In dit strijdtenuc bond hij voor zijn begunstigers den kamp aan tegen het sloopingswerk des tijds aan hun aardsche kluisen, en zette dien kamp voort tot den spaden avond. Desgelijks deed hij dag aan dag. En het werk gedijde onder zijn handen. Daardoor genoot, alear dat voorjaar ten eind was, ieder, die wou, in zijn woning den lentegeur van Harmen Duks versche verf.

Harmen en Lijsje kregen veel kroost, en kregen het snel. De oude Duk heeft het nog beleefd, opa over acht kleinkinderen te zijn, van wie om hem heen sommige liepen, sommige veeleer waggelden, sommige ook kropen.

Hun opa van vaderskant dan.

Maar de acht kleinkinderen te hebben baarde hem geen vreugd. Want iets anders dan ze niet te hebben was het immers, waaruit sinds lang zijn verdriet was voortgekomen.

X

God de Heer verlostte den dominee van zijn gemeente. Dat deed God, toen de gemeente niet meer noodig had, verlost te worden van

haar dominee. Want zij had den dominee reeds sedert jaar en dag ontslagen van alle bemoeiing met de onsterflijke zielen door de onsterflijke zielen onder eigen beheer te nemen, en ze buiten elk bereik van dominees-inmenging te stellen en te houden.

Tegen den eersten Zondag, nadat de dominee was vertrokken, voelde zich ouderling Duk door het vooruitzicht op de gebruikelijke ledigheid des heiligdoms nog zwaarder beklemd dan doorgaans. Wee, zulks ging in hem om, wee der plaats zijner geboorte en zijner inwoning! „Alwie voorbij haar gaat zal zich ontzetten en fluiten,“ gelijk de profeet zegt, zij het ook, dat ouderling Duk niet wist, dat de profeet dit zegt. Maar hij rekende bij zichzelf uit, hoe elk der predikers, die voortaan vanbuiten gingen komen, door het nietig kerkbezoek gekrenkt, den hoon daarover naar de vier windstreken zou uitdragen. En hoe zou daardoor verdoffen wat in deze streek aan ieder onzer het hoogste goed is, en dat ook aan opa Duk was: de eer der woonplaats! Want hoe kon zulk een prediker, vreemdeling zijnde, weten, dat, al mocht dan de kerkgemeenschap zieltogen, tal van andere onzer instellingen toch wondervol bloeiden? Daar hij dit niet kon weten, zou door zijn toedoen allicht de eer onzer plaats buitenaf meer en meer worden gemeten naar het beschamende onzer belangstelling in de kerkdiensten, zonder tel van het verheffende dan toch onzer belangstelling in de rederijkerskamer-voordrachten en in de fanfarecorps-uitvoeringen en in nog meer plaatselijke betoogingen der kunst, ja, ook der wetenschap.

De instorting van het kerkbezoek was aan ouderling Duk sinds welhaast tientallen jaren tot het verdriet zijns levens geweest, maar niet ter wille van den dominee. Dien viel al lang niets meer te verbergen noch te openbaren; met dien rekende men dan ook niet. Maar nu vreemde oogen op de dingen gingen rusten, maakte oude opa Duk, terwijl hij, de handen op zijn steunstok gevouwen, in zijn leunstoel zat, zich van streek over te vreezen oneer van de plaats.

Zijn beenen waren namelijk slepende geworden, en hij liep op een stok.

Hij schudde van bekommernis over de eer der plaats met het hoofd.

Dat zag moeder Lijsje hem doen, want zij kwam juist uit de keuken binnen.

„Piekere je alweer?” zeide zij in het voorbijloopen langs zijn stoel.

„Je mosse me me pet geven,” antwoordde hij zwak. Want hij had de pet wel op, maar droeg, als hij den weg uitging, een andere.

„Het regent,” zei Lijsje. „Motte je nou d'r uit?”

„Dat mot ik om het even,” gaf opa te kennen.

Moeder Lijsje trok de schouders op, daar zij zich sinds geruimen tijd aangewend had, dit te doen over het meeste van wat opa zoo al zeide en wilde; tegelijk voldeed zij nochtans aan opa's wensch. Zij nam hem met de linkerhand de eene pet af, en zette hem tevens met de rechterhand de andere pet op. „Hup!” zeide zij nu, en trok aan opa's schouders in schuins-opwaartsche richting; gelijktijdig drukte opa, een hand geperst op zijn stokknop en een op zijn stoel-leuning, zich naarboven. Hij stond. Moeder Lijsje sleepte langs den vloer eenige kinderen uit den weg, en opa ging.

Hij ging naar den jongsten ouderling. Die keek, daar hij kleermaker was en zijn snijtafel onder de pannen had, uit het zolderluik, toen opa beneden met zijn stok stommelde.

„Kom Zondag nee de kerk,” zeide opa. „Wuilie motten het voorbeeld geven.”

„Deer hebbe je skoon'elijk an, man, nou dat je het zoo zegge; zuks motten me maar net,” antwoordde de jongste ouderling.

Bemoedigd door dat antwoord, zeide opa nog: „Brenge dèn je vrouw mee.”

Daarop ging hij naar den oudsten diaken. Deze was bezig, een weerbarstig koebeest met een touw door de staldeur te sjarren, dewijl hij veehouder was.

„Kom Zondag nee de kerk,” zeide opa. „Wuilie motten het voorbeeld geven.”

„Ik zel zien, meer ken ik niet zeggen,” antwoordde de oudste diaken.

Tevreden over dat antwoord, zeide opa, aangezien de veehouder ongehuwd was, nog: „Brenge dèn je huishouster mee.”

Vervolgens ging hij naar den jongsten diaken. Die was stadvaartboer, en was zoodoende het gebeurde melkgeld op de tafel aan het tellen.

„Kom Zondag nee de kerk,” zeide opa. „Wuilie motten het voorbeeld geven.”

„Zou d'r best van kennen kommen,” antwoordde de jongste diaken.

Verblijd over dat antwoord, zeide opa nog: „Brenge den je vrouw en je buurman Groot en zijn vrouw mee.”

Tengevolge van een en ander viel, toen een dag of wat verder de kerkklok haar eerste gelui opa's slaapstee inzond, duidelijk meer energie dan anders op te merken in de wijze, waarop opa de beenen uit zijn bedstede stak, opdat moeder Lijsje hem de kousen aantrekken zou.

Hij was erover in spanning, hoe na zijn bemoeiingen het kerkbezoek er dezen morgen zou uitzien. Maar hij moest in de open huisdeur even wachten, om zijn zoon Harmen den doorgang te laten vrij maken. Want deze noeste broodwinner versperde dien met een ladder, waarop hij den weeg stond groen te verwen. Want zoodanig zegende de Voorzienigheid zijn vlijt, dat, wilde hij zijn eigen woonverblijf „gnap in de vorf” laten zijn, slechts de Zondag hem daartoe de kans bood. Terwijl hij van de ladder klom, en die voor opa op zij schoof, murmureerde hij dan ook binnensmonds; dat zal wel vanwege het oponthoud geweest zijn, en is dus begrijpelijk.

„Daar is ouderling Duk,” dachten al de leege kerkstoelen en -banken, toen opa het heiligdom instrompelde, „maar omdat hij wederom een onzer plaatsen begeert, worden onze andere plaatsen nog niet uit de nutteloosheid harer existentie verlost”. Het was den binnenstrompelende, alsof hij de stoelen en de banken heel de holle ruimte hoorde vullen met diepe zuchten. Maar hijzelf was het, die haar met zware zuchten doorademde.

Doch waarom deed hij het? Er was niet één, om ze op te vangen, zijn zuchten van groot verdriet: niet één in het kerkeraadsgestoelte, en dezen keer zelfs niet één, in het geheel niet één, op de zetels, die den „gemeenen christenen” waren bestemd.

Ouderling Duk stond, zich al lager en lager over zijn stok krommende, achter in de kerk, en er kwam over hem toenemende versuffing.

„Waar zijn de menschen?” sprak iemand met zoo klankvol geluid, dat het dreunde door de leegte. Meteen plaatste zich voor den ouden man een heer met een schoonen zwarten baard, waartusschen, terwijl de mond open en dicht ging, prachtige tanden blikkerden van witheid. De houding van den heer was als die, waarin een beeldhouwer een god afbeeldt. Van zijn zwart-geglaceede handen stak de rechtsche met twee vingers in de borst zijner onberispelijk sluitende kleedjas. Toen hij met de linksche den hoogen hoed afnam, kwam aan den dag, dat zijn hoog blank voorhoofd afgegrensd was met in het midden gescheiden nachtzwart haar.

Zoodra ouderling Duk, uit zijn insoezing opgeschrikt, dezen heer zag, begonnen zijn zwakke beenen te trillen.

„Waar is de kerkeraad?” liet de heer het door de ledigheid dreunen.

Zooals een smeekeling kijkt, aldus keek opa uit de zwemmende oogen den vrager een poos aan. Daarop wees hij onzeker naar zichzelf.

„Nu, ik was dan de dominee, en kan dus heengaan zooals ik gekomen ben,” deed de heer het langs wanden en gewelf dreunen; maar opa wiegde zeer hulpeloos het hoofd heen en weer.

Opa was, toen de dominee hem verlaten had, op. Hij wou zitten. Hoewel er weinig plaatsen te bedenken zouden zijn, die zoo ruimschoots gelegenheid boden, om te gaan zitten, als deze kerk op dezen Zondagmorgen, woekerde ouderling Duk in geen deele met deze omstandigheid, maar stuntelde heel de kerk nog door, en zette zich vooraan in het Godshuis op zijn opziensplaats neer. Vandaar staarde en staarde hij maar het doofstomme bedehuis in, gebroken van moed, gebroken van hoop. Hij hier op den Zondagmorgen alleen!

Niet hij alleen! Er kwam geruisch van voetstappen uit het kerkportaal. De dominee had niet zoo haastig moeten vertrekken.

De jongste ouderling en de oudste diaken schreden het portaal

uit en de kerk in, en achter hen de vrouw van den ouderling en de huishoudster van den diaken. Die waren nog niet gezeten, of uit het portaal klonk sterk gestommel, dat zijn verklaring bracht in het binnenkomen van het volledige huisgezin van den herbergier; dit bestond uit een bejaard echtpaar, dat negen, voor een deel volwassen, voor een deel bijna volwassen, kinderen had. Toen de jongste ouderling zich naast opa Duk wilde neerzetten, maakte deze hem duidelijk, dat hij dit niet moest doen, doch naar het station snellen en den dominee terugroepen. En dat was goed. Want bij troepjes stroomden de menschen almaar de kerk in. Daar vertoonde zich de jongste diaken. En ook zijn vrouw en zijn buurman Groot en zijn vrouw waren met hem. Allen, die ouderling Duk in den loop der jaren ter kerke gezien had, waren er weer, en behalve hen veel anderen. Het was een minstens zoo „skoon gezicht” als de kerk in haar beste dagen, van welke opa wist, had opgeleverd. Zijn ziel herwon haar jeugd, terwijl hij ernaar zat te zien. Degenen, die, als hij naar hen keek, toevallig ook naar hem keken, knikte hij toe, en zij knikten terug. Al de menschen van vroeger jaren weer ter kerk, al de menschen! Nu zag opa ook zijn vrouw binnenkomen en op haar stoel plaatsnemen. En het verwonderde hem niet eens, dat zij, terwijl hij haar toch verloren had, ter kerk kwam. Hij knikte ook haar toe, en zij knikte terug. En ziet: op den kerkdorpel een jongentje en een meisje hand aan hand, en die kijken even besluiteloos rond, en nu trekt het meisje het jongentje heel bijdehand mee in de achterste bank.

Opa zat toe te zien met lachenden mond. Maar de koster kwam de kerkeradsbank binnen. Die stiet ouderling Duk aan met den elleboog. Wat moest de koster? Deze behoorde achteraan op de zitplaats onder het orgel. Doch de koster zeide: „Duk, benne je niet goed, man?”

Tegelijk werden al de menschen in de kerk tot damp. De damp vulde voor opa's oogen de ruimte met een grauwe schemering. Alleen de koster loste zich niet op in den damp.

„Koster, breng me nee huis,” zei opa met haast niet hoorbare stem.

Daardoor kwam opa thuis, gesteund, behalve door zijn stok, door den koster.

Moeder Lijsje zeide: „Wat mot me nou 'beuren? Opa, benne je niet goed?”

Maar opa antwoordde: „Help me nee bed.”

Doch hij was een zeer taaie opa. Want den volgenden Zondagmorgen stumperde hij alweer op zijn stok ter kerke. Doch door het venster zagen wij hem, aleer een kwartier verstreken was, reeds terugstumperen. Wij zeiden tot elkander, dat er dus wederom niemand ter preek was geweest.

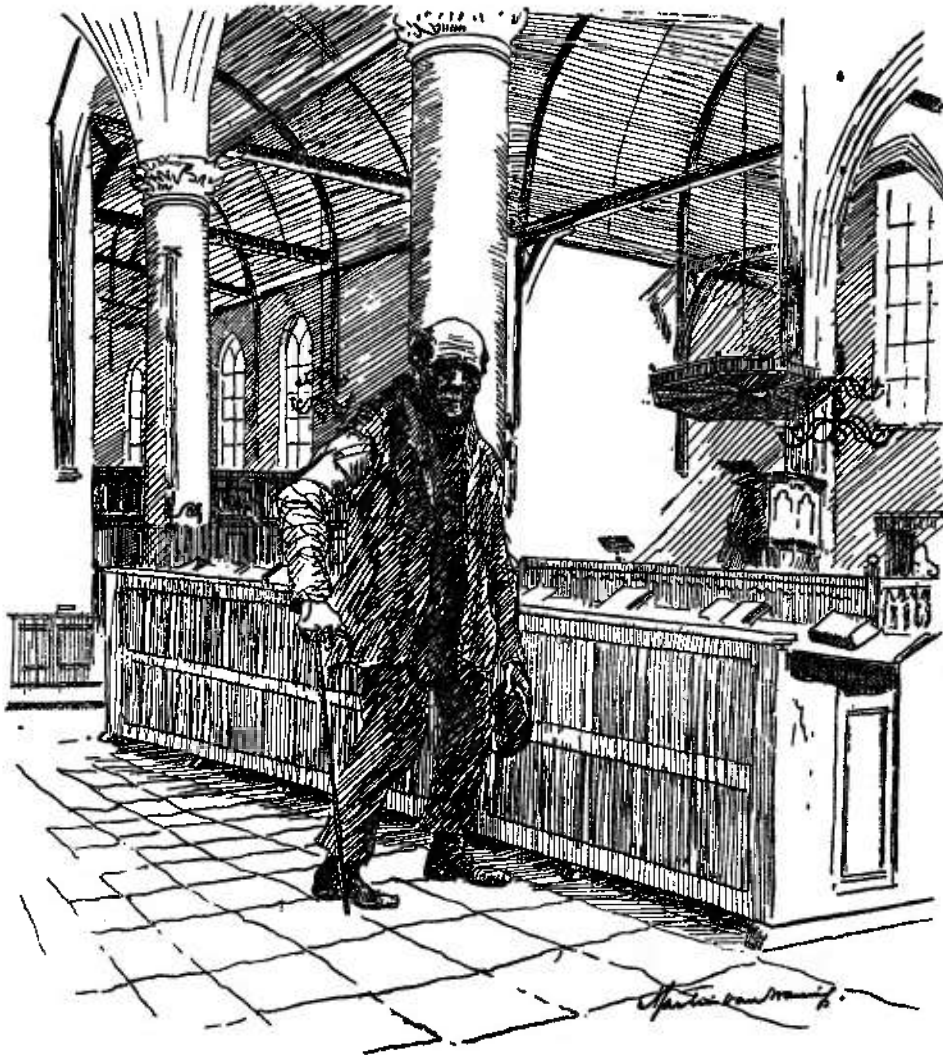
Eenigen tijd daarna heb ik vernomen, dat de leeraars van elders er tennaastebij op rekenden, ieder op gezetten tijd een doelloos Zondagmorgen-tochtje onswaarts te maken. Desniettemin liet opa niet één keer af, naar het bedehuis te strompelen, en dan terstond weer vandaar terug. Daarom hadden wij het ons weldra tot gewoonte gemaakt, hem, behalve voor lichamelijk, ook voor verstandelijk versleten aan te zien.

Maar geheel zeker ben ik er toch niet van, dat wij daaraan gelijk hadden. Want als ge hem, wanneer hij komt teruggestunteld, eens opzettelijk waarneemt, ontwaart ge op zijn ingezonken gezicht een verdriet, waarvoor, zoo moet ge wel denken, iemand met gestorven geest bezwaarlijk ontvankelijk kan zijn.

Af en toe zien wij ouderling Duk eerst tegen het middaguur weder langs ons venster voorbijwankelen. Dan verwonderen wij ons, vragende: „Wie en wie mag toch wel ter kerke zijn gegaan?”

Als wij er geen erg in gehad hebben, of opa binnen het kwartier dan wellicht eerst op vollen na-kerktijd uit den tempel is teruggekomen, behoeven wij ons daarnaar bij zijn zoon niet te informeeren. Want die antwoordt, dat ook hij daarin geen erg heeft gehad, zomin als moeder, daar hij des Zondags in den voormiddag op een vischje voor het eten pleegt uit te gaan, en dan meteen bij den barbier aanloopt, en daar moeder gedurende dien voormiddag wel genoeg te doen heeft met de groote waschbeurt van al de kinderen, om bovendien nog op opa's thuiskomen of uitblijven acht te slaan.

Als opa dood is, behoeft moeder niet meer elken Zondag in de vroege zijn kerkkleeren klaar te leggen. Goed ook maar! Het is toch voor niets.

INHOUDSOPGAVE

	Blz.
Ds. H. Janssen — Het lied der Engelen	1
Ignatia Lubeley — In de sneeuw	16
J. M. Westerbrink-Wirtz — De jongen	46
Hendrika Kuyper-Van Oordt — De bluts in 't blazoen . . .	73
K. Lantermans — Drie pertretjes van Kees	100
Herman Hana — De Hollandsche molen en de Hollandsche schilderkunst	113
W. ten Kate Jzn. — December	137
Jan H. de Groot — De stal	138
A. Wapenaar — In memoriam matris	139
W. H. Tuinstra-Temminck — De kerstboom uit den hemel	141
Wilma — Mijn hart	158
E. J. Kramer — De vlucht	177
L. Loor-Goedhart — Het ontdekkende licht	222
Jan. H. de Groot — Kerstnacht	229
„ — Onweer	230
W. ten Kate Jzn. — De daad	231
„ — Jeugd	232
Laura Olivier — Na een regendag	233
H. J. Heijnes — Het verdriet van Opa van Vaderskant . . .	234

